

Lördagen den 26 maj.

Debatter m. m.

Lördagen den 26 maj fm.

Riksbankens sedelutgivning m. m.	3
---------------------------------------	---

Lördagen den 26 maj em.

Riksbankens sedelutgivning m. m. (Forts.)	64
Löne- och pensionsreglering för präster m. m.	78
Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala	112
Anslag till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m.:	
Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade	114
Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero	135
Vinstutlottning i samband med lönesparande	138

Samtliga avgjorda ärenden.

Lördagen den 26 maj fm.

<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 20, ang. förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m.	3
---	---

Lördagen den 26 maj em.

<i>Sammansatta stats- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. löne- och pensionsreglering för präster m. m.	78
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 167, ang. anslag till skolöverstyrelsen m. m.	112
— nr 168, ang. vissa anslag till universiteten	112
— nr 169, ang. anslag till privatläroverk m. m.	112
— nr 170, ang. anslag till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m.	114
— nr 171, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar)	137
— nr 172, ang. stat för riksgäldsfonden	137
— nr 175, ang. anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar	137
— nr 176, ang. anslag till vissa vägreparationer	137

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. vissa ändringar i personalorganisationen för riksgäldskontoret och riksdagens ekonomibyrå ..	137
— nr 19, ang. ändrad löneställning för vissa chefstjänstemän vid riksdagens verk, m. m.	137
— nr 32, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	137

Lördagen den 26 maj.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Föredrogos, men bordlades åter andra lagutskottets utlåtande och memorial nr 31 och 33.

§ 2.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning, m. m. jämte i ämnet väckt motion, m. m.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet *Sköld* hade tillkännagivit, att han i samband med behandlingen av detta ärende komme att besvara herr Ståhls interpellation angående den senaste tidens prisutveckling.

I en den 30 mars 1951 dagtecknad proposition, nr 181, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning,

dels ock medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den 30 juni 1952 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I samband härmed hade utskottet behandlat ett par motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i motiveringen anfört i fråga om utformningen av den allmänna ekonomiska politiken;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna del samt med avslag å motionen I: 474 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning;

3) anse de likalydande motionerna I: 216 och II: 285 besvarade med vad utskottet i motiveringen anfört och under 2) hemställt;

4) medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1951 till och med den 30 juni 1952 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ewerlöf, De Geer, Domö, Schmidt, von Seth* och *Gustafson* i Göteborg, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse;

2) av herrar *Näsgård* och *Persson* i Norrby, vilka ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse dessa reservanter angivit.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **SCHMIDT**: Herr talman! Under 1939 före världskriget hade vi en stats-skuld på 2,6 miljarder kronor, som i huvudsak var placerad på marknaden. Vi hade en valutareserv på ungefär 2

Riksbankens sedelutgivning m. m.

miljarder, i dåvarande penningvärde motsvarande nästan hela 1938 års import. Medio av 1945, efter världskrigets slut, var statsskulden 11 miljarder, till ungefär 90 procent placerad på marknaden. Valutareserven var ungefär 3 miljarder och översteg medeltalet av 1946—1947 års import. Den sista april i år var statsskulden 12,4 miljarder, varav 3 miljarder lågo i riksbanken eller 24 procent, och endast omkring 76 procent låg sålunda ute på marknaden. Valutareserven uppgick inte en gång till en miljard, och den räcker bara för en och en halv månads import. Man konstaterar alltså, att under de sex krigsåren placerades statsskuldökningen i relativt tillfredsställande omfattning på marknaden och att valutareserven efter denna period var betryggande. Huru de särregna förhållandena under denna period medverkade till ett sådant resultat skall jag inte fördjupa mig i. Ej heller skall jag göra så i fråga om resultatet för perioden 1945—1950, endast erinra om apprecieringen i juli 1946, efter vilken riksbanken — på grund av underlåtenhetsynder i fråga om den allmänna ekonomiska politiken — på kort tid fick se nästan hela sin valutareserv utbytt mot statspapper till ett ännu större belopp.

Återgång till bättre balans i fråga om riksbankens tillgångar på valuta och statspapper skedde som bekant under 1949, ett förhållande som jag påpekade i debatten förra året. Under 1950 inträdde åter en vändning till det sämre, vilket förhållande redan behandlats bland annat i bankoutskottets utlåtande nr 5 i år. Om man tar fram alldeles färska siffror finner man, att förhållandena fortsatt att utveckla sig i ogynnsam riktning. Under perioden 30 april 1950—30 april 1951 har, trots att statsskulden endast ökats med 175 miljoner, ökningen av statspapper i riksbanken blivit 589 miljoner, d. v. s. marknaden har avbördat sig 414 miljoner av statsskulden till riksbanken. För perioden 30 april 1949—30 april 1950 uppgick

statsskuldökningen dock till 573 miljoner, men marknaden absorberade en ökning av statspapper med icke mindre än 603 miljoner, d. v. s. riksbanken befriade sig från sådana med 30 miljoner kronor. Beträffande den centrala guld- och valutabehållningen, som nedgått med drygt 200 miljoner kronor på ett år, kan man väl knappast våga sig på något annat uttalande än att det återstår att se om gynnsamma »terms of trade» och relationer mellan export- och importvolym utveckla sig så, att valutareserven kan förstärkas. Det är av utomordentlig vikt att så sker.

Tiden medger inte flera kommentarer än som bestods i det förra bankoutskottsutlåtandet. Men en av bankofullmäktiges egna kommentarer avseende det andra halvåret 1950 respektive 1949 belyser, hurusom en ungefär lika stor betalningsmedelsförsörjning under de två halvåren, i runt tal 550 miljoner kronor, andra halvåret 1950 skedde genom köp av statspapper från affärsbankerna men andra halvåret 1949 genom köp av valutor, en ändring som markerar den ogynnsamma inverkan av försämringen i bytesbalansen och de ökade kreditanspråken. Det är naturligtvis mera glädjande och vittnar om större ekonomisk hälsa, att regleringen av betalningsmedel sker genom ökning av riksbankens valutareserv och minskning av dess behållning av statspapper än tvärtom. Om de offentliga betalningsmedlen, alltså sedelmängden och affärsbankernas tillgodohavande på checkräkning i riksbanken, är bara kort och gott att säga, att de ha ökats med ungefär en halv miljard under ett år.

Herr talman, mot bakgrunden av denna resumé av det statsfinansiella och lånepolitiska läget kommer jag nu över till penningpolitiken. Hittills ha vi emellertid konstaterat, att det trots riksbankens och riksgäldskontorets förenade ansträngningar gått bakåt med täckningen av det statliga medelsbehovet på marknaden, ett förhållande som bidra-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

ger till att förvärra situationen på det penningpolitiska området. Penningpolitikens mål bör väl i stort sett vara, att betalningsmedelstillgången, penningtillgången, så avväges, att samhället fungerar ekonomiskt störningsfritt under bibehållande av samhällsekonomisk balans och framför allt att penningvärdet bevaras. Under andra halvåret 1950 syntes det som om riksbanken föresatte sig att med alla kända medel slå vakt kring penningvärdet, bland annat genom att söka hålla en stram penningmarknad. Riksbanken accepterade till och med en ränteglidning och lät den korta räntan stiga med 1 procent och den långa med $\frac{1}{2}$ procent samt höjde diskontot med $\frac{1}{2}$ procent.

Men i år är det som om luften gått ur riksbanksfullmäktige. Ibland undrar jag om det är någon, som trots regeringsformens § 72 stuckit hål på riksbanksfullmäktige. Den enda som jag tycker fyller ut sin mantel är herr Kristensson i Osby, men så är han också reservant. Man synes intaga en passiv attityd inför kreditexpansionens utveckling och har tidvis tagit upp stödköp av obligationer. Hur detta verkar framgår därav, att under årets första tertial har trots en mindre minskning av statsskulden marknaden tillåtits avbürda sig statspapper med mer än 100 miljoner kronor, under det att motsvarande tid förra året, då statsskulden ökades med drygt 300 miljoner kronor, marknaden övertog statspapper med över 400 miljoner kronor.

Alla punkterna i bankofullmäktiges och bankoutskottets utlåtanden kunna ej här tas upp. Två vill jag emellertid visa på. Den första rör den framställning av kreditutvecklingen, som bankofullmäktige ge. Man säger att affärsbankerna under tre kvartal, från 1 juli 1950 till 31 mars i år, ökat sin utlåning med 1 163 miljoner kronor, men att riksbanken endast försträckt marknaden med 367 miljoner kronor. Att så sammanställa dessa siffror är uppen-

bart missvisande. Vad riksbanken försträcker affärsbankerna med mångfaldigas i affärsbankernas händer i fråga om kreditmöjligheter, i vilken grad skall jag nu ej här diskutera. Därför är bankofullmäktiges uttalande, »att det primära i den utveckling, som ägt rum, varit kreditexpansionen», diskutabelt. Resultatet blev icke en åtstramning av penningmarknaden.

Den andra punkten rör bankofullmäktiges uttalande om den närmaste framtidens penningpolitik. Jag syftar på vad som är anført på s. 22, andra stycket i utskottets utlåtande nr 20. Tillåt mig citera: »Beträffande penningpolitiken under den närmaste framtiden vilja fullmäktige, utan att därmed taga ställning till den allmänna räntepolitiken, som sin bestämda mening uttala, att i det rådande läget ett upprepande av den ränteglidningsprocess, som förekom från sommaren 1950 till och med november 1950, icke bör förekomma. Skulle en spekulation, som anteciperade en sådan utveckling, uppstå — vissa tecken härpå visade sig under april — ämnar riksbanken bryta denna, även om detta skulle medföra ett tillfälligt avsteg från strävandena att hålla penningmarknaden stram. Ränteförändringar skola enligt fullmäktiges åsikt vara resultatet av beslut, fattade av de ansvariga myndigheterna under beaktande av tendenserna i det rådande läget och efter övervägande av röntans sannolika inverkan på den ekonomiska utvecklingen i dess helhet, och icke framkomma som konsekvens av eftergifter åt tillfälliga, på marknaden uppträdande spekulativa faktorer.»

Jag frågar då: Medger denna formulering tillämpning av en rörlig räntepolitik? Och jag får väl räkna riksbanken till de ansvariga myndigheterna.

Jag förmodar att det som kan ligga i botten av detta bankofullmäktiges uttalande är, att man ej kan avgöra hur kreditvolymen skulle utvecklats, om riksbanken ej vidlagt sina åtgärder un-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

der sommaren och hösten 1950. Utskottet har tydligen också sina tankar däråt, då det uttalar »att kreditexpansionen icke avstannade eller retarderades efter räntestegringen utan tvärtom fortsatte i snabbare takt». Om i dessa uttalanden ligger ett tvivel på riktigheten av riksbankspolitiken under 1950, så vill jag hänvisa till vår reservation i bankoutskottets utlåtande nr 5 och tillägga, att om man inte med en gång orkar lyfta 100 kilo ensam, så kan man kanske orka ta 50 kilo i två »vännor», i synnerhet om man får hjälp. Tag råg i ryggen, riksbanken!

I fråga om den framtida ekonomiska politiken tror jag att utvecklingen detta år och vad som nu framhållits visar vådorna av en passiv penningpolitik och behovet av en aktiv och stram sådan. En riktig allmän ekonomisk politik är därvid en förutsättning för att bevara den samhällsekonomiska balansen och penningvärdet.

Bankofullmäktige och utskottet tillmäta bland annat regleringspolitikens hjälpmedel och skattepolitiken en stor vikt, under det att vi varna för över-skattning därav. En aldrig så sträng regleringsekonomi och skattepolitik kan ej undvara penningpolitikens traditionella hjälpmedel i en kris av nuvarande slag, bland annat en stram kreditpolitik, även om denna, som herr Kristensson i Osby framhållit, leder till en räntehöjning. Regleringsekonomi och hård skattepolitik äro stela metoder och motverka i det långa loppet produktionsstegring och ökning av nationalinkomsten. De traditionella metoderna äro rörliga, verka automatiskt, och ju mera de tillämpas desto mera minska de behovet av som utskottet säger »en på alla områden hårdhänt politik». Det är enligt min mening utsikter att en »hårdhänt politik» leder till arbetslöshet, vilket i nuvarande läge ej behöver ske med den penningpolitik, som använder sig av måttliga, rörliga medel, vilka när som helst kunna ansättas, modereras eller upphöra.

Herr talman! Som näst sista avsnitt skulle jag vilja lämna ett bidrag till att utjämna motsatserna i räntediskussionen och att skingra farhågorna för konsekvenserna av måttliga räntehöjningar. Räntan är en kostnad, men den är också ett pris på penningen. En räntehöjning medför därför under vissa förutsättningar också en höjning av penningvärdet. En till synes liten räntehöjning, exempelvis från 2½ till 3 procent, innebär i verkligheten detsamma som en ganska stor räntehöjning, nämligen med 20 procent. Detta bottnar i den omständigheten att enligt min uppfattning ersättningen till kapitalet i och för sig många gånger är ganska måttlig. Tänk efter vad som ligger bakom uppbyggandet av ett sparkapital. Låt mig i samma andedrag fråga: Varför skall den som spar, för det första avstå från skälig ersättning för omtanke och sparande och för det andra som en konsekvens därav se sparkapitalet minska i värde? — Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att göra den reflexionen, att vår stats-skuld har faktiskt sedan kriget — om man tar hänsyn till ökningen varje år och förändringarna i levnadskostnadsindex — reducerats från ungefär 12 miljarder till 8 miljarder eller med en tredjedel. — Däremot skall den slutlige låntagaren, som kanske samlar upp ett större lånekapital och har betydligt större möjligheter än den lille låntagaren att placera detta i reallgångar, profitera av den billiga räntekostnaden och se sin förmögenhet öka bland annat av denna orsak.

Samma blir förhållandet med liv-räntetagaren och pensionären. Vi som äro i de arbetsföra åldrarna ha möjlighet att kompensera oss för penningvärdets fall och prisstegringar, de som gjort sitt sakna denna möjlighet. Ja, jag frågar: Är detta egentligen samhälls-ekonomisk balans? Vi arbetsföra sko oss ju på bekostnad av de icke arbetsföra. Är detta rättvist?

Herr talman! Jag är medveten om att jag gjort mig skyldig till en liten utvik-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

ning. Nu skall jag sluta med att i exemplens form beröra ytterligare två frågor, hyrorna och försvaret. Jag skall göra det med sifferexempel och anhåller att de bara upptagas såsom sådana. De äro endast avsedda att leda till vissa reflexioner.

Beträffande hyrorna vill jag bara fråga: Om hyran kräver säg en åttondel eller 1 000 kronor på en inkomst av 8 000 kronor och penningvärdets fall kan stoppas bland annat genom en kreditätstramning och åtföljande räntehöjning, är det då icke bättre att få säg 10 procents eller 100 kronors hyreshöjning och slippa ifrån med säg blott 10 procents utgiftshöjning för resten av inkomsten, alltså 700 kronor. Jag vill naturligtvis göra det tillägget, att om den sociala bostadspolitiken skulle vedervägas, så får man tillgripa andra hjälpmedel. Jag medger att mitt exempel är förenklat, men sådant är faktiskt problemet med andra siffror. Jag skall inte gå in på det faktum, att den genomsnittliga hyreshöjningen för hela fastighetsbeståndet ej blir så stor som man tror till en början — jag talar sålunda om det befintliga fastighetsbeståndet — därför att in-teckningslånen för äldre fastigheter äro bundna för viss tid.

Så var det försvarsfrågan och driftbudgeten. Om vi bara se räntefrågan ur statens synpunkt, så gör $\frac{1}{2}$ procents räntehöjning på den tillfälliga statsskulden och på lån utan bestämd återbetalningstid samt sådana med kortare löptid än fem år i runt tal 35 miljoner kronor. Materielleveranserna till försvaret beräknas under de närmaste åren uppgå till mer än 600 miljoner kronor. Att räkna med 20 procents kostnadsstegring är nog inte för mycket. Och vad gör det? Jo, 120 miljoner kronor. Om den del av driftbudgeten, som är föremål för kostnads- eller lönehöjning, säg 5 miljarder, endast på grund av penningvärdets fall stiger med 10 procent, hur mycket gör det? 500 miljoner kronor. Herr talman, jag undrar om vi inte hålla på att sila mygg och svälja kameler.

Med detta vill jag sluta och ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Ewerlöf m. fl.

Herr von SETH: Herr talman! Då nationalekonomer resonera politik, befinner sig diskussionen många gånger på ett sådant plan, att menige man har litet svårt att följa med.

När de ekonomiska frågorna diskuteras i början av en kris, har det svenska folket ofta inte någon känning av denna kris. Man är då benägen att bagatellisera densamma, och man tror inte på de varningar, som framställas exempelvis i samband med oppositionen mot den förda penningpolitiken. Man torde emellertid utan överdrift kunna påstå, att i dag har svenska folket, vare sig det gäller arbetare, tjänstemän eller andra, fått klart för sig, att vi inte bara äro på väg in i en kris för den svenska kronan och för den svenska penningpolitiken, utan att vi i dag tråkigt nog befinna oss i en situation, då den svenska kronans värde har sjunkit i så hög grad, att trots löneökningar och indextillägg stora grupper i vårt svenska samhälle ha stark känning av kronans fallande köpkraft. Husmödrarnas hushållsskassar ha trots att de ökat i avseende på antalet kronor fått mindre köpkraft, och praktiskt taget allt vad vi behöva för livets nöd torft har stigit i pris. De som kanske allra hårdast drabbas av den svenska kronans värdeminskning äro de människor, som skola leva på egna sparmedel, som ha pensionerat sig själva, som genom livförsäkringar försökt trygga försörjningen för sina familjer. De förluster, som de svenska spararna under de sista årtiondena på grund av den förda penningpolitiken ha blivit utsatta för, kunna inte räknas i miljoner utan måste i dag räknas i miljarder. Jag vet inte om finansministern själv kör sin bil, men jag skulle vilja likna vår svenska krona vid en valutabil. I

Riksbankens sedelutgivning m. m.

denna valutabil ha sedan 1945, då den socialdemokratiska regeringen kom till makten, suttit socialdemokratiska finansministrar. Denna valutabil har fått ett allt sämre väglag att färdas på. Det är inte bara våra svenska vägar som försämrats, utan även väglaget för vår svenska valutabil har blivit knaggligt. Jag tror inte heller det är någon överdrift att påstå, att den svenska valutabilen, den svenska kronbilen, i dag har spårat ur. Den har hamnat på sidan om den stora jämna huvudvägen och kommit in på knaggliga småvägar, som leda till inflation. Denna kronbil befinner sig i dag i inflationens utförsbacke. Vad vore då naturligare än att ta till radikalmedlet att använda bromsen och använda den ganska kraftigt? Man skulle kanske kunna säga, att vår nuvarande finansminister gjorde det den första december 1950, när räntan höjdes. Men det var endast ett litet ögonblick som bromsen fick verka. Mycket kort tid efteråt, innan bromsningen hade kunnat göra någon större verkan, så släpptes gasen på ganska hårt i form av att sedelpressarna sattes i gång. Nya pengar släpptes ut, och riksbanken överskred ju den gräns, som enligt gällande lagstiftning om den tillåtna sedelmängden icke fick överskridas. Man gasade på även på andra områden, och effekten av den korta bromsningen uteblev. I stället har genom de åtgärder, som regeringen givit sig in på, den svenska kronans värde ytterligare försämrats. Jag skulle också kunna ta den liknelsen att däcken blivit så i grund förslitna, att man nu behöver lägga på reservdäcken. Men även om man har haft åtskilliga reservdäck förut i form av en utomordentligt god valutareserv i början av 1945, så ha dessa reservdäck nu blivit uppslitna. Vi ha kanske bara kvar ett reservdäck, och det är ganska dåligt.

Jag tror ändå inte att man gör sig skyldig till någon svartmålning när man i dag säger, att vi kommit i ett

sådant läge, att det är fara å färde med avseende å vår ekonomiska belägenhet. Och när man studerar de sex punkter som finansministern presenterar i sin i utskottsutlåtandet citerade beskrivning av vårt ekonomiska läge, frågar man verkligen om de medel, som finansministern där har skisserat, äro medel, som verkligen förmå lotsa oss ur den allvarliga ekonomiska kris, vilken vi nu uppleva. Vi som befinna oss på reservanternas sida måste med beklagande konstatera, att man från regeringshåll bara har viftat bort oppositionens förslag till restriktiva åtgärder. Det enda medel, genom vilket man kan hoppas att regeringens tvångsstyrda och reglerade ekonomiska politik skall kunna bekämpas, är ju till slut utvecklingen själv, vilken — därom är jag övertygad — så småningom kommer att driva regeringen dithän, att den nödgas ompröva sin nuvarande ståndpunkt. Jag skall, herr talman, be att få återkomma till en närmare granskning av regeringens och utskottsmajoritetens ekonomiska program litet längre fram i mitt anförande.

Kammarens ledamöter kunna icke ha undgått att lägga märke till de märkbara förskjutningar, som under de sista åren ha kännetecknat den politiska situationen. På flera avgörande punkter ha två eller tre av de demokratiska partierna, högern, folkpartiet och bondeförbundet, uppträtt med en enighet, som måste betecknas som synnerligen glädjande. En sådan enighet kan av naturliga skäl endast uppnås genom att vart och ett av de olika partierna kompromissar i fråga om sina egna åsikter. Så har givetvis varit fallet när man gått fram med gemensamma motioner. Men ansvaret och känslan för att dessa viktiga problem, inte minst dessa betydelsefulla penningproblem, icke kunna tillfredsställande lösas utan en betydande samarbetsvilja ha gjort, att man satt samarbetet mellan partierna i främsta rummet, och vi ha

Riksbankens sedelutgivning m. m.

därför på vissa punkter kunnat ena oss. Men detta utesluter icke att de olika partierna på många för dem väsentliga punkter fått göra betydande eftergifter. Under dessa förhållanden och sett mot denna bakgrund måste man säga, att regeringens och dess meningsfränders ständiga tal om bristande förmåga till samarbete från oppositionens sida ingalunda är berättigat.

När det gäller dagens utlåtan måste jag dock erkänna, att bondeförbundet tyvärr har gått sin egen väg. Jag skulle vilja fråga regeringen: På vilka väsentliga punkter när det gäller huvudfrågorna ekonomin och försvaret har regeringen varit beredd till eftergifter för att vi skulle ha kunnat uppnå en för vårt land och vårt folk gagnelig enighet? Tyvärr måste jag konstatera, att den debatt i försvarsfrågan, som i onsdags ägde rum i denna kammare, var i högsta grad beklämmande.

Det är också ett faktum, att när det gäller penningpolitiken och bankoutskottets utlåtan nr 20, så stå å ena sidan utskottsmajoriteten och å andra sidan reservanterna på två så olika ståndpunkter, att det tyvärr inte ser ut som om man skulle kunna på lång sikt samlas om någon gemensam uppfattning. Det är inte att begagna något hårt ord om jag säger, att regeringen enligt oppositionens sätt att se har grävt ner sig i en skyddsställning, som den tycks vilja försvara så länge som ammunitionen, d. v. s. i detta fall möjligheterna till ökat skattetryck, räcker.

Herr talman! Visserligen har den ekonomiska politiken i början av april och vid flera andra tillfällen diskuterats i denna kammare utan något som helst resultat. Men jag kan ändå inte underlåta att som reservant göra några reflexioner med anledning av utskottsmajoritetens utläggning av det ekonomiska läget och det program, som denna majoritet rekommenderar regeringen att följa. Vi måste dock vara överens om att den avgörande punkten är hur man bäst och effektivast skall

uppnå den kreditstramning, som måste komma till stånd.

Förre engelske flygministern Harold Mac Millan höll för några månader sedan ett föredrag här i Stockholm, vilket nyligen publicerats i Svensk Tidskrift. Han säger där bland annat: »Skall statsmännen någonsin lära sig att det vid lösandet av nästan alla problem är viktigast att passa den rätta tiden.» Jag skall inte förlänga mitt anförande med en uppräknig av alla de underlåtenhetssynder, som vi från oppositionens sida anse vidlåda regeringens ekonomiska politik. Jag vill bara fråga, om det är regeringens uppfattning att det är ändamålsenligt att i en ekonomisk kris tillsätta en utredning, vars resultat inte kan väntas föreligga förrän om kanske två år och vilket skulle läggas till grund för utformningen av den ekonomiska politiken i dag. Jag syftar härmed på den utredning, som signalerades i gårdagens tidningar.

Likadan är regeringens inställning när det gäller bostadskrisen. Regeringen hänvisar i den nuvarande utomordentligt svåra situationen på bostadsmarknaden till den sittande utredningen.

Inga åtgärder företagas för att komma till rätta med de nu aktuella spörsmålen, och samtidigt växer med ökad styrka en ny kris fram, vars följder äro mycket svåra att överblicka. Nya impulser till prisstegringar kunna väntas redan någon gång i juli månad i år. Regeringen har då ett tillfälle att genom penningpolitiska åtgärder skapa det köpmotstånd, som åtminstone i någon mån skulle kunna återställa balansen. Det sexpunktsprogram finansministern presenterat ger emellertid ingen anledning till någon förhoppning att regeringen önskar tillvarata ett sådant tillfälle lika litet som den ämnar företaga någonting i dagens situation. Nej, man kan nog säga, att beslutsamheten finns hos regeringen endast när det gäller att pålägga allmänheten nya skatter.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Man kan givetvis fråga sig vad orsaken till detta är. För min egen del vill jag deklarerat, att det inte kan bero på någonting annat än att regeringen saknar ett samlat program, som kan sättas in i en krisituation såsom i dagens läge. Jag vill särskilt betona att jag ingalunda vill underkänna alla de punkter, som finansministern presenterat för att ernå en kreditåtstramning. Några av dem både kunna och böra komma till användning som ett led i en kreditåtstramande politik. Men dessa åtgärder ensamma äro inte tillräckliga för att skapa vare sig psykologiska eller verkliga förutsättningar för att en sådan kreditåtstramning skall få åsyftad verkan. Utskottsmajoriteten och givetvis regeringen ha helt avvisat en rörlig ränta såsom *ett led* i det nödvändiga programmet mot inflationen. Den argumentering man hittills begagnat för att försvara denna uppfattning kan inte i längden vara hållbar. Det är fullkomligt orimligt att så hänga sig fast vid en enda post av alla de utgifter medborgarna ha för sitt uppehälle.

Den föregående talaren, herr Schmidt, var inne på hyreskostnaderna, och jag kan i detta sammanhang påpeka, att hyreskostnaderna, fastän de äro höga, dock utgöra endast 10—15 procent av en medborgares totala utgifter. I dagens läge låter man således denna kostnad förbli, i pengar räknat, vad den har varit, medan man samtidigt är villig att företaga åtgärder, som ovillkorligen medföra att prisnivån på andra varor går i höjden. Man kan nu fråga sig: Borde det inte för svenska folket i gemmen i dagens läge vara klart, borde inte den hårda verkligheten tala om för konsumenterna, att det i längden under nuvarande förhållanden måste vara billigare att betala en något höjd hyra, om man därmed kan väsentligt reducera övriga kostnader, som dock utgöra cirka 85—90 procent av en familjs budget?

Den argumentation, som utskottsmajoriteten begagnar på denna punkt, kan inte vara hållbar. Riksbanksfullmäktige framhålla i sitt utlåtande till utskottet följande: »De penningpolitiska åtgärder, som vidtogos omkring mitten av år 1950, omfattade dels utfärdandet av särskilda kassareservbestämmelser för affärsbankerna, dels ingåendet av överenskommelser mellan riksbanken och de mera betydande kreditinstituten om en restriktiv kreditgivning, dels en marknadspolitik från riksbankens sida syftande till en åtstramning av penningmarknaden, dels accepterandet av en viss räntestegring som en konsekvens av en sådan politik, dels slutligen ett samarbete mellan riksgäldskontoret och riksbanken för att i största möjlig utsträckning täcka det statliga medelsbehovet på marknaden utanför riksbanken.»

Det är en lång serie av åtgärder som här redovisats, av vilka räntestegringen endast utgör en del. De psykologiska verkningarna av denna gick man sedan miste om genom att deklarerat, att räntan inte skulle tillåtas stiga utöver den gräns, som den nådde vid den justering som gjordes den första december i fjol. Är det då icke litet oegentligt, herr talman, av utskottet att som motiv för sin motvilja mot en räntestegring helt enkelt förklara, att den »i fjol företagna räntestegringen har icke haft några synbara verkningar på utvecklingen»? Den naturliga slutsatsen från utskottets sida borde i stället ha varit, att de övriga åtgärder, som vidtogos i mitten på förra året icke voro till fyllest för att uppnå den eftertraktade kreditåtstramningen, eftersom den psykologiska effekten av räntehöjningen uteblev genom regeringens uttalande. Och detta, herr talman, är just vad vi i vår reservation ha sagt. Vi anse inte, att de av finansministern införda regleringarna och skatterna äro tillräckliga för att hejda den ekonomiska krisen.

Jag vill även i detta sammanhang

fästa uppmärksamheten på ett missvisande uttalande, som utskottet har gjort. Utskottet påstår sålunda: »På grund av de erfarenheter, som gjorts i andra länder, anser utskottet dock osannolikt, att enbart en kreditåtstramning med följande räntestegring inom rimliga gränser skulle kunna motverka de krafter, som verka i inflatorisk riktning.» Det förtjänar kanske att ännu en gång framhållas, att det från oppositionens sida aldrig gjorts gällande, att enbart en räntestegring kan lösa våra ekonomiska problem. Den utgör — det kan man tydligen inte tillräckligt ofta upppepa — endast en del av det samlade programmet.

Jag tror icke, herr talman, att det lönar mödan att hänge sig åt spekulationer om hur många tiondels procent räntan skulle stiga, om man övergav den låsta räntans politik. När det gäller detta liksom andra generellt verkande medel måste man vid varje tillfälle pröva sig fram. Så mycket vågar jag dock för min del säga, att ju längre man väntar med att tillgripa effektiva åtgärder mot inflationen, desto kraftigare måste dessa åtgärder bli. Följaktligen tvingas man i detta fall att acceptera en ännu högre räntenivå än vad som hade varit nödvändigt, om man satt in detta vapen i tid.

Jag brukar inte, herr talman, förlänga debatterna i onödan, men i denna viktiga fråga vill jag dock ta upp ett par saker i utskottsutlåtandet till bemötande. Man har i utskottet liksom i bankofullmäktige velat göra gällande, att riksbanken penningpolitiskt gjort allt som stått i dess makt, men att dess politik ointetgjorts genom en okontrollerbar utveckling i affärsbankerna. Som man kan utläsa av utskottsutlåtandet på s. 32 ha emellertid såväl höger- och folkpartireservanterna som Svenska bankföreningen vederlagt denna antydning. Det verkliga förhållandet är i stället, att riksbanken icke har fullföljt den förra året inledda mera återhållsamma pen-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

ningpolitiken, som tog sig uttryck i att finansministern började använda den ekonomiska bromsen den 1 december förra året. Riksbanken har i stället tillfört marknaden kassamedel, vilka i affärsbankernas besittning ge utrymme för en flerdubbelt större utlåning. Detta har skett samtidigt som en stigande efterfrågan på importvaror ställt ökade anspråk på den valuta-reserv, som för närvarande tyvärr är alltför knapp.

Utskottet har bl. a. även rekommenderat en avsevärt skärpt priskontroll, där företagarna icke skulle medgivas kompensation för andra kostnadsstegringar än dem, som kunna anses ligga utanför vårt eget inflytande. Jag skall inte änyo räkna upp alla de nackdelar — de ha vid ett flertal tillfällen anförts från oppositionens sida i denna kammar — som äro förbundna med den priskontroll vi nu ha. Jag skall endast tillåta mig peka på de följder, som en onyanserad statlig prissättning visat sig ha på ett annat område. Jag syftar här på den nu pågående portvaktstrejken. Jag tror icke att det är lämpligt att i större omfattning riskera sådana följder, som denna statliga prissättning visat sig ha, om man på allvar säger sig vilja bekämpa inflationen.

Jag tror inte heller att det betydande budgetöverskott, som finansministern laborerar med och som utskottsmajoriteten föreslagit finansministern att skapa, är den rätta vägen att gå i detta fall. Ett måttligt budgetöverskott, som är ett resultat av bl. a. minskade statsutgifter, bör givetvis ingå som ett av leden i den ekonomiska politiken för närvarande. Men det tvångssparande, som finansministern ålagt medborgarna genom höjda och nya skatter — jag syftar här på el- och fordonsskatterna — är inte den väg man bör beträda, om man verkligen önskar vinna medborgarnas förtroende och, jag understryker det, deras förståelse och medverkan vid bekämpandet av inflationen.

Herr talman! Jag vill än en gång be-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

klaگا den bristande samarbetsvilja, som regeringen under en lång tid har ådagalagt, när det gäller denna sak, och som medfört att vi nu befinna oss i en situation, som i betydande utsträckning hade kunnat vara en annan, om de lugna perioderna under åren efter krigsslutet hade använts för att bygga upp ett för svar för vårt penningvärde.

Regeringen söker i dagens situation sin tillflykt till arbetsmarknadens organisationer. På den vägen söker man komma fram till en överenskommelse om en ekonomisk politik, som har folkets förtroende. Vilka nya synpunkter av väsentlig betydelse är det då som skola ligga till grund för den politik, som kommer att föras sedan resultatet av dessa överläggningar kan överblickas?

Jag vill här endast framhålla, att dessa organisationer visserligen ha ett mycket stort intresse av att penningvärdet bevaras, men ansvaret som penningvårdande överhet ha dock regering och riksdag. Regeringen har helt underkänt minoritetens program och de förslag, som vid flerfaldiga tillfällen framlagts av oss, och måste därmed ensam ta ansvaret.

De allmänna faderliga förmaningar, som regeringen i höstas gav arbetsmarknadens parter, ha resulterat i en snedvriden lönenivå, där vissa grupper icke på långt när ha fått kompensation för penningvärdets fall, medan andra ha kunnat öka sina realinkomster något. Att detta i väsentlig grad kommer att ofördelaktigt påverka den samhällsekonomiska balansen vid nästa års avtalsförhandlingar är så självklart, att det här icke behöver understrykas. Man kan då fråga sig vilka följdverkningar man har att vänta efter de överläggningar, som nu ha inletts.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till den reservation, som till utskottets utlåtande är fogad av herr Ewerlöf m. fl., men jag vill tillägga att vi höra besinna, att de åtgärder som re-

geringen hittills vidtagit för att stabilisera vår svenska kronas sjunkande värde ha visat sig vara en von Döbelns medicin, som i dag har gjort patienten dubbelt värre. De radikala åtgärder, som man i ett sådant läge måste vidta, bli därför med nödvändighet ganska kraftiga. Från vårt håll inom den svenska högern ha vi redan på ett tidigt stadium föreslagit åtgärder, som ingalunda ha varit trevliga och som man därför icke har velat acceptera. Vi ha inte bara kritiserats för dessa förslag utan vid många tillfällen rent av förhånats, men frågan är om vi i dag inte befinna oss i ett sådant läge, att kirurgens skarpa kniv måste göra ett djupt ingrepp för att över huvud taget rädda patienten. Det är i den andan vi ha skrivit vår reservation, och det är i den andan som jag här har försökt att åtminstone i någon mån tolka reservanternas och högerens inställning i denna fråga.

Herr SEVERIN: Herr talman! Såsom framgår av förevarande utskottsutlåtande och av reservationerna i detsamma är utskottet som så många gånger förr enhälligt i sin målsättning, d. v. s. penningvärdets stabilisering. Även i den mera deskriptiva delen av såväl utskottets utlåtande som i den första reservationen, vari det ekonomiska förloppet hittills skildras, äro utskottsmajoriteten och reservanterna i stort sett ense. Det är i själva verket bara på en enda punkt, som jag skulle ha önskat en något fylligare framställning i reservationen. Det står nämligen på s. 32 i utskottsutlåtandet:

»En internationell prisstegring kan nämligen höja de allmänna levnadskostnaderna inom landet, endast om försörjningen med betalningsmedel är så riklig, att efterfrågan på konsumtions- och kapitalvaror får stiga utöver våra tillgängliga resurser. Med målmedvetet insatta åtgärder skulle det vara fullt möjligt att dämpa och begränsa icke endast den av inhemska orsaker beroende pris-

stegringen utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prisnivån.»

Denna deklaration är i grund och botten ganska överraskande och kan verkligen behöva en något fylligare förklaring. En sådan har inte givits under överläggningarna i utskottet. Reservanterna ha även här sorgfälligt undvikit att närmare förklara innebörden av densamma. De meddela försiktigtvis inte heller vilka målmedvetet insatta åtgärder som åsyftas. Såvitt jag har fattat nämns i reservationen inte mer än två slags åtgärder mot inflationen, nämligen en överbalansering av budgeten — den förklaras vara önskvärd, dock endast under vissa förhållanden — samt en stramare kreditpolitik.

Mena nu reservanterna verkligen, att vi med dessa åtgärder skulle kunna hindra ett genomslag i den svenska prisnivån av t. ex. en kolprisstegring på 75 procent, en ullprisstegring på 100 procent, en prisstegring på hudar och läder på 100 procent, en prisstegring på bomull på 50 procent o. s. v.? Skulle allt detta kunna hindras genom en under vissa förhållanden medgiven överbalansering av budgeten och en stramare kreditpolitik? Skulle man över huvud taget med dessa åtgärder kunna hindra en prisstegring på importvarorna av för närvarande i genomsnitt 35 å 40 procent att slå igenom i vår prisnivå, när vi ändå ha en sammanlagd utrikeshandel på ca 16 miljarder kronor, d. v. s. ungefär hälften av den beräknade nationalbruttoprodukten?

Nog tycker jag att detta skulle verka rena trolleriet, och det är väl kanske därför reservanterna ha avstått från att närmare förklara hur detta resultat skall kunna uppnås. Påståendet är tydligen ett av de påpassliga ord, som brukas stå på vakt, när tanken felar. Man skulle möjligen kunna tänka sig att reservationen var en mera allmän betraktelse över huruvida det under vissa omständigheter är teoretiskt tänk-

bart att isolera ett land med stor utrikeshandel från internationella påverkningar på sin prisnivå. Jag vill inte bestrida att detta under vissa förhållanden är möjligt. Däremot vill jag säga, att den saken inte har det ringaste aktuella intresse, eftersom de omständigheter, som skulle vara för handen för att detta skulle bli möjligt, för närvarande icke föreligga. Och utskottsutlåtanden äro väl inte avsedda att vara teoretiska avhandlingar om »das Ding an sich»?

De positiva åtgärder som utskottet rekommenderar till övervägande äro: en reduktion av investeringarna för såväl produktions- som konsumtionsändamål, en överbalansering av budgeten, en höjning av prisutjämningsavgifterna för vissa exportindustrier, en priskontroll som icke medger företagens kompensation för andra kostnadsstegringar än dem, som kunna anses ligga utanför vårt eget inflytande, samt, slutligen, ett tvångssparande. Efter denna uppräknning av olika åtgärder, som rekommenderas till övervägande, säger utskottet:

»Endast i förening med en sådan på alla områden hårdhänt politik anser utskottet, att en åtstramning av kreditmarknaden inom skäligen gränser kan verksamt bidra till att undanröja inflationsriskerna.»

Häri ligger att utskottet icke utesluter en kreditåtstramning inom skäligen gränser. I annat fall skulle vi naturligtvis inte ha skrivit på detta sätt i utlåtandet.

Ingenting skulle ha glatt mig mera än om utskottet i denna fråga hade kunnat bli lika enigt i sitt utlåtande som det lyckades bli i fråga om sparmotionerna. Jag skulle ha blivit lika glad som herr von Seth över en sådan enighet och ett sådant samförstånd, varom han talade i sitt anförande nyss. Som det nu var, kommo vi i utskottet emellertid inte ens fram till en sakdebatt i denna fråga, ty alldeles i början av be-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

handlingen förklarade en av reservanterna i utskottet, att han inte var intresserad av utlåntagets eventuella innehåll, »ty vi komma under alla förhållanden att reservera oss», sade han. Jag frågade då: Avse ni att reservera er, oavsett vad som kommer att stå i utskottsutlåntagandet? På detta fick jag visserligen inte något svar, men deklARATIONEN att gruppen under alla förhållanden skulle komma att reservera sig var ju ändå avgiven. Är det då inte, herr von Seth, en smula opåkallat att efteråt deklarerera en sådan samförståndsvilja, som herr von Seth här gjorde? Jag skulle gärna ha velat vara med om ett sådant samförstånd, men när frågan inte ens kan underkastas saklig diskussion i utskottet, förutsätter jag att det är omöjligt att nå ett sådant samförstånd, eftersom ståndpunkterna redan äro fastlåsta.

Mot det program, som utskottet har angivit i sitt utlåtande och som jag nyss refererade, anföra reservanterna att en överbalansering av budgeten i rådande läge i och för sig är önskvärd, men att däremot en skärpt beskattning av konsumtion och företagsamhet är förfelad. »Emot tanken på en statlig tvångsupplåning kunna vägande invändningar riktas», säga reservanterna och fortsätta med att framhålla, att en tvångsupplåning för många skulle verka som en ytterligare höjning av den redan alltför hårda direkta beskattningen. Dessutom skulle den få mycket ojämna verkningar. »En skärpt priskontroll», förklara reservanterna vidare, »är icke något alternativ till en aktiv penningpolitik. Priskontrollen bidrar nämligen icke i och för sig till att återställa den rubbade ekonomiska jämvikten — — —.»

Efter detta avvisande av det mesta av vad utskottet rekommenderat förklara reservanterna: »En stramare kreditpolitik skulle lätta det tryck på landets reala resurser, som i nuvarande läge nödvändiggör upprätthållandet av

byggnadsregleringen. Den skulle hålla tillbaka investeringsviljan och begränsa investeringarna över hela fältet.»

Till detta vill jag säga, att talet om att den skärpta beskattningen av konsumtion och företagsamhet »är förfelad, så länge överkonjunkturen består» — som det heter i reservationen — kan jag inte uppfatta som något annat än en ren meningslöshet. Den skärpta beskattningen är ju nämligen avsedd att dämpa överkonjunkturen, och reservanterna mena väl inte att åtgärden icke bör tillgripas förrän överkonjunkturen är förbi? Orden »så länge överkonjunkturen består» äro en fras, som reservanterna ha tillgripit utan att över huvud tänka på vad de säga. Skall skärpt beskattning tillgripas, så skall den tillgripas så länge överkonjunkturen består. Sedan har den ingen uppgift.

Det är klart att ett tvångssparande verkar som en höjning av den direkta skatten, om sparat exempelvis tas ut på debetsedeln procentuellt på inkomsten. Ett tvångssparande på tio procent skulle naturligtvis verka på precis samma sätt som om vi togo ut en inkomstskatt med 110 procent på grundbeloppet. Men detta är väl inte i och för sig så märkvärdigt. År 1947, när skattereformen genomfördes, diskuterade vi faktiskt att uttaga skatten med 110 procent av grundbeloppet, och det var ingen då, som fann detta vara så förskräckligt. Den gången visade det sig emellertid, att statens inkomster blevo tillräckliga med en skatt på 100 procent av grundbeloppet, varför det inte var nödvändigt att tillgripa den åtgärden.

Jag skall emellertid gärna erkänna, att ett skatteuttag beräknat på 110 procent av grundbeloppet skulle drabba ojämnt, men det gör all beskattning. En beskattning måste alltid bli en schematisk börda på befolkningen. Det kan inte undvikas. Det finns naturligtvis också många människor, som ha mycket svårt att betala skatten, men den

Riksbankens sedelutgivning m. m.

saken kan man inte ta hänsyn till, eftersom man inte kan göra en skatteförordning för varje enskild medborgare här i landet. Har man en skatteförordning, så måste den gälla för alla.

En priskontroll är inte något alternativ till en aktiv penningpolitik, säga reservanterna. Nej, men det har utskottet heller aldrig sagt. Vi ha inte ställt upp den som något alternativ. För övrigt måste en priskontroll sådan som utskottet tänkt sig och som alltså icke medger någon kompensation för andra kostnadsstegringar än dem, som ligga utanför vårt eget inflytande, medföra en dämpning av konjunkturen och därmed påverka inkomsterna. Den måste motverka inkomststegringar.

Den stramare kreditpolitiken är sålunda den enda åtgärd, som reservanterna anse sig kunna rekommendera. Herr von Seth sade visserligen, att detta bara var en del av reservanternas program, men om så är, ha reservanterna åtminstone inte i sin reservation angivit programmets andra del. I reservationen finnas nämligen bara nämnda en stramare kreditpolitik och, under vissa förhållanden, en överbalansering av budgeten. Efter att ha skrivit att överbalanseringen i och för sig i rådande läge kan vara önskvärd tillägga reservanterna: »Överbalanseringen leder emellertid till åsyftad effekt, endast om den åtföljs av en restriktiv penningpolitik.» Överbalanseringens nytta är således villkorlig, och i det stora program, som reservanterna måhända ha och som herr von Seth talade om, har det icke ansetts nödvändigt att nämna någon annan åtgärd än den stramare kreditpolitiken.

Om denna förklara nu reservanterna att de äro väl medvetna om att en sådan kreditpolitik sannolikt komme att leda till en viss räntehöjning. »En betydande åtstramning av penning- och kapitalmarknaden», heter det i reservationen, »bör emellertid genom en väl avvägd riksbankspolitik kunna åstadkommas

utan en räntehöjning av tillnärmelsevis den storleksordning, som förekom exempelvis under 1930-talets första år.»

Det är som bekant en gammal nationalekonomisk upptäckt att ett höjt pris minskar efterfrågan, och denna erfarenhet har man tillämpat även på kapitalet, så att en ökad ränta anses minska efterfrågan på kapital. Senare forskning har emellertid gjort den kompletterande upptäckten, att efterfrågans elasticitet varierar starkt på skilda varor och tjänster och under olika förhållanden. I fjol höjdes som bekant räntan med $\frac{1}{2}$ —1 procent på vissa områden. Sedan juli månad, då denna räntestegring började, har prisnivån i vårt land stigit med 22 procent till och med februari månad i år. För närvarande är den enligt dagspressen något högre; den officiella statistiken har inte kommit mig till handa ännu.

Som utskottet har framhållit är det inte möjligt att avgöra hurudan utvecklingen skulle ha varit, därest denna räntestegring icke hade kommit till stånd. Däremot kunna vi konstatera, att prisstegringen varken upphörde eller retarderade efter denna räntestegring. Den blev tvärtom bara häftigare. Om denna företeelse säga nu reservanterna, att det var ganska givet att den skulle uppstå. Det beror på, säga de, att räntestegringen var för liten och på att räntan bundits, som det heter. Det finns emellertid ingenting i händelseförloppet, som berättigar till en sådan slutsats. Vad som har skett är, att prisstegringen har accelererat efter en räntestegring på $\frac{1}{2}$ procent. Att härav dra den slutsatsen att ytterligare $\frac{1}{2}$ procents räntestegring skulle ha kommit prisstegringen att upphöra är fullkomligt godtyckligt. Jag skall emellertid inte här uttala någon bestämd mening om hur prisnivån skulle ha kommit att röra sig, om räntan hade höjts med $\frac{1}{2}$ eller 1 procent ytterligare, men jag skall ta ett par exempel, som antyts i utskottets utlåtande.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Finland höjde i november förra året sitt redan förut höga diskonto med 2 procent till $7\frac{3}{4}$ procent. Danmark höjde under samma månad med $\frac{1}{2}$ procent till 5 procent. Finland nådde med sin $7\frac{3}{4}$ procents ränta mycket högre än det svenska ränteläget var i början på 1930-talet, som reservanternas särskilt åberopa. Man skulle inte nu behöva komma så högt som då. Men i själva verket var genomsnittsräntan under 1930—1932 inte mer än 4 procent. Det är möjligt att vad som föresvävat reservanternas är den starka räntestegring, som ägde rum under mycket kort tid efter Kreuger-krisen, då diskontot steg till 8 procent, men det tillämpades bara under ett par månader. Sedan sänktes räntan igen. Finland är nu uppe vid dessa 8 procent, till vilka vi inte skulle behöva kliva upp. Och Danmark ligger i alla fall med sina 5 procent högre än vad vi gjorde i början av 1930-talet. Emellertid har prisnivån i Finland under samma tid juli—februari stigit med 29 procent och den danska prisnivån med 23 procent, sålunda vad Finland beträffar åtskilligt hastigare än vår. Och ändå försäkra reservanternas, att vi inte skulle behöva höja räntan ens tillnärmelsevis upp emot 1930-talets nivå, vi skulle inte behöva höja den tillnärmelsevis upp emot 4 procent. Hur högt skola vi egentligen höja den, när vi nu ha 3 procent och inte skola behöva höja den ens tillnärmelsevis upp emot 4 procent och ändå skola vinna dessa kolossala resultat? Ha reservanternas verkligen tänkt på vad de skrivit? Eller ha de bara låtit pennan löpa utan att över huvud taget ägna en tanke åt innehållet?

Vilka garantier ha vi för övrigt efter en räntestegring att inte utvecklingen blir likadan hos oss som den finska? Det finns inga garantier för detta. En utveckling, som styres av förväntningar på starka prisstegringar, är okänslig för måttliga ingripanden. En räntestegring på en halv till en procent har ringa be-

tydelse för en företagare, som under mellantiden mellan köp och försäljning väntar en prisstegring av 10 procent. Då spelar en dylik räntestegring ingen roll. Och om en måttlig räntestegring, som reservanternas framhålla, endast skall vara tillfällig, så kan den än mindre ha någon dylik inverkan. Det säger sig ju självt. En låntagare, som investerar exempelvis i ett kapitalföremål, som han skriver av på låt mig säga 10 eller 20 år, kan inte avskräckas av en halv procents räntestegring, om han väntar att efter en kort tid, ett år eller kanske två — räntestegringen skulle ju vara bara tillfällig — kunna omplacera lånet till lägre ränta men under första året väntar en prisstegring på 10 procent. En sådan företagare finns inte; finns han kan han inte räkna hela tal. Men en räntestegring, som inte minskar den ekonomiska aktiviteten i samhället, ökar i stället kostnaderna. Den är alltså ändamålslös, om den inte minskar den ekonomiska aktiviteten. Och när man ökar kostnaderna utan att den ekonomiska aktiviteten minskas, ökar man priserna. Skall en räntestegring verka, så måste investeringsbenägenheten minska. I annat fall har den inte denna verkan.

Nu äro vi inte i princip oense om en räntestegring. Reservanternas vilja emellertid inte bara ha en räntestegring utan de vilja ha en fritt svävande och glidande ränta. De önska få en räntebildning, som marknaden åstadkommer och som riksbanken bara registrerar. Det är uppenbarligen deras önskemål. Naturligtvis är räntan att betrakta som ett marknadspris. Det vill jag inte bestrida. Men reservanternas veta väl eller borde åtminstone veta, att räntan oberoende av riksbanken inte är alldeles fri. Vår kapitalmarknad är liten. Den är lätt överskådbar och lätt påverkbar. De som uppträda på vår kapitalmarknad äro ganska få, och det möter inga svårigheter för dem att genom vissa åtgärder tvinga upp räntan, om riksbanken är passiv.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Trots allt har emellertid utskottet inte utslutit en räntestegring som ett av medlen mot en inflation. Utskottet betonar att en kreditåtstramning i sina yttersta konsekvenser leder till antingen en räntestegring eller en kreditransonering. Om en räntestegring skall genomföras, får den emellertid, såsom bankofullmäktige framhållit i sin skrivelse, inte bli frukten av enskild spekulation, vars syften riksbanken passivt skulle tillgodose, utan då skall den företas efter den ansvariga samhällsmyndighetens övervägande och vid tillfällena, då denna anser, att de önskade verkningarna skulle uppstå. När räntestegringen företogs i fjol, följde inte de önskade verkningarna.

Utskottet har rekommenderat en hårdhänt politik på alla punkter, varigenom en inflationistisk utveckling kan påverkas. Vissa av de rekommenderade åtgärderna äro starkt impopulära. Utskottet är väl medvetet om det, men skall ett resultat kunna uppnås, kan man inte väja undan. Ett stabilt penningvärde är ändå till sist en större vinst än de skenbara offer det kan kosta nu. Att medicinen är besk och smakar en smula illa just nu kan inte hjälpas, bara patienten blir frisk. Det har varit den ledande tanken för utskottet. Eljest skulle vi naturligtvis inte rekommendera så många impopulära åtgärder. Trots de betydande svårigheter, som det måste möta att så länge den internationella prisstegringen fortgår hindra den att slå igenom, äro vi däremot övertygade om att åtskilligt kan göras för att dämpa inflationen, och det är med hänsyn till detta, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag ber först och främst att få bemöta vad vår ärade utskottsordförande framhöll om att det var en av ledamöterna, som hade deklarerat, att det under alla förhållanden skulle bli en

reservation. Det var jag som sade det, och det vill jag öppet erkänna. Jag tycker emellertid att utskottets ordförande i det sammanhanget kunde ha upplyst kammaren om att vi en gång förut hade haft en diskussion om detta, där en av ordförandens partikamrater klandrade oss i oppositionen för att vi diskuterade ett utlåtande och försökte att pressa det allt vad vi kunde för att sedan, när det var färdigt, säga att vi reserverade oss. Jag deklarerade i det sammanhanget, att jag komme att säga ifrån, om jag ansåge, att det funnes någon möjlighet att överbrygga motsättningarna, eller om jag ansåge, att det inte funnes någon sådan möjlighet. Utskottsutlåtandet var redan skrivet vid detta tillfälle, och jag bedömde situationen på det sättet, att det fanns mycket små möjligheter för att vi skulle kunna enas. Det tror jag utskottets ordförande var fullt på det klara med. Jag vill i detta sammanhang deklarerera, att jag har all aktning för vår utskottsordförande och hans förmåga och villighet att försöka att förena oss till ett fruktbärande samarbete.

Jag skall sedan be att få ta upp den första anmärkningen om meningarna på s. 32 i utlåtandet. På grund av den korta tiden kan jag naturligtvis inte klara upp detta fullständigt, men jag måste uttryckligen understryka, att man måste läsa de två meningarna ihop och att vi tala om att man kan genom målmedvetet insatta penningpolitiska medel dämpa de utifrån kommande prisstegringarna. Det är ju klart, att vi med vår lilla konsumtion inte kunna påverka de totala världsmarknadspriserna.

Sedan berörde ordföranden uttalandet på s. 29 om att räntestegringen ögonskenligen skulle ha varit starkare för att åstadkomma ett resultat. Jag vill emellertid också fråga: Var gjorde man då överhuvudtaget den insats man gjorde?

Jag avstår i övrigt från att diskutera ränteförhållandena. Jag har inte mycket

Riksbankens sedelutgivning m. m.

mer att tillägga, men jag förmodar, att sistå ordet ännu inte är sagt i dag.

Herr von **SETH** (kort genmäle): Herr talman! När jag talade om samförstånd syftade jag på att ett sådant ingalunda skulle vara omöjligt att uppnå under vissa omständigheter. Jag vill i detta sammanhang ge vår utskottsordförande den elogen, att han vid flera tillfällen visat, att han ingalunda varit ovillig till detta, men det visade sig, att det inte fanns någon möjlighet härtill på dessa punkter, när detta skrevs. Jag konstaterar också med glädje, att även om våra åsikter i sak skilja sig mycket, kunna vi ge oss in i ett meningsutbyte utan att höja tonen och få en irriterad stämning över det hela.

Jag skulle bara vilja säga två saker. Beträffande den höjda räntan vill jag påpeka, att vi vid flerfaldiga tillfällen ha sagt, att man inte kan säga, om räntehöjningen skulle röra sig om tiondedels eller om halva procental. Det framgår av de anföranden, som höllos förra året av herr Hjalmarson och mig, och det står klart och tydligt i kammarens protokoll. Men vad vi framför allt måste göra klart för oss är, att det inte från början kan bestämmas vid vilken procentsats vi skola stanna. Om man får reda på detta, blir nämligen en räntestegring mer eller mindre ineffektiv vare sig det blir 0,2 eller 0,7 procents höjning.

Herr Severin sade, att jag i mitt anförande huvudsakligen uppehöll mig vid en del av de åtgärder, som kunde vidtas, nämligen en räntestegring. Jag har emellertid i mitt anförande tydligt sagt, att det var blott en del, samt att ett par av de punkter, som finansministern nämnt, skulle kunna användas tillsammans med de medel vi rekommenderat från oppositionens sida. Anledningen till att vi i vår reservation inte tagit med alla punkterna är ju vad beträffar högern, att vi vid föregående till-

fällen i motioner och reservationer sagt, att det behövs en hel serie av olika åtgärder, som beröra sparande, skattesänkning och utbyte av planhushållning mot planmässig hushållning. Vi vilja slippa regleringar och låta det fria näringslivet arbeta under lugna förhållanden. Därför vilja vi ha bort prisregleringen och ersätta den med en serie av åtgärder, som gemensamt kunna leda till resultat men inte var och en för sig.

Herr **SEVERIN** (kort genmäle): Herr talman! Om inte mitt minne sviker mig, har herr Schmidt missuppfattat situationen, då han säger, att utskottsutlåtandet redan förelåg färdigt, då han deklarerade, att reservation skulle komma under alla förhållanden. Det gjorde det inte, ty avsikten var, att detta utlåtande skulle föreligga för justering vid det kommande sammanträdet, och det var om detta justeringsammanträde, som herr Schmidt förklarade, att han inte var så intresserad av att vara närvarande — han hade nämligen vissa svårigheter att vara det — och då menade han att det inte var av så stort intresse, ty man skulle ändå reservera sig. Sedan skall jag gärna medge, att mina förhoppningar om att vi skulle kunna komma till enighet inte voro överdrivet stora, men jag ville i alla fall göra ett försök.

Herr **HALL**: Herr talman! Den som mot slutet av denna vårriksdag tar till orda i ett ämne sådant som det nu föreliggande har ju ingen särskild förhoppning att kunna berika diskussionen med någon synpunkt, som inte har anförts en eller flera gånger tidigare under denna riksdag. De allmänna ekonomiska debatterna ha ju varit flera och, såvitt jag förstår, också omfattats med ett så stort intresse från deltagarnas sida, att utsikterna att utvinna ämnet något nytt inte äro särdeles stora.

Om man i anslutning till de nu föreliggande förslagen ändå måste förse

Riksbankens sedelutgivning m. m.

dem med några kommentarer, beror det väl närmast på att det har skett vissa förskjutningar i de politiska ställningstagandena, som kunna ha sitt speciella intresse. Jag erinrar om att vi under flera år nog ha fått ganska klart besked från högerpartiets sida om att det huvudsakligen litade till räntevapnet för att styra överkonjunkturen. Även om det inte någon gång utsagts klart, har man väl ändå inte gjort någon större hemlighet av sitt nästan obegränsade förtroende för en räntehöjning som medel emot en överkonjunktur. Folkpartiet har varit lika angeläget om att betona, samtidigt som det i sak anslutit sig till den rörliga räntepolitik, som riksbanken också förfäktat sin rätt till, att om räntestegringar skola tillgripas, så behöva de inte och kunna inte göras särdeles stora. Om jag inte är alldeles fel underrättad om folkpartiledarens avsikter, var det väl för några veckor sedan närmast hans mening, att så där ett par tiondels procents räntehöjning skulle vara vad som behövdes för att rätta till ränteläget och få röntan att fungera såsom en broms på överkonjunkturen.

Det är ur synpunkten av vad som tidigare har hänt av ett utomordentligt intresse att se, att högern och folkpartiet nu ha skrivit ihop sig till en gemensam reservation, vars detaljer jag skall be att få beröra litet senare. Jag har bara inledningsvis velat konstatera, att det stora oppositionspartiet uppenbarligen har kapitulerat inför det mindre oppositionspartiets mera enträgna fasthållande vid ränteståndpunkten. Ur vår synpunkt är kanske inte detta någon nackdel. Om man på detta sätt lyckas samla större grupper inom riksdagen omkring gemensamma linjer, så måste det ju bidraga till att klara upp ställningstagandena.

Men om vi skola fortsätta diskussionen, så är det väl knappast någon mening i att man inte låtsas om vad som föregått de ställningstaganden, som nu

äro aktuella och i viss mån utsatta för kritik. Från statsmakternas sida ha vi ju hela tiden arbetat med den förhoppningen, att det skulle kunna träffas frivilliga överenskommelser med de parter, som företräda olika kraftcentra i vårt ekonomiska liv, och denna förhoppning har varit så stark, att man egentligen aldrig tänkt sig möjligheten av att när det gäller kreditmarknaden behöva gå till en av staten handhavd ransonering eller reglering. Den 11 augusti 1950 träffades också med bankväsendet en uppgörelse, som anslöt sig till det frisläppande av obligationskurserna, som riksbanken hade verkställt under sommaren, och till det förslag om ikraftsättande av lagen om bankaktiebolags kassareserv som sedermera förverkligades den 1 oktober 1950.

Hur har nu denna överenskommelse med bankerna verkat under den tid som den har varit i kraft? Frågan aktualiseras inte minst genom den av utskottsreservanterna åberopade skrivelsen från Svenska bankföreningen, där denna överenskommelse förbigås med tystnad och man helt frankt påstår att det från privatbankernas sida inte har förts någon annan kreditpolitik än bankerna varit tvingade att föra. Om denna skrivelse nu kritiseras från riksbankens sida, så sker det icke i avsikt att försöka i någon mån skjuta över ansvaret från statsmakterna, däri inberäknat riksbanken, till det privata bankväsendet. Det är ju statsmakterna och riksbanken, som ha huvudansvaret för vår penningpolitik, och detta ansvar kan inte genom några överenskommelser, som träffats, flyttas över på privata sammanslutningar eller andra ekonomiska företag. Med detta konstaterande hoppas jag ha förebyggt varje påstående om att riksbanken vill skjuta ifrån sig ansvaret.

Det finns två metoder att arbeta efter, om man i ett läge som det nuvarande vill åstadkomma en kreditåstramning. Den ena metoden är att lag-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

stifta och reglera. Den andra metoden är att försöka träffa frivilliga överenskommelser om en kreditstramning och sedan lita till att de, som skrivit under dessa överenskommelser, också göra vad de kunna för att hålla dem. Det är med beklagande vi måste konstatera, att Bankföreningens medlemmar uppenbarligen ha brustit väsentligt i sina åtaganden av detta slag. På annat sätt kan näppeligen den ökning av krediterna med 1 250 miljoner kronor, som ägt rum under $\frac{3}{4}$ år, förklaras. I den av utskottsreservanterna åberopade skrivelsen från Bankföreningen säges att det var på förhand överenskommet att beträffande sådana ändamål, som hade prövats av statsmakterna, d. v. s. i första hand husbyggnader, skulle inte bankerna företaga någon annan prövning än den som självfallet var motiverad med hänsyn till säkerheten för de begärda krediterna. Detta är visserligen sant, men den stegring av den kontrollerade investeringsverksamheten, som ägt rum under tiden efter överenskommelsens tillkomst, är dock inte så stor att den kan förklara någon nämnvärd del av de 1 250 miljonerna. Denna kreditexpansion ligger väsentligen på sådana områden, där bankernas eget omdöme har fått lov att vara bestämmande vid de avgöranden som träffats.

Det är sålunda påtagligt att de svenska privatbankerna, vilka skäl som än kunna åberopas för att deras del av överenskommelsen hållits så dåligt, inte ha orkat med att föra en stram kreditpolitik. Vilka slutsatser statsmakterna skola draga av detta förhållande blir ju en senare fråga. Man måste emellertid, om saken nu ställes på sin spets, på allvar överväga om linjen med frivilliga överenskommelser verkligen är framkomlig eller om det inte måste vidtagas åtgärder, som möjliggöra för statsmakterna att med tvång hålla kreditgivningen inom vissa gränser.

Det har i diskussionen förekommit en frågeställning, som är rätt naturlig

i sammanhanget men som, såsom den blivit utformad i Bankföreningens skrivelse och vidarebefordrad i andra upplagor — jag tänker då närmast på tidningarnas sätt att behandla saken — ändå kräver ett klarläggande och kanske också en gensaga. Man har framställt läget på det sättet, att om riksbanken ökar sin omslutning genom att köpa obligationer eller skattkammarsväxlar, så kommer det att bli en stegring av de utelöpande krediterna, inte med detta belopp utan med ett belopp som är en multipel av den från riksbanken ursprungligen utsläppta summan. Man menar att genom varje villighet från riksbankens sida att släppa ut medel på penningmarknaden igångsättes något som man kallar för en självmatande process och som innebär, att de medel, som av riksbanken ställas till marknads förfogande, i första hand lånas ut av bankerna, som, när de åter få in dem, på nytt låna ut dem till nya ändamål. På det sättet kan ett hundratal miljoner, som kommer från riksbanken, mångdubblas och bilda grundvalen för en mycket större kreditgivning och en mycket större företagsamhet än det ursprungligen utsläppta beloppets storlek anger.

Det är klart att principiellt sett kan ett obligationsköp eller ett skattkammarsväxelköp av riksbanken ha en sådan betydelse. Det finns i och för sig ingenting som hindrar detta. Om det icke anses ligga någon förpliktelse i att man skrivit på en överenskommelse om en restriktiv kreditgivning, så äro affärsbankerna oförhindrade att föra en sådan politik, att det uppstår en s. k. självmatande process. Men det måste väl vara någon mening med att man skrivit under en överenskommelse om en restriktiv kreditgivning, och affärsbankerna kunna i varje fall aldrig göra gällande, att de stå inför något tvång att öka krediterna i all den utsträckning som de kunna. Det skulle ju, om man från statsmakternas sida velat göra

Riksbankens sedelutgivning m. m.

överenskommelsen med affärsbankerna mera detaljerad, i densamma kunnat skrivas in att bankerna åtminstone inte under den tid, som överenskommelsen gäller, få försämbra sin likviditet. Därigenom skulle ett visst mått på kreditgivningens restriktivitet kunnat erhållas. Överenskommelsen innehåller inte nu något i den vägen, men hela dess natur är sådan att det bort vara en självklar sak för affärsbankerna att hålla minst samma likviditet som tidigare. Det har tyvärr inte skett, utan affärsbankerna ha faktiskt försämbtrat sin likviditet under den tid som gått sedan man åtog sig att föra en restriktiv kreditpolitik.

För dem, som inte vanligen syssla med sådana spörsmål som det här gäller, kan det kanske också vara lärorikt att gå litet längre tillbaka i tiden än vad utskottsreservanterna och affärsbankerna ha funnit passande att göra. Om vi gå tillbaka i tiden ett år, vilket ju inte är så synnerligen långt, så kunna vi konstatera, att riksbanken under första halvåret 1950 stramade till penningmarknaden, medan affärsbankernas kreditpolitik under samma tid bidrog till att öka penningtillgången på marknaden. Av detta lilla exempel liksom av många andra framgår, att den s. k. självmatande processen uppenbarligen är självmatande i mycket högre grad än vad någon har kunnat tänka sig, när man läser Bankföreningens skrivelse. Processen behöver nämligen ingen mat alls för att komma i gång och den kan fortsätta, fastän riksbanken drar in pengar från marknaden. Detta borde mana till en viss försiktighet, när det gäller att framställa de måttliga köp av skattkamarväxlar och obligationer, som riksbanken företagit, såsom den primära orsaken till den enligt många mening alltför rikliga penningtillgången.

I den reservation, som högern och folkpartiet fogat till utskottsbetänkandet, ha många mer eller mindre fromma

önskningsuttalats, både om hur riksdagen och Kungl. Maj:t skola sköta samhällsökonomen och hur riksbanken skall sköta räntepolitiken och kreditmarknaden. Tyvärr motsägas åtskilliga av dessa önskemål av de handlingar, som högern och folkpartiet själva företagit under riksdagen. Man är därför inte riktigt säker på att det ligger verkligt allvar bakom t. ex. vad reservanterna på s. 34 säga om att »en överbalansering av budgeten är i och för sig i rådande läge önskvärd». Vad vi för några dagar sedan fingo höra folkpartiets ledare här säga betydde väl närmast, att den överbalansering av budgeten, som Kungl. Maj:t hade tänkt sig, var i starkaste laget och att man i varje fall inte behövde spåda på denna överbalansering med några ytterligare statsinkomster i form av nya skatter. Det önskemål, som reservanterna nu uttalat, borde alltså redan vara tillgodosett och t. o. m. tillgodosett över hövan, eftersom ju riksdagen biföll förslaget om de skatter som enligt folkpartiledarens mening voro alldeles onödiga.

Nästa mening i reservationen lyder: »Därvid bör en väsentlig betydelse tillmätas återhållsamhet med statliga utgifter.» Den som vill ha en kommentar till vad högern och folkpartiet mena med detta kan lämpligen läsa protokollet från försvarsdebatten i onsdags, när detta föreligger i tryck. Man får då ett praktexempel på vad som i detta fall menas med återhållsamhet.

Dessa båda påpekanden visa väl rätt tydligt, att det i varje fall inte beträffande budgetpolitiken är möjligt att få något effektivare stöd från det håll, varifrån reservanterna komma. Det är väl snarare på det sättet att om uppfattningen på det hållet finge större anslutning i riksdagen, så skulle budgetens möjligheter att medverka till en stramare penningpolitik komma att minskas i stället för ökas.

Litet längre fram i reservationen kommer man in på den gamla frågan om

Riksbankens sedelutgivning m. m.

hur räntevapnet bör hanteras. Det är inte lätt att ur uttalandena på denna punkt utläsa reservanternas verkliga mening, men så mycket får man veta som att en stramare penningpolitik »med all sannolikhet kommer att leda till en viss räntehöjning». I nästa mening säges det att denna räntehöjning inte kan bli tillnärmelsevis så stor som räntehöjningen i början av 1930-talet, d. v. s. vi behöva inte tänka oss att få ett diskonto på 8 eller 9 procent, utan man anser att höjningen kan stanna vid en lägre siffra — hur mycket lägre anger man dock inte. I en mening längre ned i första stycket på s. 36 reserverar man sig ytterligare genom att säga: »Det är icke tal om att räntehöjningen skulle tillåtas framkalla arbetslöshet.»

Vi möta alltså här återigen bilden av räntan såsom ett slags skruv, som efter behag kan dragas till eller lossas, varefter verkningarna kunna avläsas på samhällsekonomien. Man kan på detta sätt göra ungefär hur fina justeringar som helst. Man kan genom att höja räntan avskaffa den del av den s. k. överkonjunkturen, som man vill bli av med, och när så har skett, kan man genom att lätta rätetrycket på nytt få produktion och konsumtion att löpa i raka och jämna fåror.

Man har alltså uppfunnit ett underbart instrument, som är mycket lätthanterligt, och det beror egentligen bara på riksbankens och kanske i någon mån även på Kungl. Maj:ts och riksdagsmajoritetens kortsynthet att man inte redan har satt in detta utomordentliga universalmedel för att bota alla våra ekonomiska bekymmer.

Glömska av vad som inträffat tidigare är ju en av människans bästa tillgångar, men man har å andra sidan även en viss rätt att lära av erfarenheten, och om man skall kunna göra det fordras det kanske, att man inte glömmar allt som skett i gångna tider. Man har i vår livstid prövat räntevapnet på allvar, och det är ju inte förbjudet att se efter om

det verkar och hur det verkar. Det sistnämnda är kanske svårare att utröna, eftersom man aldrig vet, om det är ränteförändringen eller andra förändringar, som ha åstadkommit en försämring eller förbättring i samhällsekonomien. Det är emellertid påtagligt, att statsmakterna under det första världskriget i mycket hög grad litade till räntevapnet, och man hade vid slutet av år 1920 ett medeldiskonto av 6,93, d. v. s. praktiskt taget 7 procent. Vid samma tidpunkt hade levnadskostnadsindex i Sverige stigit från 100 år 1914 till 269. En hög ränta var alltså inte tillräcklig för att motverka prisstegringarna.

Nu har man även mot den perioden gjort den anmärkningen, att räntestegringarna kommo för sent och inte voro tillräckligt starka. Denna invändning kan man alltid göra, när ett vapen visar sig vara för dåligt, men redan år 1917 hade vi ett diskonto på ungefär 5% procent, vilket ju inte var särdeles lågt. Även i krisens början hyste man således tydligen inte någon större tvekan att ha ett relativt högt ränteläge här i landet.

Om man vill draga någon slutsats av denna tämligen långa högränteperiod, kan det ju inte bli någon annan än den att räntan ensam inte har förmåga att hålla krisläget i schack. Detta har i huvudsak styrts av andra faktorer.

Försöker man göra sig någon föreställning om hur räntevapnet skulle kunna hanteras i syfte att taga bort lämpliga delar av överkonjunkturen utan att framkalla någon arbetslöshet, kommer man närmast fram till att det i så fall skulle behövas en differentiering av räntan. Hur en sådan skall åstadkommas ha reservanternas inte givit sig in på, vilket kanske är klokt, eftersom de praktiska svårigheterna måhända skulle bli så stora, att man måste tveka, innan den genomfördes.

Det är t. ex. påtagligt, att vissa investeringsändamål äro mera räntekänsliga än andra. Varulager och maskiner

Riksbankens sedelutgivning m. m.

torde kunna anskaffas utan hänsyn till ränteläget. Däremot är en sådan sak som bostadsbyggandet givetvis känsligt för olika räntelägen, och där skulle man kanske kunna uppnå en effekt med måttliga ändringar. Men är det sådana effekter man vill uppnå? Den frågan måste ju på ett eller annat sätt avgöras, innan man tar slutlig ställning till spörsmålet. Vill man åstadkomma en uppdelning av de olika investeringsändamålen på marknaden efter deras ömtålighet för ränteläget på det sättet, att man slår ut sådant som inte tål det höga ränteläget och sedan anser, att det som är kvar är det som är mest produktionsbefrämjande och det som först skall sättas i gång? Om man slår ut bostadsbyggandet, lär det emellertid inte vara möjligt att undvika arbetslöshet. Ingen av oss tror väl, att man utan vidare kan omplacera en byggnadsarbetarkår till industriellt arbete utan att man får mycket betydande övergångssvårigheter. Även inom andra verksamhetsområden kunde man säkerligen inte framkalla någon större verkan på efterfrågan av investeringsvaror utan att samtidigt åstadkomma en relativt betydande arbetslöshet.

Har man detta klart för sig, blir det inte mycket mening i att bibehålla föreställningen att man här har ett universalmiddel, som man kan reglera förhållandena med, att man har en ränteskruv, som man kan draga till eller lossa på och därigenom vid behov framkalla en lämplig minskning av efterfrågan på investeringsvaror eller, när man har gått för långt åt det hållet, få i gång en verksamhet, som man anser önskvärd. Denna föreställning är säkerligen mycket orealistisk.

Ett begagnande av räntevapnet i den tanken, att det skulle ha en direkt inverkan på högkonjunkturen, kan inte ske, om man inte är beredd att gå så långt, att man inte tar hänsyn till att detta skulle medföra en relativt betydande arbetslöshet. Jag kan mycket väl

förstå dem som anse, att högkonjunkturen i längden kan medföra sådana olyckor, att t. o. m. en måttlig arbetslöshet vore att föredraga — i varje fall kan man inte rikta direkta förebråelser mot den som öppet gör sig till tolk för en sådan mening — men däremot är det svårare att förstå dem som gömma huvudet i busken och säga, att en räntestegring inte behöver medföra sådana konsekvenser för att göra någon effekt.

Om man vill fortsätta räntediskussionen, finns det många sidor som förtjäna att belysas. När riksbanken i höstas höjde diskontot med $\frac{1}{2}$ procent, var syftet inte det som reservanterna här åberopa som skäl för en räntestegring — jag har sagt det förut, men jag tror att det behöver upprepas. Syftet var mera begränsat. Man ville förhindra ett alltför stort utbud av obligationer. Genom att räntan höjdes skulle försäljningen av obligationer med nödvändighet ha medfört förluster för innehavarna, som man kan antaga, att dessa skulle draga sig för, varigenom obligationsutbudet följaktligen skulle dämpas. Det visade sig också vara riktigt, och räntestegringen fyllde alltså sin uppgift på beräknat sätt. Med de måttliga verkningar som en så liten räntehöjning fick måste det anses berättigat att taga olägenheten därav för att låsa betydande delar av obligationerna vid deras dåvarande innehavare. En centralbank måste alltid ha möjlighet att reglera obligationsmarknaden och kan följaktligen aldrig avsäga sig rätten att ändra ränteläget. Men det är en annan sak än den att man sätter in räntan som det väsentliga medlet för att reglera konjunkturen. En politik baserad på ändringar i ränteläget komme antagligen inte att medföra någon annan effekt än att man får en ny självmatande process. Detta ha reservanterna av försiktighets-skäl inte tagit upp här, och jag vill därför sluta med att säga några ord därom.

Om man frigör obligationskurserna utan att sätta en gräns för räntehöjning-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

en, vilket är detsamma som att man förklarar sig beredd att skjuta in en botten i obligationsmarknaden vid lämpligt tillfälle, måste man få en automatisk räntestegring, som inte slutar förrän räntan nått en så orimlig höjd, att man får typiska depressionsverkningar och betydande arbetslöshet. Vill man inte driva räntestegringen så långt, måste man acceptera den principen, att centralbanken får börja köpa obligationer vid det ränteläge som man anser vara det högsta tillåtna. Då kommer man emellertid i precis samma läge som vi hade år 1950 och i viss mån ha nu, nämligen att marknaden måste fördes med ett ökat penningtillskott, eftersom det inte finns något annat sätt att bryta en pågående räntestegringsprocess. Man kan således inte välja om man vill begagna sig av riksbankens rätt att köpa obligationer för att styra ränteläget eller inte. Om man vidhåller de allmänna utgångspunkterna och om man inte vill ha någon allmän arbetslöshet, måste man i princip medge, att riksbanken skall reglera räntan genom att köpa obligationer och skattkammarväxlar eller med andra ord förse marknaden med ökad likviditet. Den andra frågan blir då endast en tidsfråga.

Tror man att man vinner något väsentligt med att lösgöra räntan nu och så om några månader eller något år vara tvungen att stoppa räntestegringsprocessen? Om det funnits något skäl för ett sådant antagande, hade man sannolikt redan funnit det, men det är förmodligen bara så, att man har velat komma ifrån dagens svårigheter genom att skjuta dem på framtiden. Enskilda reservanter kunna resonera så, men varken riksdagen eller riksbanken lär någonsin kunna känna sig så angenämt ansvarslösa, att de kunna tillåta sig ett sådant resonemang.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Det är egentligen ett uttalande av herr Hall som jag vill bemöta.

Riksbanksfullmäktige säga ju själva, att de inte vilja ifrågasätta affärsbankernas önskan att i det allmännas intresse och även i eget intresse på längre sikt lojalt fullfölja den träffade överenskomsten om kreditinskränkningar. Men herr Hall generar sig dock inte att mot Bankföreningens medlemmar utslunga den anklagelsen, att de brustit i sina åtaganden. Jag har själv det stora förtroendet att sitta i styrelsen både för en privatbank och för AB Industrikredit, vilket som bekant är ett halvstatligt bolag, och jag kan försäkra att inom båda dessa företag iakttages den största återhållsamhet med beviljandet av krediter. Affärsbankerna kunna emellertid inom vissa gränser inte förhindra, att krediter lämnas för den import som kommer till stånd.

Herr Hall talar om att affärsbankernas likviditet har försämrats. Men det är väl just dit vi vilja komma. Vi vilja ju att affärsbankerna skola ha ont om pengar.

Herr Hall ifrågasätter vidare ärligheten av reservanternas uttalande om behovet av en överbalansering av budgeten. Jag trodde verkligen inte att så skulle behöva ske. Det har väl tillräckligt många gånger från vårt håll framhållits, att vi äro fullt på det klara med nödvändigheten av en överbalansering i nuvarande läge.

Till sist vill jag bara säga några ord om räntan. Herr Hall uppehöll sig rätt länge vid verkningarna av den höga räntans politik, framför allt den som fördes efter förra världskriget. I den debatt, som förekom med anledning av motsvarande betänkande från bankoutskottet föregående år, anslöt jag mig till herr Sköldin, då han sade att han var rädd för att taga konsekvenserna av den höga räntans politik. Jag har samma uppfattning som han om de fördärvliga verkningarna därav, framför allt om man gör på det sättet att man först kraftigt höjer räntan och ser vad som händer för att sedan på nytt sänka räntan.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Herr HALL (kort genmäle): Herr talman! Herr Schmidts två sista påpekanden äro särdeles egendomliga, eftersom ingen har ifrågasatt affärsbankernas rätt att bevilja kredit. Däremot har jag sagt, att jag anser, att dessa ha brustit i fråga om åtstramningen av krediter, som inte ha varit nödvändigt att lämna.

Herr Schmidt sade, att affärsbankerna inte kunna neka kredit för exempelvis import. Varför inte? Om man vill motverka bl. a. den alltför stora importen av vissa varor, skulle väl affärsbankerna kunna bidra till detta genom att strama åt krediten, i all synnerhet när de ha åtagit sig att göra det i en särskild överenskommelse. Att det är gamla och goda kunder, som komma till bankerna, kan inte anföras som ett skäl för beviljande av kredit, när man har lovat att medverka till en stramare kreditpolitik. Varje vecka kommer det ett hundratal människor till riksbanken med sådana investeringsändamål och så goda säkerheter, att vi under normala förhållanden skulle godkänna dem som fullt kreditvärdiga, men vi avvisa dem ändå, därför att vi anse det vara vår skyldighet att uppfylla vår del av överenskommelsen. Det var utan tvivel meningen, att affärsbankerna skulle handla på samma sätt. Om de hade gjort det, hade stegringen av kreditvolymen kanske inte blivit hälften så stor som nu.

Herr Schmidt frågade också, om det inte var meningen, att affärsbankerna skulle ha mindre gott om pengar än förut. Kreditrestriktionerna ha inte tillkommit i syfte att beröva affärsbankerna deras likviditet utan för att förhindra onödiga krediter. Det är bara bra, om affärsbankerna kunna använda dem till att stärka sin egen likviditet.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Herr Hall torde observera, att jag talade om import i viss utsträckning. Därmed åsyftade jag, att vi ha

på statlig väg reglerade handels- och betalningsavtal länderna emellan, som vi inte kunna komma ifrån.

Jag är fullständigt ense med herr Hall om att bankerna i övrigt böra göra allt de kunna för att motverka importen, och det göra de också. Vad jag vänder mig emot är att herr Hall insinuerar, att de inte ha försökt att bidra till en kreditåtstramning. Det ligger ju i deras och i hela landets intresse att göra det. Om riksbanken släpper ut betalningsmedel, mångfaldigas dessa emellertid i affärsbankernas händer, något som är mycket viktigt att komma ihåg. Hur stort detta mångfaldigande blir är olika i olika länder. I England tror jag t. ex. att man räknar med att de bli 10 gånger så stora.

Herr NILSON i Spånstad: Herr talman! Jag avser inte att här taga upp en debatt om hela det vidsträckta problem, som inräknas i det utskottsutlåtande vi här behandla. Det är endast min avsikt att helt kort ta upp några av de detaljer, som rymmas inom detta utskottsutlåtandes ram.

I första hand vill jag då säga några ord om räntesättningen. Jag hyser mycket ringa tilltro till räntevapnet som ett medel att mera verksamt motverka den oroande utvecklingen i inflationistisk riktning, för såvitt man vill hålla en blivande räntestegring inom de mycket små marginaler, som angivits i olika programförklaringar. Jag tycker att redan den räntestegring på 0,5 procent, som vi redan haft, visar, att små räntestegringar ytterst litet, ja ibland t. o. m. knappast märkbart påverka de placeringar, som man avser att bromsa upp. En räntestegring, som håller sig inom denna mycket begränsade ram, betyder i det fallet litet och kommer därför att vara till ganska obetydligt gagn. Jag tror, att det i detta läge inte är realistiskt att tro att räntan är ett mera användbart vapen i

Riksbankens sedelutgivning m. m.

kampen — såvida man inte är beredd till mycket kraftiga räntestegringar. Om räntan skall tillgripas som ett vapen i denna kamp, bör det ske först efter det att alla andra praktiska utvägar ha prövats. Räntevapnet bör bli det sista av de vapen, som användas i ett beträngt läge. Den meningen har jag redan tidigare fört fram i penningpolitiska debatter här i kammaren, och jag tycker att denna min uppfattning har styrkts, när man har följt utvecklingen i grannländerna. Om man ser på förhållandena i Finland och delvis även i Danmark, så synes det som om höga räntor — i Finland har man för övrigt använt skyhöga räntor — inte är en säker väg att hejda en sådan penningpolitisk utveckling som den vi nu ha.

I den reservation till bankoutskottets utlåtande, som vårt partis representanter ha avgivit, har man understrukt önskemålet om att vissa medel av det penningflöde, som kommer från den uppdrivna prissättningen på pappersmassan, skulle steriliseras i form av investeringsfonder för jordbruket och skogsbruket. Jag är övertygad om att detta är en av de vägar, som äro användbara när det gäller kampen mot inflationen, även om man kanske inte när så särskilt långt på den vägen. Men å andra sidan måste man nog, när det gäller ett så viktigt område, använda sig av mycket olika medel för att nå de resultat, som vi alla äro överens om att vi vilja nå. Jag vill därför starkt understryka vikten av att man tar upp överläggningar med skogsbrukets organisationer för lösandet av denna fråga. Idén är ju inte heller ny. Vi ha förut fört fram samma uppslag här i riksdagen. Nu torde tiden vara väl lämpad att förverkliga projektet.

Det frivilliga sparandet har ju stöd i alla läger, och jag tror, att människornas starka känsla för tryggheten i tillvaron vid sidan av alla andra faktorer, som tala för sparandet, är en väsentlig

faktor att räkna med, när sparandets värde skall understrykas. Hos alla dem, som ha upplevat en lågkonjunktur med dess bekymmer och dess lidanden, hållas strävandena att skapa frihet från fruktan, när det gäller den egna ekonomien, så levande, att värdet av trygghetsmomentet i sparandet inte nog kan understrykas.

Från vår sida ha vi också gång på gång framfört tanken på ett genomfört ungdomssparande. Jag efterlyser de utredningar och undersökningar, som regeringen eventuellt har gjort, för att den frågan snart skall kunna tagas upp till allvarlig prövning. Frågan är viktig ur många synpunkter. Den är viktig därför att det alls inte kan vara lyckligt, att ungdom utan alla försörjningsplikter får vänja sig vid att för egen räkning förbruka så stora inkomster, att familjebildning och familjeansvar komma att innebära en avsevärd sänkning av levnadsstandarden. Kunde bara dessa svårigheter övervinnas eller mildras med ett organiserat allmänt ungdomssparande, så har detta sparande fyllt en stor samhällelig uppgift vid sidan av uppgiften att stabilisera penningvärdet.

Herr talman! En av de viktigaste — den moraliskt sett kanske allra viktigaste — anledningarna, när det gäller att mobilisera alla krafter i kampen mot inflationen och till ansvar för penningvärdet, är känslan och ansvaret för de massor av småsparare, som förlitat sig på penningvärdet och sparat för en tryggad ålderdom. Även för deras räkning vädjar jag om ett regeringsinitiativ till en helhjärtad kamp mot inflationen, samtidigt som jag understryker denna kamps ofantliga värde i alla situationer. Ett återställt förtroende för den svenska kronans värde är grundvalen för nära nog alla åtgärder, som äro tänkbara, och jag tror, att det förtroendet endast kan vinnas genom ett ökat samarbete mellan alla de positiva krafter, som se farorna i den nuvarande

Riksbankens sedelutgivning m. m.

utvecklingen. För att nå målet är det nödvändigt med överenskommelser mellan de demokratiska partierna och de olika grupper i samhället, som ha det gemensamt, att de vinna på ett bevarat penningvärde. Det är regeringen, som har ordet, när det gäller initiativet till de överläggningar, som äro nödvändiga. Först när överläggningarna kommit i gång, kan det avgöras vilka möjligheter till överenskommelser som finnas.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till den av herrar Näs-gård och Persson i Norrby avgivna reservationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag vill börja med att besvara herr Ståhls interpellation. Herr Ståhl har frågat mig hur jag ser på den senaste tidens prisutveckling och vad jag ämnar göra för att förebygga hotande kedjereaktioner av bl. a. planerade skatteökningar.

Sedan interpellationen framställdes har riksdagen upprepade gånger varit i tillfälle att diskutera de spörsmål, som häri beröras. Min syn på dessa frågor har jag senast utvecklat dels i proposition nr 206 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1951/52, dels i samband med behandlingen i riksdagen av förslaget om elskatt och tillfällig fordonsskatt.

Vad interpellantens första fråga angår har jag härvid framhållit, att prisstegringarna otvivelaktigt blivit starkare än vad man vid årsskiftet hade anledning att befara. Att den ogynnsamma utvecklingen utomlands särskilt på råvarumarknaderna varit en huvudorsak till prisstegringarna inom landet inser interpellanten också, ehuru samtidigt andra -- i interpellationen ej närmare angivna -- faktorer enligt

hans uppfattning verksamt bidragit till att skärpa häftigheten i processen. Vissa uppgifter, som innehållas i den nyligen avgivna konjunkturrapporten, kunna i detta sammanhang förtjäna uppmärksammas. Enligt här redovisade uppskattningar väntas levnads-kostnaderna vid slutet av juni månad i år ha stigit med 16 procent i jämförelse med september 1950. Av denna höjning hänför sig över hälften till import- och exportprisstegringarnas genomsnitt på hemmamarknaden samt devalveringssubventionernas avveckling. Direkt eller indirekt är detta sålunda en följd av utländska prisstegringar som inträffat efter devalveringen och som redan i höstas förutsattes komma att med hela sin styrka påverka prisutvecklingen inom landet. Till samma typ av orsaker till prisstegringarna höra onekligen minskningen av jordbrukssubventionerna och effekten av indirekta skatter, som sammanlagt svara för 1,8 procent av den väntade uppgången av levnadskostnaderna med 16 procent. Dessa äro icke resultatet av en »fortgående inflationsprocess» utan ha ytterst tillkommit i syfte att motväga vissa ofrånkomliga statliga utgiftsökningar, bl. a. på försvarets område. Höjningarna av jordbrukarinkomster, lantarbetarlöner och övriga löner ha medverkat till levnadskostnadsstegringen med tillsammans 5,5 procent. Även härvidlag gäller att dessa förändringar åtminstone delvis måste betraktas som ett led i anpassningen av de svenska priserna till utlandsnivån. Kompensation till jordbrukare och löntagare för de höjda levnadskostnaderna förutsattes ju ingå i denna process. Slutsatsen måste därför bli att prisstegringarna hittills i varje fall huvudsakligen haft karaktären av en ofrånkomlig och förutsedd pris- och löneanpassning. En annan sak, som vi alla lika ivrigt beklaga, är att denna förskjutning på grund av de inträffade prisstegringarna utomlands blivit större

Riksbankens sedelutgivning m. m.

än man kunde beräkna i slutet av fjol-året.

Det blir naturligtvis den ekonomiska politikens uppgift att söka förhindra att i fortsättningen priserna stiga utöver den nivå, som motiveras av de redan inträffade och eventuellt kommande utländska pridförskjutningarna. Rege- ringens program i detta hänseende har senast redovisats i den förenämnda propositionen nr 206 och vidare utvecklats i riksdagsdebatterna. Förberedelser för planläggningen av den ekonomiska politiken under nästa år ha också in- letts. Såvitt nu kan bedömas kan läget komma att kräva skärpning av vinst- steriliseringen i exportindustrierna, ett starkare tillbakahållande av sådan in- vesteringsverksamhet som faller utan- för byggnadsregleringen och en effekti- visering av priskontrollen. Den vidare utformningen av den ekonomiska poli- tiken måste emellertid bli beroende av kommande avtals- och inkomströrelser. Härom ha överläggningar mellan rege- ringen och intresseorganisationerna på- börjats.

Herr talman! I anslutning till mitt in- terpellationssvar skulle jag vilja del- taga i den debatt, som här pågår med anledning av bankoutskottets utlåtande nr 20.

Först vill jag med tillfredsställelse no- tera, att även reservanternas från högern och folkpartiet medgiva, att prissteg- ringen i icke ringa grad är förorsakad av förhållanden utanför vårt lands grän- ser. Det är då för väl att åtminstone så mycket har blivit fastslaget, sedan man så ofta fått höra att prisstegringarna egentligen äro ett resultat av regering- ens ekonomiska politik.

Om man således här kan känna en viss tillfredsställelse med dessa reser- vanter, så upphör dock denna känsla när man kommer fram till en annan punkt i reservationen. Reservanternas tala om att det föreligger en bristande inre jämvikt i vår samhällsekonomi. En- ligt reservanternas är efterfrågan större

än tillgången. Ger dock inte reservatio- nen här en skev bild av det verkliga lä- get? I själva verket förhåller det sig väl på det sättet, att när vi kommit över mitten av detta år, så kommer det snar- rare att uppstå ett efterfrågeunderskott inom konsumtionen. Konsumenterna komma icke att ha inkomster av den storleksordningen, att de kunna öka sin konsumtion. De måste, om ingenting särskilt inträffar, snarare minska kon- sumtionen. Däremot är det uppenbart, att det kommer att bli ett ökat invest- ringstryck på grund av de stigande ex- portvinsterna och på grund av de pen- ningresurser, som därigenom komma att ställas till förfogande för invest- ringsverksamheten. Den lust till ökad investering, som på detta sätt uppkom- mer, kan ju skapa förutsättningar för en ökad efterfrågan. Den efterfrågar mera arbetskraft, skapar en konkurrens om arbetskraften. Men man får väl ändå ha klart för sig, att det primära här är vinstkonjunkturen.

Den snedvridna bild av vårt faktiska läge, som reservanternas måla, framställ- des ganska utmanande i herr Ohlins radiotal. Beträffande min inställning påstod han, att jag skulle anse, att or- saken till inflationspåfrestningen ligger i vinstkonjunkturen. Samtidigt skulle jag angripa konsumenternas köpkraft med el- och bilskatterna. Ja, det är ju riktigt, om man inte vill ha någon full- ständig bild av förhållandena. El- och bilskatterna äro ju emellertid endast ett par av de åtgärder, som ingå i rege- ringens program. Jag skall inte här på nytt närmare motivera dessa skatter; detta ämne är redan uttröskat. Men nog är det ganska uppseendeväckande att radiolyssnarna inte få höra talas om att det pålågges prisutjämningsavgifter på exporten eller att det har införts en in- vesteringsskatt, vilka båda åtgärder till sin verkan äro mycket mera betydande än elskatten och höjningen av fordons- skatten. Om radiolyssnarna hade fått en något så när objektiv bild av regering-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

ens intentioner, så hade det blivit ganska meningslöst att tala om att jag rörde mig med motsättningar, d. v. s. att jag ser orsaken till inflationen i vinstkonjunkturen men inriktar åtgärderna på konsumtionen.

När det gäller den ekonomiska politiken och dess verkningar, så måste jag erkänna, att vi inom regeringen inta en mera blygsam ställning än vad höger- och folkpartioppositionen gör — vilket framgår av reservationen. Regeringen har icke vågat ge något bragelöfte om att vi med den ekonomiska politiken skulle kunna förhindra verkningarna av den utländska prisstegringen. Vi ha ansett oss nödsakade att begränsa oss till att försöka förhindra, att denna utländska prisstegring får följdverkningar i vårt land, vilka rubba den samhälls-ekonomiska balansen. Reservanterna säga i stället, att det inte endast gäller att motverka dessa prisstegringars följder i vårt land, utan det gäller även att genomföra en ekonomisk politik, som upphäver verkan av den utländska prisstegringen. Reservanterna säga, att med målmedvetet insatta åtgärder skulle det vara fullt möjligt att dämpa och begränsa icke endast den av inhemska orsaker beroende prisstegringen utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prisnivån.

Detta utvecklades vidare av herr Ohlin i hans radiotal, där han sade — förutsättningen för detta citat är ju, att den ekonomiska politik, som högern och folkpartiet rekommendera, syftar att leda till att inflationen bromsas upp — att genom att inflationen bromsas hålles stegringen av byggnadskostnaderna och de årliga fastighetskostnaderna tillbaka. Det skulle alltså inte bli mycket, om ens något höjda hyror genom denna kreditåtstramning, och de totala levnadskostnadernas stegring skulle hållas tillbaka.

Högern och folkpartiet utlova alltså för det svenska folket, att om man följer deras linje, skulle man kunna upp-

häva verkningarna inom vårt eget land av de utländska prisstegringarna. Programmet skulle gå ut på en inknappning av betalningsmedlen. Vi veta ju, hur man tänker sig att detta skall gå till: en kreditåtstramning med räntehöjning. Jag vill nu ställa en konkret fråga: — herr Schmidt fick den ställd till sig men svarade icke, men vi måste väl dock diskutera detta litet mera konkret — hur skall nu en kreditåtstramning och räntehöjning kunna påverka utlandspriserna? Jag tror nog inte, att man på oppositionshåll anser detta vara möjligt. Man menar nog inte, att man skall kunna ändra priset på belgiskt järn eller polskt kol med tillhjälp av en svensk räntehöjning. Det tror jag inte. Jag tror väl knappast heller, att herr Ohlin tänker påverka byggnadskostnaderna i den väsentliga del, som betingas av de höjda kol-, järn- och träpriserna. Nå, hur tänker man då, att man med denna ekonomiska politik skall upphäva verkningarna av de utländska prishöjningarna? Ja, kan detta ske på något annat sätt än genom att man skapar ett internt prisfall — att man får några priser inom landet att sjunka? Jag skulle vilja fråga: Vilka priser är det då, som man anser att man skulle kunna få att sjunka? Herr Ohlin pekade på att man på detta sätt skulle kunna minska fastighetskostnaderna. Ja, men den del av fastighetskostnaderna, som hänförs till räntestegringen, beträffande den lär väl herr Ohlin inte kunna åstadkomma någon sänkning med hjälp av denna politik. Men vilka fastighetskostnader är det då som herr Ohlin vill sänka? Nu skall man inte bara komma och säga: Ja, det kan man inte veta, ty det är så komplicerat, och det ekonomiska läget är så mångtydigt, och det finns så många faktorer o. s. v.

Man kan således inte från oppositionens sida som vanligt komma med en allmän fras om att därest man gör en åtstramning på detta sätt, så kan man åstadkomma en prissänkning. Jag vill

Riksbankens sedelutgivning m. m.

för min del icke förneka möjligheten av en sådan prissänkning. Jag vill inte säga, att det inte är möjligt att med hjälp av en tillräckligt stark kreditåtstramning och räntehöjning sänka priserna. Men det skulle väl ändå vara ganska intressant för oss att nu, när man kommer och säger att socialdemokraterna inte vilja samarbeta, verkligen kunna få någon föreställning om vilka interna priser det är som man med tillhjälp av oppositionens politik skulle kunna sänka. Detta skulle ju vara betydelsefullt för att få veta om vi våga taga ansvaret för en sådan politik och om vi skulle vilja medarbeta i en sådan politik. Vi borde väl i så fall åtminstone kunna få några exempel, icke minst därför att enligt reservanterna skulle denna kreditåtstramning icke leda till någon arbetslöshet. Det kan ju hända. Man menar kanske, att man bara skall åstadkomma en överflyttning av arbetskraft från ett fält till ett annat. Det kan hända, att sådant skulle vara både nyttigt och bra, men vi skulle gärna vilja veta vilka konkreta frågeställningar man har från höger och folkpartiets sida beträffande dessa överflyttningar av arbetskraft. Ty man kan väl inte rekommendera en medicin utan att man har någon konkret aning om varthän det hela kommer att bära.

Herr Schmidt hade här ett exempel, där han nämnde, att om man med denna politik kunde höja penningvärdet med 10 procent, så gjorde det väl inte så mycket, om folk fick sina hyror höjda med 10 procent. Detta skulle innebära, att man kunde få de genomsnittliga levnadskostnaderna att sjunka med 10 procent. Det skulle väl i så fall vara några ganska betydande interna prissänkningar, som kunde leda till först och främst att upphäva eventuella prisstegringar från utlandets sida och dessutom skapa en sänkning av levnadskostnaderna här i landet. Det skulle vara ytterligt intressant att få veta var vi skola taga dessa prissänkningar ifrån.

Ja, som sagt var, höger och folkpartiets linje är ju kreditåtstramning med räntehöjning. Detta är en sådan där god cigarr, som vi gärna skulle vilja ha anvisning på, ty den har enligt oppositionens mening bara goda verkningar och den leder inte till några svåra verkningar. Herr Ohlin kunde med stor talförhet beskriva hur orättvisa de pålagda skatterna voro. Han talade emellertid inte alls om huruvida räntestegringens kostnadseffekter äro rättvisa eller orättvisa. Där var det tydligen närmast bara goda verkningar. Och, herr Hjalmarson, den av herr Hjalmarson i radioanförandet exemplifierade Svensson, han kunde inte begripa hur man skulle kunna förbättra penningvärdet därför att Svenssons bekanting fick sin bilskaft fördubblad. Tror herr Hjalmarson, att samme Svensson kan begripa, att penningvärdet skulle bli förbättrat, om en annan av Svenssons bekanta får sin hyra höjd? Ja, det är precis samma sak, herr Hjalmarson. Det kan hända, att detta har sin förklaring i brister hos Svensson i fråga om insikter och förmåga att tränga in i invecklade ekonomiska sammanhang. Men denna sorts folkupplysning, herr Hjalmarson, den är inte värd mycket. Den är inte värd någonting.

Det skulle intressera oss att här i dag få veta något om vilken räntestegring det är man vill ha från höger och folkpartiets sida. Det har blivit så, vilket ni kanske observerat, ärade kammarledamöter, att det i reservationen har nämnts en »viss räntehöjning». Det där ordet »viss» det har nog sin signifikativa betydelse. Detta ord »viss» ger herr Schmidt en något större mantel än den som herr Kristensson i Osby har. Man riskerar att det under den manteln döljer sig det faktum att orden »viss räntehöjning» är resultatet av en kompromiss mellan höger och folkpartiets synpunkter på räntestegringens omfattning. Om jag lyfter fliken på den mantel, som herr Kristensson så väl vuxit

Riksbankens sedelutgivning m. m.

in i, så finner jag, att där ha vi det omdömet att kreditåtstramningen kan genomföras »utan någon mer väsentlig räntestegring». I samma protokoll till riksbanksfullmäktiges beslut har herr Sundén, som ju står näringslivet och jag skulle väl tänka mig även högerpartiet rätt så nära, en annan formulering, nämligen att det fordras en »icke oväsentlig räntestegring».

I bondeförbundets reservation finns det intaget ett omdöme beträffande denna sak, nämligen att om det skulle bli någon effekt av räntestegringen, så borde den bli 2—3 procent. I förbigående sagt tänker jag i övrigt inte behandla bondeförbundets reservation. Där finns det nämligen ingenting att taga på utom möjligtvis det där lilla förslaget om skogsinvesteringsfonder. Det förslaget har väl emellertid mer kommit in som uttryck för ett skogsägarintresse än som ett inflationsvapen. Jag tror mig dock ha bekant, att bondeförbundets omdöme beträffande räntestegringen härstammar från kretsar, som icke kunna frändömas en viss sakkunskap på detta område. Jag tror också, att om man skall kunna genomföra den kreditåtstramande politik, som skall ge till resultat att vi inte bara skola förhindra följdverkningarna av prisstegringar i utlandet utan dessutom upphäva dem, så fordras det allt kraftiga don. Jag tror faktiskt inte att bondeförbundet har huggit mycket i sten, när man gjorde sitt omdöme beträffande räntestegringens höjd, om den skulle bli effektiv.

Jag undrar ändå, om man från höger och folkpartiets sida verkligen vill taga konsekvenserna av den av dem föreslagna politiken. Ja, folkpartiet väjer sig ju med näbbar och klor. Det är då en fråga, som jag har väldigt svårt att komma förbi: Är icke allt detta tal om en höger- och folkpartipolitik med kreditåtstramning och räntehöjning med åtföljande utomordentligt goda verkningar egentligen ingenting annat än skådebröd? Jag tror inte att man rik-

tigt på allvar själv tror på verkningarna, om man skulle komma fram till en praktisk tillämpning av den från höger- och folkpartihåll föreslagna politiken.

Jag ser här inte bort ifrån att reservanterna uttala en önskan om att vi skola ha en överbalanserad budget. Men även detta verkar ju på sitt sätt platoniskt, om man erinrar sig hur hårt jag fick slåss under förra riksdagen för att förhindra en underbalansering av budgeten. Om man vidare erinrar sig det våldsamma motstånd som från det hållet restes mot skattehöjningar i form av elskatt och bilskatt, så kanske man inte tror så mycket på att det verkligen är något djupt känt behov hos höger och folkparti av en överbalansering av budgeten.

Jag vill inte heller underkänna reservanternas och deras uppdragsgivares sparsamhetsvilja eller åtminstone deras sparsamhetsönskan, d. v. s. att åstadkomma en överbalansering av budgeten genom att spara på statens utgifter. Men i praktiken är det inte så mycket bevänt härmed. Herr Hjalmarson och jag hade ju en liten kontrovers om den saken för en tid sedan. Jag anförde några siffror, och herr Hjalmarson avvisade mycket överlägset mina siffror och menade, att de voro grundade på felaktiga beräkningar. Jag har låtit kontrollera siffrorna från de utgångspunkter som jag anförde, nämligen utgångspunkterna i riksdagsmotionerna, och jag måste säga att de korrigeringar, som behövde göras, de påverkade i grund och botten icke mina siffror.

Det är emellertid ändå litet underligt med detta tal om lusten att få budgeten överbalanserad, när man samtidigt får läsa om att en ökad beskattning i nuvarande läge är förfelad, eftersom den kommer folk att kompensera sig genom höjda löner. Tror man från höger- och folkpartihåll, att vederbörande inte komma att kompensera sig för räntestegringen? Är det lättare att kompensera sig för en skatt än för en ränte-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

stegring? Ja, det beror helt och hållet på konjunkturen, och där är utgångspunkten praktiskt taget densamma.

Även i regeringens ekonomiska politik ingår det en kreditåtstramning, men vi tillmäter icke denna åtstramning själva huvudrollen. Enligt reservanternas lär det hittills i praktiken inte ha förelagat någon kreditåtstramning. Reservanternas stödja sig här på en skrivelse från Svenska bankföreningen. I denna skrivelse har Bankföreningen försökt visa att likviditetsreserverna snarare ha vuxit än sjunkit och att det alltså inte förekommit någon kreditåtstramning. Men kan någon då förklara varför obligationskurserna ha visat en sjunkande tendens? Kan någon förklara varför räntan på skattkammarväxlar stigit med 1 procent? Vad beror det på? Om detta inte beror på att det blivit en minskad tillgång på kapital i förhållande till efterfrågan, ja, då kan det inte bero på annat än en spekulation. I så fall skulle denna ränteglidning icke vara framkallad av de faktiska förhållandena, d. v. s. icke av en tilltagande åtstramning på kreditmarknaden, utan den skulle helt och hållet vara följden av en spekulation. Ja, kanske Svenska bankföreningen vill utfärda ett sådant intyg? Jag tror det emellertid inte.

En av de föregående talarna här var inne på detta problem och frågade varför Bankföreningen slöt detta avtal med riksbanken, när man samtidigt — och det ha ju reservanternas anammade från Bankföreningen — sagt att affärsbankerna inte kunna åtstrama kreditpolitiken. Jag vill instämma i denna fråga varför affärsbankerna i så fall utfäst sig att strama åt krediterna. Menar man verkligen att affärsbankerna gå och träffa ett sådant avtal med riksbanken och samtidigt ha full insikt om att de icke kunna uppfylla de förpliktelser, som de ha skrivit under. Menar man verkligen, att affärsbankerna på detta sätt skoja med riksbanken genom att utfästa sig att göra något som man icke

har möjlighet att tillämpa i praktiken? Man skall akta sig för att bevisa för mycket. Jag skulle vilja säga detsamma, när man från Bankföreningens sida anför några siffror beträffande likviditetsreservernas storlek. Med dessa siffror, vilka för övrigt svalt av reservanternas, har man sökt påvisa att likviditetsreserverna skulle ha sjunkit från 1 808 miljoner under 1950 till 1 733 miljoner under 1951. Dessa siffror äro säkert alldeles riktiga, men jag undrar, om man kan mäta bankernas likviditet uteslutande efter dessa statistiska uppgifter. Måste man inte något begrunda även hur bankernas förpliktelser under den tidsperiod det här gäller ha förändrat sig. Om det nämligen har inträffat att affärsbankerna fått ikläda sig förbindelser, där riskerna för utbetalningar äro större än de normala, så måste detta leda till att man får avsätta väsentligt mera till reserver än vad annars skulle vara fallet. Jag vill bara peka på en sådan post, nämligen ökningen av affärsbankernas avistaskulder till utländska banker. Jag menar därför att man nog bör göra litet mer ingående analyser, innan man med hjälp av siffror fäller ett sådant omdöme. Detta gäller så mycket mer som den faktiska utvecklingen, såsom jag nyss påvisade, motbevisar reservanternas påståenden.

Enligt reservationen skulle hörnstenen i riksbankens nuvarande politik vara att förhindra en ytterligare stegring av räntan. Jag har faktiskt försökt att läsa fram detta ur riksbanksfullmäktiges yttrande. Jag kan emellertid inte finna belägg för detta påstående från reservanternas sida. Vad riksbanksfullmäktige sagt är att de icke vilja vara med om en ränteglidning. Om det skulle bli en räntestegring, så skulle detta enligt bankofullmäktige ske på grund av ett överlagt beslut härom från de ansvarigas sida. Man skall icke låta spekuleringen avgöra räntenivån. Därmed ha fullmäktige icke sagt något om räntestegring eller icke räntestegring. Full-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

mäktige ha tagit den ståndpunkten, att i dagens läge, i den nuvarande situationen är det icke nyttigt och icke lyckligt att åstadkomma räntestegring. Riksbanksfullmäktige ha icke uttalat sig om framtiden utan anse att framtiden skall bedömas från fall till fall. Och det är väl ändå något helt annat än vad reservanterna påstå.

Jag vill sluta med att säga, att regeringen vill genom en hård och målmedveten budgetpolitik åstadkomma ett betydande budgetöverskott för att minska statens upplåning. En minskning av denna upplåning är helt naturligt inte något självändamål. Men eftersom kreditmarknadens förmåga att absorbera lån är begränsad, måste man sträva efter att skära ner det statliga upplåningsbehovet till den omfattning, som marknaden kan svälja. Jag vet att man kan säga: Om bara räntan blir tillräckligt hög, blir det mer pengar över för staten att låna. Hur vet man det, i den splittrade konjunktur som vi för närvarande ha? Man vet framför allt inte hur högt man måste gå med räntan för att åstadkomma detta resultat. Om man inte anpassar den statliga upplåningen efter marknadens möjligheter, måste riksbanken anlitas för att effektuera riksdagens beslut, och då kommer det mer pengar ut i marknaden, och det vilja vi inte.

Jag vet också att man kan säga: Det gäller att uppmuntra det frivilliga sparandet. Jag är icke någon fiende till ett ökat frivilligt sparande, och jag är inte heller någon motståndare till frivilliga åtgärder för att uppmuntra detta. Men jag upprepar vad jag förut har sagt, att så länge allmänheten icke har fått ett fast belägg för att penningvärdet blivit något så när fast, bli alla sådana åtgärder palliativ. Vi få ändå ha klart för oss, om vi se saken realistiskt, att ett väsentligt ökat frivilligt sparande icke är något som kan genomföras på kort sikt, och vi få därför inte i det nuvarande läget, just nu alltså, tillmäta det en för stor betydelse.

När vi nu fått ett tillfälle — som vi faktiskt fått genom olika dokument, radiotal och denna reservation — att närmare studera högerns och folkpartiets alternativ, måste man fråga: Vari bottnar egentligen denna utomordentliga motvilja, som man trots herr Schmidts förklaring och trots vad som står i reservationen ändå hyser mot en ordentlig överbalansering av budgeten och ett nedbringande av statens lånebehov? Vad är den egentliga orsaken därtill? Kan det vara så, att man innerst inne syftar till att tvinga riksgäldskontoret att överlämna åt marknaden att diktera villkoren? Med andra ord: Äro de i dagens läge oförenliga kraven på minskad överbalansering och minskad upplåning av riksbanken uttryck för en strävan att till varje pris framtinga en räntestegring?

Herr STÅHL (kort genmäle): Herr talman! Eftersom finansministern har valt att besvara min i påskas framställda interpellation i samband med denna debatt — ett arrangemang som förefaller mig lämpligt — ber jag att få använda replikrätten för att till honom framföra ett tack för det svar han har lämnat. Jag skall inte mera ingående blanda mig i det meningsskifte, som här börjat och som kommer att följa, men jag skall be att få använda de få minuterna för att göra ett par reflexioner, som ansluta sig till interpellationssvaret.

Vad jag först ville säga är då — vilket jag tror att inte bara jag själv utan alla läsare av interpellationssvaret komma att notera med intresse — att finansministern nu inte längre som be-teckning för den penningvärdeförsämringsprocess, som vi äro inne i, använder ordet engångsinflation utan öppet konstaterar, att vi äro inne i en process, som vi faktiskt ännu inte se något slut på. När det sedan gäller åtgärder att komma till rätta med denna infla-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

tion förefaller det mig som om meningarna skulle vara mer delade än de till äventyrs kunna synas.

I svaret talar finansministern om kreditåtstramning. Jag fäste mig under debatten vid att herr Hall i dag antydningssvis anklagade bankerna för att inte tillräckligt hårt genomföra den kreditåtstramning, som blivit dem ålagd. Statsrådet Möller riktade i går från regeringsbänken en rakt motsatt anklagelse mot bankerna beträffande krediterna till bostadsbyggandet, nämligen att ha gått alldeles för hårt fram. Jag tror det är nödvändigt att på den punkten få klara direktiv från regeringen, så att en i viss mån ovidkommande part icke därvidlag skjutes fram som en buffert på ett sätt som inte kan vara lyckligt.

Får jag tillfoga ytterligare ett par synpunkter? Finansministern kom i slutet av sitt anförande, som inte direkt berörde interpellationssvaret, in på frågan om sparandet och sade, att han inte är någon fiende till sparandet. Jag tycker verkligen att detta, för att komma från en finansminister, var en minst sagt originell formulering. Det är väl ändå i tider som dessa ganska naturligt, att landets finansminister i stället använder en så positiv formulering som möjligt beträffande sparande och nysparande. Jag vågar verkligen hemställa till finansministern att i sommar ta under övervägande att så snabbt som möjligt föreslå positiva åtgärder för att stimulera till nysparande. Det har ju, inte minst från det parti jag tillhör, framförts positiva uppslag under denna riksdag i denna riktning.

Jag tror för min del — inte minst efter att ha hört finansministern här — att det är nödvändigt att regeringen mera förutsättningslöst än hittills försöker angripa prisstegringarnas problem, eftersom, såvitt man nu kan förstå, endast en effektiv samordning av en rad olika åtgärder torde kunna bringa ett stopp i den inflationistiska

processen och få in en hållbar käpp i inflationens hjul. Att tyngdpunkten härvidlag måste läggas på mer automatiskt verkande medel, så att man undviker kedjereaktionerna, torde stå klart för oss alla — jag vågar faktiskt utläsa detta ur interpellationssvaret. Isolerade detaljgripanden, som i sin tur leda till nya kedjereaktioner i prisstegringen, kunna ute hos vårt folk endast medföra nya irritationer.

Jag tänker därvidlag främst på sparare och pensionärer, men jag tänker också på företagare och löntagare och kanske inte minst på husmödrarna, som ju ha daglig kännning av svårigheterna. Det måste sägas vara statsmakternas skyldighet — jag säger detta i anslutning till den liksom avvärjande attityd finansministern visade härvidlag — att utan hänsyn till politiska dogmer och nedärvda föreställningar i detta fall sätta in sådana åtgärder, att de olika grupperna i vårt folk kunna känna lugn inför utsikten att i fortsättningen slippa de svåra prisstegringar, som under de senaste månaderna varit värre än under någon period på länge tidigare i vår historia.

Härmed har jag velat tacka finansministern för svaret.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Jag erinrar mig att finansministern en gång använde uttrycket, att nu sade en kammarledamot — jag undrar om det inte var herr Ohlin — något som jag inte väntade att han skulle säga. Jag kan här säga detsamma. Jag har fått två frågor av finansministern i dag, som jag faktiskt inte väntat mig.

Den första är, om jag kan närmare definiera de olika områden, på vilka en kreditåtstramning skulle verka välgörande, prissänkande eller vad man vill kalla det. Finansministern förstår mycket väl, att det kan jag inte svara på, framför allt ej på tre minuter. För-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

delen med en kreditåtstramning, eventuellt åtföljd av en räntehöjning, är emellertid att den gallrar ut de olika varuområden, de olika tillverkningar, som på grund av marginalerna visa sig inte vara fördelaktiga. Här framträder kanske en ganska väsentlig skillnad i åskådning, men det är mitt svar på den frågan.

Den andra frågan, som finansministern gjorde, lyder: Vill man överlåta åt marknaden att diktera villkoren, för den händelse riksgäldskontoret skulle behöva upplåna medel? Jag ber verkligen att få avvisa en sådan, förlåt uttrycket, insinuation. Man är inom bankväsendet liksom inom näringslivet alldeles för övertygad om hur allvarlig situationen är för att vilja låta sådana tendenser komma till synes. Jag vill för min del tillägga att jag anser, att riksbanken har sin fulla rätt att sätta till alla klutar för att stoppa sådana tendenser, om de skulle visa sig.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag förstår inte riktigt vad herr Schmidt menade med att anlägga en moralisk bedömning på frågan, om marknaden skulle komma att bestämma statens lånevillkor eller ej. Det är väl alldeles uppenbart att om riksgäldskontoret är hänvisat till att låna upp förhållandevis mycket stora belopp på marknaden, så blir läget på marknaden i det ögonblicket avgörande, vilket kan leda till räntestegring vid sådana tillfällen, då ingen anser att detta är rimligt. Jag förstår inte hur herr Schmidt tänker sig att man skall kunna motverka detta, om man samtidigt vill att riksgäldskontoret skall gå ut i marknaden.

Sedan vill jag säga att herr Schmidts svar på min fråga, för vilka områden man kan tänka sig att få en sådan trygghet av kreditåtstramningen, att den skulle kompensera importprisstegringen, var ett svar som jag ändå

inte hade väntat. Ty nog har man väl hos högern och folkpartiet *någon* konkret uppfattning, inom vilka områden de av dessa partier rekommenderade åtgärderna skulle verka — annars får man ju köpa grisen i säcken.

Herr SCHMIDT (kort genmäle): Herr talman! Man har naturligtvis någon uppfattning om detta. Den fina gradering, exempelvis, som man kan få med kreditåtstramningens medel, kan man inte få med de stela åtgärderna. Och i varje fall måste jag anse, att det inte är ägnat att överbrygga motsättningarna och att underlätta samarbetet, om man beskyller näringslivet och bankväsendet för att uppträda, som om man där inte skulle förstå, att man inte kan driva anspråken ohejdat i höjden.

Herr OHLIN: Herr talman! Jag vill börja med att uttala min tillfredsställelse över att finansministern äntligen har kommit så långt, att han gått i författning om tillsättande av en utredning om penningvärdets försvar på lång sikt i ett samhälle med full sysselsättning. Jag är naturligtvis glad över att man från oppositionens sida fått tillfälle att samråda kring frågan om denna utrednings uppläggning. Jag kan emellertid inte gärna vara så finkänslig, att jag undertrycker den reflexionen, att det dock är fem år sedan vi på vårt håll första gången bestämt framförde önskemålet om just en sådan utredning, och vi ha upprepat det år efter år.

Alla, herr talman, äro vi i dag överens om att det hade varit mycket bra, om vi haft denna utredning färdig nu. Det finns ingen annan anledning till att den inte är färdig för länge sedan än att man inte har satt i gång den. Man kan inte påstå att bristen på kvalificerad arbetskraft varit svårare under gångna år än den är för närvarande. Jag vill därför uttala det önskemålet, att regeringen sörjer för att erforderlig arbetskraft blir friställd, så att detta

Riksbankens sedelutgivning m. m.

arbete kan bedrivas med all tänkbar energi och så, att det inte dröjer för länge, innan resultatet kommer fram.

Innan jag tar upp några av utskottsledamöternas reflexioner och utskottsutlåtandet, skall jag be att få säga några ord till finansministern med anledning av vissa delar av hans senaste anförande. Finansministerns huvudtanke i dag var, att regeringen kan just ingenting göra åt penningvärdet, ty det bestämmes i allt väsentligt av förhållandena i utlandet. Tänk, så synd att regeringen inte upptäckt detta för tre år sedan, när vi fingo höra hundratals föredrag om vilka utomordentliga resultat regeringens stabiliseringspolitik åstadkommit. Jag erinrar mig ännu med vilka nästan vällustiga tonfall statsministern talade om »regeringens stabiliseringspolitik». Men nu få vi höra, att den prisstabilitet som då åstadkoms var ett resultat av förhållandena i utlandet. Ty finansministern menar väl inte att utlandet är avgörande bara när priserna stiga, men regeringen är avgörande då priserna äro någorlunda stabila?

Får inte ändå finansministern lov att välja mellan att antingen säga, att det är utlandet som bestämmer, regeringen kan just ingenting göra, vare sig vid det ena eller vid det andra tillfället — men då är det en annan attityd än den man intog för några år sedan — eller också säga, att det är klart att utlandet inverkar, men i konsekvens med regeringens hållning för några år sedan framhålla, att lika väl som man då gjorde anspråk på att ha gjort ett gott arbete, måste man erkänna att här finns utrymme för stora regeringsinsatser nu.

Jag konstaterar att herr Sköld ställde många frågor i dag. Jag är ledsen, om jag därför blir tvungen att återgå till en vana, som föreföll regeringsbanken påkostande för några år sedan, nämligen att nu i min tur ställa några frågor, och jag har härmed ställt den första.

Finansministern säger, att detta att efterfrågan på varor är större än tillgången är en vilseledande bild, ty under höstmånaderna komma priserna att stiga så mycket att det kanske snarare blir en brist på köpkraft. Ja, det är finansminister Skölds berömda metod för återställande av den samhällsekonomiska balansen, att man låter priserna stiga, och då räcka inte pengarna till att köpa mer än det som finns att köpa. Det är klart att man kan tala om samhällsekonomisk balans i den meningen lika väl som i många andra, men om inte finansministerns mening är att betrakta reservationen som något seminarieföredrag, där han skall anmärka på den ena eller andra formuleringen, utan om diskussionen gäller landets ekonomiska politik, tror jag vi kunna vara överens om att återställandet av balansen på den vägen inte precis är ett uttryck för att utvecklingen är tillfredsställande.

Det som sker är nämligen att man vissa tider har en bristande balans, men — säger man — den rättar till sig genom prisstegringar. Detta skapar dock i sin tur andra spänningar, t. ex. psykologiska spänningar i inkomstförväntningar och löneanspråk, som några månader senare leda till att inkomsterna ta ett skutt uppåt. Då ha priserna blivit för låga igen och måste justeras uppåt. Man kan ha en våldsam inflation och ändå ha en process, som medger finansministern att då och då säga, att det där rättar till sig.

Finansministern säger att det som är hotande just nu är en lust till ökad investering, det är en vinstkonjunktur som är det karakteristiska för läget. Ja, vi ha på vårt håll frågat: Vad är det som behövs? Behöver man inte åtgärder främst mot det som särskilt underbygger en vinstkonjunktur? Detta är inte — det har finansministern förut sagt — konsumentefterfrågan. Följaktligen måste det som underbygger vinstkonjunkturen vara investeringsefterfrå-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

gan, i detta ords vida bemärkelse. Då är det väl naturligt med en åtgärd som inriktas på att begränsa investerings- efterfrågan, och det gör just kredit- åtstramningen. Därför måste jag vid- hålla, att just finansministerns egen analys naturligen leder fram till åtgärder av den art, som från vårt håll föreslagits.

Finansministern var missnöjd med mitt radioanförande. Han sade, att herr Ohlin talade om skatten på elektrisk energi och skatten på motorfordon men att detta ju endast var en liten del av regeringens program och att radiolyssnarna inte fingo höra talas om t. ex. prisutjämningsavgifterna på skogsprodukter. Herr finansminister, Ni hade själv en halv timme till förfogande i radio för att tala om regeringens program. Jag hade 15 minuter på mig och skulle både tala om folkpartiets program i åtminstone några väsentliga delar och kritisera regeringens program, och så kommer finansministern nu och säger, att det inte var någon uttömmande och rättvisande skildring jag gav. Nog hörde väl radiolyssnarna på vad finansministern sade? Skulle jag ha behövt upprepa det först, så att jag inte hunnit tillägga något för egen räkning? Nej, herr finansminister, vad som skulle belysas var inte de saker, som vi äro överens om, utan det var framför allt dem som det råder delade meningar om, och ingenting kan vara naturligare än att jag uppehöll mig vid dem. Jag får kanske tillägga, att mitt anförande från början var beräknat så, att det skulle ta 17 eller 18 minuter, och då fanns där med en passus om prisutjämningsavgifterna. Men när det skulle skäras ned till att omfatta 15 minuter, ansåg jag det onödigt att hänvisa till vad finansministern sagt, ty det fanns ingen anledning att diskutera den saken närmare.

När jag tänker på hur finansministern refererade folkpartiets ståndpunkt i fråga om räntepolitiken — på ett sätt, som

jag ingalunda vill godkänna såsom riktigt men som jag inte närmare skall gå in på, eftersom jag inte har finansministerns anförande till hands — så kommer finansministerns ömtalighet över att jag inte nämnde allt i mitt radioanförande i en egendomlig motsättning till den frigjordhet, med vilken han karakteriserade vår ståndpunkt. Kanske finansministern kan låta oss få del av sin formulering, om han önskar en fortsättning av diskussionen på denna punkt.

Vad sedan beträffar den utländska prisstegringen, så säger finansministern, att regeringen vill hindra att den slår igenom här i landet i form av en bristande inre samhällsekonomisk balans. Men mer kunna vi inte göra, utan den utländska prisstegringen gör sig gällande även hos oss, och finansministern kan inte förstå, att reservanterna vilja åtaga sig att upphäva verkan av den utländska prisstegringen här i Sverige. Ja, det är en sak som jag inte kan förstå, och det är att finansministern inte kan läsa innantill, ty det står ju inte »upphäva» i reservationen. Det står i stället att man kan *dämpa och begränsa* verkningarna. »Med målmedvetet insatta åtgärder skulle det vara fullt möjligt att dämpa och begränsa icke endast den av inhemska orsaker beroende prisstegringen utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prishöjningen», skriva reservanterna.

På vad sätt kan man då dämpa och begränsa verkningarna, d. v. s. göra inflationssmittan utifrån mindre virulent, göra så att den får mindre verkan på vår inhemska prishöjning, men ingalunda helt ta bort den, så länge man har fasta växelkurser? Jo, det gör man genom att kreditåtstramningen tillsammans med de andra åtgärderna får bort själva överkonjunkturen. Överkonjunkturen karakteriseras av att det är lätt att hålla breda vinstmarginaler. Får man en annan konjunktur med hårdare konkur-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

rens, så bli för det första vinstmarginalerna för importerade varor mindre, vilket då gör sig gällande. För det andra är det så, att om det kommer in en viss mängd utländska varor, som äro dyrare än de svenska, så ha de svenska producenterna i en överkonjunktur lätt att få stora förtjänster på sina varor, men har man en mera dämpad konjunktur, kommer prisstegringen på svenska varor, vilken alltså indirekt beror på att de utländska prisstegringarna smitta av sig på de i Sverige producerade varorna, att bli mindre än i en annan konjunktur. Jag måste säga, att om inte finansministern kan förstå detta, så vet jag knappast var vi skola börja med förklaringarna.

Nu är det emellertid att tillägga en sak, nämligen att om den inhemska ekonomiska politiken dämpar överkonjunkturen, får den en inverkan på inkomstbildningen i landet inte bara genom att vinsterna bli mindre. Jag understryker emellertid att dess inverkan börjar där. Jag har aldrig kunnat förstå, att man inom regeringspartiet inte vill fästa vikt vid detta, att begränsningen, när det gäller inkomststegringarna, med den politik vi förorda främst träffar vinstelementen på olika håll. Men naturligtvis berör den även andra ting. När man kommer till förhandlingar av olika slag har man fått en annan atmosfär på arbetsmarknaden, ty samtidigt som prisstegringarna bli mindre, minska även tendenserna till inkomststegringar. Det blir inte någon lägre realinkomst på det sättet, men det blir en mindre tendens till att inkomst- och prisstegringarna jaga varandra uppåt.

Finansministern anser emellertid tydligen, att även om vi kunna åstadkomma ett läge, där man har ett någorlunda fast grepp om inkomster och priser, så skola vi, om priserna stiga i utlandet, släppa den utländska prisstegringen över oss. Men jag menar, som jag flera gånger framhållit, att man i ett sådant läge hellre skall genomföra en justering

av de utländska växelkurserna. Finansministern kan väl inte bestrida, att om den svenska kronan i ett visst läge ligger tio procent högre med den politik jag här rekommenderat än med den mera slapphänta politik finansministern företräder på denna punkt, så bli den utländska inflationens återverkningar i Sverige svagare i det förra fallet än i det senare. Jag vill alls inte, som finansministern tydligen gör, om han verkligen menar vad han säger, på något sätt utesluta att denna fråga kan bli aktuell i framtiden. Men det förutsätter, att man på olika sätt lägger en grund för en sådan politik.

Jag får, herr talman, nöja mig med detta vad beträffar den utländska prisstegringen. Jag gör bara avslutningsvis den stilla reflexionen, att om man på vårt håll hade byggt huvudpunkten i ett anförande på att tillskriva regeringspartiet en helt annan uppfattning än den som är framförd i ett tryckt dokument, som man kan åberopa, så skulle vi naturligtvis ha fått höra en hel del beska kommentarer från regeringsbänken, inte kommentarer av den milda art, som dem jag här anför.

Till den allmänna frågan om kredit-åtstramningen skall jag endast be att få säga några få ord. Jag anknyter till gårdagens debatt. En fjärdedel av investeringarna är tillståndsreglerad, tre fjärdedelar måste påverkas med andra, mer eller mindre generella medel. Är det inte rätt naturligt att man då anlitar kreditpolitiken mer än man har funnit lämpligt att göra tidigare? Jag har egentligen trott, att vi voro något så när överens därvidlag, då regeringen faktiskt under andra halvåret i fjol slog in något på denna väg. Vi vilja nu gå ett stycke längre. Samtidigt som jag säger detta vill jag emellertid betona, att kreditåtstramningen endast är en del av den ekonomiska politiken.

Det är klart att kreditåtstramningen lätt leder till en räntehöjning. Det är inte räntehöjningen i och för sig som

Riksbankens sedelutgivning m. m.

är det viktigaste, men även den får, om den kommer, en återhållande effekt på investeringarna. Beträffande frågan om räntans framträdande på marknaden och riksbankens roll skall jag, för att inte trötta kammaren, bara säga några få ord. Jag är överens med dem som anse, att man skall ha kvar en ovisshet i fråga om räntorna. Man skall inte spika fast, att så ligger räntan och så kommer den att ligga. Men i ett avseende skall man ha visshet, och där är det möjligt att min uppfattning skiljer sig från den som herr von Seth företräder — jag vet inte säkert. I varje fall står jag på samma linje som folkpartiet företrätt under flera år. Man skall ha visshet så till vida att man vet, att myndigheterna inte plötsligt slå in på en helt ny politik och släppa fram mycket höga räntor. Ty om marknaden befarar detta, kommer även en räntehöjning till 4 procent eller kanske t. o. m. till $4\frac{1}{2}$ procent inte att få den återhållande verkan som den har, om marknaden litar på att det i alla fall är så, att man skall ha räntor av den storleksordning, som vi varit vana vid under senare tid, och inte överväger räntor av den storleksordning man hade i början av 1930-talet.

Att denna tilltro till att ränteförändringarna komma att vara måttliga är så väsentlig, beror på att bara en sådan tilltro kan skapa en förväntan, att om obligationskurserna sjunka, så komma de sannolikt om ett eller annat år att återigen ha en stigande tendens. Får jag ta endast ett exempel. Om räntan i ett visst läge ligger vid 4 procent och treprocentobligationer noteras t. ex. i 85, kanske man räknar med att räntan om några år — två, tre, fyra, fem eller sex — är tillbaka vid $3\frac{1}{2}$ procent. Då komma treprocentobligationerna att stå i 92, och på det sättet har man ju utsikt till en kursstegring på dessa obligationer från 85 till 92 — det är 7 poängs kursstegring.

Har man på två till sex år — ingen kan veta bestämt hur lång tid det tar —

utsikt till denna kapitalvärdestegring om minst halvannan eller två procent per år, så verkar detta i vissa avseenden bromsande i lika hög grad som om man hade en ränta på 5 eller 6 procent, nämligen om det gäller att göra folk mindre villigt att sälja obligationer i ett visst läge. Obligationerna komma då att upphöra att vara, som finansministern i höstas påpekade i första kammaren, likviditetsreserver, som man är mycket benägen att göra sig av med när helst man behöver pengar. Sparbankerna komma att säga: Vi ha inte råd att sälja några treprocentobligationer till 85 — vi få hellre säga nej till kreditanspråk och sådant.

Jag tror för min del att det är mycket viktigt att riksbanken och myndigheterna föra en målmedveten penningpolitik, och detta innebär någonting helt annat än när finansministern säger: Vilja ni att marknaden själv skall bestämma räntans höjd och att myndigheterna inte alls skola ingripa? Jag har i denna kammare flera gånger vänt mig mot detta tal. Om nu finansministern har glömt bort det eller inte bryr sig om det eller om han tycker att det är taktiskt lämpligt att ställa sådana frågor som den jag nyss nämnde, vet jag inte. Men jag har flera gånger betonat, att riksbanken skall föra en aktiv, målmedveten politik, och däri ligger just att den inte skall låta räntebildningen helt sköta sig själv. Den skall emellertid inte gå så långt, att den är benägen att ställa till statens förfogande alla de medel, som staten kan begära, så att finansministern bara säger: Nu tycker jag att det inte är lämpligt att låna i marknaden, ty det är svårt att få lån där, utan nu lånar jag i riksbanken i stället. Riksbankens köp och försäljningar av statspapper få inte ha en sådan tendens, att de år efter år stiga med hundratals för att inte säga tusentals miljoner kronor. Det har gått för långt i den vägen redan.

Herr Hall sade för en stund sedan att

Riksbankens sedelutgivning m. m.

folkpartiet i räntefrågan kapitulerat för högerens ståndpunkt. Detta är ett fullständigt misstag. Den ståndpunkt vi företräda är densamma som vi tidigare företrätt. Men det är klart, att i ett läge, som skärpts genom Koreakonflikten och de internationella prisstegringarna, tarvas det mera bestämda och långtgående åtgärder än tidigare. Att man då även på det kreditpolitiska fältet måste gå litet längre än förut, fast med samma principiella utgångspunkt, är alldeles naturligt. Jag skall inte ingå på att avgöra, huruvida det förekommit någon åsiktsförändring inom andra partier, utan jag nöjer mig med att från vårt håll konstatera det jag nu har sagt. Samtidigt tycker jag nog det är rätt bra att man, om det råder en huvudsaklig överensstämmelse i fråga om en hel del ting olika partier emellan, försöker enas och inte framträder med egna reservationer därför att det på en eller annan punkt finns olika nyanser i uppfattningen. Jag vet att det är risk för att detta missbrukas i motståndarnas propaganda, men den risken få vi väl lov att ta.

I anslutning till finansministerns uttalande att likviditeten har blivit försämrad och att man fått en stramare penningmarknad, vilket finansministern tycktes vara nöjd med, skulle jag vilja säga, att jag tycker det är bra att det gått i den riktningen, men jag tycker inte att det gått tillräckligt långt. Säg, äger inte denna förändring något samband med den inträffade räntestegringen? Tror man, att det hade varit möjligt att åstadkomma åtstramningen med en bibehållen treprocentsränta? Om man inte tror det måste man väl medge, att höjningen av räntan från 3 till 3½ procent, som visserligen inte åstadkommit underverk, vilket majoriteten i utskottet påpekar, ändå varit en politik i rätt riktning. När man tar del av vad utskottsmajoriteten anför blir man emellertid benägen att tro, att den menar att räntehöjningen varit ett misstag. Skulle kanske utskottets ärade ordförande kun-

na upplysa om huruvida man är glad över den kreditåtstramning vi i viss mån fått, vilken säkert inte varit möjlig att åstadkomma utan den företagna räntehöjningen? Och vill man i så fall erkänna, att den polemik mot en räntestegring, som föres i utskottsutlåtandet, är så förenklad, att den blir tämligen vilseledande?

Finansministern säger, att han har svårt att tro att oppositionens tal om kreditåtstramning kan vara så allvarligt menat — det är väl bara skådebröd. Jag skulle i detta sammanhang vilja använda ett av statsministern tidigare älskat uttryck: Vad i all världens dar skall en sådan argumentering tjäna till? Ja, inte kan jag förstå vad den skall tjäna till. Får jag i sakfrågan erinra om att praktiska affärsmän och bankmän med större eller mindre nyanser stå på ståndpunkter, som ligga åt samma håll som det vi i folkpartiet företräda. Får jag erinra om att de nationalekonomiska experterna mer eller mindre utan undantag också stå på liknande ståndpunkter, kanske snarast på andra sidan om vår ståndpunkt men längre från regeringens. Får jag erinra om att man i praktiskt taget hela världen gått in för mer eller mindre kreditåtstramande åtgärder, och får jag till slut erinra om att vi även här i Sverige tagit ett steg i denna riktning. Men när nu vi inom oppositionen vilja, att man skall gå ytterligare ett steg åt detta håll, så finner finansministern ingenting annat att säga, än att det där kan väl inte vara allvarligt menat. Jo, herr finansminister, det står i god överensstämmelse med teori och praxis på många olika håll, och det är synnerligen allvarligt menat, inte som ett radikalmedel, som helt allena kan åstadkomma en pristabilisering, men som en mycket viktig beståndsdel i den ekonomiska politik läget kräver.

Nu måste man även resa frågan: Vad är utskottsmajoritetens uppfattning, särskilt beträffande räntan? Jag har redan

Riksbankens sedelutgivning m. m.

frågat vad man anser om den räntestegring på en halv procent, som inträffat. Men beträffande utvecklingen i framtiden säger utskottet, att man vill understrika bankofullmäktiges uttalande om att ett uppreparande av den ränteglidningsprocess, som har ägt rum, inte skall få ske, utan riksbanken skall hellre göra penningmarknaden lätt, om det behövs för att förhindra en sådan utveckling. En spekulation, som anteciperar ränteglidningen, skall alltså motverkas. Man kan fråga: Skall en spekulation, som inte anteciperar ränteglidningen men som anteciperar att myndigheterna kunna komma att höja räntan, också motverkas genom att riksbanken gör penningmarknaden lätt? Jag tror, att detta mycket modiga uttalande från utskottsmajoritetens sida måste leda till att man får den uppfattningen att utskottsmajoriteten menar, att riksbanken över huvud taget skall slå ihjäl varje förväntan om en räntestegring.

Men samtidigt säger finansministern — man vet icke var utskottet står — att någon räntefixering genom bindning av räntan vid nuvarande nivå har man icke bundit sig för. Å ena sidan skall folket få tro vad det vill om ränteutvecklingen. Å andra sidan skall varje förväntan om någon ränteförändring undermineras genom riksbankens politik. Om icke kammarens ledamöter förstå detta, måste jag erkänna att för min del förstår jag det heller icke. Jag kan därför icke förklara det. Jag hoppas att utskottets ordförande kan förklara vad det betyder. Men det viktigaste är att vi fått finansministerns tolkning på den punkten. Han har sagt att man har alls icke bundit sig för någon stabil ränta, man har icke bundit sig för en till 3½ procent fastspikad lång ränta. Vi i folkpartiet ha inte heller bundit oss vid detta; vi vilja ha en rörlig ränta. Om detta äro vi och regeringspartiet i princip överens, men endast vi anse att det är aktuellt med en kreditåtstramning, som möjligen för räntan något uppåt. Då

frågar jag mig: Var finns grunden för den propaganda, som det socialdemokratiska partiet sedan en månad eller mera bedriver ute i landet och som i viss mån funnit genljöd här i en del uttalanden från regeringspartiet? Om ni alltså vilja ha en rörlig ränta och ni icke vilja spika den vid 3½ procent men ni säga, att det icke är aktuellt att höja räntan och att ni anse, att en kreditåtstramning nu icke är påkallad, är då detta en åsiktsskillnad, som motiverar en propaganda av den art, att det framställs så som om det funnes två radikalt skilda åsikter? Jag vill icke bestrida, att utskottsmajoriteten har en del uttalanden, som kunna motivera att reservanterna använda litet hårda ord vid detta tillfälle. Jag vänder mig icke mot utskottet och reservanterna utan ställer frågan till regeringsbanken.

Jag är emellertid glad över att finansministern icke har bundit sig för någon fastspikad ränta. Jag vill konstatera, att bankofullmäktige, om de hade samma mening, skulle ha kunnat uttrycka sig på ett helt annat sätt. Som det nu är måste man sitta med förstoringsglas för att få reda på vad detta betyder, att spekulationer i räntehöjning skall man förhindra, medan det icke säges något alls om att det kan hända att den rörliga räntan leder till att myndigheterna besluta en räntehöjning. Det är tydligen det sista som är meningen.

Herr talman! Beträffande de åtgärder, som från majoritetens sida i övrigt föreslås, vill jag bara i förbigående peka på att man omtalar tvångssparande och tvångsupplåning. Herr Edberg från Göteborg talade tydligen icke endast för egen del utan hade ju anslutning från regeringspartiet, mer än man tidigare trodde. Det är tydligen aktuellt att överväga sådana ting. Finansministerns skepsis om möjligheterna att få ett enskilt sparande till stånd kan ju också kanske tolkas som en benägenhet av samma slag. Enligt min mening är det rätt oklokt att börja tala om tvångsspa-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

rande och tvångsupplåning. Jag tror icke att detta bidrager till att få svenska folket intresserat av att öka det frivilliga sparandet. Det är nog detta som främst nu behöves. Det må vara sant att man icke under loppet av en månad eller två kan åstadkomma några underverk. Man skall icke begära, att om en sjuk får medicin, så skall han bli bra efter en vecka eller en månad. Det kan behövas att patienten får leva en tid i en annan miljö. Jag tänker icke på herr Lager, som gjort detta, utan mera generellt. Det är så småningom, när han kommer till en annan miljö, som olika naturläkande krafter få sin effekt. Det gäller nog icke minst en sådan sak som att återuppväcka lusten till enskilt sparande. Man borde, med andra ord, skapa en sparvänlig miljö. Det har regeringspartiet sannerligen icke försökt sig på.

Nu kanske någon säger: Ja, men fästa ni icke i alla fall i oppositionen — det gäller närmast folkpartiet — för stor vikt vid kreditåtstramningen? Tro ni verkligen, att det spelar någon större roll, om den genomföres i en nära framtid? Till det vill jag säga, att enligt min mening är det mycket som talar för att själva utgångsläget för en sådan operation kommer att vara relativt gynnsamt under den återstående delen av detta år. Vi ha nämligen här i landet för närvarande måhända ett större sparande än vi någonsin ha haft förut. Jag vågar icke påstå något bestämt, men jag skulle icke bli överraskad, om den kolossala ökningen av sparande i skogsindustrien och hos skogsägarna, som nu pågår, befunnes vara väsentligt större än den beklagliga minskning av enskilda personers sparande, som inflationen medfört. Jag skulle tro, att det extra sparandet inom skogsindustrien och bland skogsägarna för närvarande uppgår till något sådant som 150 miljoner kronor i månaden. Det är nämligen så, att inbetalningarna till fonden komma att från den 1 juli uppgå till en siffra av ungefär halva denna storlek, om inte pris-

läget ändrar sig under det tredje kvar-talet. Det är väl alldeles klart, att när man genom denna våldsamma prisstegring på vissa exportprodukter fått en explosion av sparande på en del håll, detta skapar ett gynnsamt utgångsläge för åtgärder, som icke bara återställa balansen i finansministerns mening utan bryta själva överkonjunkturen och därigenom skapa ett annat ekonomiskt och psykologiskt läge. Jag menar att det gäller att begagna denna konjunktur. Jag tror därför att det är ödesdigert om regeringen säger: Ni vill strama åt nu, men vi vilja vänta till nästa år; det är ingen större skada skedd. Det spelar en mycket stor roll, att man får bukt med överkonjunkturen under de närmaste sex månaderna, innan vinterns stora uppgörelser skola komma till stånd.

Det är dessutom klart att här är ett riskfyllt läge i förhållande till utlandet. Det kan hända att våra exportpriser, t. ex. på pappersmassa, sjunka radikalt under det andra halvåret i år. Skulle detta inträffa medan de höga importpriserna i huvudsak bli bestående, då kommer vår betalningsbalans att utsättas för våldsamma påfrestningar och en hel del svårigheter att uppkomma.

Nu kommer jag till min tredje fråga till finansministern. Finansministern har lovat, att prisutjämningsavgifterna skola steriliseras; de skola av riksgäldskontoret insättas i riksbanken, och man skall icke använda dessa pengar till utgifter. Det har från denna talerstol konstaterats — och finansministern hade ingen invändning — att riksbanken ju icke kan taga emot 100 miljoner kronor från riksgäldskontoret för steriliseringsändamål den ena dagen och nästa dag köpa skattkamarväxlar av staten för 100 miljoner och sedan säga, att det icke var samma pengar. Det vore rena bluffen. Om man tar in pengar ena dagen och släpper ut dem nästa dag, kan man icke säga vilka pengar det är. Det sker vanligen icke i sedlar. Men antag att det kommer i

Riksbankens sedelutgivning m. m.

sedlar. Då kan icke riksbanken säga, att det icke är samma sedlar, som den släppt ut igen. Om det skall ligga någon allvarlig mening, herr finansminister, i detta tal om sterilisering av prisutjämningsavgifterna, måste det innebära, att riksbanken icke under den period, då riksgäldskontoret betalar in dessa avgifter, skall öka sitt innehav av statspapper. Ty om den ökar detta sitt innehav, kompenserar det hela steriliseringseffekten.

Nu finna vi emellertid, att riksbanken under de fyra första månaderna av detta år köpt skattkamarväxlar för 180 miljoner kronor, därav ungefär 80 miljoner under det första kvartalet och ungefär 100 miljoner i april. Då är min fråga till finansministern: Strider icke detta mot finansministerns deklaration på det mest uppenbara sätt? Menar finansministern, att riksbanken kan fortsätta att köpa skattkamarväxlar samtidigt som riksgäldskontoret betalar in sådana avgifter? Vad är egentligen finansministerns mening med detta bestämda åtagande om sterilisering? Jag har för min del uttryckt min tillfredsställelse över denna tankegång, att dessa medel i huvudsak skola steriliseras, men jag har tillåtit mig säga, att jag tror att finansministern givit sig in på något som han icke riktigt överblickade, när han avgav de försäkringar som tidigare gjorts. Jag tror att om priserna på dessa varor förbli höga och inbetalningarna fortsätta, kommer det att bli en mycket kraftig åtstramning av krediten här i landet. Då blir förmodligen också en viss räntehöjning ofrånkomlig. Då kommer man att föra precis den politik som från vårt håll rekommenderats, en politik som regeringspartiet vänder sig emot. Vill man icke detta, hur skall man då kunna bedriva denna utlovade steriliseringspolitik?

Herr talman! Jag skall nu avstå från att gå närmare in på de många uttalandena tidigare i dag. Men jag måste

ändå till utskottets ärade ordförande säga, att det är väl utslag av ett skämtlygne, som icke brukar prägla herr Severins anföranden i någon högre grad men som han tar till i dag, när han talar om att Finland haft en hög ränta men att det icke har hjälpt mot inflationen. Den räntan var mycket högre än här, och då kan det väl icke hjälpa i Sverige. Herr Hall säger, att vi tidigare haft hög ränta, och då stego priserna. Det måste naturligtvis vara så, att höjden av den ränta, som behövs i ett land, är beroende av detta lands kapitaltillgångar, detta lands sparande, detta lands behov att göra stora investeringar. Ett land som Finland med ett av kriget förstört näringsliv, som tvingas investera enorma belopp i Ryssland genom krigsskadeståndsbetalningar, vilka det tyvärr icke lär få någon ränta eller avkastning på, har naturligtvis en helt annan kapitalknapphet än Sverige; det måste innebära en annan räntenivå. Det är klart att om man har en prisstegring, så tenderar den att skapa vinstmöjligheter, som öka efterfrågan på kapital och därför leda till höjd ränta. Hela denna fråga om relationen mellan ränta och prisstegring har klarlagts första gången av den berömde svenske nationalekonomen professor Knut Wicksell efter att det hade varit ett stridsämne mellan bankmän och ekonomer i hundra år. Den klarlades för 30 å 40 år sedan. Jag vore nog tacksam om herrar Severin och Hall ville studera professor Wicksells utredning först. Då undrar jag om de icke skulle komma till resultatet, att deras exempel i dag icke ha någon beviskraft alls.

Vad priskontrollen beträffar, som utskottet fäst så stor vikt vid, är det klart att priskontrollen kan vara mycket nödvändig i vissa lägen. Jag tror icke att den kan avvecklas i dag. Men den kan icke i någon större utsträckning bidra till att man får balans mellan investeringar och sparande.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Herr Hall uttalade, att affärsbankerna kunna öka sin kredit utan att riksbanken ställer medel till förfogande. Det gäller ju rent tillfälligt. En av de mest allmänt accepterade satserna i hela den internationella banklitteraturen är, att i längden kunna icke affärsbankerna fortsätta att öka sin kreditgivning utan att därmed steg för steg försämra sin likviditet så mycket, att denna process upphör. De kunna icke göra detta, om icke centralbanken ställer nya, offentliga betalningsmedel till förfogande. Om man därför är intresserad av frågan, icke bara från den ena månaden till den andra utan över längre perioder, är det utan tvivel riktigt, att det är centralbanken som här spelar den avgörande rollen.

Sedan var herr Hall inne på en sak som finansministern talade om förut. Han sade å ena sidan, att den av oppositionen föreslagna politiken är ineffektiv. Men sedan sade han, att om man gör den sådan, att den blir effektiv, så att man t. ex. slår ut bygnadsverksamheten, får man arbetslöshet, vilket oppositionen icke tycktes taga hänsyn till. Är det icke märkligt, herr talman, att förena dessa två slag av argumentation? Det ena ögonblicket är icke politiken effektiv, det andra ögonblicket är den så effektiv, att den framkallar arbetslöshet! Jag har i remissdebatten vänt mig mot detta. Om man står i det ena diket, behöver man icke taga ett skutt, så att man hamnar på vägens andra sida i det andra diket. Man kan, herr Hall, kliva upp och gå på vägen. Men herr Halls argumentation var att om man skall få så stor effekt, att man kommer upp ur diket, flyger man hastigt och lustigt över i det andra diket. Men det gör man inte, herr Hall, utan med lagom effekt kommer man upp på vägen — kanske litet på den ena eller andra sidan, men det får man rätta till så småningom. Men det finns icke en skymt av grund för påståendet, att man måste köra så, att man hamnar i det

andra diket, som heter prisfall och arbetslöshet. Om jag skulle vända på finansministerns argumentering i hans anförande kunde jag säga: Kan det vara allvarligt menat i dagens läge, att den stora faran är, att oppositionen framkallar prisfall och arbetslöshet? Att riksbanken skulle behöva köpa statspapper för att vi icke skola få arbetslöshet är väl ändå ett uttalande som, ifall det från herr Halls sida är avsett att belysa dagens situation, förefaller mig mycket förbluffande.

Herr talman! Jag kan icke nu diskutera alla de andra sidorna av den ekonomiska politiken. Det är ingalunda så som finansministern påstår, att vi göra gällande att vår medicin är behaglig. Jag har tvärtom i mitt radioföredrag sagt, att medicinen icke utslutande är behaglig, men det är bättre att taga en medicin, som icke smakar bra, och bli frisk, än att låta bli eller taga annan medicin, som icke gör en frisk.

Om jag till sist skulle fråga: Om man inom regeringspartiet är överens om att räntan ej skall vara fastspikad vid 3½ procent och att den åtstramning av kreditmarknaden, som ägt rum under det sista halvåret, varit bra, på vad grundar man uppfattningen att det icke är lämpligt att gå ett steg vidare i penningpolitiken? På vad grundar man den uppfattningen att nu är det lagom? Går det bra nu? Har man känslan att det är tillräcklig kraft i kampen mot inflationen? Det kan hända att priserna i utlandet vända ett slag den kommande vintern, att prisstegringen i utlandet upphör ett slag nästa år. Det har jag flera gånger uttalat. Men har man känslan av att man har utvecklingen här i Sverige så mycket under kontroll, att det icke är behövt med någon ytterligare stramhet?

Såvitt jag kan finna är den ståndpunkt regeringspartiet intar motsägelsefull, då man å ena sidan talar om sterilisering och å andra sidan menar, att

Riksbankens sedelutgivning m. m.

riksbanken skall fortsätta att köpa statspapper såsom herr Hall och även finansministern gjorde gällande. Jag tror icke att någon kan bestrida att det är en klar inkonsekvens i ståndpunkterna på detta område. Regeringspartiets talare ha flera gånger hänvisat till erfarenheten. Nåja, jag har i denna kammarare år efter år hört regeringspartiets talare försvara regeringens politik och försvara den förda riksbankspolitiken. Politiken har varit bra, säger man. Men skall icke en politik bedömas efter dess resultat? Har utvecklingen varit tillfredsställande? Om den inte har varit tillfredsställande, då skulle vi väl kunna vara överens om att det är lämpligt att taga ett fastare tag, att det är lämpligt — även om det icke smakar så bra och även om det har vissa ogynnsamma verkningar — att man ändå säger: För att vara säkra på att vi få slut på den nu pågående inflationen, höra vi enas om att strama till litet mera än som skett under den gångna vintern? Det må vara sant att det blir vissa olägenheter; det bestrider man ingalunda på vårt håll. Men bli icke dessa olägenheter mycket mindre än om man skall gå in i avtalsförhandlingar under den kommande vintern i ett läge av den natur som vi bevittna i dag?

Under detta anförande hade herr talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin riktade till mig en fråga som jag skall söka besvara. Innan jag gör det skall jag passa på att korrigera vad jag tidigare sade om ett intermezzo i bankutskottet så till vida, att herr Schmidt förklarade sig icke vara intresserad av att diskutera utskottets utlåtande, därför att han och hans partivänner komme att reservera sig i alla fall. Det förelåg ett utkast till utlåtande; det var detta som han icke var intres-

serad av att diskutera. Oberoende av hur diskussionen utföll eller vad som skulle komma att stå i utskottets utlåtande hade de beslutat att reservera sig i alla fall.

Herr Ohlin finner i utskottets utlåtande rent av uttryck för besvikelse över att räntan i fjol höjdes. Jag måste säga att herr Ohlin tydligen har en mycket livligare fantasi än en nationalekonom borde ha. Här står i utskottets utlåtande — efter angivande av olika åtgärder som utskottet rekommenderar för inflationens bekämpande — följande: »Endast i förening med en sådan på alla områden hårdhänt politik anser utskottet, att en åtstramning av kreditmarknaden inom skäligen gränser kan verkamt bidra till att undanröja inflationsriskerna.» Längre ner heter det: »På grund av de erfarenheter, som gjorts i andra länder, anser utskottet dock osannolikt, att enbart en kreditåtstramning med följande räntestegring inom rimliga gränser skulle kunna motverka de krafter, som verka i inflatorisk riktning.»

Här är det alltså två saker som äro avgörande. Det är dels frågan, om *enbart* en kreditåtstramning, dels en kreditåtstramning med en räntestegring inom skäligen gränser.

Sedan är det fråga om vad »skäligen gränser» för en räntestegring är. Jag är fullt ense med herr Ohlin om att vårt räntebegrepp i hög grad är konventionellt. Men reservanterna hänvisa ju till räntan i början på 1930-talet. Då var räntan åren 1930—1932 4 procent med undantag av ett par månader efter Kreuger-krisen, då den steg till 8 procent; det var bara en kort period. Det är icke Kreuger-krisen man hänvisar till utan början på 1930-talet.

Herr EDBERG (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin syns ha blivit starkt gripen av ett yttrande, som jag fällde i bostadsdebatten i onsdags, eftersom han

Riksbankens sedelutgivning m. m.

i dag på nytt återkommer till det. Jag yttrade då, att det kunde vara värt att överväga om man inte kunde ta ut en mindre del av den konsumtionsstegring, som produktionsökningen i och för sig möjliggör i syfte att skapa ökade investeringsmöjligheter i första hand för bostadsbyggandet. Herr Ohlin frågade i går om inte detta bl. a. innebar ett tvångssparande. Under natten har tydligen något hänt, ty i herr Ohlins anförande i dag har det helt enkelt blivit ett tvångssparande. Jag medger, att tvångssparande självfallet är en väg då det gäller att minska den privata konsumtionen. Jag kanske också kan förstå herr Ohlins iver att göra denna tolkning till den enda tänkbara.

För min personliga del skall jag gärna medge, att om inga andra utvägar stå till buds är jag beredd att väga obehaget av ett bundet målsparande mot obehaget av en fortsatt bostadsbrist. Men det finns ju också andra mindre rigorösa vägar — mindre rigorösa f. ö. än herr Ohlins eget recept om en kreditåtstramning, som *för stunden* synes vara ett etappmål på folkpartiets erkänt raka väg.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag tror inte att enbart en åtstramning av kreditmarknaden inom skäligen gränser, en höjning av räntan till 4 procent, skulle hejda den inflation som för närvarande är i gång. Där emot betvivlar jag inte ett ögonblick, att om man klämmer till med en för våra begrepp orimlig ränta, man skulle kunna framkalla så starka depressiva tendenser och en sådan grad av minskad ekonomisk aktivitet att prisstegringarna upphörde.

Jag vill hänvisa till ränteförhållandena i Finland och Danmark, som jag tidigare nämnt något om. Finland har ett diskonto på praktiskt taget 8 procent, vilket förmodligen betyder en ränta på reversslån på 10 procent. Detta

förhållande förklarar herr Ohlin med att Finland är ett kapitalfattigt land och måste ha en högre räntenivå jämfört med vår — hur hög den bör vara kan vara svårt att säga. När 8-procentsdiskontot ändå medger prisstegringar, som äro större än våra, skulle man väl behöva komma upp i en ränta av 12 eller 15 procent för att kunna hejda inflationen. Men Danmark har ju en ränta på 5 procent och ändå en svårare prisstegring än den vi ha. Danmark, kan emellertid herr Ohlin säga, är på grund av ockupationen kapitalfattigare än Sverige. Men Norge är väl lika kapitalfattigt som Danmark, men ändå har det ett diskonto på 2½ procent eller jämnt hälften av Danmarks. Och ändå har prisstegringen där under samma tid endast varit hälften så stor som den i Danmark. Därför mena vi i utskottet, att här spela andra faktorer in, faktorer av sådan styrka, att en räntestegring inte är tillräcklig att tygla dem. Det är därför vi hänvisat till andra åtgärder än räntestegring, medan reservanternas däremot i hela reservationen inte ha mer än ett enda medel mot inflationen att komma med än detta: räntestegring. I reservanternas terminologi heter det visserligen kreditåtstramning. Men kreditåtstramning leder till sina yttersta logiska konsekvenser antingen till en räntestegring eller till en kreditransonering. Jag kan lika gärna använda ordet kreditåtstramning som ordet räntestegring, men kreditåtstramning är det enda medel reservanternas föreslå i sin reservation.

Herr HALL (kort genmäle): Herr talman! Herr Ohlin har undervisat oss om att om man kliver upp ur det ena diket, är det inte nödvändigt att man hoppar ner i det andra. Men herr Ohlin torde inte kunna bestrida, att om vi för närvarande gå i diket men vilja upp på vägen, så måste vi lägga om kursen i riktning mot det andra diket. Men när man

Riksbankens sedelutgivning m. m.

befinner sig mitt på vägen har man inte, herr Ohlin, någon annan möjlighet än att ta ett tag i ratten, och det är detta grepp i ratten som jag efterlyser. Det kan inte bestå annat än i nya obligationsköp. Om utskottet anser, att man befinner sig i diket därför att det för närvarande köps en del skattkammарv axlar och obligationer, har då inte herr Ohlin kommit tillbaka i diket igen så snart han tagit i ratten för att hålla vagnen kvar på vägen? Det är möjligt att herr Ohlins så berömda buss inte är något riktigt bra medel att exemplifiera med, men jag tror att det är nödvändigt, att vi här få klarhet i frågan om man över huvud taget erkänner riksbankens marknadsoperationer som ett legitimt medel att reglera marknaden med. Vi ha det intrycket att på högerhåll vill man inte alls godkänna dessa marknadsoperationer, medan folkpartiet tidigare, delvis åtminstone, ansett att man borde kunna vidta sådana korrigeringar av den fria marknadsens utslag. Vi ha behov av att få klarhet på den punkten, och jag hoppas att herr Ohlin kan ge oss sådan.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara påpeka för herr Severin, att om Norge nu skall framhållas såsom en förebild i detta avseende, torde det vara bekant för herr Severin, att Norge har en mycket stram regleringsekonomi för konsumenterna. Om jag inte misstager mig har man t. ex. fortfarande där kvar textilransoneringen. Om man för denna stramare regleringsekonomi tillräckligt långt, kan den i viss mån ersätta en kreditåtstramning och en räntehöjning. Men på vårt håll föredra vi den större frihet, som ligger i användningen av mera generella medel.

Beträffande herr Severins uttalande, att reservanterna bara tala om kreditåtstramning och räntehöjning, vill jag säga, att det för det första inte är rik-

tigt, ty reservanterna tala om sparande och om budgetöverskott också. Men för det andra, herr utskottsordförande,  ar man ju inte tvungen att i varje utlåtande tala om *alla* sidor av den ekonomiska politiken. Vi ha ju på vår sida redovisat åtskilliga andra ting i vårt ekonomiska program. Även om bankoutskottet  ar ett mycket betydande utskott kan det väl vara tillåtet, att man specialiserar sig i detta sammanhang i utskottsutlåtandet till mera bankmässiga aspekter på problemet.

Till herr Hall vill jag säga, att jag inte är alldeles bergsäker på att jag förstod vad han sade, nämligen att när man befinner sig mitt på vägen måste man göra så och så. Det är tydligen herr Halls uppfattning — det ligger i denna analogi — att vi befinna oss mitt uppe på vägen. Jag får lov att säga, att den prisutveckling vi haft här i landet i år ger mig anledning till att dra en helt annan parallell, som mera ger uttryck åt att vi inte alls äro nöjda med denna utveckling.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag skall tillåta mig att replikera herr Ohlin. Jag vill börja med att säga, att när jag framförde en viss kritik mot herr Ohlins radiotal så var det ju inte därför, att jag är ömtålig för vad herr Ohlin säger. Jag har ju vant mig vid att tåla litet av varje under ett långt liv i politiken och känner mig således personligen inte alls illa berörd. Jag tyckte kanske ändå, att det var måhända litet olyckligt att ge radiolyssnarna intryck av att regeringen anser, att vinstkonjunkturen  ar den svåra stötestenen och att, trots att regeringen inser detta, regeringen lägger sina åtgärder på konsumenterna. Jag tyckte kanske det inte var så nödvändigt att ge dem en sådan felaktig bild av situationen. Herr Ohlin försvarade sig med två ting. Det ena var det bristande tidsutrymmet. Ja, jag tror inte att det hade behövts mer än någon

Riksbankens sedelutgivning m. m.

bråkdelen av en sekund för att ge ett intryck, som skulle kunna tillfredsställa herr Ohlins lust att agitera och ändå komma verkligheten litet närmare. Om herr Ohlin hade i stället för: »Trots att herr Sköld inte finner att konsumenterna äro orsaken till prisstegringarna, vänder han sig emot dem och pålägger dem nya skatter», sagt: »Trots att herr Sköld inte finner att konsumenterna äro orsak till prisstegringarna så riktar han sig inte bara emot investeringar med prisutjämningsavgifter och investeringskatt utan pålägger också konsumenterna skatter», skulle intrycket hos lyssnarna ha fått långt mera av verklighetens färg över sig.

Så sade herr Ohlin som sitt andra försvar, att han hade utgått ifrån att han inte på så kort tid skulle behöva tala om vad vi voro ense om. Det är väldigt roligt att höra att herr Ohlin är så ense nu med oss om investeringskatten, ty det ingick ju i detta resonemang. Herr Ohlin nämnde inte prisutjämningsavgiften och investeringskatten, ty därom voro vi ense. Men det var kanske inte så. Jag vill påpeka att den 25 oktober 1950 sade herr Ohlin följande: »Vad sedan investeringskatten beträffar är den väl vid det här laget så sönderskjuten, att jag inte kan tänka mig att finansminister Sköld som en modern Sven Duva försöker ensam hålla den skansen. Mig förefaller det klart att denna skatt skulle verka ojämnt och orättvist, att dess effekt i önskad riktning är mycket oviss, att dess retroaktivitet är ytterst betänkelig samt att den skulle försvåra näringslivets dispositioner och i åtskilliga fall motverka en önskvärd konsolidering.» Nu kan det ju tänkas att herr Ohlin är ense med mig om investeringskatten, men herr Ohlin yttrade dock detta.

Jag skall också be att få belysa herr Ohlins sätt att polemisera. Nu frågar herr Ohlin: Anser sig regeringen inte kunna göra något åt förhållanden som emanera från utlandet? Det var annat

för ett par år sedan. Då berömde sig regeringen av att kunna rå på konjunkturen och orsakerna till denna i utlandet. — Men minns inte herr Ohlin fel? Ifrån regeringens sida sade vi aldrig, att de svårigheter vi fingo här i slutet av 1946 och framåt berodde på utländska omständigheter. Vi erkände utan vidare, att det uppstått ett efterfrågeöverskott på mellan 2 å 3 miljarder kronor, som vi måste inrikta oss på att arbeta bort. Jag vill fråga herr Ohlin: Finns det i dag ett efterfrågeöverskott?

Det är ju en bra metod att på det här sättet försöka att komma vid sidan om saken. Ty vad jag anmärkte på var att utskottet påstår, att vi nu ha ett efterfrågeöverskott; det var det jag polemiserade mot. Men herr Ohlin gick udenom och försökte ge ett intryck av att det gällde något helt annat. Därför talade han om att det var herr Skölds berömda metod att avskaffa inflationen. För mig var frågeställningen helt enkelt denna: Finns det ett efterfrågeöverskott nu eller inte? Reservationen säger att det finns, jag säger att det finns inte nu.

Så komma vi till frågan om vad reservanterna mena med det citat jag anförde här. Jag tolkar det ju så, att reservanterna mena, att man skall med kreditåtstramningen inte bara hindra verkningarna av den utländska prisstegringen utan också trycka tillbaka prisnivån. Herr Ohlin försökte förklara bort detta, men det finns ju två ord här, nämligen: »utan även», som måste betyda något. »Med målmedvetet insatta åtgärder skulle det vara fullt möjligt att dämpa och begränsa icke endast den av inhemska orsaker beroende prisstegringen utan även de internationella prishöjningarnas inverkan på den svenska prisnivån.»

Detta kan ingen människa tolka på annat sätt än att reservanterna tänka sig kunna få kompensation i en intern prissänkning för utländska prisstegringar. Herr Ohlin gjorde visserligen

Riksbankens sedelutgivning m. m.

här en förklaring. Han sade att reservanterna mena bara ungefär detta, att om en utländsk vara kommer in hit till ett högre pris än vad samma vara av svenskt ursprung kostar, så skall denna politik åstadkomma att den svenska varan inte kostar lika mycket som den utländska. Är det bara det reservanterna mena, då kunna vi också vara med på detta; det behöva vi egentligen inte någon ytterligare kreditåtstramning för, det uppnå vi med priskontrollen. Och det är just det som sker för närvarande i vårt land. Men jag tror inte, att herr Ohlin kan komma ifrån, att om det skall vara någon mening med reservanternas uttalande är det den, att vi skola genom interna prissänkningar få kompenstation för utländska prisstegringar.

När jag efterlyste konkreta exempel på hur denna kreditåtstramning skulle kunna åstadkomma dessa resultat, då fingo vi höra långa teoretiska resonemang. Även en lekman som jag har läst dessa resonemang. Dem känna vi alla till, nämligen att det under vissa förutsättningar går på det sätt som herr Ohlin sade. Men vad vi skulle vilja veta är, om det i dag finns förutsättning för att nå dessa resultat med räntestegring utan några övervägande menliga verkningar. Därför vilja vi ha en konkret upplysning om detta. Jag tror nog att herr Schmidts förklaring, som han gav i sin sista replik, står sig, herr Ohlin, och den behöver inte förklaras bort. Man vill inte gå in på det kapitlet helt enkelt därför att man vet alldeles för litet om det. Man bara tror, att om man resonerar teoretiskt och får resonemang att hänga ihop är allt gott och väl. Men det är det kanske inte.

Herr Ohlin frågade om jag var nöjd med kreditåtstramningen. Jag har inte yttrat mig om den saken; den saken var inte av betydelse för det resonemang jag förde. Vad jag vände mig mot var just detta att reservationen påstår, att kreditläget har blivit lättare. Men vad nyttar det då att herr Ohlin säger,

att det väl är bra att det inte blivit lättare utan stramare, och frågar vad finansministern tycker om detta. Herr Ohlin vet ju att jag eftersträvar en kreditåtstramning. Jag är inte misslynt med det som inträffat, men detta har ju inte med denna sak att göra, utan frågan är om reservanterna bedömt läget riktigt när de påstå motsatsen till vad jag tror är det verkliga. Det är det andra ställe där jag funnit att reservanternas utgångspunkt varit felaktig och att det är litet äventyrligt att på detta sätt bygga på en felaktig värdering av det nuvarande läget.

Herr Ohlin trodde att obligationskurserna bli ett slags buffert som gör att en liten räntestegring får stor verkan just därför att kursfallet på obligationerna förhindrar innehavarna att använda dem som likvida medel. Jag vill inte förneka att det ligger någon sanning i det. Men om man går till de konkreta förhållandena, finner man att det är en sanning med högst väsentliga modifierationer.

Nu genomförde vi en räntestegring per den 1 december. Vi fingo ett kursfall på obligationer — 3-procentiga obligationer föllo ned till 92 procent — och det är klart att det skapas ett visst motstånd mot att sälja 3-procentsobligationer. Men, herr Ohlin, vi ha ju även en stock av 3 $\frac{1}{2}$ -procentsobligationer, som man kan sälja nu och förvandla till likvida pengar med ett par procents förlust, och det gör man ju. Om man nu skall få höja räntan med ytterligare $\frac{1}{2}$ procent och samtidigt låna upp från statens sida till 4 procent, får man en stock av 4-procentiga obligationer, som kunna säljas och göras till likvida medel utan att man får det återhållande momentet. Därför skall man inte överskatta betydelsen av detta, fastän jag mycket väl medger att det ligger en del i det.

Sedan hade herr Ohlin ett resonemang om prisutjämningsavgifterna å ena sidan och riksbankens möjlighet att låna ut pengar till riksgäldskontoret å

Riksbankens sedelutgivning m. m.

den andra. Där förde han det resone-
manget, att om nu riksgäldskontoret en-
ligt den proposition, som är avlåten och
bifallen av riksdagen, skall använda de
inflytande pengarna till att köpa stats-
papper av riksbanken för att därigenom
sterilisera pengarna och riksbanken un-
der denna tid lånar riksgäldskontoret
pengar genom att överta obligationer
eller skattkammarväxlar, då är det hela
förfelat. Ja, men då måste man ju först
ställa sig den frågan: Om nu inte
dessa prisutjämningsavgifter varit eller
om inte riksbanken skulle få dessa
pengar, skulle kanske riksbanken ändå
ha lånat pengar till riksgäldskontoret?
Under de förutsättningar som jag kan
tänka mig, alltså i ett tillfälligt mark-
nadsläge, då det inte går att på ett rim-
ligt sätt placera statspapper för tillfäl-
let, får det inte bli någon ändring, en-
ligt mitt sätt att se, därför att riksban-
ken får dessa inbetalningar. Det har jag
aldrig utfäst mig för och kommer hel-
ler inte att göra det. Men jag å min sida
är i högsta grad intresserad av att riks-
gäldskontoret inte skall behöva hämta
några pengar från riksbanken, och jag
vill försöka åstadkomma detta genom en
kraftig överbalansering av budgeten för
att på det viset sätta riksgäldskontoret i
stånd att stå på egna ben. Men jag vill
för min del icke ge någon utfästelse, att
det icke får förekomma att det sker för-
sträckningar från riksbanken till riks-
gäldskontoret, ty det vore enligt mitt
förmenande att försvaga statens ställ-
ning på lånemarknaden på ett sätt som
icke kan vara rimligt.

I fråga om räntepolitiken vill jag bara
säga, att vi aldrig ha bundit oss. Vi ha
aldrig tagit tillbaka den uppfattning,
som vi givit uttryck åt, att man kan och
bör ha en rörlig ränta. Vi anse att i nu-
varande läge skulle det vara olämpligt
med en ytterligare räntehöjning — vi
säga ingenting om framtiden, ty den
veta vi ingenting om. Varför finner man
det olämpligt i dagens läge? Jo, helt en-
kelt därför att, som jag förut här förkla-

rat, vi befinna oss i en splittrad kon-
junktur med viktiga områden med svag
likviditet och svaga vinstmöjligheter
och andra områden med en mycket ut-
präglad vinstkonjunktur, och då kan en
ytterligare räntehöjning komma att
kosta så mycket, att den inflationsbe-
kämpande effekten icke är värd detta
pris. Man måste alltid i varje läge, när
man skall välja en åtgärd, taga ställning
till frågan: Är den värd sitt pris eller är
den det icke? Det är den ståndpunkt vi
ha i dag. Jag understryker att det icke
ändrar den principiella inställningen
och det säger ingenting om framtiden,
ty den veta vi alldeles för litet om för
att vi skulle vilja binda oss i fråga
om den.

Herr OHLIN (kort genmäle): Herr tal-
man! Vad beträffar finansministern
och radion undrar jag, om inte finans-
ministern skulle vilja ställa till mitt
förfogande de meningar, där finansmi-
nstern karakteriserade folkpartiets
ståndpunkt i räntefrågan. Jag skulle
gärna vilja återkomma till dem.

Sedan talade finansministern om in-
vesteringskatten. När finansministern
vill ha en fullständig och rättvisande
redogörelse, skulle det inte ha varit
lämpligt om finansministern hade till-
lagt, att det förslag till investeringsskatt,
som jag kritiserade, var ett helt annat
förslag än det som finansministern se-
dan lade fram? Jag diskuterade med en
rad experter de förändringar och för-
bättringar finansministern hade gjort,
och jag kom till den slutsatsen att man
efter stor tvekan kunde svälja det nya
förslaget men absolut inte det gamla.

Om inte finansministern gör sig skyl-
dig till några värre inkonsekvenser än
ett sådant ställningstagande, tror jag
att finansministern kan vara rätt lugn.

Regeringen sade aldrig 1946—1948
att regeringen inte var ansvarig för
prisstegringarna då, säger finansminis-
tern. Dem tog man ansvaret för. Jag

Riksbankens sedelutgivning m. m.

undrar om inte finansministern här gör sig skyldig till en liten minnesglidning. I den politiska debatt vi hade med regeringen 1947 hävdade statsministern ingalunda detta. Observera, herr finansminister, att vi hade en prisstegring i utlandet under dessa år! Nu säger finansministern: Men det var i alla fall regeringens fel. I dagens läge säger han däremot, att nu är det prisstegringar i utlandet och nu beror det på utlandet. Vad är det för en mystisk faktor som förklarar, att den gången var det regeringen och inte utlandet, men nu är det utlandet och inte regeringen?

Finansministern frågar, om det finns ett efterfrågeöverskott. Jag skulle vilja råda finansministern att se på läget på arbetsmarknaden och vinstkonjunkturen i allmänhet och sedan ställa sig den frågan: Ha vi det efterfrågeläge, som skapar den konjunktur som vi ur allmänna samhällssynpunkter skulle önska? Det är naturligtvis den viktiga frågan.

Sedan säger finansministern, att han inte vill uttala sig om kreditåtstramningen och är förvånad över att jag berört den. Men det gäller ju inte här att rätta några krior utan det gäller att få belyst, vilken ekonomisk politik som skall föras, och då är det väl viktigt att landets finansminister svarar vad han tycker om den saken.

När det till sist gäller steriliseringen är det klart, att antingen måste finansministern ordna det så, att riksbanken inte köper mer statspapper därför att riksgäldskontoret bedriver sterilisering, eller också är hela talet om sterilisering bluff.

Herr HEDLUND i Rådomb: Herr talman! Först ett par ord om radioanförandena i fråga om den ekonomiska politiken.

Jag skulle tro att först om man kompletterar finansministerns anförande med de tre oppositionspartiernas syn-

punkter på saken får man en någorlunda verklighetstrogen bild av läget. Vem som i så fall har brustit i objektiv redogörelse skall jag lämna därhän.

Vi ha diskuterat här i dag i snart fem timmar. Jag undrar om det står klart för alla, som hört debatten, att i fråga om medlen för att komma till rätta med den ekonomiska situationen är det väsentligen bara på en punkt, som meningarna gå isär. Det är räntepunkten. I övrigt förefaller det som om praktiskt taget alla, som yttrat sig här, äro någorlunda överens. Man har talat ifrån majoritetens sida om överbalansering. I båda reservationerna är man inne på samma problem. Man medger att en viss överbalansering i dagens situation är ofrånkomlig. Det har talats om priskontroll, och i varje fall är folkpartiet uppenbarligen av den meningen, att vi icke kunna undvara en priskontroll i dagens situation.

Men när det gäller räntan gå uppfattningarna faktiskt isär. Från vårt håll ha vi hävdad den meningen, att man måste söka undvika att taga till en räntestegring. Det ha vi gjort i medvetandet om — det framgår klart av reservationen — att en räntestegring som skall ha någon egentlig effekt i åsyftad riktning får lov att bli rätt kraftig, och en räntestegring på flera procent är ju en mycket besk medicin. Det är en medicin som ökar utgifterna för dem som äro skuldsatta och samtidigt ökar inkomsterna för dem som ha pengar på banken.

Jag fäste mig vid ett uttalande av herr Ohlin. Jag vet inte hur hårt man skall pressa hans uttryck, men får man ta herr Ohlin efter bokstaven tror jag att vi få säga att vi ha något olika syn på hela ränteproblemet. Räntehöjning i och för sig är inte det viktigaste, sade herr Ohlin. Jag vet inte hur jag skall fatta det. Vi betrakta räntehöjning som en betydande olägenhet, en åtgärd vilken man naturligtvis i en mycket besvärlig situation kan få lov att tillgripa

Riksbankens sedelutgivning m. m.

jämte övriga medel, men vi ha den uppfattningen att i dag äro vi inte i en sådan situation att den medicinen skall tillgripas.

Det viktiga var enligt herr Ohlins mening att man hade klart för sig inom näringslivet, att man inte behöfve räkna med någon höjd ränta. Ja, vilka garantier kan man egentligen tänka sig få för det? Jag frågade mig själv, om det egentligen finns någon annan garanti än just att man kommit så högt upp att det knappast kan bli fråga om att höja räntan ytterligare. Först härigenom kan det bli fråga om garantier — försävt man inte nöjer sig med vad man närmast skulle kunna kalla en politisk garanti mot en ytterligare räntehöjning! Men något sådant åstadkommer man ju inte, om somliga partier mena att man skall undvika räntehöjning, medan andra frenetiskt arbeta för en sådan, till en början bara genom att tala om en rörlig ränta och så småningom, när man fått röra på räntan ett tag, genom att förorda en viss räntehöjning.

Med detta vill jag lämna kapitlet om räntan. Jag skulle bara vilja tillägga ännu en gång, att vi äro ense med dem som mena, att när det gäller ett sådant medel — liksom när det gäller andra — får man naturligtvis lov att väga fördelar och nackdelar mot varandra. Jag skulle vara mycket tacksam om herr Ohlin skulle kunna åskådliggöra för oss, på vad sätt den mycket måttliga räntestegringen skulle vara den trollmedicin, som effektivare än något annat skulle hjälpa oss att stå emot de inflatoriska tendenserna. Om jag inte minns fel har man från folkpartiets sida rört sig med räntestegringar av storleksordningen 0,2 procent eller 0,25 procent, och det är just när man talar om en så svag dosis av medicinen som vi från vår sida ha så svårt att fatta, hur den egentligen skall kunna verka. Det är väl ändå inte med räntan som med de homeopatiska läkemedlen, att ju mer man späder ut dem, desto effek-

tivare anses de vara. Jag tycker att högersns ståndpunkt, åtminstone sådan herr Sundén har uttryckt den, är bra mycket lättare att förstå. Ty tar man till en kraftig räntehöjning lär det bli resultat.

Finansministern yttrade om bondeförbundsreservationen, att den innehöll egentligen inte mycket mera än en önskan om vissa åtgärder, som kunde betraktas som tämligen fördelaktiga för landets skogsägare. Jag skall medge att skogsägarna ingenting ha att erinra utan tvärt om tycka att det är en förständig åtgärd, om man kan sätta undan betydande belopp för skogsvårdsåtgärder under en period, när arbetsmarknadsförhållandena och andra förhållanden göra det lämpligt att igångsätta arbeten av detta slag i större omfattning. Men när finansministern i övrigt försökte sudda ut skiljaktigheterna mellan ståndpunkten i vår reservation och i majoritetens utlåtande gjorde han sig enligt min mening skyldig till en betydande överdrift. Ifrån finansministerns och majoritetens sida talas om värdet av sparande. Vi ha uppenbarligen en något annan syn på hela det kapitlet. Jag tror att man fick en ganska god föreställning om hur finansministern bedömer frågan, när han för en stund sedan uttalade sig om saken. Jag vet inte om han råkade försäga sig när han nämnde, att han för sin del inte hade något emot att det sparades. Jag är fullt ense med herr Ståhl, som var inne på den saken, att det var ett mycket egendomligt uttalande av landets finansminister i en situation, då man väl på praktiskt taget alla håll vet, att sparande är något som vi måste nå fram till så långt det över huvudet taget är möjligt. Då är det ett mycket anmärkningsvärt uttalande av landets finansminister, att han inte har någonting emot att det sparas. Jag undrar om inte det uttalandet råkar vara signifikativt för skillnaden i synen på sparandeproblemet.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Vi ha emellertid i vår reservation velat peka på en särskild väg för sparande, och det är just förslaget att avsätta en del av de stora skogsinkomsterna. Det föll ju inte i någon särskilt god jordmån vad finansministern beträffar, utan vi fingo tvärtom finna oss i att bli i någon mån begabbade för den saken. Vi känna oss emellertid inte på något sätt träffade.

Vad sedan angår överbalanseringen av budgeten, så är det väl på det sättet, att man ifrån vårt håll har haft litet andra synpunkter på den frågan än majoriteten. Vi ha velat understryka just det förhållandet, att en överbalansering, vunnen genom sådana skatter som kunna väntas höja priserna på olika varor och på det sättet föranleda krav på nya inkomsthöjningar genom komensationer i lönehänseende, enligt vår mening inte är av särskilt stort värde, även om vi naturligtvis veta att man med de genom överbalanseringen influtna medlen kan täcka en del av kapitalbudgeten och alltså slippa låna motsvarande belopp i den fria marknaden.

Sedan ha vi i vår reservation tryckt på en del andra saker, som jag kan förstå att finansministern inte var så tilltalad av. Vi ha ansett oss kunna konstatera, att det föreligger en brist på förtroende till penningvärdet, och det är en omständighet som vi finna vara mycket väsentlig i detta sammanhang. Att inte finansministern är särskilt angelägen att understryka det kunna vi förstå.

Jag har alltså velat understryka, att skiljaktigheterna i uppfattning äro väsentligt mindre än vad denna debatt i dag kan ge vid handen. Det är skiljaktigheter som i stort sett röra sig om räntan. Det är en viss olikhet i synen på sparandet och även i fråga om överbalanseringen, och det är en del skillnader i fråga om synpunkterna på förtroendet för penningvärdet och i fråga om önskvärdheten av ett samarbete i

skilda hänseenden för att uppnå ett bättre förtroende för penningvärdet.

Herr HJALMARSON: Herr talman! Jag skall be att endast få uppehålla mig vid några huvudpunkter i denna diskussion. Jag skall strax besvara de frågor som finansministern ställde till mig, men dessförinnan kanske jag kan få göra några allmänna reflexioner.

Att regeringen har felbedömt prisstegringarnas storlek och häftighet, veta vi alla i denna stund, men för ögonblicket är det viktigare att peka på den snabba reträtt som finansministern har företagit i ett annat avseende. Jag syftar på frågan om vilken konsumtionsstandard som det svenska folket kan anses ha råd till.

I statsverkspropositionen säger finansministern, att det finns utrymme för en ökning av konsumtionen med 2 procent, men i propositionen rörande komplettering av riksstatförslaget säger finansministern, att det nu torde vara riktigare att utgå från att konsumtionsstandarderna i stort sett måste bli oförändrad i förhållande till fjolårets.

Man kanske kan tycka, att dessa 2 procent är så litet, att det inte är mycket att bråka om. De ligga inom ramen för den s. k. felmarginalen. Här bör man emellertid nog se mindre till siffran än till regeringens inställning. Det är en inte oväsentlig skillnad mellan att säga åt det svenska folket, att vi kunna leva ännu bättre än förra året, och att säga, att vi inte kunna få det bättre i år. Skulle regeringen säga, att vi måste inskränka oss, då är det inte mindre än en total frontförändring. Nu har regeringen på fyra månader kommit så långt att den bjuder halt. Vad som kan komma efter ytterligare fyra månader vet ingen.

Vad kunna vi nu göra för att förhindra uppkomsten av ekonomiska störningar och mildra verkningarna därav? Det är uppenbart för vem som helst, att le-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

ver man för högt i början av månaden, får man ofta suga på ramarna mot slutet. Det kan då vara klokare att fördela förbrukningen jämnare över hela tiden och hålla sig med litet reserver för oförutsedda svårigheter. Jag tror för min del att tiden nu är kommen att understryka nödvändigheten av att på olika områden av vår ekonomi bygga upp erforderliga reserver. Sett på detta sätt blir det egentligen mindre fråga om verkliga uppoffringar än om en omfördelning mellan dagens och morgondagens förbrukning.

Detta är, herr talman, ett annat sätt att uttrycka vårt alternativ till regeringens ekonomiska politik, det alternativ som vi ha sammanfattat i de tre punkterna: kreditåstramning i förening med rörlig ränta, begränsning av statsutgifternas totalsumma och kraftiga åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet.

Finansministern var inne på frågan om hur vi inom högern ha ställt oss till arbetet på att bringa ned statsutgifterna. Det vore väl knappast önskvärt att ta upp kammarens tid med en detaljerad redogörelse härför. Jag vill bara nämna för finansministern, att om man väger mot varandra å ena sidan våra förslag till utgiftsökningar och å andra sidan våra förslag till utgiftsminskningar, kommer man, om jag får begagna uttrycket, i »vår budget» fram till en nettobesparing på drygt 25 miljoner kronor, eller exakt räknat 25 873 500 kronor, inom driftbudgetens ram. Finansministern och jag kanske kunna få tillfälle att enskilt gå igenom dessa siffror. Jag tror att jag vågar försäkra honom, att de äro åtskilligt tillförlitligare än de som han tidigare har presenterat här i kammaren.

Låt mig med ett par ord få återkomma till nödvändigheten att skapa reserver. Det finns som alltid mycket att hämta ur konjunkturinstitutets rapport. Jag hade för min del trott, att jag skulle finna någon liten varning i den rappor-

ten för det ovissa i valutaläget, men ett allmänt intryck är att även institutet ser optimistiskt på valutaoutsikterna, för all del naturligtvis med alla de reservationer som man brukar göra i dess framställningar. Jag undrar emellertid, om det inte är befogat att fästa uppmärksamheten på den ökade skuldsättning till utlandet som våra affärsbanker otvivelaktigt kommit i. Det är ju ändå så att inte endast den centrala valutareserven är avgörande för vårt lands betalningsläge.

Jag tycker nog för min del, att den optimism rörande den närmaste tidens valutaoutsikter, som kommer till synes, väl ensidigt bygger på den utländska prissättningen på våra skogsprodukter. Konjunkturinstitutet säger, att stegringen i exportprisindex till 90 procent hänför sig till skogsindustriprodukterna. Även om efterfrågan på dessa utomlands kanske inte går tillbaka och även om priserna skulle fortsätta att ligga högt, behövs det dock inte så mycket för att valutatillflödet genom dessa produkter skall sakta av, och såvitt jag vet äro dessutom möjligheterna att ytterligare öka de kvantiteter som kunna exporteras inte särskilt stora.

Importen däremot förefaller inte på något sätt att avta, och importpriserna kunna mycket väl komma att stiga ytterligare, varigenom växande anspråk ställas på valutorna. I själva verket är väl vårt valutaläge så ömtåligt, att varje åtgärd måste undvikas som på något sätt kan skada våra betalningsmöjligheter gentemot utlandet. Det förefaller därför åtminstone mig vara en vågsam politik att satsa allt på denna enda spekulation att skogsprodukterna skola ge fortsatta stora inkomster. Om tråden skulle brista — och ingen torde väl förneka att det är en mycket skör tråd som man funderar att hänga upp nya väldiga statsutgifter på — då skulle vi förmodligen kunna hamna i en ganska obehaglig situation, och vi veta ju att regeringen har spekulerat fel förr.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

En av huvudpunkterna i regeringens program var enligt finansministerns redogörelse en skärpning av priskontrollen. Å ena sidan tycker jag nog, att erfarenheten har lärt oss att priskontrollen inte förmår så särskilt mycket när prisstegringarna sätta in. Naturligtvis kan den skära bort en eller annan spekulationsunge, och naturligtvis kan den pressa ihop en eller annan marginal för redan förut hårt betungade köpmän och handlande, men vad vinner man därmed för att dämpa de verkligt stora prishöjningarna? Å andra sidan har erfarenheten tydligt visat nackdelarna av den statliga prisregleringen. Skulle den, utan att man tillgriper ett omfattande system av direkta regleringar och ransoneringar, såsom man har gjort i Norge, mot förmodan lyckas pressa ned priserna under den nivå vid vilken tillgång och efterfrågan balansera, blir resultatet bara uppkomsten av en överskottsköpkraft, som snedvrider produktionen och stör prisrelationerna mellan varuslagen, framkallar kvalitetsförsämringar o. s. v., allt sådant som vi sedan länge ha mer än obehagliga erfarenheter av. Dessutom — och det är kanske i dagens läge allra allvarligast — kommer en överskottsköpkraft med visshet att rikta sig mot valutareserven för att vi skola kunna köpa utifrån vad som saknas här, och vi kunna inte mäla oss ut ur liberaliseringen utan mycket tråkiga följder för oss själva.

Herr talman! Jag har så många gånger tidigare talat om nödvändigheten av en restriktiv penningpolitik och rörlig ränta, att jag inte skall ta upp kammarrens tid med ytterligare utläggningar på denna punkt. Att en ökad knapphet på pengar och kredit är en effektiv metod att stoppa inflationskonjunkturens överdrifter, det tyckas allt fler människor bli övertygade om, vad regeringen än må säga. Finansministern säger, att regeringen är vida blygsammare än oppositionen och att regeringen inte ger något bragelöfte om att den

skall kunna förhindra eller motverka de internationella prisstegringarna. Ja, herr talman, det är icke någon naturlig blygsamhet från regeringens sida, det är en blygsamhet som utvecklingen själv har framtvingat, och den innebär ingenting annat än att man i andra ord erkänner, att regeringens hittillsvarande politik har misslyckats vid lösandet av den väsentliga uppgiften: att trygga vårt penningvärde.

Vi äro ju överens om att en väsentlig del av prisstegringarna beror på våra egna åtgärder. Dessa åtgärder hade vi i varje fall kunnat ge en lämpligare utformning. Vi hade kunnat driva en politik som på ett bättre sätt gjort oss beredda att möta påfrestningarna på den internationella marknaden. Från vårt håll har pekats på en rad konkreta områden, där vi förordat en politik, som hade givit oss ett gynnsammare utgångsläge just nu.

Jag kommer så till de utländska prisstegringarna. Är det inte på det sättet, att man inte tillräckligt har beaktat en synpunkt i sammanhanget, nämligen att en för riklig inhemsk penningtillgång under rådande handelspolitiska förhållanden erbjuder utländska säljare, framför allt av färdigprodukter av olika slag, en alltför gynnsam avsettningsmarknad hos oss? Detta försvagar på ett oproportionerligt sätt vår betalningsbalans. Vi tvingas mer eller mindre att anstränga våra exportresurser över förmåga för att skapa betalningsmedel till denna import, och vi driva därigenom på överkonjunkturen. Här skulle enligt min uppfattning en kreditåtstramande politik kunna utöva en förmånlig inverkan.

Då kommer finansministern med den fråga som han upprepade här i sin replik. Han ber oss tala om, vilka enskilda priser det är som man sänker genom en politik av det slag som från vårt håll har förordats. Jag förmodar att finansministern vill fråga, om det är på kläder, på livsmedel, på bygg-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

nadsämnen o. s. v., som priserna kunna sänkas. Herr talman! Det skulle vara mycket mera befogat att vända på frågan och rikta den till finansministern, formulerad så: Vilka priser är det som *inte* påverkas av en kreditåtstramning? En sådan inverkar ju på den allmänna prisnivån i sänkande riktning.

Finansministern har uppehållit sig vid de olika radioanförandena, och han berörde även mitt inlägg i serien. Finansministern erinrade om att jag hade framhållit, att Svensson inte tror att man kan stoppa inflationen genom att höja skatterna. Nej, herr finansminister, det tror han inte, det kanske vi kunna vara överens om. Men, frågar finansministern, tror Svensson på att man kan stoppa inflationen genom en kreditåtstramande politik? Ja, herr finansminister, jag var mycket angelägen att noggrant redovisa alla förutsättningarna i sammanhanget. Jag hade framhållit, att en kreditåtstramande politik otvivelaktigt påverkar hyresnivån uppåt under en högkonjunktur liksom en kreditlättning i ett jämnare läge utövar ett tryck nedåt på hyresnivån. Men, herr finansminister, om jag får anknyta till en tankegång som finansministern själv varit inne på: varje åtgärd måste vägas med hänsyn till å ena sidan kostnaderna och å andra sidan de gynnsamma verkningarna. Min frågeställning var denna: Vilket är bäst för Svensson, att ta en mindre höjning av levnads-kostnaderna som berör hyrorna eller att ta en större höjning av levnads-kostnaderna som berör allt utom hyrorna? Om Svensson reflekterar litet, tror jag att han föredrar det förstnämnda alternativet. Då säger finansministern, att det bara är skådebröd och spegelfakteri, vad vi ha att komma med. Finansministern underkänner totalt våra resonemang. Är det inte att gå litet för långt i argumentationen? Finansministern underkänner ju därmed totalt bland annat de synpunkter som ha

framförts från Kooperativa förbundet. Är det bara spegelfakteri och skådebröd som denna organisation har att komma med, vilken ser som sin huvuduppgift att tillvarata de många små konsumenternas intressen? Det kan hända att Svensson handlar i en konsumbutik och är med i konsumtionsföreningen. Han kanske också deltar i en av Konsums studiecirklar i ekonomi, där han får studera de ekonomiska sammanhangen och får en viss inblick i hur ränta och priser inverka på varandra. Därför skulle jag vilja säga till finansministern: Var inte så säker på att Svensson tror mera på regeringen än på oppositionen. Har han skaffat sig ordentliga ekonomiska informationer, mistänker jag att han mer och mer kommer att närma sig oppositionens linje.

Det har framgått av den redogörelse som har lämnats att vi ha att räkna med en aktningensvärd överbalansering av driftbudgeten. Det beror på de nya skatterna och på att vi därutöver få räkna med att inflationen kommer att tillföra statskassan en allt större del av inkomsterna, vilket i praktiken verkar som en skattehöjning.

Det är, herr talman, ytterst angeläget att den utredning som pågår om en översyn av 1947 års skattelagar snart framlägger sina förslag. När det gällde att forcera fram de illa överlagda skattelagarna till årets riksdag, då var det bråttom i finansdepartementet, och ändå är det oerhört mycket viktigare att få till stånd en reformering av skattelagstiftningen som gör det lättare för människorna att spara för egen räkning än att med ljus och lykta leta upp nya skattemöjligheter för att tvinga människorna att spara för staten. Angelägenheten av att denna fråga snarast tas upp understrykes ytterligare av bankoutskottets förord för en undersökning om en statlig tvångsupplåning eller ett statligt tvångssparande. Vi vända oss bestämt häremot. Skrinlägg

Riksbankens sedelutgivning m. m.

redan nu, herr finansminister, tanken på ett tvångssparande! Det kommer bara att ännu mycket mera skrämma bort människorna från ett regelbundet och gagneligt frivilligt sparande.

Till sist, herr talman! Den senaste melodien i regeringens repertoar heter styrd avtalsrörelse, och det är jordbruksministern, som jag ser här i kammaren, som har varit den förste spelmannen när det gäller att spela upp denna melodi. Efter en flerårig lönestoppsperiod ha vi nu under några korta månader prövat fria avtalsrörelser. Redan efter denna korta tid börjar alltså i regeringens kretsar talet om en styrd eller dirigerad avtalsrörelse att på nytt vakna till liv. Detta är, herr talman, en utveckling som det sannerligen är skäl att fästa uppmärksamheten på. Detta tal om den styrda avtalsrörelsen utgår nämligen från en egendomlig vanföreställning. Man tycks tro, att arbetsmarknadens organisationer ha till uppgift att då och då stå staten till tjänst, att fackförbunden, tjänstemannaorganisationerna och arbetsgivarorganisationerna skola stå beredda att hoppa in när finansministern kallar på dem. Arbetsmarknadsorganisationerna äro inga statsorgan, och jag hoppas vid Gud att de heller aldrig skola bli det. Arbetsmarknadsorganisationerna äro inga hjälpredor i regeringens politik, utan sammanslutningar till de egna medlemmarnas fromma, fria sammanslutningar mellan fria människor. Fackförbunden och tjänstemannaorganisationerna äro icke till för att förhandla med regeringen om sina medlemmars lönevillkor. Deras medlemmar betala sina avgifter och göra sina personliga insatser för att deras organisationer i förhållande till arbetsgivarna skola bevaka deras intressen. Detta är så självklart, att det nästan är genant att säga det, men det är tydligen nödvändigt. Överläggningar om den allmänna ekonomiska politiken är en sak, men det är icke statens sak att dirigera avtalsrörelserna på arbets-

marknaden. Statsdirigerade avtalsrörelser måste resultera i en stelhet och en lång rad orättvisor av sådan art, att bara detta skulle vara nog att avfärda hela tanken. Därtill kommer emellertid den inneboende tendens som tvångsingenjörskapet av detta slag — ty det är ett slags tvångsingenjörskap — ha att förvandla en lugn och successiv utveckling till språngvisa förskjutningar. Vi ha haft mer än nog av exempel härpå. Centraliserade och av staten inspirerade avtalsrörelser är någonting som man kan få folk med på under extraordinära förhållanden, vid krig eller liknande påfrestningar. Förvandlar man dem däremot till en normal ingrediens i den ekonomiska politiken, utnyttjar man i otid en sista reserv. Man förbrukar reservfonden utan att skapa någon ny. Även på detta område, herr finansminister, är det angeläget att hålla sig med reserver.

Ja men, kanske man invänder, regeringen pretenderar inte alls på att dirigera avtalsrörelserna, regeringen pretenderar bara på att med stöd av sina informationer kunna påverka de förhandlande parterna och att åtminstone med vänliga råd kunna normera avtalsrörelserna. Ja, för all del, ingen har någonting emot att ta emot vänliga råd, men när dessa informationer äro så utomordentligt osäkra som erfarenheten har visat att de äro, då riskerar man felbedömningar som äro synnerligen allvarliga. I normala fall gnidas och slitas parternas ståndpunkter mot varandra i förhandling efter förhandling, i bransch efter bransch. Ingen kan garantera att de avtal som träffas äro de riktiga, men under förutsättning av en riktig ekonomisk politik från statsmakternas sida ge de olika avtalen tillsammans en tämligen riktig bild av vad produktionen orkar bära i löner. Man når på detta vis inte det teoretiskt sett absolut riktiga, men man når det praktiskt möjliga. Och framför allt: man når avtal för vilka de avtalslutande

Riksbankens sedelutgivning m. m.

parterna och människorna ute på arbetsplatserna själva helt och fullt känna ansvar. Denna ansvarskänsla är det mycket lätt att dirigera bort i s. k. styrda avtalsrörelser. Det är svårt att återställa den, och den kan aldrig ersättas av konjunkturinstitutets eller finansdepartementets kortlivade beräkningar och bedömningar.

Om inte allt pekar fel, är regeringen ännu en gång inne på tanken att försöka subventionera bort prisstegringar. Jag skall inte alls gå in på motiveringen till det s. k. giftermålet mellan exportskatt och importsubventioner. Det rör sig ju här om ett resonemangsparti, och som vid de flesta resonemangspartier förefalla skälen för detsamma att vara invecklade och på något sätt inte helt övertygande. Löften om subventioner skulle väl emellertid vara sockret på den barkbröds-kaka som regeringen söker få intresseorganisationerna att svälja. Jag tror att vi haft nog av den sortens mediciner. Både i vårt land och i andra länder har subventionsmetoden så övertygande visat sina skadliga biverkningar, att man bestämt måste avråda från dess vidare användning. Med subventioner kan man köpa några månaders, kanske till och med några års andrum, men man kan inte lösa den fulla sysselsättningens problem på den vägen. Särskilt finns det väl anledning att varna för nya importsubventioner. Även om regeringen kan hitta på en till synes listig metod att finansiera sådana subventioner, en metod som gör att människorna icke — åtminstone inte före 1952 års val — förstå att de själva i sista hand få betala fiolerna, kan den inte konstruera ett importsubventions-system som inte skapar påfrestningar bl. a. på vår valutareserv, påfrestningar av sådan art att direkta regleringsåtgärder kunna bli nödvändiga.

Det finns en metod att komma ifrån svårigheterna, vilken icke kan rekommenderas, och det är metoden att undan för undan köpa sig tillfälliga lätt-

nader även i medvetande om att varje köp i själva verket bara förvärrar situationen. Det är inte den politiken vi nu behöva.

Tydliga tecken visa att ett visst naturligt motstånd mot överkonjunkturen håller på att växa fram. Man har kunnat spåra ett tilltagande köparmotstånd, som kanske kan fortplanta sig upp genom produktionskedjan. Människornas inställning till de ekonomiska problemen visar tecken på förändringar. En viss försiktighet och tveksamhet vinner mark. Det kan naturligtvis här vara fråga om krusningar på ytan, men det kan också röra sig om en grundförändring. Därom vet ingen någonting med säkerhet.

Den ekonomiska politiken måste i ett sådant läge ha till huvuduppgift att stödja den spontana motståndsrörelsen mot inflationen, att förse denna motståndsrörelse med vapen och ammunition och med förtroende till den egna förmågan att bekämpa inflationsfienden. Det avgörande arbetet göra ändå människorna ute på fältet. Politiken måste ge dem råg i ryggen. Därför behövs en radikal förändring i den hittills förda regeringspolitiken.

Reservanterna till bankoutskottets utlåtande ha i ett väsentligt avseende på ett enligt min mening övertygande sätt visat på ett riktigt botemedel. Enbart kreditåstramning i förening med rörlig ränta kan inte skapa vad som nu krävs, men i kombination med andra åtgärder är den ett gott medel — utan att vara något universalmedel — och i ett samordnat program är den helt enkelt ofrånkomlig.

Jag tror för min del att valet står mellan å ena sidan rörlig ränta och fast penningvärde, å andra sidan fast ränta och rörligt penningvärde. I det valet, herr talman, föredrager jag det förstnämnda alternativet.

Herr HEDLUND i Rådomb (kort genmäle): Herr talman! Herr Hjalmarson

Riksbankens sedelutgivning m. m.

varnar för en styrd avtalsrörelse i höst. Då jag hör till dem som ha förordat en samordning av höstens uppgörelser, skall jag be att få säga några ord om den här saken.

Alla veta ju att den senaste uppgörelsen gav sämsta resultatet för dem som gjorde upp tidigast; sedan blev det bättre undan för undan. Det förefaller ganska otroligt att utvecklingen kännetecknats därav, att den produktion, som var mest bärkraftig, också betalade mest. Jag kan knappast föreställa mig att de två tingen råkade sammanfalla, så att det genomgående var på det sättet, att det gjordes upp i de minst bärkraftiga industrierna och företagsgrenarna tidigast och att man sedan undan för undan gav sig på de mera bärkraftiga.

Man måste ovillkorligen ställa sig den frågan: Hurudan blir utvecklingen till hösten, om det hela får ske fritt, alltså på samma sätt som under den gångna avtalsperioden? Kommer det inte då att bli på det sättet, att alla vilja vänta, inte framför allt för att se vad de själva få, utan för att se vad andra få, alltså se efter om de komma på efterkälken.

Jag skulle tro, att om det inte vidtages några åtgärder för en samordning i detta sammanhang, blir det så, för det första att anspråken ställas orimligt högt och för det andra att ingen vågar binda sig förrän han har fått klart för sig vad andra kunna uppnå.

Det är därför jag tror, att om detta allas krig mot alla och denna obenägenhet att över huvud taget binda sig innan man vet vad andra få skall undvikas, då är det nödvändigt att styra, eller om man så får säga samordna, det hela på något sätt.

Herr **HJALMARSON** (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att det nog inte är någon större skiljaktighet mellan herr Hedlunds och min uppfattning när det gäller vilken utveckling på arbetsmarknaden som är önskvärd.

Liksom herr Hedlund tror jag, att man måste räkna med att de löntagargrupper, som gjorde upp i början av förhandlingsperioden och som fingo ett ogynnsammare läge än de som gjorde upp i slutet, måste ha möjlighet att så att säga komma i nivå med de senare. För min del anser jag att förutsättningar för en sund balans på arbetsmarknaden kunna skapas på det sättet, att statsmakterna genom sin allmänna ekonomiska politik — genom en kreditåstramande politik i förening med en sådan rörlig-räntepolitik, som den vi ha förordat — framkalla den naturliga motståndskraft mot enbart nominella inkomststegringar som behövs och som är mycket bättre än statliga dirigeringsåtgärder till jämviktens återställande.

Den skillnad som finns är alltså skillnaden mellan å ena sidan den uppfattning, som, såvitt jag förstår, regeringen företräder och som går ut på att staten skall normera utrymmet för löneförhöjningar på olika områden, och å andra sidan en politik, som lägger huvudvikten vid att genom allmänna och generell verkande metoder skapa förutsättningar för parterna att själva förhandla sig fram till en naturlig balans.

Vi äro alltså alla intresserade av att medverka till en förnuftig och lämplig samordning inom vårt ekonomiska liv. Det är bara det att vi närma oss problemets lösning från olika utgångspunkter.

Herr **HEDLUND** i Rådombeslut (kort genmäle): Herr talman! Det är möjligt att skillnaden mellan herr Hjalmarsons och min uppfattning inte är så stor. I varje fall böra vi vara överens på en punkt. Herr Hjalmarson säger: När vi ha fått den naturliga motståndskraft hos näringslivet, som behövs, då skola vi inte ha någon samordning. I det hänseendet äro vi överens. Men vi ha inte denna motståndskraft i dag, och vi kanske inte ha den i höst heller. Och om den

Riksbankens sedelutgivning m. m.

inte finns då, tror jag att det fordras en rätt kraftig samordnande hand.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Om jag skall börja där de båda sista talarna slutade, skulle jag först vilja säga, att det nästan verkar som om herr Hedlund och herr Hjalmarson, om de hade fortsatt att diskutera litet till, skulle ha blivit övertygade anhängare av något slags planhushållning.

Herr Hjalmarson hade mycket oförripliga meningar om vad arbetsmarknadens organisationer borde tillåta sig, och han tyckte anse att det är alldeles felaktigt om de förhandla med regeringen. Jag undrar då om herr Hjalmarson kanske också tycker att det är alldeles olämpligt att de förhandla med oppositionspartierna. Det kunde ju också vara intressant att få svar på den frågan.

Jag skulle vidare vilja säga att det är ganska intressant att nu höra med vilken kraft herr Hjalmarson talar emot centraliserade avtalsuppgörelser. Vi minnas ju annars litet till mans att det inte är så många år sedan man från högerhåll här i riksdagen starkt klandrade finansminister Wigforss för att han icke ville taga initiativ till ett lönestopp. Där ser man hur åsikterna kunna växla med åren. Men, herr Hjalmarson, från regeringens sida ha vi endast till arbetsmarknadens organisationer ställt den frågan: Vilken form tänka ni välja för er avtalsrörelse till hösten? Denna fråga ha vi ställt för att få underlag för en bedömning av den ekonomiska politik staten bör föra, ty denna ekonomiska politik blir väsentligt olika beskaffad om den ena eller den andra formen för avtalsuppgörelserna väljes från arbetsmarknadens sida. Mer ha vi inte gjort, herr Hjalmarson, och jag undrar därför om inte herr Hjalmarson höll på att slå in en hel del öppna dörrar.

När herr Hjalmarson skulle taga upp den frågan, vilka priser det är som man

med en kreditåtstramning vill sänka, turnerade han det hela på det sättet, att han sade att det snarare var lämpligt att fråga, vilka priser som *icke* påverkades. Ja, herr Hjalmarson, jag kan stå till tjänst med svar. Priserna på pappersmassa och papper, trävaror och sågade trävaror, wallboard, gummi, stenkol och olja komma inte att påverkas, inte heller priserna på fartyg och på kullager. Jag bara tar några exempel, som kanske tillhöra de mest extrema, men om *jag* nu tar de extremaste av exemplen på varor, vilkas priser icke påverkas, kanske herr Hjalmarson kan tala om de extremaste fallen där en kreditåtstramning kommer att verka pris-sänkande.

Såvitt jag har kunnat förstå både på herr Ohlin och herr Hjalmarson är egentligen deras innersta tanke att kreditåtstramningen skall verka på följande sätt. Den höjer räntekostnaderna, varigenom det blir prisstegring på en del varor. Det blir alltså dyrare för folk att köpa. Pengarna räcka mindre till. Köpkraften minskar. Därigenom minskar efterfrågan, och så pressas ett prisfall fram. Det är ett gammalt klassiskt resonemang. Det har bara den lilla haken, att i nuvarande läge finns det vissa förutsättningar för löntagare och andra att kompensera sig för de inträdda prisstegringarna, och då vet jag inte varthän man kommer. Jag vill bara dra denna slutsats av vad jag här har hört.

Sedan har jag bara några små reflexioner ytterligare att framföra. Jag skall inte diskutera vidare med herr Hjalmarson om högerns sparvilja. Hans utredning måste röra någonting annat än min, och den saken kunna vi icke taga upp tiden med här.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på att herr Hjalmarson sade att en väsentlig del av prisstegringarna bero på våra egna åtgärder, medan reservanternas säga att prisstegringarna i icke ringa grad bero på saker utanför vårt lands gränser, och om man hör dessa

Riksbankens sedelutgivning m. m.

olika versioner får man väl ändå säga att det är någon skillnad mellan herr Hjalmarson och reservanterna.

Och så ett ord om Svensson. Nu hade Svensson blivit kooperatör, och han gick i en kooperativ studiecirkel, där han hade lärt sig att räntestegring är nyttig. Herr Hjalmarson menar tydligen, att man i kooperativa studiecirklar inhämtar Kooperativa förbundets mening och lägger den till grund för sin åsiktsbildning, men i så fall, herr Hjalmarson, har Svensson kanske också kommit till insikt om nyttan av elskatten och den höjda fordonsskatten.

Herr HJALMARSON (kort genmäle): Herr talman! Jag börjar med frågan om arbetsmarknadsorganisationerna. Låt oss skilja, såsom jag gjorde i mitt inledningsanförande, mellan å ena sidan överläggningar med olika ekonomiska och fackliga organisationer om vilken allmän ekonomisk politik vi böra föra — sådana överläggningar vilja vi alla ha — och å andra sidan en av staten i samverkan med huvudorganisationerna på arbetsmarknaden styrd avtalsrörelse. Det är ju två helt skilda saker, som vi inte här behöva blanda ihop. Det är endast en utveckling efter den senare linjen som jag här har kritiserat. Det skulle vara mycket intressant att få höra, om finansministern, med den utgångspunkt han har för sitt resonemang, anser att det finns mer än två alternativ för socialdemokraterna när det gäller att skapa den erforderliga balansen på arbetsmarknaden. Utgångspunkten är ju den, att i början på året en nationalbudget göres upp, vilken i stora drag anger utrymmet för de möjliga löneförhållningarna. Det är den som skall vara den grundval på vilken vi skola arbeta vidare. Antingen måste man då inom regeringen säga sig att vi böra ha en avtalsrörelse, i vilken statsmakterna i förväg förmå parterna att i stort sett hålla sig inom den ram som är angiven

i nationalbudgeten, eller också — det är det andra alternativet — måste man säga så här: Vi lägga oss inte i vad parterna på arbetsmarknaden göra, men om man inte kommer fram till löneuppgörelser som motsvara nationalbudgetens krav, förbehålla vi oss att i efterhand korrigera de resultat, som arbetsmarknadens parter ha uppnått, genom att införa lämpliga skatter. Det är ju det resonemang som har förts i hela den aktuella socialdemokratiska debatten. Man kan också tänka sig en kombination av bägge metoderna. Vare sig man nu lägger tyngdpunkten på statsdirigering i någon form eller på korrigerering i efterhand skattevägen blir det reella inflytande, som medlemmarna i organisationerna ha på utformningen av anställningsvillkoren, de facto mer eller mindre illusoriskt.

Man kanske tycker att det är ett brott mot den politiska etiketten att det är just från högerhåll det kommer en påminnelse om vad organisationernas frihet betyder. Jag tar i så fall detta med jämnmod. Inom socialdemokratien vill man icke se det ofrånkomliga sambandet mellan organisationernas frihet och den allmänna ekonomiska politiken. En utveckling som kan förvandla organisationerna till något slags halvkorporativa organ här i landet vore enligt min uppfattning olycklig och ödesdiger.

Det talas så mycket om att vi skola ha balans i vår samhällsekonomi, balans mellan vår efterfrågan och våra produktiva resurser, men jag tror att vi också behöva balans i en annan mening, en balans mellan de olika maktfaktorerna i samhället. En förutsättning för en sådan balans är att vi ha starka, fria och självständiga organisationer på arbetsmarknaden.

Finansministern frågade, om vi inte ha tänkt på att konsekvensen av en räntehöjning — eller av en kreditåstramning, vilket ju är riktigare att säga — kan bli att parterna på arbetsmarknaden begära kompensation. Ja för all

Riksbankens sedelutgivning m. m.

del, det ha vi nog tänkt på. Jag undrar om finansministern har tänkt på samma sak när det gäller skatterna, och jag undrar om finansministern samtidigt har tänkt på att en kreditåtstramning dock har den effekten, att den på ett naturligt sätt ökar arbetsgivarnas motståndskraft mot de inkomststegringar som bara äro nominella och som gå utöver vad våra produktiva resurser tillåta. Väljer man den linje vi ha förordat är det i själva verket mycket större sannolikhet för att man skall få tillstånd en sund och rimlig balans utan att man sätter kompensationskruven i rörelse än om man följer regeringens linje.

Jag skulle vidare bara vilja säga, herr finansminister, att jag inte tror att Svensson i Kooperativa förbundets studiecirkel får studera Kooperativa förbundets mening, men jag är övertygad därom, att om han går i Konsums studiecirkel får han en bättre inblick i de ekonomiska sammanhangen. Och då måste han få en stark känsla av att våra resonemang om ränta, priser, skatter, sparande, investeringar o. s. v. lägga grunden till en politik, som i högre grad motsvarar hans intressen än vad en utveckling efter regeringens linje kan göra.

Herr HAGBERG i Luleå: Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Det förekommer i utskottets utlåtande en rekommendation av tvångssparande eller tvångsupplåning. Jag måste för min del anmäla, att den form, i vilken detta spörsmål har dykt upp i debatten, och det sätt, varpå metoden redan praktiseras i en del länder, göra att vi för del icke kunna acceptera denna rekommendation.

Vi kunna vidare icke heller vara med på ett sådant slags investeringsbegränsning som har praktiserats hittills och som ju i huvudsak har drabbat bostadsbyggandet.

Inte heller kunna vi godkänna en överbalansering av budgeten för indragande av köpkraft, en åtgärd som syftar till att utplundra dem som redan förut ha det för knappt: folkpensionärer, småsparare, lägre inkomsttagare.

Vi kunna inte heller godkänna en beskrivning av prisstegringens orsaker, vilken förtiger devalveringens stora roll. Finansministern uttalade tidigare i dag sin tillfredsställelse med att den borgerliga reservationen inte anklagar regeringen för det ekonomiska läge som har uppstått. Jag förstår det. Och jag förstår att de borgerliga partierna känna sig mer eller mindre medbrottliga med regeringen i fråga om en väsentlig anledning till den nuvarande prisstegringen, nämligen just devalveringen.

Läget är i dag i korthet detta. Landsorganisationen har klart och tydligt sagt ifrån, att man måste utnyttja de stora vinsterna på exporten för att subventionera importvaror och därmed få ned priserna på desamma. I den offentliga debatten ha tre statsråd, om jag har fattat dem rätt, uttalat sig på ett sätt som kan innebära ett stöd för denna linje, vilken vi rekommenderade redan på hösten 1949, när devalveringen genomfördes. Och jag antar att dessa statsråd inte bara ha uttryckt sin egen mening.

Det finns i utskottets utlåtande icke ett ord som antyder detta sakförhållande eller som visar att man inom utskottet över huvud taget har övervägt en sådan väg. I verkligheten är det ju så, att de nuvarande exportvinsterna äro så stora, att redan en mindre del av dessa skulle vara tillräcklig för att neutralisera prisstegringarna på importvarorna. De priser, som nu gälla för exportvarorna, äro mycket höga. Jag har bara mars månads siffra, men den visar att exportörerna, vid samma exportkvantitet som år 1949, i år skulle få en inkomst som rör sig kring 10 miljarder kronor mot 4,3 miljarder år 1949. Det säger någonting om dessa vinster.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Den väg som vi ha anvisat är enligt vår mening den riktiga vägen, om man verkligen vill taga krafttag mot prisstegringarna, vill göra slut på den nuvarande katastrofala kurs som följes och som tyvärr uppmuntras av sådana rekommendationer, som utskottet här har givit, och av den politik, som regeringen liksom dess borgerliga opposition genomför.

Jag menar alltså att vi på grund av dessa förhållanden befinna oss i det läget, att frågan ligger i stöpsleven. Visserligen åtskiljes riksdagen utan att någon av de rekommenderade åtgärderna har vidtagits — det har berättats mig att vårt förslag om subventionering av vissa produkter för nedpressning av priserna på desamma avstyrkes av jordbruksutskottet — vilket betyder att vi kunna se framåt mot åtskilliga månader av fortsatt prisstegring. Vi anse att detta är ett ganska hopplöst läge. Vi kunna icke inse att det utlåtande, som utskottet här har presenterat, verkligen innebär rekommendationer av åtgärder som skulle leda till uppbromsning och ännu mindre till ett stoppande av prisstegringarna.

Eljest kunna vi gärna hålla med utskottet, när utskottet säger att de inhemska prisstegringsfaktorerna kunna neutraliseras, men vi måste också tyvärr säga att utskottet i stort — om jag undantager dess rekommendationer om priskontrollen — icke har kommit med

någonting som verkligen visar på en vilja att neutralisera de inre prisstegringsfaktorerna.

Herr talman! På grund av dessa förhållanden har jag för min del, vad motiveringen till utlåtandet beträffar, inte något annat yrkande än om avslag på utskottets motivering, liksom naturligtvis också på reservationerna.

Vad beträffar själva yrkandet, som betyder att maximigränsen för sedelutgivningen skall höjas, är väl sakläget det, att ett avslagsyrkande inte gärna kan ställas, eftersom man ju redan vid en tidpunkt har överskridit den sedelutgivningsgräns som för närvarande gäller.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka på att utskottets motivering avslås.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 4.47 em.

In fidem
Gunnar Brith.

Lördagen den 26 maj.

Kl. 7.30 em.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

(Forts.)

Herr förste vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m. ävensom rörande den av herr Ståhl väckta interpellationen angående den senaste tidens prisutveckling, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid enligt förut skedd anteckning ordet till

Herr EDSTRÖM, som anförde: Herr talman! Inför den stora åhörarskara, som här är samlad, skall jag ta upp frågan på nytt, men jag ämnar inte ge mig in på det stora problemet. Det penetreras tillräckligt noga i förmiddags. Jag ämnar därför inte fördjupa mig i det, men jag tror i alla fall, att det finns några sidor av det, som det kan vara lämpligt att belysa. Närmast tänkte jag se det hela ur exportindustriens synpunkt.

Det tjänar ingenting till att förneka, att stora delar av den svenska exportindustrien just för ögonblicket arbetar under utomordentligt gynnsamma betingelser; det gäller naturligtvis särskilt skogsindustrien, såsom har framhållits i den allmänna debatten otaliga gånger. Priserna äro mycket goda, jag kan t. o. m. säga, att de äro alldeles för goda. Några avsättningssvårigheter har man inte alls, och i köparländerna tar man emot absolut allt vad vi kunna

sälja och ropar bara efter mer. I själva verket är detta förhållande endast ett uttryck för exportindustriens speciella konjunkturkänslighet. Liksom nedgångarna på världsmarknaden snabbt och brutalt drabba de industrier, som konkurrera där, ha samma industrier fördelarna av att snabbt reagera inför uppgångstendenser. Den världsomfattande bristen på råvaror och intill råvarustadiet stående artiklar har givit utslag i den prishöjning, som regeringen med rätta så mycket talar om, när den försöker förklara vår nuvarande situation. Men den har också givit utslag i en onormal prissituation för vissa av exportindustriens standardartiklar. Eftersom den internationella prisuppgången förstärkts av devalveringens följder, ter sig utslaget för den stora allmänheten orimligt stort. Men den stora allmänheten glömmar, att exportindustriens konjunkturkänslighet har en baksida, en baksida, till vilken industriens ledande män måste ta stor hänsyn. Prisstegringen kan snabbt avlösas av prisfall, och då får den fördömande konsekvenser för de svenska företag, som inte förmått att konsolidera sig under de goda tiderna för att kunna möta de dåliga, eller om kostnadsnivån har stigit till en sådan nivå, att konkurrenskraften i normala tider försvinner.

Därför måste det väl anses som ett gemensamt intresse för det svenska folkhushållet, att de nu konjunkturgynnade exportindustrierna begagna situationen till att förbereda svårare tider, som säkerligen komma fortare än man anar. Det är också ett gemensamt intresse att företagens förmåga att skapa en sådan beredskap mot sämre tider icke i alltför hög grad beskäres genom pålagor och åtaganden av olika slag.

Riksbankens sedelutgivning m. m.

Det låter lockande, att staten i nuvarande läge skulle pressa ut stora be-
lopp av exportindustrien i form av skat-
ter eller exportavgifter eller, som herr
Nilson i Spånstad tidigare i dag före-
slog, det skulle tas ut avgifter för att
använda dem för subventioner till jord-
bruket eller skogsbruket eller något så-
dant. Tar man ut sådana skatter eller
exportavgifter, så måste man också
vara beredd att ta konsekvenserna. Och
vilka äro då dessa konsekvenser? Jo,
man kan då fordra, att om staten tar
grädden i högkonjunkturen, så måste
den också vara beredd att göra skum-
mjölken i lågkonjunkturen mera nä-
ringsrik och mera stimulerande än
skummjolk brukar vara, d. v. s. man
måste i en lågkonjunktur subventionera
exporten precis som Schacht gjorde i
Nazi-Tyskland på 1930-talet.

För min egen del vill jag endast be-
stämt deklarerera, att jag motsätter mig
varje subvention, under vilket namn
den än framträder, för exportindustrien
i en lågkonjunktur. Jag tror nämligen
inte på det allmännas förmåga att skapa
motståndskraft på konstlad väg, utan
jag tror på industriens egen förmåga att
planera och skapa beredskap.

Herr talman! Alla måste vara med-
vetna om den nuvarande konjunkturs
mycket tillfälliga karaktär. All erfaren-
het visar nämligen, att en toppkonjunktur
som den vi just nu ha mycket lätt
slår tillbaka och att återverkningarna
då bli särskilt kraftiga. För min egen
del vågar jag absolut inte profetera —
inte ens om den närmaste framtiden.
Jag bara varnar för överkonjunkturs
svaga stabilitet.

En sak förefaller mig uppenbar. Rå-
varuköparna över hela världen hålla
på att organisera ett köparmotstånd.
Om de skola lyckas vet jag inte, och
det vet ingen, men faktum kvarstår, att
försök göras och att de stödjas av mäktiga
krafter. Ätminstone i ett tidigare
skede av denna överkonjunktur tycktes
amerikanerna ha beslutat sig för att

försöka dämpa prisvägen genom att på
olika sätt förmå de övriga nationerna
och främst naturligtvis engelsmännen
att hålla tillbaka sina anspråk. Alla veta
ju, att England behärskar stora delar
av de internationella standardvarornas
råvarureserver. Den dragkampen tycks
just nu ha slutat i en kompromiss, som
sedan mitten av februari har medver-
kat till att bromsa upp prisstegrings-
vägen.

Det är inte svårt att förstå ameri-
kanerna i det fallet. Det måste framstå
som en självklar fordran, att demokra-
tiernas upprustningsprogram icke över
hövan skall försvåras genom orimliga
råvarupriser. Man måste ju betänka,
att det är amerikanerna, som skola be-
tala fiolerna till största delen, och då
är det klart, att de vilja se till att det
inte blir för dyrt.

Att vissa svenska standardvaror kun-
na komma att beröras av denna med-
vetna strävan att få ned priserna är
uppenbart. Vi äro inte alls ensamma
på marknaden och ingalunda ensamma
säljare. Detta kan kanske snart leda till
påtagliga resultat, och då försvinna de
övernormala exportvinsterna av sig
själva.

I den offentliga debatten har man en
viss lust att generalisera, och då säger
man, att eftersom alla exportindustrier
sälja till utlandet och eftersom vissa,
som sälja utomlands, kunna notera
mycket höga priser, så kunna alla ex-
portindustrier göra detsamma. Så är
emellertid inte alls förhållandet. Det
finns inom svensk exportnäring fortfa-
rande företag, som inte ha så strålande
tider som trävaruindustrien. Det finns
många företag, som möta prismotstånd
och avättningssvårigheter och där före-
tagens företrädare verkligen måste ar-
beta för att nå avslut. Detta skall man
inte glömma i detta resonemang. Detta
gäller i mycket hög grad verkstads-
industrien.

Det kunde förefalla självfallet att de
höga exportinkomsterna skulle avspegla

Riksbankens sedelutgivning m. m.

sig i valutareserven. Så har emellertid inte skett. Tvärtom visar, herr talman, den samlade valutareserven en viss tendens att under alla förhållanden stanna kvar på en låg och otillfredsställande nivå. Tillfälliga omständigheter kunna inte förändra den bilden, inte om man tar hänsyn till våra samlade tillgångar och samlade förpliktelser. Jag tänker då närmast på privatbankernas skuld till utlandet. Revalveringsryktena gävo riksbanken ett tillskott av inte så liten omfattning. Trots detta och trots de höga exportpriserna kan man inte se något som helst tecken på att den återuppbyggnad av valutareserven, som måste komma i gång, verkligen har börjat. Vad beror det på? Jo, det beror på den svällande importen, och den i sin tur beror på den stora likviditeten i vår inre ekonomi, som enligt min och många mening åstadkommes av riksbankens politik. Det är meningslöst att skylla på importörerna, som man då och då i den populära agitationen gör. Det är inte importörerna, som bestämma importens omfång, utan det är efterfrågan i samhället. Denna efterfrågan är för stor för de tillgängliga varumängderna, och den söker sig då helt naturligt in där motståndet är minst, nämligen just på importen. På grund av liberaliseringsöverenskommelserna är motståndet förhållandevis svagt på importsidan, vilket alltsammans ger en stor påfrestning på valutareserven.

Den situation som i dag föreligger tycker jag ger anledning till två påpekanden. Vi orka inte med en revalvering av den svenska kronan. Vi kunna helt enkelt inte försvara ett högre kronvärde. Ingenting skulle vara olyckligare enligt min mening än om vi skulle skriva upp kronan och sedan skulle tvingas justera kursen på nytt. Man kan inte laborera med en kronkurs hur man vill, inte om man vill att vår valuta skall ha något anseende. Tanken att med hjälp av en exportskatt subventionera importen är helt enkelt ett för-

sök att i andra former genomföra en partiell revalvering. Det framhölls vid diskussioner just inom bankoutskottet, att denna skatt skulle drabbas av precis samma invändning som en öppen och skola vi säga hederlig revalvering. Främst bland dessa ligger en annan slutsats, som man kan dra av den nuvarande situationen. Vi kunna inte försvara en ny kronkurs på grund av otillräckliga valutatillgångar. På grund av liberaliseringsöverenskommelserna kunna vi inte genomföra — som vi en gång tidigare gjort — en drastisk importreglering. Ingen lär väl överväga att ta följderna av att Sverige, som förskonats från så mycket, skulle bryta de överenskommelser om en friare europeisk handel, till vilka hela världen sätter sin lit. Lägre importpriser måste ge ökad efterfrågan på importvaror. Såvitt jag förstår skulle därför en direkt eller indirekt revalvering skapa ett omedelbart behov av inre ransoneringsringar och regleringar. Man har då intet annat sätt att hålla efterfrågan på importvaror inom gränserna. Riktigare är då att vi på vårt håll, som tidigare sagts i dag, hålla en stram penningmarknad inom landet, som försvårar en ökad import. Jag anser nämligen, herr talman, att en sak absolut måste undvikas till varje pris, och det är att återinföra ransoneringsringar och skärpta regleringar. Det svenska folkhushållet har inte råd med nya kontrollexperiment.

Vidare yttrade:

Herr JÖNSSON i Rosshol: Herr talman! Eftersom herr Hedlund i Rådombeslutet i dag deklarerat vårt partis ställningstagande i den föreliggande frågan skall jag endast inskränka mig till att ställa ett par frågor till utskottets ordförande. Utskottet skriver på s. 28: »För att priskontrollen skall så effektivt som möjligt medverka till en stabilisering bör övervägas, om den icke kan skärpas ända därhän att den

Riksbankens sedelutgivning m. m.

icke medger företagarna kompensation för andra kostnadsstegringar än dem, som kunna anses ligga utanför vårt eget inflytande. Så tillämpad skulle prispolitiken samtidigt begränsa inkomsthöjningarna i landet och den inverkan dessa ha på såväl kostnads- som efterfrågesidan.» Även om man har klart för sig, att priskontrollen i nuvarande läge är nödvändig, så måste man ju samtidigt notera priskontrollens mycket begränsade inflytande över konjunkturutjämnningen över huvud taget. Det är därför av intresse och för att få klarhet angeläget, att detta något dunkla och enligt mitt förmenande verklighetsfrämmande uttalande närmare preciseras.

Innebär detta uttalande, att priskontrollnämnden endast skulle äga att ta hänsyn till prisstegringar, som förändras av industriens användande av prisstegrade importerade varor av olika slag, eller vad menar utskottet? Menar utskottet möjligen sålunda, att priskontrollnämnden inte skulle äga möjlighet att kontrollera andra kostnadsstegringar, som handelsföretag och industrier o. s. v. drabbas av i form av högre transportkostnader, högre löner och andra kostnadsstegringar? Man får ju förutsätta, och jag förmodar att utskottet också har förutsatt detta, att detta uttalande skall ha ett visst vägledande värde i den fortsatta planeringen, och det är inte minst därför angeläget både för den institution, som har priskontrollen om hand, och för andra, som beröras av priskontrollen, att få full klarhet i vad utskottet menar. Det vore av visst värde inte minst därför att det bleve fullt klart för företagarna och priskontrollnämnden vilka riktlinjerna måhända komma att bli.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till dessa frågor och väntar med intresse på herr utskottsordförandens svar.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag hörde endast slutet av herr

Jönssons i Rossbol anförande, i vilket han framställde en fråga. Den var, huruvida utskottet menade, att företagarna icke skulle medgivas kompensation för prisstegringar, som voro underställda vårt eget inflytande såsom löner, transportkostnader och dylikt. Ja, det kan man säga, att utskottet menar. Utskottet har nämligen betraktat problemet på det sättet, att om en företagare är förvissad om att han, när han ökar lönerna eller ikläder sig andra ökade kostnader, alltid får en kompensation i samma grad genom stegrade priser, så saknas för honom varje incitament att hejda kostnadsstegringarna. Det är klart, att en företagare kan medge vilka lönestegringar som helst, om han är säker på att få igen dem i ökade priser. Vem skulle besvära sig med att söka hålla kostnaderna nere, om han alltid bleve kompenserad?

Det fanns tidigare under en vad vi bruka kalla normal jämvikt ett återhållande moment hos varje företagare mot att ikläda sig ökade kostnader, nämligen att han måste fråga sig, om han kunde få dem täckta genom en motsvarande prisstegring; om han ansåg sig icke kunna få dem täckta, medgav han heller inte några ökade kostnader. Tvingades han till ökade kostnader, fick han så småningom ikläda sig förluster och betala kostnaderna själv och kanske rent av tvingas nedlägga företaget, därför att det inte lämnade vinst. Om han är säker på kompensation, har han ingen anledning att hålla igen. Just detta menar utskottet alltså faktiskt.

Herr JÖNSSON i Rossbol (kort genmäle): Herr talman! Jag vill notera att det för företagarna oftast inte är valfritt. Om en företagare vägrar att gå med på högre löner, så blir ju konsekvensen i denna tid av brist på arbetskraft o. s. v., att han får nedlägga rörelsen, och inför alternativet att antingen nedlägga rörelsen eller försöka att fortsätta

Riksbankens sedelutgivning m. m.

nödgas företagaren oftast godkänna högre löner. Vad övriga kostnadsökningar beträffar äro ju en hel del av dessa beroende av lönestegringar på andra områden. På så sätt spridas ju verkningarna av stegrade löner oftast som ringarna på vattnet. En företagare kan sålunda drabbas av kostnadsstegringar, indirekt försakade av kostnadsökningar på annat håll, och han skulle sålunda inte ens ha rätt att tillgodoräkna sig dem. Det blir tydligen hårda bud i fortsättningen både för priskontrollnämnden och för företagarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg: Herr talman! På s. 14 i utskottsutlåtandet står det i referatet ur bankofullmäktiges skrivelse, hurusom man upptagit ett samarbete mellan riksgäldskontoret och riksbanken för att i största möjliga utsträckning täcka det statliga medelsbehovet på marknaden utanför riksbanken. Under 1950 stannade 81 procent av den statliga nyupplåningen inom riksbanken, och man måste ju säga, att om en sådan utveckling skall fortsätta äro vi på väg mot en finansiering med sedelpressarnas hjälp.

Nu menar finansministern att man skulle gå fram en annan väg. Man skulle skaffa ett så stort budgetöverskott, att man inte skulle behöva vända sig till marknaden i någon större utsträckning. Vi ha emellertid tidigare sagt, att vi inte äro säkra på att man genom att införa indirekta skatter kan få någon inflationsbekämpande effekt.

När detta mycket omtalade förslag till utlåtande framlades i utskottet, så blev man mycket betänksam i avseende på utskottsmajoritetens ställning till räntefrågan, framför allt därför att majoriteten tycktes vilja underkänna effekten av den räntestegring, som ägde rum i slutet av förra året. Utskottets ordförande läste här upp några utdrag ur bankoutskottets utlåtande, och jag skall också citera en mening ur det

samma. Utskottet skriver, på tal om den räntestegring som ägde rum i fjol, bl. a. följande: »Om en räntestegring» — det är alltså fjolårets det är fråga om — »över huvud skall kunna tänkas ha påverkat förloppet, måste den ögonskenligen ha varit mycket starkare.»

Detta uttalande ger ju onekligen det intrycket, att den räntestegring som ägde rum var fullständigt onödig, och de följdverkningar den kan ha haft och kan ha på hyresnivån o. s. v. skulle alltså vara uppoffringar, som gjorts förgäves.

Vi reserverar tro, att en broms på prisstegringen kan erhållas, endast om man vid sidan om de andra medlen även inför en kreditåtstramning. Nu har man diskuterat i vad mån utlandspriserna påverka den inhemska prisnivån. Finansministern gör gällande, att detta är förhållandet i ganska stor utsträckning, och graden av denna påverkan har ganska ingående diskuterats. Jag skall här citera några rader ur en ledare i den tidning, som bankoutskottets ärade ordförande redigerar. Ledaren har rubriken »Svenskt överbud», och den slutar för övrigt ganska pessimistiskt med förklaringen, att om utvecklingen skall fortsätta som hittills, så behövs det snart förstoringsglas för att upptäcka kronans värde. I denna ledare säges i anslutning till konjunkturinstitutets rapport följande:

»Tänker man sig, att vi kunnat förhindra exportprishöjningarnas genomslag på den inhemska marknaden, är det sålunda omkring hälften av prisstegringen, som utgör ett slags svenskt överbud på den internationella prisstegringen.»

Vi reserverar mena, att vi måste tillgripa vida mer effektiva åtgärder än för närvarande för att kunna stoppa prisstegringarna. Här har tidigare omnämnts vad Kooperativa förbundet sagt i denna fråga. Jag har här ett remissutlåtande, som Kooperativa förbundet avgivit i priskontrollfrågan och där

Riksbankens sedelutgivning m. m.

förbundet säger bl. a. följande: »Enligt styrelsens mening kunna sådana tendenser till sekundära prisstegringar på den svenska marknaden, vilka föränledas av en väntad fortsatt prisuppgång på världsmarknaden, så länge någorlunda fredliga förhållanden äro rådande, endast bemästras genom en verkligt effektiv penningpolitik, som håller nere kreditvolymen och sålunda förhindrar haussespekulationer på ineliggande varulager. Om icke en sådan knapphet på kredit och ett högt pris på pengarna åstadkommes, måste det möta utomordentliga vanskligheter att förhindra en dylik spekulativ prisstegring.»

Detta citat kan ju få stå emot den starka tro, som utskottsmajoriteten tycks ha till priskontrollens förmåga att i längden verksamt kunna hindra prisstegringarna.

Till sist vill jag säga, herr talman, att jag tycker denna debatt har haft ett par fördelar med sig, eftersom det tycks som om vi nu i alla fall hade blivit eniga i två saker. Den första är den rörliga räntans politik. Om den tyckas vi nu vara i princip eniga. Det är visserligen mycket svårt att utan bruksanvisning läsa utskottsutlåtandet, men vi ha nu fått en sådan av finansministern, då han säger att han icke i princip är motståndare till en rörlig ränta. Frågan är alltså bara när en sådan rörlig ränta skall sättas in. Det är med andra ord endast tidpunkten härför, som vi inte äro överens om. Det är angeläget att understryka detta, därför att man i propagandan ibland har försökt att mot varandra ställa socialdemokraterna såsom anhängare av den fasta, spikade räntan — håller man sig till dem, framhålles det, så skall man inte behöva riskera några räntestegringar eller hyreshöjningar — och å andra sidan oppositionen med dess, som man menar, äventyrliga räntepolitik.

Jag tror att också herr Hedlund i Rådomb såsom talesman för bondeförbundet i princip var överens med oss i

fråga om den rörliga räntan, när han talade om vilken medicin man här skulle använda.

Den andra fråga, där socialdemokraterna och oppositionen äro ense, är den, att riksbanken bör föra en sådan politik, att den icke motverkar den åstramande effekt som prisutjämningsbidragen ha.

De prisstegringar vi nu dagligen uppleva inge oss alla de allvarligaste farhågor. Jag har en känsla av att vi måste komma fram till en gemensam politik mot inflationstendenserna och inte låta dogmen om den fastspikade räntan stå i vägen för en uppbromsning av prisstegringarna.

Herr HAGBERG i Malmö: Herr talman! I sitt anförande strax före middagspausen gjorde finansministern ett uttalande, som jag inte kunde underlåta att i egenskap av ledamot av bevillningsutskottet något fästa mig vid. Finansministern polemiserade då emot herr Hjalmarson i det kända »fallet Svensson», där herr Hjalmarson erinrade om att Kooperativa förbundet — som vi alla känna till — gång på gång har uttalat sig till förmån för en rörlig ränta. Finansministern medgav också att det förhöll sig på det sättet. Men Kooperativa förbundet har också uttalat sig för elskatten och för den dubbla fordonsskatten, tillade finansministern, och det underlät herr Hjalmarson att omnämna.

Jag undrar, om det inte här föreligger ett minnesfel från finansministerns sida. I proposition nr 143, som handlar om elskatten, äro nämligen remissyttrandena på sedvanligt sätt refererade, och det kan måhända vara av intresse för kammarens ledamöter att jag föredrar Kooperativa förbundets yttrande på det sätt, som det är refererat där. Man skriver på s. 23 i propositionen följande:

»Styrelsen för Kooperativa förbun-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

det har erinrat, att förbundet tidigare framhållit, att isolerade åtgärder ej äro tillfredsställande och inte kunna hindra en fortskridande försämring av penningvärdet. I ett samlat — observera samlat! — »antiinflationsprogram skulle en skatt av den ifrågasatta arten kunna ingå och få åsyftad verkan, men endast under den förutsättningen, att allmänheten är medveten om att den vidtagna åtgärden är nödvändig för att hindra inflation och vill godtaga dess verkningar.

Vad det nu framför allt gällde vore att hindra de internationella råvaruprisstegringarna att helt slå igenom på den svenska marknaden. Skulle dessa tillåtas ta sig uttryck i väsentliga prishöjningar på konsumtionsvaror och samtidigt sporadiska prishöjningar förekomma på rent svenska produkter, komme penningvärdeförsämringen att påskyndas.

Såsom lämplig åtgärd mot fortsatt penningvärdeförsämring förordar förbundets styrelse en uppskrivning av kronans värde.»

Jag ifrågasätter huruvida detta yttrande kan tolkas som ett hundra procentigt tillstyrkande av elskatten.

Vidare gjorde finansministern gällande, att Kooperativa förbundet också skulle ha uttalat sig till förmån för fordonsskatten. Detta kan inte vara riktigt, herr statsråd, av den enkla anledningen att — som väl kammarens ledamöter komma ihåg — förslaget om den dubbla fordonsskatten över huvud taget aldrig remitterades till någon som helst instans eller myndighet, vilket också har påpekats i debatten. På grund härav kan Kooperativa förbundet följaktligen aldrig ha uttalat sig vare sig för eller emot denna skatt. Det är möjligt att statsrådet i någon av KF:s publikationer kan finna något belägg för det yttrande han fällde, men i statsrådets egen proposition, som låg till grund för bevillningsutskottets ståndpunktstagande i denna fråga, förekommer ingenting, som

täcker den uppfattning finansministern här har givit uttryck åt.

Sedan gjorde herr Hall ett uttalande, som jag skall be att också få säga några ord om. Herr Hall yttrade: »Den av oppositionen föreslagna politiken är ineffektiv.» Jag skulle vilja fråga: Hur vet herr Hall det? Man har ju inte fått lov att pröva denna politik. Hur kan herr Hall då säga att den är ineffektiv? En sådan vetskap förutsätter en klärvoajant förmåga av hittills oant mått.

Herr Halls påstående ligger i linje med en annan fråga, som man ofta ställer till oss, som äro anhängare av den rörliga räntans politik. Man frågar: »Hur långt vilja ni egentligen gå i fråga om räntehöjningen för att med den som ett medel söka bromsa inflationen?» Det är ju en fråga, som spelat en viss roll i debatten tidigare i dag, och jag vill svara med en motfråga, som jag tillåter mig att, med herr talmannens medgivande, rikta till finansministern: Hur höga skatter anser statsrådet måste tillgripas för att sätta en spärr för penningöverflödet? Det finns, om jag inte räknar alldeles galet, i detta nu omkring 30 olika slags skatter, lagda på de mest skilda områden och behov, och medborgarna ha bokstavligen talat skatteuppbördsmannen vid sin sida dagen lång, och som plockar av dem fem öre här och tio öre där. Men, ärade kammarledamöter, har verkligen denna väldiga överbeskattning hjälpt till att bromsa inflationen? Valutareserven sjunker; det lär ingen kunna bestrida. Sedelstocken stiger; det lär heller ingen kunna bestrida. Priser och löner äro i icke ringa mån utanför all kontroll; inte heller det lär kunna bestridas. Men några andra botemedel mot detta än höjda skatter har regeringen såvitt jag förstår icke haft att anvisa.

Jag tar emellertid än en gång upp den fråga, som annars brukar riktas till oss: »Hur långt vilja ni egentligen gå i fråga om en räntehöjning?» Det är självfallet mycket svårt att i dagens

Riksbankens sedelutgivning m. m.

läge på förhand bestämt säga, hur långt man skall behöva gå på en ny penningpolitisk linje för att nå den naturliga jämvikt, som man eftersträvar. Jag föreställer mig att man där får pröva sig fram och se vad som kan uppnås genom en penningpolitik, med vilken även andra ekonomisk-politiska åtgärder samordnas. Men varför skulle inte den överansträngning av ekonomien, som vi alla erkänna föreligger — det finns väl ingen i denna kammare, som inte medger att vi stå inför en sådan överansträngning — kunna få sitt monetära uttryck? Varför skall man utelämna just det penningpolitiska instrumentet? Det finns väl i alla fall skäl att göra ett försök.

Man har här tidigare i dag sagt, att för att nå en effekt härvidlag måste vi få en räntehöjning av betydande mått. Jag är inte alldeles säker på det. I England, där labourpartiet låtit räntan anpassa sig fritt efter kapitalmarknadens behov, blev resultatet — om jag inte är alldeles felunderrättad — en uppgång med endast en procent. Riskerna tyckas alltså inte vara av sådan storleksordning, att de ingiva betänkligheter, allra helst som väl ingen har avsett att låsa fast räntan vid en högre nivå utan betraktar åtgärden som en tillfällig företeelse.

Lågräntepolitiken är naturligtvis i dagens situation ett slags subvention, det förstår ju var och en. Men det är en ganska farlig sådan, menar jag, ty den är kostnadshöjande därigenom att den skapar underlag för inflationen. Den låga räntan är naturligtvis i och för sig önskvärd. Den saken behöver inte diskuteras. Men när den, som fallet är i dag, uppnås genom en ekonomisk politik, som innebär att nytt bränsle ständigt slänges under inflationspannan, då bör man enligt min mening lägga om politiken, och jag vill fråga: Är inte tidpunkten för en dylik omläggning just nu ganska lämplig?

Ett av de argument som man tidigare

brukade föra till torgs mot den rörliga räntan var, som alla känna till, att den skulle leda till arbetslöshet, men det argumentet saknar ju, herr talman, i det överfulla sysselsättningens Sverige all betydelse.

Den låsta räntans politik, som av politiska skäl, det måste man erkänna, knäsatte i mitten av 1940-talet, var — om jag nu såsom lekman vågar ha någon mening i frågan — ett grundläggande missgrepp i vår ekonomiska politik, som vi nu få tämligen dyrt umgälla. Vi ha ju nämligen nu en ränta, som inte ens kompenserar spararna för det fallande penningvärdet.

Till slut vill jag säga, att när jag ställes inför den hittills förda ekonomiska politiken, så får jag, det kan inte hjälpas, bilden av en människa, som trampar vatten. Hon håller sig uppe, måhända med en viss svårighet, men hon håller sig uppe. Men, herr talman, hon kommer inte ur fläcken — och det var väl i alla fall det vi skulle försöka göra.

Herr PERSSON i Norrby: Herr talman! Det har diskuterats här i dag huruvida det är de utrikespolitiska förhållandena eller förhållandena inom landet, som ha varit största anledningen till prisstegringarna. Utskottet, som också har varit inne på detta spörsmål, säger att båda delarna ha inverkat.

Vi ha ju under flera år tack vare särskilda åtgärder — subventioner, löne- och prisstopp o. s. v. — kunnat hålla prisstegringarna tillbaka. Men när det i början av år 1950 signalerades att dessa återhållande faktorer skulle upphöra att verka vid det kommande årsskiftet, kunde man inställa sig på att detta måste komma att få just sådana verkningar, som vi nu ha fått. Nu fingo vi en del verkningar dessutom, som vi inte hade beräknat, på grund av att de utrikespolitiska förhållandena skärptes vid Koreakrigets utbrott. Under sådana förhållanden är det ganska självklart

Riksbankens sedelutgivning m. m.

att hela den ekonomiska grundvalen undergick en våldsam förändring och att det i hast blev svårt att bemästra svårigheterna.

Det är alltså flera samverkande omständigheter, som härvidlag ha kommit att spela in. Att man vid lönestoppets upphävande skulle komma att begära de löneökningar, som man talat om i många år, var självklart. Alla grupper sutto ju sedan länge hukade i startgröparna, redo att rycka fram så snart detta blev tillåtet, för att skaffa sig bättre löner.

Vidare är det klart, att subventionernas avskaffande kom att mycket starkt påverka prisutvecklingen på konsumtionsvarorna. Vi hade ju haft subventioner, som årligen uppgingo till flera hundra miljoner kronor, och det är naturligt att deras avskaffande kom att mycket starkt inverka på prisbildningen och på hela den ekonomiska utvecklingen.

Klart är också, att när lönerna ökade — och de ha ju ökat mellan 15 och 30 procent och däröver — måste detta komma att påverka produktionskostnaderna, så att varorna blevo dyrare i framställning. På så sätt kom prisskruven i gång. Löner och priser påverka nu varandra växelvis, och man vet inte var det hela skall sluta.

Jag skulle tro, att vi här i Sverige ännu bara befinna oss i början på krisen. Skola vi inte då med gemensamma krafter försöka vinna rättelse på dessa missförhållanden? Enda möjligheten att uppnå detta torde vara att vi komma överens om att före hösten samlas till något slags konferens för att få ordning på såväl priser som löner. Göra vi inte det, blir det så småningom så — som det faktiskt på sina håll redan är — att löneökningarna bli åtskilligt större än vad som svarar mot ökningen av den samlade produktionen. Om vi icke lyckas stoppa denna utveckling, blir vår ekonomi till slut en koloss på lerfötter.

Det är en sak i utskottets utlåtande, som vi reservanter icke ha velat vara med om, nämligen frågan om tvångssparande och tvångsupplåning. Vi mena, att det är svårt att genomföra sådana generella åtgärder med bibehållen garanti för att de komma att drabba medborgarna rättvist. Vi befara att de skulle komma att drabba även dem, som ha mycket små utsikter, eller inga utsikter alls, att vare sig låna ut till staten eller att spara.

Vi veta, att sparandet inte har den omfattning som skulle vara önskvärd. Det sägs också, att det är den ringa tilltron till penningvärdet som är orsak till att folk numera inte vill spara utan föredrar att omsätta så mycket som möjligt av sina pengar i reala tillgångar. Man anser också, att den låga räntan inte premierar sparandet, i varje fall inte det frivilliga sparandet. Jag vill påpeka, att vi helt nyligen på förslag av bankoutskottet beslöt att på något sätt försöka premiera sparandet, i första hand då nysparandet, t. ex. genom att göra en del av ränteinkomsten skattefri. Kunde det genomföras, skulle det bli en kompensation för den låga räntan.

Vi vilja inte utan vidare gå med på förslaget om tvångsupplåning och tvångssparande, därför att det är svårt att avgöra var man skall sätta gränsen för insatsen på detta område. Det händer många gånger, att de som ha tagit lån, statliga såväl som amorteringslån i banker, ha svårigheter att klara sina amorteringar. De måste kanske t. o. m. låna på annat håll för att klara dem. Så kan det bli även i fråga om tvångssparande.

Man har här diskuterat räntefrågan, och jag skall inte beröra den ur penningpolitiska synpunkter, eftersom det finns andra här i kammaren som gjort det. Jag skall i stället tala något om dess verkningar för de enskilda individerna. Jag nämnde nyss, att en låg ränta ger liten avkastning för spararna, särskilt

för småspararna, som skola leva på sin ränteinkomst. Det är naturligtvis svårt för dem, men deras intressen kan man kanske tillgodose genom att någon del av denna blir skattefri, såsom jag förut nämnt.

Därtill kommer emellertid en rad övriga, inte minst jordbrukare, som äro skuldbelastade. För dem får en högre ränta inte så liten betydelse och kan åstadkomma stor skada och stora svårigheter, eftersom de äro inställda på den lågräntenivå, som vi nu ha haft så många år. Vi motsatte oss från vårt håll visserligen inte den räntehöjning, som skedde den 1 december förra året, men vi hade tänkt att det skulle räcka med den en tid framåt. När man talar om nödvändigheten av att höja räntan, bör man komma ihåg vad detta betyder för de många, som skaffa sig fastigheter eller gå in för att sätta i gång en produktion.

Man kan naturligtvis invända, att folk har fått det bättre nu och att skuldsättningen har minskat. Det kan så vara, men jag tror för min del, att ingen har sparat så mycket under den sista tiden som de, som man förr i tiden kallade ränteslavar, d. v. s. de små skuldtagare, som ha svårt att klara sina amorteringar och räntor. De ha genom denna högkonjunktur kunnat amortera på sina lån, och jag vet, att deras lån i bankerna under denna för dem ekonomiskt gynnsamma tid ha minskat, så att de kunnat få en dräglig tillvaro. I motsats till dem finns det nu många, som köpa fastigheter och som till huvudsaklig del måste klara sig med lånta penningmedel och som naturligtvis komma att bli lidande på en högre ränta.

Vi måste också tänka på de olika generationsväxlingarna. Det förekommer ju, att en bonde säljer sin fastighet till något av sina barn, »sätter ifrån sig» som det heter. Vi kunna antaga, att han har en fastighet, som med inventarier och allt är värd 60 000 kronor, och att det är fyra barn som skola

Riksbankens sedelutgivning m. m.

dela. Den som skall stanna hemma på gården kommer då troligen att få skuldsätta sig. Hans egen andel är 15 000 kronor, men så skall han betala sina syskon de återstående 45 000. Han får då taga ett lån i en bank och får åtminstone första tiden betala ränta på 45 000 kronor. Om det i stället är sex syskon, vilket ofta förekommer, är hans egen andel 10 000 kronor, och han måste då låna 50 000 för att kunna lösa ut de andra. Om det då skulle bli en räntehöjning med t. ex. 2 procent, får han 1 000 kronor högre ränteutgift per år. Det är klart, att det betyder en ökad börda, och det är inte önskvärt, att räntan höjes så. Jag anser för min del, att vi inte skola tala om en höjning av räntan, utan kunna vi hålla kvar den på lågräntestadiet är det bäst för de flesta. Man kan inte heller komma ifrån att en högre ränta kommer att påverka bostadskostnaderna.

Jag såg härom dagen i en tidning, att det var fråga om att de politiska partierna här i landet inom den närmaste tiden skulle försöka åstadkomma ett samarbete i fråga om den ekonomiska politiken samt löne- och prispolitiken. Detta vore att hälsa med tillfredsställelse, ty det går inte att fortsätta som det nu är. Om löne- och prisskruven får fortgå, blir det som jag sade i början en koloss på lerböcker, och man vet inte var det slutar.

Herr OHLIN: Herr talman! Finansministern har haft älskvärdheten att ställa ett exemplar av sitt radioanförande till mitt förfogande. Eftersom han ansåg, att mitt anförande då inte var en adekvat sammanfattning av regeringens ekonomiska politik, kan jag inte underlåta att läsa upp några meningar ur hans anförande för att visa, hur finansministern, som hade 30 minuter till sitt förfogande, anser sig på ett tillfredsställande sätt ha sammanfattat den rekommendation, som hö-

Riksbankens sedelutgivning m. m.

gern och folkpartiet givit i räntefrågan. Jag citerar bara några meningar: »Folkpartiet och högern anse i stället, att kreditmarknaden borde åtstramas ännu mera, även om detta leder till ytterligare räntehöjning. En tillräckligt stark räntestegring, inte bara med en halv procent, skulle givetvis verka åtstramande. Större svårigheter att få kredit och högre kostnader för lånen dämpa givetvis lusten att göra investeringar etc.»

Finansministern har här diskuterat att högern och folkpartiet vilja ha kreditmarknaden åtstramad och en högre ränta. Han polemiserar mot uttalandet att »en tillräckligt stark räntestegring, inte bara med en halv procent, skulle verka åtstramande», men han antyder inte med ett enda ord det som flertalet radiolyssnare i motsats till denna kammares ledamöter torde vara obekanta med, nämligen att folkpartiet har sagt ifrån, att vi avvisa den större räntehöjning, som finansministern här polemiserar emot.

Finansministern kan invända, att det visserligen är sant att folkpartiet föreslår den politiken men att han inte tror på den. A la bonne heure, men då skall finansministern också i radion redovisa, att vi inte ha föreslagit en så stor räntehöjning utan tvärtom ha angivit mycket måttliga dimensioner på denna. Men finansministern skulle naturligtvis ha fått svårare att polemisera mot oss, om han redogjort för vår verkliga ståndpunkt i stället för att ge lyssnarna det intrycket, att den var en annan, och så polemisera mot denna. Jag undrar, om finansministern inte borde erinra sig historien om grandet och bjälken, när han studerar de olika radiotalarnas framställningar.

I anledning av herr Hedlunds i Rådomb fråga, varför en kreditåtstramning, som går hand i hand med en måttlig räntehöjning, kan få någon väsentlig inverkan, skulle jag bara vilja understryka en sak. Om man skapar ett sådant tillstånd att kreditinstituten ha ont

om pengar att låna ut, kommer kreditgivningen att minska och investeringarna att hållas nere. Detta behöver inte medföra någon stor räntehöjning, om man bara sörjer för att folk inte väntar sig att räntan skall stiga väsentligt. Någon invänder kanske, att om kreditinstituten ha så ont om pengar, att de måste säga nej till många lånesökande, komma dessa att gå till vänner och bekanta och säga ungefär så här: Du som har pengar på banken kan väl taga ut dem och låna mig dem; jag är villig att betala mera för dem, så att du tjänar på det. Jag tror, att risken för uppkomsten av en sådan grå marknad, som den ibland kallas, är ganska ringa, om politiken skötes skickligt, särskilt om den inte behöver bedrivas under så många år utan endast under en begränsad period.

Det kan invändas, att kreditinstituten kunna sälja sina obligationer och därigenom få pengar att låna ut till låntagarna. Därvidlag spelar emellertid just det som jag nämnde i förmiddags en viss roll. Jag sade då, att en sparbank vill inte sälja 3-procentsobligationer till 85 procent och 3½-procentsobligationer till 92 procent. På detta gav finansministern ett minst sagt förbluffande svar. Han sade, att om räntan är 4 procent, har staten ju sålt en del 4-procentsobligationer och de som ha köpt dem kunna då sälja dem igen. Herr finansminister, om den överväldigande delen av obligationsbeståndet löper med 3 och 3½ procents ränta och man inte vill sälja dessa obligationer, så har väl detta en starkt återhållande effekt. De som köpa 4-procentsobligationer äro i stort sett inte sådana, som äro benägna att sälja dem igen genast eller om någon månad. Detta finansministerns motargument måste nog hänföras till den långa rad förbluffande resonemang han hittills har fört.

Om man skall redovisa svårigheterna här, finns det en som man måste observera. Det är den, att i ett läge av denna art kunna en del större företag, som ha

Riksbankens sedelutgivning m. m.

svårt att få kredit av bankerna, frestas att emittera förlagslån. Om de göra det och hålla räntan litet över den statliga, kunna de kanske få in pengar. Det är ett problem, vars existens jag inte vill förneka, men finansministern kan näpeliggen anse det vara någon betydande svårighet att begränsa dess omfattning.

Jag vill understryka, att när överkonjunkturen har brutits minskas optimismen, och då behöver man mindre kreditåtstramande åtgärder än under själva övergången.

Det viktigaste i debatten i dag är kanske ändå det, som finansministern något otydligt berörde i sitt sista anförande, nämligen steriliseringen av prisutjämningsavgifterna. Finansministern har i överenskommelsen med industrien — och jag kan inte tänka mig att finansministern behandlar denna överenskommelse såsom någonting utan större betydelse — lovat att dessa medel skola steriliseras, något som ju måste innebära att inbetalningarna skola minska marknadens likviditet. Om prisutjämningsavgifterna t. ex. röra sig om 700 miljoner kronor på ett år, blir alltså marknadens likviditet 700 miljoner kronor mindre än den eljest skulle ha varit. Jag frågar nu: Finansministern menar väl inte att man under en inflationsperiod borde, om det inte funnits några prisutjämningsavgifter, ha låtit marknadens likviditet förbättras? Såvitt jag förstår, är detta uteslutet, när finansministern själv har sagt, att det är bra att det nu har skett en åtstramning på penningmarknaden.

Det skulle alltså, om prisutjämningsavgifterna icke funnits, ha varit klart att finansministern skulle förorda någon minskning av marknadens likviditet men inte någon förbättring. När sedan dessa indragningar av medel, uppgående till kanske 700 miljoner kronor årligen, tillkomma, så innebär finansministerns ståndpunkt att marknadens likviditet under året bör minskas med minst 700 miljoner kronor. Det är mycket möjligt, kanske sannolikt att

detta inte går att genomföra utan att en viss räntehöjning kommer till stånd. Finansministern har emellertid mig veterligt icke i avtalet med industrien sagt, att en förutsättning för att medlen skola steriliseras är, att detta går att förena med en ränta på 3½ procent. Finansministern kan således icke göra gällande, att steriliseringen tyvärr icke gick att genomföra, därför att räntan visade tendenser att stiga, utan finansministern är — det vill jag slå fast — bunden att göra vad han kan för att åstadkomma en mycket väsentlig minskning av marknadens likviditet. För min del hälsar jag detta med tillfredsställelse.

Finansministerns ståndpunkt innebär, jag skall inte säga direktiv till de socialdemokratiska ledamöterna av bankofullmäktige, men ett önskemål att de skola — om de nu kunna tänkas i någon mån beakta finansministerns önskemål — se till att riksbanken icke motverkar riksgäldskontorets likviditetssänkande åtgärder genom andra, likviditetsökande åtgärder. Det skall bli mycket intressant att följa den utveckling, som kommer att ske på penningmarknaden under senare delen av detta år, för den händelse de höga massapriserna och prisutjämningsavgifterna bli bestående.

Finansministern frågar, hur en kreditåtstramning egentligen kan verka återhållande på prisstegringar. Jo, herr finansminister, det går till på det sättet — vilket står att läsa i varje bok som behandlar dessa problem — att om man minskar efterfrågan på investeringar för allehanda ändamål och inte därav föranledes att öka någon annan efterfrågan, så blir den totala efterfrågan mindre. Detta verkar bromsande på prisstegringarna på alla möjliga områden inom näringslivet, vilket i sin tur kommer att motverka en höjning av de nominella inkomsterna — en mindre efterfrågan på varor betyder ju något svagare efterfrågan på arbetskraft. Det blir alltså en mindre, låt oss kalla det

Riksbankens sedelutgivning m. m.

löneglidning uppåt, men jag vill understryka att reallönen därför inte blir mindre. När man genom investeringsbegränsningar har sänkt den totala efterfrågan i förhållande till vad den annars skulle ha varit, så blir tendensen att stiga uppåt svagare hos priserna, även på produktionsfaktorer. Det är på detta sätt som man motverkar prisstegringar. Transportkostnaderna bli lägre, och arbetskostnaderna, lika väl de som gälla hyres- och fastighetsområdena som andra områden inom näringslivet, stiga mindre än de annars skulle göra.

Om man på detta sätt kan motverka kostnadsstegringar, lägger man också grunden till ett högre yttre värde för den svenska kronan i förhållande till andra valutor, för den händelse inflationen skulle fortsätta i utlandet. Det är nämligen inte så att vi, om priserna stiga i utlandet, äro tvungna att under alla omständigheter importera denna inflation. Om vi kunna hålla våra egna kostnader någorlunda under kontroll, så får i stället den svenska kronans värde lov att höjas.

Vi äro alltså ingalunda några värnlösa offer för en utländsk inflation, såsom finansministern tycks anse. Vi äro det lika litet under innevarande epok som under epoken 1946—1948. Vad den sistnämnda epoken beträffar, har ju finansministern nu till min glädje erkänt, att regeringen till stor del hade ansvaret för att priserna då stego. Det förhåller sig på ungefär samma sätt nu. Det är därför min förhoppning att finansministern åtminstone om ett par år skall vara färdig att erkänna, att även under perioden 1951 och framåt var regeringens ansvar för prisutvecklingen mycket stort.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Eftersom jag ändå behövt taga till orda för att svara herr Ohlin, skall jag tillåta

migå att också ge ett par repliker till herr Hagberg i Malmö.

När herr Hagberg här kritiserade vad jag yttrat om Kooperativa förbundets studiekurser, i vilka herr Hjalmarson och herr Svensson deltog, så föreföll det mig att herr Hagberg inte hade riktigt följt med vad jag sade. Herr Hagbergs polemik gick nog litet vid sidan om mitt resonemang. Detta kommer ju att visa sig i protokollet, och jag skall därför inte nu upptaga tiden med någon utläggning om saken.

Herr Hagberg frågade vidare, hur höga skatter jag anser mig behöva för att kunna upprätthålla ett fast penningvärde. Ja, det vet jag inte. Men jag har ju inte tänkt mig, att skattehöjningarna skulle vara det enda medel, som härvidlag skulle användas. Jag har här flera gånger förklarat, att jag hade önskat kunna täcka statens kapitalutgifter med löpande inkomster. Jag förstår emellertid, att det är politiskt ogenomförbart, och därför har jag inriktat mig på ett mera begränsat mål. Och herr Hagberg vet precis hur jag därvidlag har resonerat.

Jag har för min del aldrig frågat, hur hög ränta högern och folkpartiet anse sig behöva för att upprätthålla ett fast penningvärde, ty jag antar att högern och folkpartiet veta det lika litet som jag. Jag har bara frågat, om man inte kunde något mer konkret tala om hur man skall få kompensation för de höjda importpriserna genom sänkta inhemska priser.

Nu har ju herr Ohlin här hållit en ny seminarieövning med oss och hänvisat till textböcker. Jag är övertygad om, herr Ohlin, att de allra flesta av kammarens ledamöter ha läst sådana textböcker, som herr Ohlin talade om, och känna till resonemanget.

För min del vidhåller jag att en räntestegring icke skulle kunna likformigt drabba* det svenska näringslivet. Det är inte så, att höjda räntesatser verka investeringsbegränsande för alla

Riksbankens sedelutgivning m. m.

slags företag i vårt land och liksidigt inskränka all ekonomisk investeringsverksamhet, utan de komma framför allt att drabba vissa områden. Och vad jag frågat är, på vilka områden som man tror sig kunna åstadkomma inskränkningar genom den påpressande verksamhet som man vill bedriva. Jag har ju här angivit ett exempel på priser, som enligt vad jag tror inte skulle komma att påverkas. Jag vill fråga herr Ohlin, hur man tänker sig att få den önskade effekten på livsmedelspriserna. (Herr OHLIN: Via lönerna!)

Herr Ohlin tänker sig alltså att det skall ske via lönerna, och det är ju alltid något, som vi fått veta. Jag skall då inte fortsätta mitt förhör längre, ty nu börjar nog det hela klarna för oss.

Jag skall i stället helt kort återkomma till vår dispyt om radiotalet. Det är helt naturligt, herr Ohlin, att man kan lägga fram en sak litet olika, beroende på åhörarnas möjligheter att bedöma vad man säger. Men jag tror inte att någon, som lyssnade på mitt anförande i radio, kunde av den inskjutna satsen om en räntehöjning på $\frac{1}{2}$ procent draga någon annan slutsats än den, att enligt min mening skulle en så låg räntestegring icke få någon verkan. Och jag tror inte att det var någon, som fick den uppfattningen att jag därmed hade sagt, att högern och folkpartiet ville ha en räntestegring på $\frac{1}{2}$ procent. Hur skulle jag kunna säga något sådant? Herr Ohlin rör sig ju, när han talar om en räntestegring, med ännu färre tiondelar, och herr Hjalmarsen har varit mycket försiktig med att använda några siffror alls.

Vidare vill jag endast något beröra vad herr Ohlin här sade om att man för den överväldigande delen av obligationsstocken skulle efter en räntehöjning få en lägre räntesats än 4 procent, om vi nu skola taga denna siffra som exempel. Herr Ohlin menade att därmed hade han visat, att mitt resonemang var felaktigt. Jag tror att om herr

Ohlin hade litet mera studerat vad som i praktiken dagligen sker, när det gäller för bankerna att öka sin likviditet, så skulle han ha funnit, att det här är fråga om ett marginalproblem, så att säga, eftersom det är en förhållandevis liten del av obligationsstocken som byter ägare. Men den lilla delen är tillräcklig för att åstadkomma de verkningar, som jag här talat om.

Till sist vill jag säga, att herr Ohlin kan naturligtvis om han så vill intaga den ståndpunkten, att han inför de delar av näringslivet, som ha träffat avtal med regeringen, försöker framställa mig såsom en löftesbrytare, därest riksbanken även under nästa halvår måste i någon mån förse riksgäldskontoret med ny kredit. Jag har emellertid aldrig lovat att överenskommelsen om sterilisering av prisutjämningsavgifterna skulle utgöra ett absolut hinder för riksbanken att i vissa situationer ge riksgäldskontoret kredit. Det gör därför detsamma vilken process herr Ohlin för med mig på denna punkt — det kommer inte att röra mig i ryggen.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring av utskottets yttrande, som föreslagits i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring av utskottets yttrande, som föreslagits i den av herrar Näsgård och Persson i Norrby avgivna reservationen; samt 4:o) bifall till det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Persson i Norrby begärde emellertid votering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de tre återstående

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) anmärkta hava flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen äskade likväl herr Persson i Norrby votering, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontraposition i huvudvoteringen antagits den under 3:o) upptagna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående bankoutskottets utlåtande nr 20 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ewerlöf m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den reservation, som avgivits av herrar Näsgård och Persson i Norrby.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 69 ja och 99 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring av utskottets yttrande, som föreslagits i den av herrar Näsgård och Persson i Norrby avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av utskottets yttrande, som föreslagits i den av herrar Näsgård och Persson i Norrby avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter ånyo intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående löne- och pensionsreglering för präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 6 april 1951 dagtecknad proposition, nr 156, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över eklelesiastikärenden föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om upphävande av lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning m. fl. författningar angående prästerskapets löne- och pensionsförhållanden;

2) förordning angående pastorats deltagande i kostnaderna för församlingsprästernas avlöning (prästlönekostnadsförordning);

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

3) lag angående ändring i lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond;

4) lag om ändring i lagen den 27 juni 1947 (nr 275) om kyrkomusiker;

5) lag om upphävande av 17 och 18 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400);

6) lag angående ändring av 5 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

7) lag angående ändring av 13 § 3 mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel; samt

8) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 november 1925 (nr 456) angående anlitande av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift; dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredraganden, statsrådet Quensel, enligt förenämnda protokoll förordad, utfärda prästlönereglemente samt tjänstepensions- och familjepensionsreglementen för präster, avsedda att träda i kraft den 1 januari 1952;

dels godkänna de särskilda grunder för löne- och pensionsregleringen och den ekonomiska regleringen i övrigt samt därmed sammanhängande detaljförslag, som föredraganden framlagt;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredraganden förordad utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde bli erforderliga i anledning av nyssnämnda regleringar;

dels ock medgiva, att kostnaderna för den verkställda sakkunnigutredningen rörande revision av bestämmelserna om prästerskapets avlöning finge avföras på kyrkofonden.

Genom propositionen hade Kungl. Maj:t vidare velat bereda tillfälle åt riksdagen att avgiva yttrande i anledning av vad föredraganden enligt det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet förordad i fråga om tillfällig vakanssättning av prästerliga tjänster.

Propositionen hade, såvitt anginge dels de under 1—8 upptagna författningsförslagen, dels medgivande till vissa utredningskostnaders avförande på kyrkofonden, dels ock avgivande av yttrande i fråga om tillfällig vakanssättning av prästerliga tjänster, hänvisats till behandling av lagutskottet och tilldelats första lagutskottet samt i övrigt hänvisats till statsutskottet.

I anledning av propositionen hade väckts fjorton motioner.

I motionen II: 615 av herr *Senander m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förevarande proposition.

Propositionen och de väckta motionerna hade efter överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte avslå motionen II: 615;

B) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i Kungl. Maj:ts förslag — måtte för sin del antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

1) lag om upphävande av lagen den 9 december 1910 (nr 141 s. 27) om reglering av prästerskapets avlöning m. fl. författningar angående prästerskapets löne- och pensionsförhållanden;

2) lag angående pastorats deltagande i kostnaderna för församlingspräster- nas avlöning (prästlönekostnadslag);

3) lag angående ändring i lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond;

4) lag om ändring i lagen den 27 juni 1947 (nr 275) om kyrkomusiker;

5) lag om upphävande av 17 och 18 §§ ecklesiastik boställsordning den 30 augusti 1932 (nr 400);

6) lag angående ändring av 5 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

7) lag angående ändring av 13 § 3

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

mom. lagen den 13 november 1936 (nr 567) om domkapitel; samt

8) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 november 1925 (nr 456) angående anlåtande av kyrkofonden för uppförande av prästgårdar inom vissa delar av Härnösands och Luleå stift;

C) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredraganden förorddat ehuru med de avvikelser, som betingades av vad utskottet i motiveringen anfört, utfärda prästlönerreglemente samt tjänstepensions- och familjepensionsreglementen för präster, avsedda att träda i kraft den 1 januari 1952;

D) att riksdagen måtte, med de avvikelser som betingades av utskottets i motiveringen gjorda uttalanden, godkänna de särskilda grunder för löne- och pensionsregleringen och den ekonomiska regleringen i övrigt samt därmed sammanhängande detaljförslag, som föredraganden framlagt;

E) att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad föredraganden förorddat, ehuru med de avvikelser, som betingades av utskottets i motiveringen gjorda uttalanden, utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde bli erforderliga i anledning av nyssnämnda regleringar;

F) att riksdagen måtte medgiva, att kostnaderna för den verkställda sakkunnigutredningen rörande revision av bestämmelserna om prästerskapets avlöning finge avföras på kyrkofonden;

G) att riksdagen såsom yttrande i anledning av vad föredraganden förorddat i fråga om tillfällig vakanssättning av prästerliga tjänster måtte åberopa vad utskottet här i motiveringen i denna del anfört;

H) att motionerna I: 480 och II: 617, I: 481 och II: 618, I: 482 och II: 616, I: 483 och II: 614, I: 484 och II: 620, I: 485 samt I: 486 och II: 619, i den mån de icke kunde anses besvarade

genom vad utskottet under B)—G) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

1) beträffande frågan om kyrkomötets medverkan vid lönerformen m. m.

a) av fru *Lindström*, utan angivet yrkande;

b) av herr *Håstad*, likaledes utan angivet yrkande;

2) beträffande 17 § i det föreslagna prästlönerreglementet (kyrkoherdetjänsternas inplacering i olika lönegrader) av herrar *Eric Ericson*, *Jansson* i Kalix, *Lindberg*, *Landgren*, *Näsström* och *Olofsson* samt fru *Lindström*, vilka ansett att utskottets yttrande i denna del bort erhålla i reservationen angiven lydelse;

3) beträffande 25 § i det föreslagna prästlönerreglementet (rätt till lön under tjänstledighet för studier) likaledes av herrar *Eric Ericson*, *Jansson* i Kalix, *Lindberg*, *Landgren*, *Näsström* och *Olofsson* samt fru *Lindström*, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort erhålla i reservationen angiven lydelse.

Därjämte hade beträffande biskoparnas löneställning avgivits ett särskilt yttrande av herrar *Andrén*, *Rubbestad*, *Lodenius*, *Ryglander* och *Håstad*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr statsrådet QUENSEL: Herr talmän! Jag ber att först och främst få tacka utskottet för den välvilliga behandling som ägnats denna proposition. Det har säkerligen inte varit någon ringa uppgift att tränga in i de många problem den innefattar på den korta tid, som stått utskottet till buds. Tack vare den möda detta har underkastat sig har frågan emellertid kunnat komma upp till behandling redan under riksdagens vårsession, och prästlönerregleringen kan följaktligen, om

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

riksdagen godkänner propositionen i dess huvuddrag, träda i kraft med ingången av nästa kalenderår. Trots de uttalanden, som den sista tiden för sports från vissa håll, tror jag, att den kommer att bli till verklig fromma för det svenska prästerskapet och mottagas med tillfredsställelse av dess flertal.

Den nu föreliggande propositionen omfattar följdförslag till 1949 års proposition om principerna för en prästlönereform och ansluter sig således till det vid 1949 års riksdag fattade principbeslutet.

Redan vid debattens början bör jag kanske beröra en fråga av konstitutionell art, som har behandlats i viss utsträckning i propositionen och även kommenterats av utskottet. Det gäller kyrkomötets ställning i detta sammanhang. I mitt anförande till statsrådsprotokollet vid avlåtandet av årets proposition har jag utgått från att det vid prästlönefrågans behandling vid riksdagarna åren 1908, 1909 och 1910 inte rådde någon meningsskiljaktighet mellan statsmakterna om den konstitutionella karaktären av den då tillkomna prästlönelagstiftningen. Den var inte av kyrkolags natur, men den fordrade ändå samtycke av kyrkomötet, enär den innebar upphävande av prästerskapets privilegier i dessa delar. Jag har försökt att bilda mig en uppfattning om den praxis, som på detta område följts såväl före som efter den nyss åsyftade tidpunkten, och jag har då inte kunnat finna annat än att denna är att uppfatta som i det väsentliga enhetlig och överensstämmande med ståndpunkten, att det här inte är fråga om kyrkolagstiftning.

Det skulle föra alltför långt att här närmare belysa detta faktum, och utskottet har inte heller gripit sig an med detta problem. Utskottet har emellertid uttalat tvivelsmål om riktigheten av att kyrkomötets samtycke inte förutsatts i något fall för de nu aktuella bestämmelsernas genomförande. I anled-

ning av denna tveksamhet vill jag säga, att jag, då det inte i grundlag eller eljest finns någon definition på vad som är att hänföra till kyrkolag, är beredd att i vad det kan ankomma på mig medverka till en utredning i syfte att åstadkomma en sådan och eventuellt även i övrigt en fixering av kyrkomötets befogenheter, så att varje farhåga för att kyrkomötet kan bli åsidosatt skall vara undanröjd för framtiden.

De nu föreliggande förslagen äro i allt väsentligt en följd av det principbeslut, som fattades 1949. I detta sammanhang hade kyrkomötet hörts och dess yttrande redovisats. Om det med hänsyn till tiden hade varit möjligt, skulle jag ha medverkat till att kyrkomötet blivit hört även över följdbestämmelserna, som ju dock i det väsentliga äro att uppfatta som detaljutformningar. Men ett förnyat hörande av kyrkomötet skulle ha omöjliggjort frågans framläggande för årets riksdag, och detta skulle i sin tur ha medfört ett ytterligare uppskov med genomförandet av prästerskapets redan tidigare fördröjda lönereglering. Slutligen vill jag i sammanhanget påpeka, att de kyrkliga förvaltningsorganen, nämligen domkapitlen och stiftsnämnderna, fått yttra sig jämväl över de nu föreliggande förslagen.

I detta allmänna sammanhang vill jag gärna beröra också en annan fråga, nämligen den föreslagna vakanssättningen av de församlingsprästerliga befattningarna. En sådan åtgärd tillgriper man naturligtvis inte gärna. Den är oläglig både för församlingarna och prästerna. Men propositionen och utskottet äro ense om att den måste bli kortvarig. Den omständighet, som motiverar vakanssättningen, är ovissheten om vilka förändringar i den prästerliga organisationen som den nära framtiden kan medföra. Icke minst pastoratsindelningen kan inverka i detta avseende. Men inom de allra närmaste åren böra dessa förhållanden vara så klar-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

lagda, att vakanssättningen kan upphöra.

Utskottet har understrukit vikten av att dispensmöjligheten begagnas i alla de fall, då behov av att bibehålla en viss ordinarie prästtjänst synes föreligga, så att sådana tjänster snarast möjligt kunna återbesättas i vanlig ordning. Detta är även propositionens ståndpunkt. Härvidlag vill jag också slutligen framhålla att för närvarande det systemet tillämpas, att domkapitlen hos Kungl. Maj:t anmäla de fall, där domkapitlet med hänsyn till förutsatt omreglering av pastoratet finner, att en ledigbliven prästerlig tjänst bör tillsättas allenast på förordnande. Skillnaden mellan detta redan nu tillämpade system och en s. k. allmän vakanssättning med många undantag blir i verkligheten icke stor.

Herr talman! Jag inskränker mig åtminstone för närvarande till det nu sagda.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALLÉN: Herr talman! Jag vill begagna detta tillfälle att till statsrådet Quensel framföra ett uppriktigt tack för att han under de pressande omständigheter, som förelegat och vilka äro allmänt kända, framlagt denna proposition, som ju i väsentliga ting vunnit utskottets bifall. Jag vill i det sammanhanget uttala ett beklagande av den ensidiga och i vissa fall karikerande framställning av den kungl. propositionen, som på en del håll förekommit, även i tidningar, av vilka man kunde väntat bättre.

Beträffande den fråga, som tydligen upprört prästerna i vårt land eller åtminstone oroat dem i hög grad, nämligen frågan om kyrkomötets medbestämmanderätt i dessa frågor, vill jag säga, att jag tycker att det är synnerligen värdefullt med den ytterligare kommentar, som statsrådet här gav beträffande sina egna synpunkter och som

utskottet framfört i utlåtandet. Som kammaren behagar märka, har utskottet på ett mycket moderat och försiktigt sätt och utan att taga någon ställning uttalat, att detta är ett mycket svårlöst problem. Utskottet har dock sagt, att det kan ifrågasättas, om frågor av ekonomisk-kyrklig natur skola betraktas som kyrkolagsfrågor. Utan att vilja föregripa den utredning, som herr statsrådet ställt i utsikt, tror jag också att jag kan säga att det är en uppfattning som riksdagens stora flertal delar, att det är högst osäkert om dessa ofta rent ekonomiska spørsmål kunna rubriceras som kyrkolagsfrågor.

Utskottet använder det uttrycket, att »enligt utskottets mening kan något hinder icke anses möta mot att riksdagen nu för sin del beslutar reformens genomförande» och att »spörsmålet, vilka ytterligare åtgärder som kunna erfordras härför, ankommer på Kungl. Maj:ts avgörande». Jag förmodar, att detta är en formulering, som inom utskottet nästan vägts på guldväg, och det kan jag mycket väl förstå. Jag skall bara tillåta mig — det är därför jag tagit till orda — att rikta en vädjan till statsrådet Quensel. När det naturligtvis nu, sedan statsrådet själv deklarerat sin uppfattning om att denna fråga icke kan vara av kyrkolags natur, icke kan ifrågakomma att kyrkomötet skall utöva medbestämmanderätt, vill jag likväl hemställa till statsrådet att begagna sin möjlighet att låta kyrkomötet avge yttrande i de delar av det nu föreliggande förslaget, som äro beroende av Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning och som icke fördröja lönereglementets antagande i skälig tid, så att församlingarna hinna att till hösten upprätta sina stater. Detta har också utskottet vid flera tillfällen uttalat. Jag ber alltså i all vördsamhet att få understryka detta och rikta denna vädjan till statsrådet.

Innan jag slutar, vill jag säga ett par ord även rörande en annan fråga, som vållat mycken oro i landet inte bara hos prästerskapet utan även ute i många

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

församlingar. Det gäller vissa uppgifter, eller man kanske snarare kan säga rykten, om en allmän vakanssättning av de prästerliga befattningarna. Folk har fått för sig, att det gällt 2 000 å 3 000 befattningar, som skulle vakanssättas. Detta är alldeles felaktigt. Det gäller bara ledigblivna sådana befattningar. Det visar sig att högst 60 å 80 sådana befattningar bli lediga i riket under ett år till följd av dödsfall eller förflyttningar. Utskottet har utgått ifrån — och jag förmodar även statsrådet — att när pastoratsindelningssakkunnigas betänkande föreligger och blir föremål för statsmakternas avgörande är den väntetid slut, som föranleder denna vakanssättning. Det betyder alltså att under låt oss säga två eller tre år skulle denna vakanssättning äga rum, och under sådana förhållanden kan den som sagt inte gälla fler befattningar än vad nu blir fallet. Jag vill också stryka under vad jag hörde att statsrådet särskilt betonade, nämligen att i en hel del självklara fall kommer man dispensvägen att från Kungl. Maj:ts sida i alla fall kunna resolvera att den eller den befattningen, trots dessa provisoriska bestämmelser, må kunna i laga ordning återbesättas.

Det finns också många andra missuppfattningar som spritt sig i landet, exempelvis den att prästerskapet skulle vara på något sätt diskriminerat genom bestämmelserna rörande uppflyttningar i löneklasser. Bl. a. har det sagts att prästerna skulle få vänta i fem år, medan övriga statstjänare få vänta endast i tre år. Utskottet har påpekat — och det bör ytterligare understrykas — att denna misstro är baserad på en fullständig felläsning och missuppfattning. Det är nämligen bara provisoriska bestämmelser i samband med att detta lönereglemente skall träda i kraft. Prästerskapet blir sedermera fullständigt likställt med övriga statsanställda på den punkten.

Det var bara detta jag i korthet ville ha sagt. Jag vill än en gång rikta denna

vädjan till statsrådet att låta höstens kyrkomöte avge yttrande i de frågor i propositionen, som äro av administrativ art och beträffande vilka det alltså står statsrådet fritt att taga den skäligen hänsyn han själv finner befogad till kyrkomötets yttrande.

Herr talman! I övrigt ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag och slutar med att uttala min förhoppning om att den av statsrådet utlovade utredningen angående definieringen av begreppet kyrkolag snarast kommer till stånd, så att kyrkofrågor, som organisatoriskt gripa in i kyrkans liv, verkligen garanteras kyrkomötets medbestämmanderätt.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag skulle vilja börja med att säga ett par allmänna ord rörande detta betänkande för att sedan stanna några minuter vid den mer kyrkorättsliga fråga, som i den allmänna diskussionen trätt i förgrunden.

När utskottet gått att behandla denna fråga, har utskottet självfallet varit bundet av 1949 års principbeslut. Å andra sidan funnos i det beslutet åtskilliga luckor att fylla ut eller preciseringar att göra. Utskottet har dock varit i hög grad kringskuret vid sin behandling av frågan. Men i själva verket synes det mig dock, som om lösningen av den materiella huvudsaken, d. v. s. inplaceringen av prästerskapet i det statliga lönesystemet — varom beslut väl här kommer att fattas om någon timme — är att betrakta och beteckna som en god lösning, som väl motsvarar både skälighets- och lämplighetskrav, vid en jämförelse i stort sett av de prästerliga befattningshavarna med andra statliga befattningshavare. Det har dock funnits en viss tendens i propositionen — kanske inte så framträdande men likväl i alla fall lätt att märka — att i vissa detaljhänseenden missgynna prästerna relativt sett. Det är väl detta som har lett till att en viss misstämning eller irritation kommit att skapas.

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

Utskottet har varit besjälade av önskan att på en del av dessa detaljpunkter försöka att, utan att bryta mot principbeslutet, utjämna olikheterna mellan andra statens tjänare och kyrkans. Jag har i det erkännande, som statsrådet nyss gav utskottet, lagt in den tolkningen, att statsrådet för sin del är tillfredsställd med det sammanjämningsarbete, som verkställdes inom utskottet.

På en eller annan punkt skulle jag ha velat gå något längre, när det gällt att tillmötesgå rimliga önskemål från kyrkans sida. Men antagligen ha väl andra ledamöter inom utskottet i några andra fall varit ännu mer tveksamma, om utskottet skulle gå så långt som det nu gjort. Kvar står i alla fall en bestämd strävan hos de olika grupperna inom utskottet att genom ömsesidiga eftergifter nå fram till en samförståndslösning. Till slut kvarstod det endast två reservationer inom utskottet. Jag skall inte nu gå närmare in på dessa reservationer. Jag vet att de komma att debatteras senare. Jag finner det i sin ordning att utskottets ordförande och herr Rubbestad, som deltagit i kommittén, närmare ingå i svaromål på dessa rent tekniska punkter.

I ett par fall ha frågorna ställts på framtiden. Jag tänker då i första hand på frågan om biskopslönerna, beträffande vilka olika meningar inom utskottet gjort sig gällande om den rätta tolkningen av 1949 års beslut. Där har jag för min del anslutit mig till ett särskilt yttrande, där det uttalas att man borde i princip fullfölja den gamla traditionen med likställighet i lönehänseende mellan biskopar och landshövdingar. Även beträffande ödebygdspresterna har frågan skjutits på framtiden genom att man från utskottets sida tillmötesgått en hemställan på den punkten från regeringens sida. Jag ställde i utskottet ett yrkande om direkt skrivelse i denna sak. Men när vi nu alla kunnat enas inom utskottet, hoppas jag, att ödemarksprästernas speciella problem, som

är inte bara av kyrklig utan även framför allt av kulturell betydelse, måtte komma att beaktas av regeringen så fort sig göra låter.

Vi ha alla inom utskottet alltså hoppats på — i varje fall har jag personligen gjort det — att kunna medverka till att den nya löne regleringen skall kunna träda i kraft under så liten strid som möjligt. Det rör sig om ca 10 miljoner kronor, inklusive de nya rörliga tilläggen, som på detta sätt komma prästerskapet till godo. Jag tror, att man bäst kan uttrycka saken så, att det efter regleringens ikraftträdande inte finns något fog för att här i Sverige tala om feta pastorat, prästerna ha fått den lön som ungefärligen motsvarar deras yrke. Lönen är inte särskilt hög.

Även andra frågor skulle, om tiden medgivit det, ha fordrat en mer ingående behandling inom utskottet. Jag tänker då exempelvis på frågan om den dubbla avräkningen och beräkningen av prästernas hyresersättning i Stockholm. Likaså är det många inom utskottet som oavsett partifärg hade velat få till stånd en lösning av semesterfrågan för prästerna. Jag skall emellertid avstå att gå in på dessa frågor.

Jag skall i stället säga ett par ord om kyrkomötets ställning. Jag vill uttala min odelade tillfredsställelse över den förklaring, med vilken statsrådet Quensel inledde denna debatt, nämligen att han ämnar igångsätta en utredning rörande förhållandet mellan regering, riksdag och kyrkomöte eller rättare sagt beträffande kyrkomötets statsrättsliga ställning. Jag tror att just nu är tidpunkten för en sådan utredning synnerligen läglig bl. a. och inte minst med hänsyn till den nya lagstiftning om religionsfrihet, som riksdagen för sin del gav sin anslutning till för några dagar sedan. Jag vill dock med denna tillfredsställelse förbinda den förutsättningen, att utredningen skall ske från objektiva utgångspunkter och utan att syfta till att destruera ett snart 100-årigt

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

på det hela taget mycket väl fungerande rättsförhållande mellan staten och kyrkan, representerad av kyrkomötet.

Utskottet har, som statsrådet nyss nämnde, gjort ett försök till samman- skrivning av sin uppfattning rörande den statsrättsliga sidan av problemet. Det kanske här bör sägas, att beslutet i fråga tillkom sent en natt och att detta är en av förklaringarna till att det är något av oklarhetens skymning över uttalandet. Men i det hänseendet är uttalandet icke unikt. Det finns åtskilliga andra liknande. Jag tänker då bl. a. på det mycket omdebatterade uttalande, som 1936 års lagutskott gjorde, ett uttalande som inte heller på något sätt är ett mönster i fråga om klarhet.

Det är möjligt, att den nu träffade kompromissen, om jag så får säga, inte tillfredsställer alla. Ja, den kanske inte fullt tillfredsställer någon. Jag vill emellertid för egen del bekänna, att jag från början gjorde mina förbehåll. När fullständig enighet inte kunde nås, ansåg jag mig berättigad att markera dessa mina förbehåll med en blank reservation. Jag hade nämligen önskat att formuleringarna skulle ha blivit litet anorlunda.

Min huvudsakliga invändning rör frågan om det konstaterande som statsrådet gör i propositionen, när han säger att det inte är möjligt att biträda kyrkomötets uppfattning att kyrkomötet har en grundlagsenlig medbestämmanderätt i fråga om den nu aktuella författningsregleringen.

För att inte bli alltför långrandig skall jag undvika att gå in på själva problemläget. Eftersom denna fråga inte på länge debatterats i kammaren, kanske jag dock först skall erinra om att kyrkomötets kompetens regleras av två paragrafer i regeringsformen, nämligen § 87, som stadgar att kyrkomötet skall ha medbestämmanderätt vid stiftande, förändring eller upphävande av kyrkolag, och § 114, som säger att kyrkomötet har medbestämmanderätt när

det gäller ändring eller upphävande av de gamla privilegierna.

För att återgå till statsrådet Quensels uppfattning, så har jag utomordentligt svårt att förstå att den teckning som så förbehållslöst görs i propositionen kan vara riktig. Jag tyckte mig förmärka att herr statsrådets anförande nyss innebar en liten nyansering i förhållande till vad som står i propositionen.

Jag vill här slå fast följande. När kyrkomötet 1910 medgav att lönesystemet skulle ordnas på ett annat sätt, skedde detta i form av en förklaring att det var endast en ändring av privilegierna, som då gjordes. Vidare är det inte möjligt att hävda att praxis på något sätt skulle ha varit entydig under alla de 40 år som gått sedan 1910 års beslut. Praxis var entydig ända fram till slutet av 1930, men gick då i en helt annan riktning än den som nu anges i propositionen. Går man till en rad av eklelesiastikministrar — Westman, Rydén, Bergquist, Olof Olsson (1925), Almqvist, Lindskog, Staden och slutligen Engberg 1934 — så ha alla dessa handlat på ett och samma sätt, nämligen låtit beslut om ändringar i fråga om de prästerliga lönerna bli föremål för kyrkomötets medbestämmanderätt.

Jag skall inte här gå in på frågan om hur man skall tolka uttalandet av 1936 års lagutskott. Detta uttalande har ju bl. a. åberopats i propositionen. Jag vill endast konstatera, att det uttalandet av andra tolkats på ett rakt motsatt sätt.

Sedan ha vi det ställningstagande, som kyrkomötet hade 1949, mot vilket statsrådet polemiserade. Det innebar att man ansåg att en medbestämmanderätt var för handen formellt när det gällde de prästerliga lönerna.

Även om en och annan av de statsrättslärare och teologer, som yttrat sig i dessa frågor, har tillåtit sig en tolkning som tillkommit under intryck av vissa kyrkopolitiska uppfattningar, så är det dock märkligt att praktiskt taget alla som uttalat sig — Thulin, Sigurd Hans-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

son, Malmgren, Reuterskiöld, Sundberg, Herlitz, justitierådet Grefberg, Brilioth, Rodhe, professor Helander och komminister Högberg — ha gjort det i samma riktning, d. v. s. på ett annat sätt än statsrådet gjort. Bland fackmännen är det egentligen endast kammarrådet Tom Wohlin som uttalat sig i motsatt riktning, d. v. s. har samma mening som statsrådet.

Nu skall jag emellertid medge att meningarna mellan de av mig här åberopade personerna så till vida äro skiljaktiga, att en del av dem anse, att dessa prästerliga lönefrågor äro att betrakta som kyrkolagsfrågor, medan andra anse, att de äro att betrakta som frågor rörande kvarstående privilegier. Jag vill också gärna medge att fr. o. m. 1938 har praxis varit en annan. I stället för medbestämmanderätt har kyrkomötet sedan dess endast fått en yttranderätt i dessa frågor. Men då bör det ändå observeras, att de spörsmål, som det sedan dess varit tal om, aldrig ha varit några centrala frågor för kyrkan. Snarast kan man säga att det rört sig om ärenden, som antingen varit bagatellartade eller av mer automatisk eller periferisk art. Jag tänker exempelvis på frågan om klockarnas avlöning, som ju inte kan vara lika central som prästernas.

Det kanske under denna debatt kommer att åberopas att ecklesiastikminister Bagge för sin del medverkade till att 1938 års praxis fortsatte. Man bör emellertid enligt min mening icke tillmäta detta förhållande särskilt stor betydelse, framför allt på grund av den ganska ringa valör som dessa frågor hade i anseende till att kriget då rasade. Vidare bör man betänka, att ecklesiastikminister Bagge var relativt ny i ämbetet och knappast hade tid att helt genomtränga detta delikata problem.

Jag vill här alltså konstatera, att det inte finns någon entydig praxis som skulle kunna ge ett stöd åt statsrådet i dennes tolkning. Snarare talar praxis i motsatt riktning. När det gäller konsti-

tionell praxis, har jag för mig — det kanske visserligen kan sägas mot mig att jag icke är jurist — att en sådan icke kan uppstå vid sidan av den skrivna rätten med mindre detta erkännes av alla de parter, som ha kompetens i frågan. Först därigenom kan en ändring av sedvänja anses vara för handen och bli bindande för framtiden. Men, som jag nyss framhållit, mot bakgrunden av praxis, mot bakgrunden av 1930 års kyrkomötes uttalande i samband med ändringarna av dessa privilegier och mot bakgrunden av 1949 års kyrkomötes uttalande kan denna förutsättning av ömsesidigt bifall från de kompetenta organens sida icke sägas föreligga.

Herr talman! Jag skall nöja mig med detta i den rent rättsliga frågan. Jag har sagt det för att redovisa den personliga uppfattning jag kommit till, när jag försökt tränga till botten i denna fråga. Jag vet att andra synpunkter kunna läggas på denna fråga. De ha delvis berörts i det sammansatta utskottets utlåtande, t. ex. lagrådets uttalande att lag, som stiftats på ett visst sätt, också skall upphävas eller ändras på ett visst sätt. Detta skall jag emellertid förbigå.

Nu tillkomma självfallet en del rent praktiska spörsmål. Jag förstår, att när det gäller frågor av denna art är det ibland helt enkelt ogörligt, eller i varje fall mycket opraktiskt, att varje liten ändring, som endast kommer som en automatisk följd av vad riksdagen beslutat beträffande andra statstjänare, skall gå till kyrkomötet för avgörande. I den fortsatta utredningen får man här, såvitt jag förstår, taga hänsyn till de rent praktiska problemen och försöka göra den nödvändiga avvägningen. Det viktigaste här är kanske ändå inte den rent juridiska sidan. I varje fall tror jag att meningarna äro så pass delade, att vi knappast föra frågan framåt genom att taga upp någon längre juridisk diskussion.

Utöver detta finns det dock en principiell bakgrund till dessa frågor. Så-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

vitt jag förstår är det evident, att när kyrkomötet för snart 90 år sedan infördes och man i regeringsformen intog stadgandena i §§ 87 och 114 ville man — alldeles bortsett från det formella innehållet i dessa bestämmelser — garantera kyrkomötet medbestämmanderätt när det gällde lag, när det gällde kyrkans egendom och när det gällde kyrkans centrala organisation sådan denna var reglerad genom privilegierna.

Jag frågar mig nu — och jag tycker att alla, som äro intresserade av dessa spörsmål och som representera en annan mening än jag böra göra detsamma — om det finns något tvingande skäl att rubba denna ordning. Det synes mig som om det just är den frågan, som i dag är aktuell. Den har blivit dubbelt aktuell efter den nya religionsfrihetslagstiftningen. Jag skulle till och med vilja säga att den blivit tredubbelt aktuell i och med att 1949 års riksdag konfirmerade beslutet om »kyrkomötets demokratisering», som det hette, d. v. s. en sådan reform av kyrkomötet, att lekmännen numera ha en mycket stor majoritet där.

Det vore väl ur många synpunkter förunderligt om man, sedan man dragit ut vissa konsekvenser av detta resonemang, ändå vidhåller statsrådets tolkning. Jag tänker t. ex. på frågan om vakanssättningen. Jag tvivlar inte på att Kungl. Maj:t har rätt att — som statsrådet här talar om — i vissa fall när det gäller någon speciell situation vakanssätta prästerliga tjänster. Men har Kungl. Maj:t rätt att utan kyrkomötets hörande vakanssätta alla eller så gott som alla tjänster under en viss följd av år? I så fall skulle man kunna fortsätta resonemanget och säga, att Kungl. Maj:t skulle ha denna rätt under en ännu mycket längre tid. Det måste här finnas en klar gräns, och enligt min mening måste denna gräns av praktiska skäl bestämmas så, att kyrkan bör ha ett rimligt inflytande över sin egen organisation.

Även när man går över till problemen om förflyttning av präster eller t. ex. avsättning av präster, rör man sig med mycket känsliga frågor — känsliga inte minst ur kyrkans synpunkt, alldeles bortsett från att de också äro känsliga ur församlingarnas, d. v. s. ur kommunalrättsliga synpunkter. Det svar som kan ges — och kommer att ges — nämligen att regeringen aldrig har velat främtaga kyrkomötet rätten till yttrande, tycker jag inte på något sätt är en invändning av relevans. På tal om yttranderätten vill jag säga: Kammarkollegium får ju yttra sig, alla domkapitel få yttra sig och likaså statskontoret. Man kan inte på detta sätt ställa kyrkomötet — valt på sitt sätt och allsidigt representerande hela landets lekmän och präster — i samma klass som t. ex. ett ämbetsverk. Skulle man helt och hållet draga ut konsekvenserna av detta resonemang — jag vill inte säga att en sådan tankegång verkligen ligger bakom statsrådets uttalande till protokollet här, men den skulle mycket väl kunna göra det — skulle faktiskt den svenska statskyrkan bli det enda samfund, som inte hade klar medbestämmanderätt i sina egna centrala organisationsfrågor. Med tanke på religionsfrihetsbeslutet nyliken synes det mig som om detta skulle leda till orimligheter, även om man genom en förtolkning av grundlagen skulle kunna göra detta tillvägagångssätt konstitutionellt.

Jag skulle vilja fråga om staten i nuvarande tid har någonting att frukta om man visar liberalitet mot det samfund, som den svenska kyrkan utgör. Kyrkomötet har ju i alla tider i stort sett avspeglat sin egen period. Så har det gjort tidigare, och så gör det även nu. Såvitt jag kan se, har det emellertid aldrig under dessa 90 år rätt någon kulturkampsstämning mellan stat och kyrka. Någon sådan stämning råder inte heller i dag. Faktum är att kyrkomötet har bestått av kloka representanter — de ha kanske många gånger varit klokare i sitt all-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

mänpolitiska framträdande än riksdagens ledamöter vid vissa tillfällen varit. Jag vill här inte alls idealisera äldre förhållanden, vilka självfallet böra bedömas från sina egna utgångspunkter, men jag konstaterar ännu en gång att det inte har rätt några djupare konflikter mellan stat och kyrka i gången tid. Jag kan inte heller se att det just nu föreligger något stoff för en sådan strid.

Vad vi här diskutera är ju endast kyrkomötets vetorätt i vissa frågor. Denna bör enligt min mening vara det centrala. Riksdagen har ju alltid kvar sin rätt. Riksdagen kan aldrig övertrumfas av kyrkomötet. Riksdagen kan möjligen — såsom det hänt någon gång tidigare — influeras av kyrkomötet i den mån de synpunkter kyrkomötet framför i en viss fråga kunna synas värda ett beaktande. Kyrkomötet har alltid att välja mellan en hårt radikal, desperat väg eller söka samförstånd med riksdagen, och hittills har, såvitt jag vet — under vilka politiska ledstjärnor vi än levat — kyrkomötet försökt rätta sin kurs efter tidsläget.

Därtill kommer till sist, herr talman, att kyrkan ändå är ett samfund; dess liv och lära kan knappast vara en majoritetssak, utan dessa ting äro uttryck för individens tro eller vilja. Att majorisera eller undertrycka ett fritt religiöst samfund kan därför aldrig vara någon klok politik — i varje fall inte så länge detta samfund visar sin lojalitet mot staten. Tvärtom bör väl samförstånd i fortsättningen, liksom hittills, vara det åtråvärda. Det synes mig därför som om det föreligger någon sorts motsättning mellan den proposition, som ecklesiastikdepartementet har lämnat, och den proposition, som justitiedepartementet lämnade när det gällde religionsfriheten.

Nu har det sagts här — och därmed vill jag sluta, herr talman — att det skulle leda till ett fördröjande av dessa frågors lösning eller ett fördröjande av ikraftträdandet av den nya löneregle-

ringen om kyrkomötet skulle höras. Jag undrar verkligen, om det skulle behöva leda till ett uppskov. Kyrkomötet skall ju ändå sammanträda i höst, och vissa förberedelsearbeten kunna väl alltid göras undan i departementet. Några absolut tvingande skäl när det gäller tidpunkten för ikraftträdandet av dessa bestämmelser synas i varje fall inte mig vara för handen. Jag tycker att det vore en dålig start för religionsfriheten om man skulle behöva frukta, att kyrkans frihet inom dess centrala sfärer numera skulle beskäras. Jag finner därför den utredning, som statsrådet här utlovat, vara både oportun och mycket behövlig. Förutom att fastställa nya lönebestämmelser för prästerna borde man även kunna gripa tillfället och försöka skapa en modus vivendi på detta område för att få större klarhet, samtidigt som man naturligtvis också toge alla de praktiska synpunkterna i beaktande. Jag har oerhört svårt att förstå att det inte skulle finnas någon möjlighet att lägga en god grund just nu för ett samarbete mellan stat och kyrka, mellan riksdagen och kyrkomötet — en grund, som inte behövde kränka någons politiska eller kyrkliga intressen.

Men de förbehåll jag här gjort ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Staxäng* och *Braconier*.

Herr statsrådet **QUENSEL**: Herr talman! Vad beträffar den konstitutionella frågan om kyrkomötets medbeslutanderätt vill jag först betona, att det naturligtvis inte kan vara fråga om att visa större eller mindre välvilja mot kyrkomötet. Det gäller att följa grundlagen och göra sitt bästa för att rätt tolka dess bestämmelser.

Kyrkomötet har enligt regeringsformen rätt att medverka som beslutande organ i två fall, dels när det är fråga

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

om stiftande, förändring eller upphävande av kyrkolag, dels när det är fråga om ändring eller upphävande av privilegier, i vilket senare fall kyrkomötet har vetorätt. Ekonomiska frågor av nu förevarande art ha aldrig behandlats på sätt som är föreskrivet angående kyrkolag. Privilegielagstiftning är det nog svårt att kalla dessa avlöningsförfattningar med tillhör, eftersom det vid tillkomsten av 1910 års lagkomplex, såvitt jag förstår, tydligt framgick att man då avskaffade de förut på detta område gällande privilegierna. Riksdagen fällde år 1908 ett motionsvis framfört förslag om att förse vissa av de nya författningsbestämmelserna med privilegieskydd.

Men, säger man, under en följd av år har kyrkomötets godkännande av lagändringar på detta område inhämtats. Ja, efter tillkomsten av 1910 års författningar skedde detta under ett par decennier framåt, men under 1930-talet slog man åter om, ty det är att märka, att denna ekonomiska lagstiftning före 1910 icke underställdes kyrkomötet för antagande.

Man menar nu att tillfället varit lämpligt att med bortseende från äldre praxis även gå ifrån den praxis, som tillämpats sedan ett 15-tal år tillbaka. Man skulle i stället använda det system, som tillämpades åren omkring 1915—1935, denna 20 år långa period av kyrkomötets snart 90-åriga tillvaro. Man måste då fråga varför man skall gå ifrån den praxis, som nu senast rått, för att gå tillbaka till det system, som tidigare tillämpades under ett par decennier. När man inte kan få in bestämmelserna under kyrkolag eller privilegier, på vilken grund skulle man göra detta avbrott? Jag för min del tror att man under den tid, då man verkligen inhämtade kyrkomötets samtycke i dessa frågor, inte gjorde fullt klart för sig, på vilken rättsgrund man stod.

Det påpekades av herr Håstad, att

många ecklesiastikministrar följde detta system. Ja, det är riktigt. De fungerade emellertid mestadels under en mycket kort tid och hade, som herr Håstad sade om statsrådet Bagge, inte så mycket tid att sätta sig in i saken. Man kanske rent av tänkte, att eftersom Kungl. Maj:t kan inkoppla riksdagen som medbeslutande utan att det är fråga om lag, som skall med riksdagen antagas — allmän civillag alltså — så kunde man göra på samma sätt när det gällde kyrkomötet. Skillnaden är emellertid den, att när det gäller riksdagen är en sådan rätt Kungl. Maj:t given i § 89 regeringsformen. Någon motsvarighet beträffande kyrkomötet finns inte.

Slutligen åberopar man formalteorien, att en författning skall ändras och upphävas i samma ordning som den tillkommit. Men att 1910 års lagstiftning tillkom med kyrkomötets samtycke berodde enligt departementschefens uttryckliga besked i 1908 års proposition på att det var fråga om en ändring av privilegierna. Jag kan inte förstå att detta inhämtande av kyrkomötets samtycke för all framtid kan göra den nya lagstiftningen till ett komplex, som vid sidan av regeringsformens bestämmelser skall ligga under kyrkomötets lagstiftningsrätt.

Jag upprepar, att det här inte är fråga om att visa kyrkomötet tillmötesgående eller välvilja. Här sammanfaller i eminent mening rätten med plikten. Rätt att låta kyrkomötet vara medbestämmande har regeringen när den har plikt att så göra — inte eljest.

Jag har för min del inte kunnat komma längre, och jag har ansett mig vara skyldig att något utförligare redovisa huvudlinjen i min tankegång. Det är dock möjligt att den utredning, som jag vågat ställa i utsikt, kan ställa frågan i en annan belysning.

Herr HASTAD (kort genmäle): Herr talman! Jag skall självfallet inte upp-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

repa vad jag sade förra gången. Det var mera en personlig deklaration, som jag då gjorde. Jag vill dock ännu en gång betona, att när kyrkomötet 1910 gick med på dessa ändringar, skedde det endast under den uttryckliga förutsättningen, att det rörde sig om en ändring av privilegierna och således inte något upphävande av dem. Kyrkomötet var ju i detta fall obestriddigen enligt regeringsformen en kontraherande part.

Herr statsrådet ville inte bestrida — och han kan inte heller göra det — att praxis när det gäller centrala frågor under större delen av denna tid gått i den riktning, som jag här angav, nämligen att kyrkomötet hördes.

Statsrådet kom med den förklaringen, att eklestiastikministrarna i fråga inte hade suttit så lång tid och att det således var fåkunnighet från deras sida. Då vill jag bara fråga om detta också gäller den socialdemokratiska eklestiastikministern Olof Olsson som, när han sista gången lade fram proposition för kyrkomötets samtycke, satt sin tredje regeringsperiod. Om honom kan väl ändå inte detta sägas?

Herr LINDBERG: Herr talman! Man kan kanske betrakta det som en ödets ironi att jag skall stå här i kväll och diskutera prästlönefrågor. Jag tillhörde dem, som år 1949 var absolut motståndare till att ett principbeslut då skulle fattas. Hade vi, som voro motståndare till detta, fått igenom vår vilja, så hade denna fråga i varje fall inte i dag kunnat föreligga till slutbehandling. Jag undrar om det inte vore skäl för alla dem som hålla på att diskutera den konstitutionella frågan att också tänka en smula på ställningstagandet 1949. Det kan ju hända, att en hel del skulle vilja vara med om att avslå såväl utskottets utlåtande som Kungl. Maj:ts proposition i detta ämne. Vissa prästmän ute i landet ha signalerat, att man borde vänta med avgöran-

det dels för att kyrkomötet skulle få tillfälle att diskutera frågan, dels för att man ville se verkningarna av den nya religionsfrihetslagen, som antogs för en tid sedan, dels också för att man inte tycker om bestämmelsen rörande vakanssättningen.

För den händelse dessa prästmän, som fört agitation och i vissa fall även vid sammankomster ute i landet antagit uttalanden och resolutioner i denna riktning, skulle få sin vilja fram, torde det inte vara många här i kammaren, som kunde ha så mycket att invända mot detta. Däremot torde det stora flertalet prästmän ute i landet säkerligen vilja ha denna fråga genomförd så snart som möjligt utan att avvakta något kyrkomötesbeslut i ärendet.

När det gäller den konstitutionella frågan har jag personligen varit av den uppfattningen, att utskottet icke skulle avgöra den, därför att den i varje fall för oss lekmän är ganska komplicerad. Detta är så mycket mer förklarligt som sakkunskapen på området inte är fullt ense om hur det härvidlag skall förfaras. Det uttalande som utskottet har gjort i denna fråga borde, tillsammans med det meddelande, som statsrådet lämnade nyss om att den konstitutionella rättsfrågan skall utredas, tills vidare vara tillräckligt, tycker jag, och vi behöva väl knappast diskutera den saken mera i detta sammanhang. Vi lära i varje fall alltjämt komma att ha olika meningar på den punkten.

När frågan behandlades var det ju mycket bråttom, som statsrådet också påpekade, och det har varit svårt, i synnerhet för dem som inte tidigare varit insatta i hela det system som tillämpats på detta område, att sätta sig in i och bedöma verkningarna av det nya förslaget i förhållande till det gamla lönesystemet. Så mycket är i alla fall klart, att det nya systemet är till väsentlig fördel för praktiskt taget alla prästmän. Detta kan kanske utläsas enbart av den uppgift, som lämnats

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

i utskottets utlåtande, att prästmännen skulle tillföras ca 8 miljoner kronor i nya lönedel; 1½ miljon skall ju gå till pensioner.

Utskottet har i allt väsentligt följt Kungl. Maj:ts förslag utom på två punkter, där också de socialdemokratiska ledamöterna ha reserverat sig, i stort sett till förmån för Kungl. Maj:ts förslag. Den ena av dessa reservationer gäller § 17 i förslaget. Där ha samtliga socialdemokrater, som ha deltagit i justeringen av ärendet, undertecknat reservationen. Utskottsmajoriteten däremot går på en annan och betydligt dyrare linje än den reservanternas föreslagit. Den avvikelse som reservanternas ha gjort från Kungl. Maj:ts förslag avser bara de övre norrlandsdistrikten och gäller, om jag minns rätt, en merkostnad på 12 000 kronor — utöver Kungl. Maj:ts förslag alltså.

Nu har första kammaren, enligt vad som uppgivits, tagit reservationerna, varför det är önskvärt, att andra kammaren gör på samma sätt. Prästmännen komma icke att bli lidande på att dessa reservationer bifallas. Visserligen har det sagts, att de bli lidande på att § 25 enligt reservationerna får lydelse enligt Kungl. Maj:ts förslag, men därvidlag är ändå den jämförelse, som är gjord med folkskollärarna, inte riktigt hållbar. Är det så att det skall rättas till på detta område, borde det nog rättas till på det sättet, att det över hela linjen blir samma bestämmelser för både folkskollärare, präster och andra statens tjänstemän. Om de skola ha den bättre eller sämre förmånen, anser jag mig inte kunna bedöma, men i varje fall bör det vara likformighet på området. Reservationerna hålla på den mindre förmånen för prästmännen i jämförelse med folkskollärarna, och jag tror också, att det är en riktig synpunkt. Det är angivet att skollärarna böra ha den bättre förmånen beträffande löns utgående vid studiers bedrivande för att tjänstledigheten skulle passa med terminerna.

En lärare måste ta tjänstledigt för en hel termin, ett skäl som icke kan åberopas när det gäller prästerna.

Jag tror inte att det är nödvändigt att mer fördjupa sig i de spörsmål, som äro berörda i reservationerna, ty det är ju klart och tydligt angivet i utlåtandet vad frågan gäller. Jag hemställer således, herr talman, om bifall till de två reservationerna i vad det gäller §§ 17 och 25 och i övrigt till utskottets förslag.

Herr RYLANDER: Herr talman! Detta utskottsutlåtande har i vad det rör den konstitutionella frågan karaktären av en kompromiss, som herr Håstad redan har framhållit. Jag förmodar att kammaren inte förväntar av mig, att jag som utskottets talesman skall säga något närmare om vad som ligger bakom utskottsutlåtandet. Det skulle vara mycket svårt, då det säkerligen är många olika meningar och många schatteringar av olika meningar, som dölja sig bakom detsamma. Det är möjligt att utskottet, om tillräckligt med tid stått till dess förfogande, skulle ha kunnat åstadkomma något större klarhet, men jag vågar nog säga att Kungl. Maj:t ställt aldeles särskilt stora krav på detta sammansatta utskott, då utskottet på så kort tid måst gripa sig an med detta svåra problem.

Jag anser således att jag inte behöver skämmas för att jag inte har lyckats åstadkomma en bättre formulering än den som här förekommer. Måhända äro utskottsledamöterna eniga endast därom, att det hela är tämligen oklart men de ha — trots detta — ansett sig böra tillstyrka riksdagen att för sin del anta det framlagda förslaget med vissa ändringar. Det är med tillfredsställelse som jag liksom herr Håstad tagit del av meddelandet, att statsrådet Quensel är beredd att medverka till en utredning för att åstadkomma ett bestämmande av vad som menas med kyrkolag och omfatt-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

ningen av kyrkomötets medbeslutande-rätt.

Jag måste emellertid beklaga, att denna utredning icke har gjorts långt tidigare. Den rätta tidpunkten härför hade väl varit på 1930-talet, då en ny praxis inaugurerades på detta område, sedan en annan praxis tidigare tillämpats under ett par decennier. En alldeles särskild anledning att igångsätta en sådan utredning hade förefunnits för statsrådet efter 1948 års kyrkomöte, då frågan tillspetsades genom den meningsskiljaktighet, som förekom vid kyrkomötet mellan vederbörande utskott, vars utlåtande godtogs av kyrkomötet, och statsrådet Quensel.

Jag vill emellertid, samtidigt med att jag uttalar tillfredsställelse över att en utredning skall komma till stånd, uttrycka den förhoppningen, att det skall bli en förutsättningslös utredning, där man inte är bunden av vad som må ha gällt tidigare utan där man verkligen söker nå fram till en skäligen lösning av denna fråga, där man försöker att på allvar och utan all snålhet och prestige-lusta komma fram till en gränsdragning för kyrkomötets medbestämmanderätt, som kan anses rimlig. Kyrkomötet är ju inte numera någon alltför ensidigt kyrklig inrättning; man har demokratiserat det ganska väsentligt, och det kan ju nämnas i detta sammanhang att det nu sitter flera lekmän än präster i kyrkomötet.

Jag vill inte i vidare mån än som nu skett gå in på denna fråga. Skulle jag här också avge en personlig deklARATION — självfallet har jag också mina tankar utöver själva utskottsutlåtandet — riskerar jag att också andra ledamöter komma att tala i kanske tjugo minuter om denna sak, och då är jag rädd för att vi tära alltför mycket på den långa natten vi ha framför oss. Jag skall i stället, herr talman, ägna mig något åt en del särskilda frågor i detta sammanhang. I den mån andra frågor inte bli berörda — även om de behandlats i

motionerna — skall jag på grund av den knappa tiden inte gå in på dem. Jag vill hoppas och tro, att de motionärer, som fått sina yrkanden behandlade av utskottet, skola, i den mån de inte här ge till känna något missnöje, vara nöjda med utskottets ställningstagande.

Vad beträffar den omstridda frågan om vakanssättningen föreföll det mig som om herr statsrådet var helt ense med utskottet på den punkten och godtog den utveckling av saken, som utskottet har förebragt. Jag skall därför inte ta upp tiden med att närmare gå in på den frågan, i all synnerhet som jag vet att andra talare komma att beröra den.

På förekommen anledning, herr talman, skall jag dock något beröra frågan om flyttningersättningen, en punkt där utskottet har föreslagit en viss ändring. I propositionen hade föreslagits, att präster skulle äga rätt till flyttningersättning endast vid tvångsflyttning av ordinarie präst. Utskottet har föreslagit en annan väg, nämligen att präst skall äga rätt till ersättning för flyttningsskostnad enligt de för statstjänstemännen gällande bestämmelserna. Det blir alltså vid tvångsflyttning och vid befordran, dock icke vid befordran från en komministertjänst till en annan sådan tjänst eller från en kyrkoherdetjänst till en annan sådan tjänst. Det kan sägas att detta utskottets uttrycksätt måhända inte är alldeles klart. Det kan nämligen inträffa ett egendomligt specialfall. Det finns ju kyrkoherdar i lönegrad Ca 27, men det finns komministrar som komma upp i Ca 28. Rent formellt skulle alltså föreligga befordran, även då en kyrkoherde i Ca 27 själv söker sig till en komministrator i Ca 28. Tvekan kan då råda, huruvida med utskottets skrivning flyttningersättning skall utgå i sådant fall. Jag vill, herr talman, tillkännage, att det inte är utskottets mening att det i sådant fall, då det sker en befordran så

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

att säga baklänges, från kyrkoherde till komminister, skall utgå flyttningersättning.

Jag vill så, herr talman, något beröra 17 § och den reservation, som har fogats till utlåtandet i den delen. Jag är ledsen att jag nog måste något längre uppehålla mig vid denna fråga. Enligt principbeslutet skall vid klassificering av kyrkoherdetjänsterna på olika lönegrader såsom huvudsaklig klassificeringsgrund tagas den för närvarande vid kyrkoherdebefattningarna utgående s. k. reglerade lönen. Emellertid förutsattes, att det poängberäkningssystem, baserat på den reglerade lönen, som man sålunda i princip lade till grund, skulle ytterligare övervägas av prästlönekommittén.

Denna kommitté har sedermera, som det vill synas efter mycket grundliga utredningar och överväganden, förordat att man skulle göra ett par särskilda »korrektioner», som jag inte nu skall gå närmare in på. Det har emellertid under remissförfarandet och ärendets beredande i departementet uppkommit fråga om att göra ytterligare korrektioner, utöver vad kommittén föreslagit. Då olika meningar uppstått om hur man skall förfara i detta hänseende och flera vägar att välja på finnas i propositionen, utskottsutlåtandet och en reservation, anser jag mig böra mer utförligt behandla den saken, så att kammarens ledamöter skola ha någon möjlighet att bilda sig en uppfattning om hur det ligger till. Prästlöner höra nu en gång för alla inte till vare sig det roligaste eller det mest lättfattliga man kan befatta sig med.

Alltnog, herr talman, den reglerade lönen, som alltså i princip skall ligga till grund för inplaceringen, består dels av ett grundbelopp och dels av vissa fyllnadsbelopp. Det finns således bl. a. ett fyllnadsbelopp för folkmängd, och därvid skall folkmängd i annexförsamling, där komminister har ansvaret för kyrkobokföringen under kyrkoherdens

tillsyn, frånräknas. Det finns vidare ett tilläggsbelopp för areal, och det är då att märka, att även annexförsamlingens areal skall medräknas, trots att församlingen har en särskild komminister, som handhar kyrkobokföringen. Slutligen finns ett tilläggsbelopp för särskilda förhållanden.

Korrektioner ha ifrågasatts dels beträffande fyllnadsbeloppet för folkmängd och dels beträffande fyllnadsbeloppet för särskilda förhållanden. Beträffande fyllnadsbeloppet för areal har däremot inte ifrågasatts någon korrektion. Om de föreslagna korrektionerna beträffande fyllnadsbeloppet för särskilda förhållanden råder inte heller någon meningsskiljaktighet. I fråga om korrektion av fyllnadsbeloppet för folkmängd är det ju så, som jag nämnde, att även enligt den nu gällande ordningen folkmängd i en annexförsamling med egen komminister frånräknas vid bestämmandet av fyllnadsbeloppet till kyrkoherdens lön. Kommittén föreslog ingen korrektion beträffande fyllnadsbeloppet för folkmängd.

Kommittén underströk i detta sammanhang att det var angeläget, att man gick in för en mekaniskt verkande anordning och att korrektionsreglerna inte skulle kräva ett diskretionärt avgörande. Över huvud taget synes det som om kommittén varit ganska obenägen att göra alltför många korrektioner.

Under remissbehandlingen föreslogo ett par ämbetsverk — kammarkollegiet och statskontoret — ytterligare en korrektion och detta i fyllnadsbeloppet för folkmängd. Det är nämligen så att på grund av sin ordalydelse har stadgandet om frånräknandet av folkmängd för annexförsamling inte kommit att tillämpas, när man infört de nya arrangemangen med kyrkobokföringsdistrikt, som kan förestås av en komminister utan egen annexförsamling eller av en kyrkoadjunkt.

De båda ämbetsverken ansågo nu, att

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

då förutsättningarna för en reduktion av folkmängden vid beräkning av fyllnadsbeloppet, nämligen minskning av arbetsbördan för kyrkoherden, äro enahanda, vare sig det är en komminister eller kyrkoadjunkt som sköter kyrkobokföringen eller det särskilda kyrkobokföringsdistriktet utgör egen församling eller ej, borde över huvud taget i sådana fall en korrektion ske.

Föredragande statsrådet har i propositionen fullföljt detta uppslag. Statsrådet yttrar att riksdagen i samtliga dessa fall, d. v. s. då en komminister eller kyrkoadjunkt har att sköta kyrkobokföringen i en viss del av ett pastorat, är det kyrkobokföringsuppdrag, som anförtrotts den biträdande prästen, kriterium på såväl en markerad självständighet i hans tjänstverksamhet som en däremot svarande avlastning av kyrkoherdens ansvar och arbetsbörda. Detta förhållande bör enligt statsrådet påverka den nya löneavvägningen för kyrkoherden. Han biträder därför ämbetsverkens förslag, att kyrkoherdens fyllnadsbelopp för folkmängd skall omräknas efter nyss angiven grund, om i pastoratet finnes en biträdande präst med självständig kyrkobokföring.

Emellertid har statsrådet gått ännu ett steg längre i det han ansett, att en omräkning av kyrkoherdens fyllnadsbelopp för folkmängd även bör ske i sådant pastorat, där biträdande präst finnes med eget tjänstgöringsområde men utan primärt ansvar för kyrkobokföringen. Statsrådet har till stöd för denna uppfattning anfört, att det inte är kyrkobokföringsuppdraget som sådant utan i stället uppdraget såsom uttryck för den biträdande prästens självständiga handhavande av pastoralvården i församlingen eller kyrkobokföringsdistriktet, som härvidlag är avgörande.

En lika självständig tjänsteutövning tillkommer enligt statsrådets mening också en sådan komminister eller kyrkoadjunkt, som av vederbörlig myndig-

het tilldelats eget tjänstgöringsområde inom pastoratet utan att därvid ha pålagts det primära ansvaret för kyrkobokföringen. Statsrådet har påpekat, att innehav av eget tjänstgöringsområde också ansetts såsom en till högre lönegradsplacering kvalificerande faktor enligt inplaceringsreglerna för komministrar.

I ett par motioner har yrkats, att grunderna för kyrkoherdes inplacering i lönegrad skola fastställas i enlighet med prästlönekommitténs förslag.

Utskottsmajoriteten har gått på samma linje som prästlönekommittén. Orsaken härtill har varit att kyrkoherden trots allt svarar för kyrkobokföringen och pastoralvården i dess helhet i hela pastoratet, även om han har hjälp av en biträdande präst. Det har då ingen betydelse, om denne har kyrkobokföring och ett särskilt tjänstgöringsområde. Det är att märka, att en sådan kyrkoherde inte får något tjänstedubblersarvode eller vikariatarvode, då han tjänstgör i stället för sådan biträdande präst.

Denna fråga har, herr talman, intet omedelbart samband med de stora arealerna, som man möjligen kunde frestas tro, då man läser utskottsutlåtandet — jag beklagar att det kanske även i detta hänseende blivit något hastigt hopkommet — men medelbart är det klart, att arealen spelar en viss roll genom att det jämförelsevis ofta är i de geografiskt stora pastoraten, som egna tjänstgöringsområden förekomma. Företeelsen förekommer emellertid över hela landet. På sätt och vis kan man kanske säga att orättvisan i att inte få medräkna folkmängden i ett sådant eget tjänstgöringsområde är ännu större i ett geografiskt mindre pastorat söderut i landet, eftersom arealtillägget där ju knappast kan ge någon kompensation för kyrkoherden.

Utskottet har, utan att ha gjort någon egentlig utredning, fäst sig vid att denna korrektion i Luleå stift skulle föranleda nedplacering av inte mindre

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

än sex kyrkoherdar från lönegrad 33 till lönegrad 31, under det att i andra stift endast en eller annan och i många fall ingen alls blir nedplacerad. Ser man på Norrland så består det ju inte endast av de två nordligaste stiftet — Norrland omfattar ju t. ex. även Gästrikland och Hälsingland av ärkestiftet. Till sin natur äro vidare vissa delar av Dalarna, där det t. o. m. finns fjällbygder, och de norra delarna av Värmland fullt jämförbara med Norrland. — Man kommer då fram till att närmare 40 procent av de prästjänster, som bli degraderade på det sätt jag nämnde, om propositionen går igenom, äro lokaliserade till Norrland eller med Norrland jämförliga områden.

I utskottet var det ganska mycket tal om denna sak under de sena natttimmar, som utskottet fick ägna åt frågan. Jag sökte själv finna en lämplig lösning efter de linjer, som föreslagits av de båda ämbetsverk, jag tidigare berörde. För det ändamålet begärde också utskottet genom sin sekreterare vid ett par olika tillfällen kompletterande kostnadsuppgifter från departementet, men utskottet fick tyvärr aldrig några sådana. Det var ju heller inte mycken tid utskottet hade till sitt förfogande, och utskottet måste därför gripa sig saken an på basis av de uppgifter, som förelågo.

Såvitt jag kan erinra mig visade reservanterna inte något mera påtagligt intresse för att tillgodose Norrland i detta avseende, och något förslag i den riktningen framfördes inte under utskottsbehandlingen. Jag blev därför ganska överraskad över reservationens innehåll på denna punkt. Då reservanterna anmälde, att de eventuellt tänkte reservera sig, tog jag för givet att det skulle ske till förmån för propositionen, enär något annat yrkande inte framförts. Det klingar därför något sällsamt när det i reservationen anföres, att man »vid de överväganden, som förekommit inom utskottet» sär-

skilt hade siktat på Norrland. Man får därigenom det intrycket att just reservanternas förslag ställts under debatt i utskottet, men detta har som sagt inte varit fallet. Jag vill emellertid inte rikta alltför hård kritik mot reservanterna, ty de liksom utskottet i övrigt ha haft piskan över sig, och tiden gick fort när utskottet behandlade detta mycket svåra problem. Men jag beklagar att deras förslag inte blev framfört i utskottet, ty i så fall hade det måhända varit möjligt att åstadkomma samförstånd även i detta hänseende. Jag själv skulle i varje fall ha visat mig mycket mottaglig för alla argument. Då hade det kanske också varit möjligt för utskottet att trots den knappa tiden få de ytterligare uppgifter, som ansågos önskvärda.

Som det nu är måste jag anse, herr talman, att utskottets linje är mera rationell än reservanternas i reservationen nr 2). Jag vill inte bestrida, att propositionens linje på sitt sätt är klar och logisk och att utskottslinjen utmärker sig av en viss brist på logik. Enligt nu gällande lag tages folkmängden i annexförsamling med egen komminister med kyrkobokföringsskyldighet inte i betraktande vid bestämmandet av kyrkoherdes inplacering i lönegrad, och härutinnan har inte föreslagits någon korrektion. För att få full rättvisa och full logik på detta område skulle man, som jag ser det, egentligen ha gjort en korrektion i motsatt riktning och gått in för att folkmängden även i en sådan annexförsamling skulle få räknas med vid bestämmandet av kyrkoherdes lön. Man kan i mitt tycke inte komma ifrån, att en kyrkoherde, som har en eller flera biträdande präster med egna tjänstgöringsområden, i alla fall har ett ansvar för hela pastoratet. Det visar sig, som jag tidigare nämnde, att om en biträdande präst blir sjuk eller av andra orsaker inte kan tjänstgöra, sväller utan vidare kyrkoherdens arbetsbörda ut. Han har det fulla ansvaret för pas-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

toralvärden i dess helhet, för kyrkobokföringen och allt som vilar på hans ämbete. Det är helt naturligt, synes det mig, att storleken av detta ansvar inte direkt står i relation till den areal, som pastoratet omfattar, utan att det främst knytes till människorna och att alltså folkmängden blir avgörande. Det kan ju finnas, för att använda ett prästerligt uttryck, en del sökande själar ute i pastoratet, och ju flera dessa äro, desto större blir kyrkoherdens arbete, och desto större borde hans lön vara.

Jag betonar än en gång att en annan sida av samma sak är, att kyrkoherde inte får tjänstedubblersarvode eller vikariatarvode.

Vissa skäl kunna emellertid anses tala för att man skall gå den väg, som anvisats av de båda förut omnämnda ämbetsverken, men i mitt tycke är detta att fästa alltför stort avseende vid kyrkobokföringen som sådan. Den anses allmänt icke utgöra mer än högst hälften av prästens arbete. Att gå den vägen är dock, som saken nu ligger till, inte möjligt.

Enligt utskottets mening skulle ett bifall till propositionen i denna del eller till reservationen nr 2) inte vara väl förenligt med den grundläggande princip, som prästlönekommittén fört fram i fråga om inplaceringen och enligt vilken man borde tillämpa mekaniskt verkande regler, som inte förutsätta ett diskretionärt avgörande i de särskilda fallen. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag beträffande § 17 i prästlönereglementet.

En reservation föreligger också beträffande prästs rätt att erhålla tjänstledighet med B-avdrag för studier. Härvidlag har prästlönekommittén på sin tid jämställt prästerna med läroverkslärarna, som i detta hänseende inta en något gynnad ställning, i det att de under loppet av tio år kunna få vara tjänstlediga med sådant avdrag 360 dagar, medan andra statstjänstemän endast kunna få vara lediga 240 dagar.

Detta är nu ingen stor fråga. Man riktigt ser framför sig den arme prästen, som skall studera under tio års tid för att få denna lilla ynnest. Om man jämför honom med en annan statstjänsteman, tycker jag inte att det är så orimligt mycket begärt. Det är många skäl som tala för att man bör jämställa prästerna med lärarna i detta avseende. Prästerna äro ju för övrigt på sitt sätt lärare, och det är lika angeläget för en präst som för en läroverkslärare att komplettera sitt vetande. Jag tänker då inte så mycket på att prästen skall läsa vidare på ytterligare teologiska examina, utan jag tänker mera på värdet av att prästerna tillägnar sig andra kunskaper, som de kunna ha stor användning för i sitt prästerliga kall, såsom kunskaper i psykologi, i sociologi och liknande ämnen, i vilka en präst aldrig kan lära för mycket. Men detta är som sagt ingen stor fråga. Jag vidbliver emellertid utskottsmajoritetens yrkande i detta hänseende och ber slutligen, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Herr LINDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få säga endast några få ord i anledning av utskottsordförandens yttrande om reservationen nr 2), alltså den som gäller § 17 i prästlönereglementet. Det han sade var nog i stort sett riktigt, ty socialdemokraterna i utskottet voro först böjda att helt och hållet följa Kungl. Maj:ts förslag. Senare meddelade man emellertid, om jag minns rätt, att man skulle gå in för de i reservationen redovisade bestämmelserna för norrlandsprästerna. Frågan kom dock aldrig under diskussion, och det blev således inte tillfälle att närmare penetrera den. Det kan ju hända, att man, om så blivit fallet, kunde ha sluppit en reservation på denna punkt.

Saken får väl tillskrivas den oerhörda brådska, varmed hela ärendet skulle

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

behandlas. Man hade ju inte möjligheter att alltid framföra de synpunkter, som man skulle ha önskat lägga fram. Det var visserligen intet förbud mot att göra det, men var och en hade en känsla av att det var nödvändigt att begränsa sig, så att ärendet kunde hinna fram till kamrarna i tid för att bli avgjort före den 31 maj. Det är således dessa omständigheter som äro att tillskriva den — jag höll på att säga — oriktigheten, att det framställes ett annat yrkande i reservationen än det som framfördes och diskuterades i utskottet.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Med hänsyn till den sena timmen och den långa föredragningslistan skall jag försöka att begränsa mig till det yttersta.

Jag vill först säga att jag hoppas, att det ärende som vi nu behandla inte skall medföra sådan strid här i kammaren som fallet var, då vi i princip beslöto om prästlöneregleringen i december 1949. Jag förmodar att alla kammarens ledamöter ha lagt märke till, att det gjorts en hel mängd försämringar för prästernas vidkommande i det nya förslaget. Det har t. ex. skett en nedprutning av det avlöningsanslag, som enligt principbeslutet skulle utgå, med inte mindre än 1 400 000 kronor, och denna hänför sig till skilda delar av prästernas avlöning. Jag skulle naturligtvis helst önskat, att man kunde ha gått på den linje, som principbeslutet innebar, men jag har, som framgår av utskottsutlåtandet, funnit mig i det förslag, som utskottet kommit med. Jag tror, att det åtminstone tills vidare bör kunna godkännas.

Herr Hallén nämnde, att det ute bland prästerna, åtminstone i vissa delar av landet, har uppstått oro med anledning av den proposition, som framlagts i denna fråga, och även jag vet att så verkligen är fallet. Att denna oro kommit till uttryck på många ställen kan man ju i viss grad förstå. Den be-

ror kanske inte så mycket på de försämrade lönevillkor, som föreslås på vissa punkter, utan mer på den genomgripande omläggning av hela den kyrkliga organisationen, som ställes i utsikt i propositionen dels genom den vakanssättning som föreslås, dels genom den nya pastoratsindelning, som för närvarande håller på att utredas.

Det är självklart, att de båda sistnämnda spörsmålen måste väcka undran, och denna undran gör sig gällande inte bara bland prästerna utan också bland menige man ute i bygderna. Vi komma ihåg att det 1949, när frågan om pastoratsindelningen var före i riksdagen, rådde mycket delade meningar. Om man skall kunna finna sig i den nya pastoratsindelningen eller inte beror naturligtvis på hur den kommer att ta sig ut, när förslag en gång lägges fram. Jag tror för min del att det inte behöver bli så värst många indragningar av pastorat. Jag vet, att det finns ett och annat pastorat som är för litet och därför kan sammanlösas med ett annat, men å andra sidan finns det många stora pastorat, som kunna uppdelas på flera. Jag tar därför nästan för givet, att det borde kunna bli en utjämning mellan de små och de stora pastoraten, så att slutresultatet blir, att vi få ungefär samma antal pastorat som nu. Går man ut från denna ståndpunkt, behöver ju saken inte väcka alltför stor oro. Men man har fått den uppfattningen, att det här är fråga om inte bara en indragning av pastorat i ganska stor skala utan också av prästtjänster i övrigt, såsom komministraturer och adjunkturer. Det är givet att man då ute i bygderna, åtminstone i kyrkliga delar av landet, med oro tänker på att kyrkorna kanske skulle behöva stängas av brist på präster. Det vill man inte vara med om, och jag hoppas att den utredning, som pågår på detta område, tar hänsyn till att folk vill ha sina kyrkor och vill kunna gå dit även framdeles.

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

I fråga om vakanssättningen har utskottet i princip varit med om Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har dock uttalat, att på de håll, där det redan är klarlagt att det bör finnas en präst — och jag förmodar att det mycket ofta så är fallet — skall Kungl. Maj:t låta tillsätta en ordinarie befattningshavare genast, så att inte tjänsten behöver stå vakant till dess hela den nya organisationen är genomförd. Tar man detta i beaktande, tror jag att oron kommer att stillas ute i landet.

När det gäller den konstitutionella frågan vill jag säga, att jag i mycket stora delar kan ansluta mig till de synpunkter, som herr Håstad anförde. Det är självklart att det i de avseenden det här gäller är av stor betydelse att kyrkomötet beredes tillfälle att säga sin mening. Jag tänker särskilt på vakanssättningen, som berör den kyrkliga organisationen synnerligen intimt. Om en tjänst inte blir ordinarie, kunna nämligen många avstå från att söka den, då de inte anse sig ha tillräcklig visshet om hur det blir i framtiden, och detta medför skadeverkningar för kyrkan och den kyrkliga organisationen. Utskottet har också med kraft tryckt på att vakanssättningen skall vara mycket kortvarig. Vi ha av ordföranden för pastoratsindelningssakkunniga fått upplysning om att man kan vänta deras betänkande under år 1952, och därför har utskottet tänkt sig, att det inte behöver ta mer än något år ytterligare, innan hela organisationen kan vara klar. I uttrycket »något år» har utskottet inlagt betydelsen två eller högst tre år. Går det att hålla den tidtabellen, tror jag att man kan känna sig någorlunda lugn ute bland de präster och lekmän, som nu hysa oro inför den förestående omorganisationen.

Jag skulle vilja vädja till statsrådet att han, när kyrkomötet sammankallas i höst, ville låta det ta del av förslaget till löne- och pensionsreglering för prästerna samt avgiva sitt utlåtande över detsamma. Jag tror, att kyrkomö-

tet med hänsyn till den ståndpunkt, som det intog redan 1949, då det avgav sitt yttrande, och med hänsyn till önskvärdheten av att regleringen träder i kraft snarast möjligt, inte har några invändningar att göra. Men faktum är, att kyrkomötet skulle känna sig mera tillfredsställt, om det bereddes tillfälle att än en gång se på förslaget.

Beträffande utformningen av de olika paragraferna ha vi inte haft tillgång till en fullständig lagtext. Det angives visserligen hur man tänkt att paragraferna borde utformas, men det hade naturligtvis varit önskvärt med en färdig lagtext. Jag tror dock för min del att man kan åtnöja sig med det förslag som föreligger, om det utformas enligt de i propositionen förordade grunderna.

Vad gäller kyrkoherdarnas inplacering, alltså 17 § i lagförslaget, vill jag säga, att jag i allt väsentligt ansluter mig till de synpunkter, som framförts av utskottets ordförande. Jag tror att det vore välbetänkt om andra kammaren följde utskottet i detta hänseende. Lönekommittén, som förberedde detta ärende, diskuterade mycket ingående de olika förslag som framlades. Den hade också tillgång till de förslag som nu föreligger i propositionen. Efter moget övervägande kom hela kommittén till den bestämda meningen, att man borde gå på den linje, som sedan förordades i kommitténs förslag. Det är detta som också tagit sig uttryck i utskottsmajoritetens förslag.

Om man biträdde reservationen skulle visserligen de grunder, som utskottet har tänkt sig, bli gällande för Norrland. Men jag har svårt att föreställa mig, varför just Norrland skall ha det annorlunda än andra delar av landet. Det vore lyckligare, synes det mig, om man ginge på utskottets linje hela vägen. Om man följer reservationen kommer ett betydande antal kyrkoherdar att nedflyttas med 2 till 4 lönegrader. Det betyder självklart ganska mycket.

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

I frågan om ledighet för studier med B-avdrag ansluter jag mig även till ordförandens uttalande, nämligen att prästerna böra likställas med läroverkslärare. Dessa grupper ha ju i stort sett mycket likartade förhållanden. Det är ju så, att prästerna behöva utbildas och fortbildas, de liksom lärarna. Jag kan icke förstå att det är någon skillnad i detta hänseende. Nog överensstämma prästerna i detta fall betydligt mera med läroverkslärarna än med andra grupper av statstjänstemän. Jag tror därför att det skulle vara välbetänkt av kammaren att även på den punkten bifalla utskottets förslag.

Sedan finns det i slutet av detta betänkande ett särskilt yttrande av vissa ledamöter av utskottet. Det gäller biskoparnas lönegradsplacering. I principbeslutet 1949 förutsattes, att biskoparna skulle lönegradsplaceras på samma sätt som landshövdingarna, som då stodo i Co 20, samt att ärkebiskopen skulle placeras i Co 21. Nu har ju i alla fall i propositionen föreslagits en sänkning i förhållande till landshövdingarna med tre lönegrader. Efter det nya systemet kommer alltså landshövding att ligga tre lönegrader över biskop, och ärkebiskopen kommer att ligga en lönegrad under landshövding. Jag tycker att det är närapå otrevligt — milt sagt — att tänka sig att Sveriges rikets ärkebiskop skall vara lägre löneplacerad än en landshövding. Jag tror att det hade varit bättre, att man fullföljt principbeslutet, som fattades 1949, och låtit dessa befattningshavare stå i de lönegrader som man då gick in för. Den ökade kostnad som det skulle ha med sig är ju av ganska underordnad betydelse. För dessa befattningshavare med deras viktiga arbetsuppgifter hade det förvisso varit mera uppmantrande, om de hade rönt samma erkänsla som nu kommit t. ex. landshövdingarna till del genom den nya löne regleringen för dem.

Jag förstår ju liksom de andra, som avgivit detta särskilda yttrande, att det

i nuvarande läge icke är någon utsikt att vinna bifall till det yrkande jag framfört i en motion och som går ut på att man skulle ha biskoparna stående kvar där de placerats i principbeslutet. Men vi som stå antecknade för det särskilda yttrandet ha alla uttalat att vi hoppas, att i en rätt snar framtid ånyo skall till omprövning upptagas frågan om dessa befattningshavares lönegradsplacering.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm: Herr talman! När vi för några dagar sedan behandlade frågan om fritt utträde ur svenska kyrkan, innebar väl detta för kyrkans vidkommande indirekt ett erkännande av att kyrkan är någonting annat än en statsfunktion. Hon är ett religiöst samfund, som visserligen under historiens gång har kommit att mycket nära förbindas med det världsliga samhället men som dock icke kan uppge kravet på att betraktas som en självständig storhet gentemot staten. Den självklara följderna av denna distinktion borde ju bli att man, antingen på en gång eller långsamt, försökte att ge kyrkan tillbaka hennes självständighet, när nu de förutsättningar icke längre finnas, som under gångna århundraden gjorde det naturligt, att stat och kyrka voro så nära bundna samman.

Den proposition, som ligger till grund för utskottets förslag i prästlönefrågan, synes mig nog egentligen vara ett steg i alldeles motsatt riktning. Den har kommit att ytterligare markera den egentliga statsmaktens bestämmanderätt i frågor, som för kyrkans liv dock äro mycket väsentliga. I denna proposition lägges ju hela den ekonomiska apparaten under Kungl. Maj:ts och riksdagens domvärjo. Ändå är det ju sedan urminnes tider på det sättet, att det är socknen eller församlingen som sörjer för sin kyrka och dess prästerskap. Det fastslås i denna proposition i 2 § i präst-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

lönekostnadslagen, att Konungen ensam förordnar om pastoratsindelning och om prästerlig tjänsteorganisation i pastorat. Så har det visserligen nu varit länge. Men ju mer staten och därmed också Kungl. Maj:t sekulariseras, desto större faror innebär en sådan anordning för kyrkan.

Det har här nämnts, att en utredning arbetar med en omstöpning av församlingsindelningen i hela riket för att anpassa den efter storkommunerna. Det har också vittnats om att detta säkerligen kommer att medföra en minskning av de prästerliga tjänsterna. När ärendet en gång blir färdigberett, blir det riksdagen ensam som beslutar. Även om kyrkans högsta organ, kyrkomötet, får yttranderätt, kan det i varje fall icke förhindra beslut, som kanske bli skadliga för den kyrkliga verksamheten. Man skulle ju rent av teoretiskt kunna tänka sig, att majoriteten av riksdagen komme att bestå av ur kyrkan utträdde personer. Det skulle då bli dessa ur kyrkan utträdde ledamöter som skulle bestämma i kyrkans organisatoriska livsfrågor. Detta är visserligen något som vi i praktiken icke behöva räkna med, i varje fall icke inom överskådlig tid. Men jag har pekat på det för att visa, hur vanskligt och för kyrkans framtid ödesdigert varje beslut blir, som gör statsmakterna till bestämmande organ i kyrkliga ting. Jag vill därför, såsom jag gjort förut vid flera tillfällen, göra mig till talesman för den meningen, att hela den kyrkliga organisationen bör tagas under omprövning och att riksdagen bör medverka till att kyrkan får större frihet att bestämma även över sin ekonomi. Jag tror att vägar härtill kunna finnas, utan att kyrkans egenkap av folkkyrka därmed behöver uppgivas.

Om jag sedan övergår till utskottets utlåtande, känner jag på många ställen en stor tacksamhet för de formuleringar och motiveringar som utskottet funnit och även för de gjorda ändringarna i

Kungl. Maj:ts förslag. Jag ansluter mig gärna till herr Halléns erkännamma omdöme till statsrådet Quensel för att han till denna riksdagssession lyckats komma fram med denna proposition. Men jag har dock på åtskilliga ställen tyckt mig sakna den förståelsefulla välvilja, som jag annars varit van att finna i statsrådet Quensels kyrkoförslag. Denna proposition kännetecknas på flera håll av en underlig prutningsmentalitet, som jag icke tycker bär statsrådet Quensels vanliga signatur.

Jag kan peka på t. ex. flyttningersättningen för präster. Sådan skall, som här förut nämnts, utgå endast vid tvångsförflyttning. Extra ordinarie präster skola över huvud taget icke ha rätt till någon flyttningersättning. Ändå är det väl så, att dessa extra ordinarie präster, som få flytta mycket ofta, på domkapitlets förordnande och befallning, äro de som ha det allra största behovet av sådan flyttningshjälp. Jag pekar vidare på arvodet vid tjänstedubbling och tjänstgöring utanför det egna pastoratet. Det skall utgå med 5 kronor per dag. På den punkten har icke utskottet ansett sig böra göra ändring, ehuru det påpekats att det är en mycket ringa ersättning. Jag tänker på hur det kan bli om denna tjänstedubbling infaller t. ex. vid jul-tiden eller andra stora högtider. Det finns då ingen annan möjlighet för prästen att sköta denna dubbla tjänst än att leja en annan kraft för att utföra de gudstjänster som skola äga rum. Han får då betala denna extra hjälp, och den femma han erhåller räcker icke till för att hålla honom skadeslös för dessa utgifter.

I fråga om vissa förmåner får jag säga, att propositionen pendlar mellan att jämföra prästerna med kommunala tjänstemän och med statliga tjänstemän. Men den gör det på det sättet, att när de kommunala tjänstemännen ha det sämre än statstjänstemännen, skola prästerna ha det som de kommunala, men när de statsanställda i något avseende ha mind-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

re förmåner än de kommunala, jämföras prästerna med statstjänstemännen. Så är det i fråga om sjukvård, flyttningskostnad — när sådan skall utgå — och tjänstledighet.

Mycket av detta har utskottet rättat till. Jag kan i korthet i allt väsentligt ansluta mig till utskottets förslag. De reservationer, som avgivits till detta förslag, kan jag för min del icke ansluta mig till. Jag instämmer i fråga om dem helt med vad ordföranden och herr Rubbestad anfört. Därmed kan jag förbigå vad jag tänkt yttra i den saken i övrigt.

Jag hälsar med särskild tillfredsställelse en punkt i förslaget. Det är att det ställts i utsikt en prästerlig avgångsstat, dit präster kunna efter objektiv prövning överföras, när de ha visat sig olämpliga i den prästerliga tjänsten. Ingenting vållar väl det kyrkliga och andliga livet mera skada än uppenbart olämpliga prästers ord och handlingar. Allmänheten förstår ofta icke att präster kunna bli psykiskt sjuka liksom andra människor. Kanske de i högre grad än andra kunna vara disponerade för det genom den starka själsliga press, varunder de ofta leva. Och liksom andra kunna de bära på latent moraliska defekter, som förr eller senare kunna träda i dagen. De skola icke onödigt hårt dömas för detta, men de skola avföras från aktiv kyrkotjänst under barmhärtiga former och utan att berövas sitt levebröd och sin samhällsliga trygghet.

I fråga om biskopslönerna vill jag gärna ansluta mig till det uttalande, som gjorts av en del av ledamöterna. Jag har haft tillfälle att se litet grand, hur biskoparna ofta kunna ha det ekonomiskt. Det är faktiskt så, att flertalet biskopar måste ägna sig åt ett mycket flitigt författarskap för att över huvud taget kunna klara ekonomien. Jag kan göra en jämförelse med t. ex. borgarrådslönerna i Stockholm. Ett borgarråd har mellan 10 000 och 15 000 kronor mera i lön per år än en biskop. Jag är övertygad om att

deras utgifter för tjänsten icke på något sätt kunna jämföras med vad en biskop har.

Jag ber alltså, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RYLANDER (kort genmäle): Herr talman! Man kan av herr Johnssons i Stockholm anförande få det intrycket, att enligt utskottets förslag en extra ordinarie eller icke ordinarie präst ej skulle få flyttningsersättning. Jag vill förtydliga detta. Det framgår tydligt av utskottets utlåtande, att så icke är fallet.

Vidare sade herr Johnsson något om att det kunde ifrågakomma, att en präst finge leja extra arbetskraft därför att tjänsten dubblerats. Det är alldeles uppenbart, att tjänstedubbling icke kan förekomma i ett sådant fall, då man måste leja för att kunna utföra sitt eget arbete.

Herr JOHNSSON i Stockholm (kort genmäle): Det var icke utskottets förslag som jag därvid talade om; det var propositionen. Jag sade mycket tydligt, att utskottet rättat till dessa inadvartenser.

Herr HOPPE: Herr talman! Det har ju stått en rätt het debatt om den proposition, som vi nu behandla. Ett och annat i debatten har gjort att jag för min personliga del måste börja mitt anförande med att säga, att det enligt min mening — och jag vet, herr talman, att den delas av många i Sveriges folk och Sveriges kyrka — finns stor anledning för kyrkofolket i allmänhet och för Sveriges prästerskap i synnerhet att i dag känna mycken tacksamhet mot vår regering och alldeles särskilt mot statsrådet Quensel, som lagt fram denna proposition. Den avser ju att skänka Sveriges präster och Sveriges prästhem en anständig bärning och på samma gång ett icke ringa mått av trygghet.

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

Propositionens framläggande på riksdagens bord liksom dess antagande — som jag hoppas — här i kväll av Sveriges riksdag vittnar också för mig om statsmakternas välvilliga inställning till kyrkan. Jag är angelägen, herr talman, att få säga detta, ty när man har kritiserat propositionen och dess behandling här i riksdagen, har nog ett och annat ord fällt, som givit uttryck för missförolämpning mot statsmakterna. Personligen tycker jag ju, att det just nu ligger nära till hands att säga, att det finns anledning att observera och glädjas över denna statsmakternas välvilliga inställning till Sveriges kyrka.

Vad som betyder mest för mig är, att förslaget kommer att skänka nya möjligheter för Sveriges kyrka att fritt och otvunget, utan inblandning från statens sida, fullgöra sin viktigaste uppgift, den att tjäna vårt folk med evangelium.

Det har för mig varit angeläget, herr talman, att först få göra dessa reflexioner. De må tjäna som motivering för mitt tack till statsrådet Quensel, mitt uppriktiga och varma tack för vad han nu gjort för Sveriges kyrka. Jag kan gärna tillägga, att denna proposition betraktar jag som ett led i en rad av många goda gärningar till kyrkans gagn och fromma från statsrådets sida.

Låt mig, herr talman, också i detta sammanhang säga, att när jag studerat utskottets betänkande, har jag också känt ett starkt behov att såsom präst i vår svenska kyrka betyga min tacksamhet mot utskottet för det, jag vågar säga, förnämliga sätt, på vilket det löst sin uppgift.

Om jag alltså, herr talman, rent personligen är tacksam — i stort sett i varje fall — för propositionen och det beslut som skall fattas samt däri ser en gåva till Sveriges kyrka, vill jag icke dölja, att denna proposition vållat rätt mycket oro bland kyrkofolket och i prästerliga kretsar. Jag ville här säga någonting om den oro, vari den bottnar och vad som vållat den. Även om jag själv tycker att oron är överdriven och även

om många tycka att den är helt obefogad, så har jag dock velat säga någonting om detta och samtidigt drista mig framföra några önskemål.

Man har känt oro för förslaget om den allmänna vakanssättningen av ordinarie prästtjänster. Jag vill erinra om att föredragande statsrådet föreslagit denna allmänna vakanssättning bland annat därför, att på det sättet skulle man i stor utsträckning kunna undvika ett användande av bestämmelserna om tvångsförflyttning med alla dess olägenheter. Vidare finner jag, att föredragande statsrådet förklarat, att vakanssättningen skall vara av tillfällig natur och att den icke skall göras ovillkorlig. Detta senare betyder ju en vink till domkapitlen att gå in till Kungl. Maj:t och anhålla att en tjänst skall få omedelbart tillsättas, om domkapitlet finner att denna tjänst även för framtiden behövs. När det är så, tycker jag att rätt mycket av oron för vakanssättningen borde kunna försvinna. Utskottets betänkande är ock ägnat att skingra den nämnda oron. Utskottet har nämligen mycket energiskt hävdad, att en längre vakanssättning av prästerliga tjänster skulle medföra stora olägenheter för såväl församlingarna som för de enskilda prästerna liksom också i fråga om prästrekryteringen. Vidare har utskottet understrukt vikten av att Kungl. Maj:ts dispensrätt begagnas i alla de fall då det föreliggande behovet av bibehållandet av tjänsten är klart och har vitsordats av domkapitlet.

Vidare tar utskottet på en annan punkt i viss mån avstånd från den kungl. propositionen, och det är när utskottet menar, att vakanssättningen skall motiveras ej av religionsfrihetslagens tänkta konsekvenser, utan endast av den planerade nya pastoratsindelningen. En ny pastoratsindelning är ju påkallad framför allt av flykten från landsbygden till tätorterna. Så bör knappast finnas någon anledning till större oro inför förslaget om vakanssättning.

Jag tror inte, herr talman, att jag tar

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

fel om jag uttalar den förvissningen, att den man, som vid Konungens rådsbord företräder kyrkan och dess intressen, kommer att vaka över att detta beslut om en allmän vakanssättning inte för med sig större skadeverkningar än som äro absolut ofrånkomliga.

Jag kommer så för ett ögonblick till det som man talat så mycket om här i kammaren i kväll och som vållat den stora oron, nämligen frågan om kyrkomötet och dess engagemang i denna lagstiftning. Det har sagts från flera håll, och jag skall rekapitulera det här: 1948 års kyrkomöte gjorde vissa uttalanden av innebörd att kyrkomötet på detta område skulle äga en konstitutionell medbeslutanderätt. I föreliggande proposition förklarar nu föredragande statsrådet, att han inte kan dela den av kyrkomötet hävdade meningen. Om jag läst utskottsutlåtandet rätt har utskottet som sådant nöjt sig med att konstatera att problemet är mycket svårlöst.

Utskottet ansluter sig varken till kyrkomötets uppfattning eller till den uppfattning statsrådet kommit till. Jag har grubblat över utskottsutlåtandet på denna punkt och tycker mig ha funnit att det i utskottets mycket försiktiga formulering ligger en invit till statsrådet att på nytt ta upp frågan om kyrkomötets ställning och dess medbestämmanderätt i detta fall. Det har sagts, bl. a. av herr Lindberg, att det rätt oro i prästerliga sammanslutningar o. s. v. Jag vet rätt mycket om detta och har fått rätt många påstötningar om det. Såvitt jag förstår, är det verkligen rätt många bland vårt kyrkofolk och särskilt bland prästerna som i anledning av föreliggande proposition äro oroliga för kyrkans framtida ställning i vårt folks liv och kyrkans rätt att fritt och obundet tjäna med evangelium. Denna oro har bl. a. medfört, att många präster förklarat att de gärna avstå från en mycket välbehövlig löneökning bara de slippa ifrån detta beslut, som de äro rädda för kommer att skada kyrkan. Låt vara att jag inte delar deras upp-

fattning, jag känner dock respekt för dessa som äro beredda säga »nej tack» till en väsentlig löneförhöjning hellre än att medverka till något, som kunde innebära ett svek mot kyrkan och kyrkans Herre.

Jag hade egentligen tänkt få rikta en vädjan till statsrådet, att i överensstämmelse med intentionerna i utskottets skrivning ta upp frågan på nytt, om det inte kan vara möjligt att här koppla in kyrkomötet och låta det få medbestämmanderätt. Efter det anförande statsrådet höll för en stund sedan är det ej lätt att komma med en sådan vädjan. Statsrådet förklarade ju att för honom kan det ej få vara en fråga om en mer eller mindre välvillig inställning till kyrkan utan om hur man skall tolka Sveriges rikes lag. Under sådana förhållanden anar jag, att det kanske inte är mycket lönt med en sådan vädjan. Jag är emellertid förvissad om att många skulle bli befriade från sin oro, och många lösas från den vända, som plågar dem i dessa dagar, om statsrådet ville ompröva sin inställning. Jag vädjar i varje fall till statsrådet — i överensstämmelse med herr Halléns yttrande — att i de punkter i de olika lagarna, där det enligt statsrådets mening är möjligt, låta det kyrkomöte som samlas till hösten vara med och fatta beslut.

Jag skulle, herr talman, vilja sluta mitt anförande med att säga, att jag ur många synpunkter är tacksam för denna dag. Jag är tacksam för att, såvitt jag förstår, ingenting förekommit i vare sig propositionen, utskottets utlåtande eller riksdagsbehandlingen, som givit vid handen att det skulle förefinnas någon som helst önskan att beskära kyrkans frihet när det gäller det viktigaste av allt, det att få tjäna människorna med evangelium. Över huvud taget har jag, herr talman, aldrig funnit, att man i Sveriges riksdag velat syssla med kyrkans interna angelägenheter, utan dem har kyrkan fått sköta själv. Jag har också känt stor tacksamhet för statsrådets löfte om att snarast möjligt en utred-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

ning skall sättas i gång om kyrkomötets statsrättsliga ställning. Jag är vidare glad över att det på flera punkter av statsrådets anförande säges ifrån, att under inga förhållanden kommer kyrkomötets lagliga rätt att åsidosättas.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de olika förslag som föreligga från utskottet.

Herr WIDÉN: Herr talman! Jag tillhörde dem här i kammaren, som 1949 röstade emot regeringens förslag till det principbeslut, som föregått det beslut vi nu skola fatta i fråga om prästernas avlöningsförmåner. Mitt ställningstagande då berodde inte på någon motvilja mot prästerna som sådana eller avoghet mot att de skulle få en förbättrad löneställning utan helt på min principiella inställning. Jag ansåg nämligen, att det prästlöneförslag som förelåg innebar att stat och kyrka skulle knytas mera samman än tidigare; det var det som ur mina synpunkter var fel och som gjorde att jag röstade emot.

Vid behandling av den proposition som nu ligger på riksdagens bord ha vi varit bundna av 1949 års principbeslut. Det beslutet innebär inte bara en löneförbättring för prästerna utan har en väsentligt större räckvidd. Det är ett kyrkopolitiskt ställningstagande. Tidigare har ju här berörts den konstitutionella sidan av förslaget och i vilken mån kyrkomötet skall kopplas in eller inte. Jag som lekman på detta område har givetvis svårt att bedöma det hela, men jag har dock haft en känsla av att här under de sista årtiondena varit en viss glidning om och i vad mån kyrkomötet skall kopplas in på dessa frågor. Jag vill därför med tillfredsställelse ta fasta på det löfte statsrådet Quensel här givit om en utredning angående kyrkomötets ställning. Jag tror att den är nödvändig, och ur min synpunkt skulle jag gärna vilja se, att kyrkomötet kunde få en starkare ställning än det tidigare

haft, så att det blir grunden för en självständig folkkyrka.

En annan fråga av principiell natur är den om förflyttningsskyldighet för prästerna. Många ha menat att folkkyrkan inte är en statskyrka utan en sockenkyrka med socknen som det konstituerande för kyrkan. Genom införandet av detta förflyttningsinstitut har socknen förlorat något av det väsentliga i sina nuvarande rättigheter, nämligen att själv välja den präst man vill ha. Visserligen kan det väl sägas, att i praktiken blir detta av övergångsnatur därför att det har ett samband med den nya pastorsatsindelningen. Men man kan inte komma ifrån att prästens ställning kommer att bli en annan än tidigare. Detta måste innebära en kyrkopolitisk förskjutning, som jag tror att det är skäl att lägga märke till. Folkkyrkan blir mer än tidigare en statskyrka.

Förra veckan fattade vi ett beslut, och vi alla hälsade med tillfredsställelse och som innebar en större religionsfrihet, större frihet för de enskilda i religiöst avseende. Det innebar större frihet även för våra frikyrkor. Och vi kunna även säga, att vi vid det tillfället gav vår statskyrka en annan ställning i och med att vi klart sade ifrån, att kyrkan är ett trossamfund; det skulle innebära att den får en friare ställning gentemot staten. Det beslut vi gå att fatta i dag innebär, såvitt jag förstår, en rakt motsatt utveckling, nämligen att kyrkan knyts fastare till staten. Jag beklagar att vi här med en veckas mellanrum fatta beslut, som jag tycker strida mot varandra och inte innebära en följdriktighet som vore önskvärd. Det har som tidigare sagts uppstått en viss oro i kyrkliga kretsar över denna utveckling. Jag förstår den oron, och jag är bara förvånad över att den inte tidigare kommit till uttryck. Så länge det fanns allvar i den socialdemokratiska programpunkten att kyrkan skall skiljas från staten, fanns det ingen större fara för vår folkkyrka, men när denna pro-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

grampunkt blivit tomma ord utan konkret innehåll och man i stället söker klavbinda kyrkan vid staten, har en verklig fara uppstått, inte bara för kyrkan utan framför allt för de kristna värden som kyrkan vill representera.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag skulle i likhet med den föregående talaren kunna framhålla, att då vi här motionerat om avslag på Kungl. Maj:ts proposition, detta självfallet skett inte av fiendskap till prästerna som personer eller till de religiösa över huvud taget, utan att detta vårt ställningstagande föranletts främst därav, att vi alltjämt hålla på den gamla programpunkten inom arbetarrörelsen om kyrkans skiljande från staten. Vi kunna inte vara med om något, som avser att stärka sambandet mellan kyrka och stat. Det krav om kyrkans skiljande från staten, som sedan lång tid tillbaka rests inom arbetarrörelsen och som ännu finns kvar i det socialdemokratiska programmet, har ju rests i religionsfrihetens namn, och då här nu föreligger ett förslag om avsevärda löneförhöjningar och i övrigt sådana organisatoriska anordningar, som kunna vara ägnade att stärka sambandet mellan stat och kyrka, ha vi redan av den anledningen ansett att vi borde motionera om avslag.

Därutöver vilja vi emellertid betona, att det aktuella ekonomiska läget, sådant statsmakterna bedöma det och ge till känna genom upprepade mycket restriktiva åtgärder, borde ha avhållit från den enligt vår mening onödiga kostnadsökning som det här är fråga om. Det måste ju ovillkorligen verka utmanande, att statsmakterna bevilja löneförhöjningar på sammanlagt 9,5 miljoner kronor om året till en grupp löntagare, vilka icke böra avlönas av staten, samtidigt som anslag till högst berättigade och angelägna sociala och kulturella ändamål bli utsatta för en

kraftig nedskärning under hänvisning till det beträngda ekonomiska läget.

Jag vill dessutom framhålla, att prästerna ju i likhet med andra statstjänare redan ha kommit i åtnjutande av en löneförhöjning motsvarande i runt tal 19 procent på de löner som utgingo under 1950. Hårtill kommer ju att riksdagen för inte länge sedan vidtagit en åtgärd, som innebar en ganska kraftig förbättring i framför allt de högst avlönade prästmännens löner genom att den höjde maximigränsen för det rörliga tilläggets utgående från 1 200 till 1 600 kronor. De högst betalda prästmännen få därigenom en extra löneförbättring med 128 kronor per månad eller 1 536 kronor per år. Då prästerna enligt vår mening redan nu ha en god och i många fall riklig inkomst, saknas det även ur denna synpunkt bärande skäl för den föreslagna löneförhöjningen.

Jag tror också att det vore nödvändigt för dem, som nu skola ta ställning till denna fråga, att litet närmare ta reda på vad en del präster syssla med. Det skadar inte att erinra sig prästmännens reaktionära inställning, ävensom hur vissa präster söka befrämja rena vidskepelsen. Jag har framför mig här ett referat ur en stockholmstidning under rubriken: »Prästaktion mot kvinnor från predikstolen». Det är från tidningens utsände medarbetare, och referatet är kommet från Hjälmteryd i Småland. Jag anser att det har sin betydelse att jag här föredrar det väsentligaste i detta referat. Det heter däri:

»Klagomål förekom på onsdagen allmänt bland de konfererande prästmännen på Hjälmteryds gamla prästgård i Småland över att nu för tiden underverk så sällan sker i vårt land. Om motsatsen vore fallet, skulle kyrkorna inte stå tomma längre. Flera medel att befrämja underverken föreslogs, bl. a. diskuterade man verkan av oljesmörning enligt Jakob 5:14—15, och de närvarande rekommenderades att var och en

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

på sitt håll återuppta denna urkristna behandlingsmetod. Dessutom planlades en aktion för att avvärja hotet om blivande prästinnor i Sveriges helgedomar.

Dagens föredragshållare var komminister Sune Wiman, Eskilstuna, som åtnjuter ryktet att vara en folktalare. Vi präster törs inte säga till den sjuke: 'Ta din säng och gå!' Patienten kan ligga kvar, och prästen har gjort fiasko, sade komministern. Han berättade om underverken under den urkristna tiden, om Filippi kraftgärningar, om Petrus när han uppväckte en död: skedde sådant i Stockholms kyrkor nu för tiden, så skulle det nog komma folk, framhöll hr Wiman. Där det finns nåd och kraft, där sker under och tecken, men vi är fulla av synd och svaghet, och det är därför ingenting händer. Oljesmörning skall enligt bibeln användas för att bota sjuka, men oljan hjälper inte stort om den som smörjer inte har nådegåvan. Den saknas, därför att kyrkan är splittrad och trasig inuti.

Helbrägdagörelsen hör samman med Kristi kyrka. Den största bristen i den praktisk-teologiska undervisningen i Uppsala är att man inte får lära sig att driva ut onda andar, sade herr Wiman. Att vi är vigda till präster av en biskop i Kristi kyrka borde garantera oss förmågan att helbrägdagöra, men tyvärr är det inte så.

Komminister Wiman drog en rad exempel för att visa att den urkristna kraften dock lever kvar, fastän den på olika sätt motarbetas. På ett sjukhus låg en mycket illa medfaren gumma. En gång såg hon en syn: hon gick över en grön äng mot en mur, där det fanns en port, och vid porten satt Heliga jungfrun. Men just som Jungfrun skulle släppa in henne genom porten fick gumman en sulfaspruta av sköterskan. Det är sådant som i våra dagar kallas humanitet! utropade komminister Wiman.

Teol. dr Gunnar Rosendal, kyrko-

herde i Osby, ansåg att var och en borde skaffa sig en oljekanna, välsigna den själv och smörja de sjuka som så önskar. Någon undrade om detta inte vore bakvänt: borde man inte börja med att förbättra sig själv andligen? Dr Rosendal svarade att man ju kunde försöka med materien först, så kom kanske anden efter, en åsikt som de flesta närvarande syntes dela.»

Jag förstår att detta framkallar skratt och löje hos de flesta, men jag betraktar hela denna sak såsom mycket allvarlig. Jag tycker att det står en unken doft av medeltid kring dessa s. k. prästmötesförhandlingar i Hjälmseryd.

Skola vi nu bevilja prästerna en löneförhöjning på 9½ miljoner om året för att de skola utbreda vidskepelse av det slag som jag här citerat samtidigt som vi inte, såsom var fallet häromdagen, ens kunde satsa ca tio miljoner för att höja avlöningarna till våra värnpliktiga utan sköto den frågan på framtiden? Vi ha en massa angelägna behov att tillfredsställa, men trots detta är man tydligen i dag beredd att votera åt prästerskapet en löneförhöjning på sammanlagt 9½ miljoner kronor om året. Inte minst med hänsyn till vad jag här föredragit från prästmötet i Hjälmseryd, anser jag det vara befogat att vidhålla avslagsyrkandet.

Jag ber att få hemställa om avslag på utskottets hemställan.

Herr EDENMAN: Herr talman! Såväl utskottet som de flesta som yttrat sig i den konstitutionella frågan ha understrukt, att begreppet kyrkolag är synnerligen oklart, och jag tror att vi alla kunna hålla med om det. Det är inte alldeles säkert att begreppet kyrkolag kommer att vara så särdeles mycket klarare ens när den av statsrådet Quensel bebådade utredningen om detta begrepp är klar. Men vad man ändå borde kunna konstatera nu är väl, att den konstitutionella sedvanerätten otve-

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

tydigt pekar i den riktningen, att den kyrkligt ekonomiska lagstiftningen icke har behandlats som kyrkolag.

När herr Håstad i sitt anförande gjorde gällande, att praxis talar i motsatt riktning, kan jag inte förstå annat än att han där har fel. Statsrådet Quensel vederlade honom också på den punkten med understrykande av att det egentligen endast är under åren 1915—1935 som man kan tala om att kyrkomötet haft något inflytande på den ekonomiska lagstiftningen. Herr Håstad åberopade en lång rad auktoriteter, men jag vill erinra om att professorerna Herlitz, Reuterskiöld och Malmgren i varje fall inte ha gått närmare in på den kyrkligt ekonomiska lagstiftningens konstitutionella natur. Jag vill erinra om att professor Herlitz, som är medlem av första kammaren, i sitt anförande där var synnerligen försiktig, när det gällde att påstå, att den kyrkligt ekonomiska lagstiftningen skulle ha kyrkolags natur.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig särdeles länge vid denna fråga, men det är två ting, som jag gärna skulle vilja få in i protokollet. 1910 års prästerliga lönelagstiftning, som ju ändå hade att taga ståndpunkt till prästlöne-regleringslagen, kyrkofondslagen och den ecklesiastiska boställsordningen, visar klart, att dessa lagar icke hade kyrkolags natur. Kanslirådet Brolin i ecklesiastikdepartementet har om dessa ting bedrivit åtskillig forskning. Han har bland annat i riksarkivet funnit en promemoria, upprättad av dåvarande hovrättsrådet Ekman, medlem av dåvarande sakkunniga, en promemoria för föredragning inför statsministern. Det framgår ovedersägligen av denna promemoria, att regeringen synnerligen allvarligt diskuterade de här sakerna, och resultatet blev att endast boställsordningen förutsattes ha viss civillags natur och därför underställdes lagrådet, men ingen av de övriga författningarna fann Kungl. Maj:t vara kyrkolag. Att de

ändå behandlades av kyrkomötet berodde ju på, som har framhållits av flera talare, att det gällde de prästerliga privilegierna. Jag skulle också vilja innantill läsa en mening ur den promemoria, jag här åberopat, nämligen att kyrkomötet 1910 icke deltagit såsom lagstiftande part utan blott jämlikt § 114 regeringsformen för att lämna bifall till erforderlig förändring av prästerskapets privilegier. »Den lagstiftning», heter det, »som efter privilegieskyddets hävande trätt i stället för äldre bestämmelser, kan fördenskull icke sägas ha av kyrkomötet antagits, även om dess innehåll blivit av mötet godkänt såsom en förutsättning för privilegiernas eftergivande.»

Personligen vill jag tillägga följande. Är det ändå inte ganska egendomligt, att man 1951 över huvud taget i Sveriges riksdag diskuterar frågan, om prästerskapets löner ha privilegienatur? Det gör på mig ett mycket egendomligt intryck. Jag vill också tillägga, att det är en ganska våldsamt mytbildning på detta område. Jag skall inte här ta upp någon debatt om detta, men vem äger egentligen den kyrkliga jorden? Hur är det över huvud taget med äganderätten på detta område? Är det kyrkofonden, är det staten, är det kyrkan eller vem är ägare? Jag vill inte åtaga mig att svara på den saken, men det går inte att utan vidare påstå att kyrkan äger en massa ting här i landet. Vem äger våra kyrkor som monument betraktade, våra kyrkogårdar och vi kunna även ta den kyrkliga jorden?

Herr Håstad säger att det enda religiösa samfund, som icke får bestämma över sina ekonomiska angelägenheter, är den svenska statskyrkan. Ja, naturligtvis. Det är ju också det enda samfund som understödes av skattemedel. Det är ju alldeles uppenbart, att om den svenska lutherska kyrkan en gång såsom skild från staten finansieras på samma sätt som våra frikyrkosamfund, så har i varje fall Sveriges riksdag inte

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

längre någonting med den kyrkan att skaffa. Det är ganska orimligt att samtidigt som man fattar beslut om en löne-reglering för prästerskapet, samtidigt som man överför prästerna till det statliga lönereglementet med alla dess fördelar, man då förfasar sig över att kyrkans ekonomiska beslutanderätt blir kringskuren.

När det gäller kyrkomötets yttranderätt ha herr Hallén och herr Rubbestad och nu senast herr Hoppe bland annat uttalat önskemålet, att kyrkomötet i varje fall måtte få yttra sig över präst-lönepropositionen. Jag vill inte uttala någon mening om huruvida det skall tjäna någonting till att yttra sig härom, när man inte får samtycka till denna i dess egenskap av kyrkolag. Det är ju ett remissförfarande i efterhand, som inte gärna kan tjäna någonting till.

Men det var inte det jag ville säga, utan skall denna lagstiftning kunna träda i kraft den 1 januari 1952, finns det inga möjligheter att invänta kyrkomötets yttrande. I ecklesiastikdepartementet måste arbetet på författningarna sättas i gång omedelbart. Man kan räkna med att det kan vara färdigt någon gång i oktober eller november. Prästerna skola inbjudas att acceptera det hela, författningarna skola ut och övergångsbestämmelser skola utfärdas, allt detta till den 1 januari. Ett uppskjutande av detta rent tekniska arbete till någon gång i oktober, när kyrkomötet kan vara färdigt, är tekniskt fullständigt omöjligt. Om man däremot vill skjuta på ikraftträdandet till den 1 januari 1953 möter det inga hinder. På den punkten har jag ingen mening.

I andra kammarens korridor har i dag legat ett nummer av Vår Kyrka. Där finns en ledande artikel, »Kungl. Maj:t och kyrkomötet», som handlar om den proposition som vi behandla i dag. Man träffar där ständigt på formuleringar — och jag har träffat på dem många gånger, när jag följt prästdebatten i den här frågan — formuleringar

ungefär av den här arten: Det skulle vara en synnerligen egendomlig utveckling, om kyrkomötets medinflytande på den kyrkliga lagstiftningen skulle minska i dagens läge. En annan formulering, nästan exakt densamma som herr Johnsson i Stockholm använde, var denna: »I stället skulle alltså Kungl. Maj:t och riksdagens inflytande över kyrkan ökas. Man tycker att det är egendomligt, då man i framtiden får räkna med ett ökat antal medlemmar i regering och riksdag som icke tillhörande den kyrka, över vars angelägenheter de skola tillförsäkras ett alldes dominerande inflytande.»

Jag vägrar att påstå, att prästernas löner äro kyrkliga förhållanden. Jag tror inte det finns någon av den nuvarande uppsättningen här i kammaren som vill göra gällande, att riksdagen och staten skulle ingripa på det rent kyrkliga området i vad gäller kulten eller kyrkans liv som trossamfund. Det är ju en helt annan sak. Men dyrortsgrupperingar, kallortstillägg, studietillägg och sådant, saker som civildepartementet kommer att få handlägga i fortsättningen, har jag förfärligt svårt att inse ha något med kyrklig lagstiftning att skaffa.

Herr talman! Till sist ett par ord angående de reservationer det här gäller. Det har talats om korrektionerna. Om jag bara ett ögonblick får uppehålla mig vid den faktiska utgångspunkten, så kommer prästernas löner att fastställas på det sättet, att det blir ett grundbelopp, därtill ett fyllnadsbelopp för pastoratets folkmängd, det blir dessutom ett fyllnadsbelopp för pastoratets areal och slutligen ett fyllnadsbelopp för s. k. särskilda förhållanden.

Nu har den kungl. propositionen och även reservanternas föreslagit, att kyrkoherdar icke skulle få tillgodoräkna sig fyllnadsbelopp för den folkmängd, som finns i annexförsamlingar, i kyrkobokföringsdistrikt och i särskilda tjänstgöringsområden, där biträdande präst,

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

komminister eller kyrkoadjunkt tjänstgör. Man säger då, att kyrkoherdarna inte få ersättning för det andrahandsansvar de ha över en annexförsamling eller ett kyrkobokföringsdistrikt, men till det kan man genmäla, att för det första kyrkoherdarnas lönesättning är en annan än komministrarnas och för det andra att kyrkoherdarna få tillgodoräkna sig areallägg för hela pastoratet. Det är också viktigt att komma ihåg, att man före 1910 över huvud taget endast hade annexförsamlingar — kyrkobokföringsdistrikten äro ett senare påfund. Tag det exemplet, att det finns två lika stora pastorat, och i det ena pastoratet finns det sedan gammalt en komminister i en annexförsamling. I det pastoratet får kyrkoherden icke tillgodoräkna sig folkmängdstalet i annexet. I grannpastoratet med exakt lika många själar finns en komminister som har samma självständiga arbete, till gagnet kyrkoherde, som det brukar heta, över ett kyrkobokföringsdistrikt. Där skulle kyrkoherden få tillgodoräkna sig folkmängdstalet i kyrkobokföringsdistriktet. Jag kan inte se att det är logiskt, och utskottets ärade ordförande erkände också, att det inte är det.

Den sista reservationen gäller en obetydlig sak, det må så vara, nämligen ledigheten för studier. Jag kan inte förstå, att utskottet på allvar kan göra en parallell på den punkten mellan läroverkslärarna och kyrkoherdarna. Det framhålls i reservationen och har också framhållits i debatten, att man för lärarna har medgivit den längre tjänstledigheten framför allt i syfte att möjliggöra ledighet under en hel termin. Där tillkommer emellertid det viktiga faktum, att för en lärare går vägen från adjunkt till lektor och rektor över licentiatexamen eller över disputation. Det är alltså helt naturligt att en läroverkslärare som vill avancera fortsätter studierna för högre examina. Jag vill också erinra om att när ecklesiastikministern för en tid sedan besvarade en

interpellation i första kammaren, kunde hon om jag inte missminner mig påvisa, att icke mindre än 13 läroverkslektorer under de senaste tio åren hade blivit akademiska lärare, professorer eller laboratorer. Nu kan det sägas, att det också finns många präster som blivit teologie professorer, och det är riktigt. På den punkten vill jag inte dra ut jämförelsen, men det väsentliga, herr talman, är att läroverkslärarna för sitt avancemang äro hänvisade till att kunna fortsätta och forska vidare, och det kan man inte göra gällande när det gäller prästerna.

Herr Rubbestad får förlåta mig, om jag avslutar detta anförande med att säga, att jag är förvånad över att herr Rubbestad tycker det är litet otrevligt att tänka sig, att Sveriges ärkebiskop skall vara lägre avlönad än en landshövding. Jag skall bara erinra om herr Rubbestads argumentering vid riksdagen 1936 i en diskussion med dåvarande ecklesiastikminister Engberg, en argumentering som jag finner aldeles utmärkt och som var betydligt bättre än den dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet hade. Herr Rubbestad sade nämligen följande: »Den princip som 1859 års förordning införde, nämligen att lönen skulle vara densamma för landshövding och biskop, tycker jag att man numera, i viss grad åtminstone, bör rucka på. Man behöver härvidlag endast tänka på den ställning som en biskop och en landshövding hade då 1859 års förordning infördes, och den ställning de ha nu. Vi känna ju alla till den oerhörda utveckling som sedan den tiden ägt rum inom landsstaten, och vi behöva bara jämföra denna utveckling med förhållandena på det kyrkliga området. Biskoparna ha sedan den tiden fråntagits en hel del av de uppgifter, som tidigare ålegat dem, medan landshövdingarnas uppgifter åter i betydande grad utökats.»

Herr Rubbestad talade om att det

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

var ett dåligt maskerat försök från den socialdemokratiska ecklesiastikministern att trissa upp biskoparnas löner tillsammans med de övriga tjänstemännens. En argumentering av detta slag skulle jag själv ha försökt åstadkomma, om jag inte hade funnit herr Rubbestads utmärkta inlägg vid 1936 års riksdag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de båda reservationer som äro avgivna, dels i samband med § 17 och dels i samband med § 25.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! När jag talar om biskoparnas löner nu, hänvisar jag inte till beslutet 1936 utan till det principbeslut som fattades 1949, då riksdagen enhälligt beslöt att biskoparna skulle placeras i 20 och 21 lönegraderna. Jag vet mycket väl, att jag hade en annan mening 1936, men jag är ingen sådan där tennsoldat som står kvar vid en intagen ståndpunkt, när jag inte får det bifall som jag önskar. Jag finner mig i ett beslut som riksdagen stannar för och vill inte riva upp det i fortsättningen. Jag finner mig i det beslut som stadfästes genom principbeslutet 1949.

Jag vill dessutom ge en liten replik till herr Senander. Det är fel som han säger, att löneförbättringen rör sig om 9,5 miljoner kronor, det är bara 7,6 miljoner som förbättringen gäller.

Därutöver vill jag säga till herr Senander, att han inte skall tro allt som skrives i vissa tidningar i sensationellt syfte, och slutligen vill jag säga, att det kanske inte skulle skada herr Senander om han finge litet smörjelse av den där Wiman.

Herr HÅSTAD: Herr talman! Eftersom herr Edenman flera gånger direkt adresserade sig till mig, skall jag be att få göra ett par förtydliganden.

Herr Edenman ville liksom göra gällande, att den praxis som tillämpades mellan 1910 eller 1915 och mitten på

1930-talet bara var en liten episod och att regeringen nu inte bara följer de senaste årens praxis utan också anknyter till en långt äldre praxis. Såvitt jag förstår skulle åtskilliga av de frågor, som nu äro inkopplade i dessa löneförfattningar, före år 1910 ha hört till privilegierna, och alltså kan man inte tala om att man följer någon kontinuerlig linje från förra århundradet. Jag har för min del sorgfälligt undvikit att ta ståndpunkt till frågan huruvida detta komplex av lagar skall betraktas såsom kyrkolagar eller såsom kvarvarande privilegier. Jag har nöjt mig med, precis som jag gjorde i utskottet, att vilja påvisa svagheterna i den argumentering som regeringen här har fört.

Eftersom dock Malmgren här åberopades, vill jag säga, vilket inte torde vara obekant för herr Edenman, att dessa frågor för Malmgren evident äro kyrkolagsfrågor — jag skall inte trötta med citat.

Jag förstår självfallet, och jag underströk det också i mitt första anförande, att många av dessa lönefrågor äro av sådan natur, att de knappast kunna föras till någotdera av dessa begrepp eller av praktiska skäl föreläggas kyrkomötet. Jag betonade och vidhåller fortfarande att vad herr Edenman inte berörde är för kyrkans liv och organisation centrala frågor. Såsom en sådan fråga har jag pekat på vakantsättningen samt förflyttnings- och avsättningskyldigheten. Jag står fortfarande kvar vid den åsikten, att det bör vara möjligt att i framtiden finna en sådan formel, att frågor av denna valör kunna gå till kyrkomötet, medan man däremot kan ta bort sådana smärre frågor, där av formella skäl kyrkomötets medverkan inte är påfordrad och där inga kyrkliga värden stå på spel.

Det är alldeles uppenbart sedan vi fått dissenterlagen och de som kvarstå i kyrkan ha att betala en högre skatt, att de människor som stå kvar som medlemmar böra kunna göra anspråk

Löne- och pensionsreglering för präster m. m.

på att i denna sin egenskap, inte i sin egenskap av vanlig medborgare, kunna utöva ett visst inflytande på kyrkans angelägenheter. Teoretiskt kan man ju tänka sig, att dessa medborgare inta en ställning till kyrkliga frågor och en annan till politiska frågor. Det organ som representerar de skattebetalare som komma att kvarstå i den svenska kyrkan är ju kyrkomötet, där lekmännen enligt 1949 års reform ha majoritet.

Herr **SENANDER**: Herr talman! Bara ett par ord till herr Rubbestad. Herr Rubbestad bestrider att prästerna få 9,5 miljoner i löneförbättring som jag uppgivit. Men det står tydligt i propositionen och utskottets utlåtande, att kostnadsökningen för förslaget är 9,5 miljoner.

Vad sedan beträffar herr Rubbestads rekommendation till mig att söka undfå smörjelsen, så vill jag returnera den till herr Rubbestad. Jag tror att han som gammal prästvän är mera lämplig att tjäna som försöksobjekt än vad jag är.

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! I propositionen står det tydligt, att löneförbättringen är 7,5 miljoner. Dessutom tillkommer emellertid pensionsregleringen, som innebär en kostnadsökning av 1,9 miljoner.

Herr **SENANDER**: Herr talman! Herr Rubbestads anförande bekräftar ju bara riktigheten av vad jag sade, nämligen att kostnadsökningen genom detta förslag är 9,5 miljoner.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande punkten A), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på avslag därå i enlighet med motionen II:615; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

På därå av herr talmannen framställd proposition blev härefter utskot-

tets hemställan i punkten B) av kammaren bifallen.

Beträffande punkten C) gav herr talmannen först propositioner angående utskottets uttalanden rörande 17 § i förslaget till prästlönereglemente, nämligen dels på godkännande av utskottets ifrågavarande uttalanden dels ock på godkännande av den av herr Eric Ericson m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner sammansatta stats- och första lagutskottets uttalanden rörande 17 § i förslaget till prästlönereglemente, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den av herr Eric Ericson m. fl. därom avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för nej-propositionen. Herr Rubbestad begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 67 ja och 84 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså beträffande 17 § i förslaget till prästlönereglemente godkänt den av herr Eric Ericson m. fl. därom avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Härefter gav herr talmannen beträffande utskottets uttalanden rörande 25 §

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

i förslaget till prästlönereglemente propositioner dels på godkännande av utskottets uttalanden i denna del dels ock på godkännande av den av herr Eric Ericson m. fl. avgivna, med 3) be-tecknade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

På därå av herr talmannen givna propositioner bifölls härefter utskottets hemställan i punkten C) med den ändring, som påkallades av kammarens föregående beslut, ävensom vad utskottet i punkterna D)—H) hemställt.

§ 3

Föredrogos vart för sig statsutskottets uttalanden:

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till skolöverstyrelsen m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1951/52 till universiteten jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa uttalanden hemställt bifölls.

§ 4.

Anslag till privatläroverk m. m.

Föredrogos statsutskottets uttalande nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1951/52 till privatläroverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 3.***Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 147 (punkten 2) föreslagit riksdagen att dels godkänna av föredraganden förordade grunder för statsbidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala,

att gälla från och med den 1 juli 1951, dels ock till Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 315 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald m. fl.* (I: 442) och den andra inom andra kammaren av herr *Mosesson m. fl.* (II: 534), i vilka hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta, att fackskolan beviljades 37 000 kronor i driftanslag för budgetåret 1951/52.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 442 och II: 534, såvitt här vore i fråga,

a) godkänna av föredraganden i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 mars 1951 förordade grunder för statsbidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, att gälla från och med den 1 juli 1951;

b) till Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 315 000 kronor.

Vid punkten hade fogats en reservation av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile, *Bergstrand* och fröken *Elmén*, vilka ansett, att utskottet, i anledning av motionerna I: 442 och II: 534, bort med hänsyn till fackskolans svaga ekonomiska ställning tillstyrka även ett statsbidrag av 20 000 kronor till skolans driftkostnader och att därför utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 442 och II: 534, såvitt här vore i fråga,

a) godkänna av utskottet förordade grunder för statsbidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, att gälla från och med budgetåret 1951/52;

b) till Bidrag till fackskolan för hus-

Bidrag till fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala.

lig ekonomi i Uppsala för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 335 000 kronor.

Utskottets hemställan i punkten förredrogs, och anförde därvid:

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! På denna punkt ha de sakkunniga föreslagit ett driftbidrag till fackskolan i Uppsala, men den kungl. propositionen upptar inte något sådant bidrag. Enligt de sakkunnigas utredningar skulle det behövas 40 000 kronor för att få balans i skolans ekonomi. Den har under senare år gått med underskott, trots att en del av de bidrag, som skolan hittills har fått, haft karaktären av driftbidrag. Det är vidare att märka, att den budget, som visar att det skulle behövas ett driftbidrag på 40 000 kronor, är grundad på 1949 års siffror. Det förefaller knappast möjligt att få skolans ekonomi att balansera under nuvarande förhållanden med det prisläge som nu råder.

I den frågan, hur skolan skall kunna klara sin ekonomi, har skolans rektor upplyst om att man egentligen inte har någonting annat att tillgripa än en höjning av elevavgifterna. För närvarande är elevavgiften 225 kronor per termin. Om dessa 40 000 kronor skulle anskaffas genom höjda elevavgifter, förutsätter det en höjning med 40 procent, d. v. s. terminsavgiften skulle höjas från 225 till 315 kronor, och årsavgiften skulle bli 630 kronor. Det är ju inte precis den utveckling man har eftersträvat under senare år, när man har försökt lägga till rätta för skolorna och deras elever.

Man har under utskottsbehandlingen fäst sig vid att anslagen ifrån Uppsala stad och ifrån Uppsala läns landsting äro små. Det kanske man kan säga, och det är naturligtvis önskvärt att skolan kunde skaffa bidrag till sin verksamhet från båda dessa håll och eventuellt även från andra håll. Jag tror emeller-

tid inte att det är hållbart att enbart hänvisa skolan till möjligheten att skaffa förhöjda bidrag ifrån staden eller landstinget. Den summa som behövs är säkerligen för stor för att man skall kunna klara upp saken på det sättet. Här föreligger också en motion av herr Mosesson m. fl., som går ut på att man skulle bevilja denna skola ett driftbidrag på 37 000 kronor.

Jag har tillsammans med några kamrater i utskottet vid denna punkt fogat en reservation, som innebär att riksdagen skulle bevilja denna skola 20 000 kronor, d. v. s. halva det driftbidrag, som de sakkunniga ha begärt. Även om riksdagen beviljar detta bidrag på 20 000 kronor, står skolan i alla fall inför uppgiften att skaffa ökat anslag ifrån staden och landstinget och utnyttja andra eventuella möjligheter att skaffa medel eller också höja elevavgifterna. Jag tror som sagt att ett riksdagsbeslut, som helt och hållet stryker bort driftbidraget, kommer att visa sig ohållbart.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen.

Häruti instämde fröken Ager.

Herr förste vice talmannen övertog nu ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr WALLENTHEIM: Herr talman! Jag vill fästa uppmärksamheten på att det statsbidrag som kommer att utgå till denna fackskola är ganska betydande. Samtidigt vill jag erinra om vad herr Svensson i sitt anförande var inne på, nämligen att bidragen från Uppsala stad och från Uppsala läns landsting enligt utskottets mening äro förhållandevis obetydliga. Vi ha inom utskottet räknat med att det i första hand är en angelägenhet för dessa bägge instanser att sträcka denna skola en hjälpande hand.

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Herr SVENSSON i Ljungskile: Herr talman! Det går ju bra för oss här i kammaren att bara tycka, att staden och landstinget skola lämna skolan bidrag. Men med det ansträngda läge i ekonomiskt avseende, som säkerligen både kommunen och landstinget ha att räkna med, förefaller det inte troligt, att skolan från något av dessa håll skall kunna erhålla ett så högt bidrag, att bristen kan täckas. Slutresultatet blir med all säkerhet att elevavgifterna måste höjas.

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Jag vet inte varpå statsutskottet grundar sin uppfattning när utskottet nu gör gällande, att Uppsala stad och Uppsala läns landsting inte skulle i tillräckligt hög grad lämna bidrag till denna undervisningsanstalt. Såvitt jag vet är denna undervisningsanstalt en riksanstalt, och därför tror jag knappast att det föreligger anledning att såsom här skedde göra några anspråk gällande gentemot landstinget och Uppsala stad.

För övrigt ber jag endast, herr talman, att få yrka bifall till reservationen på denna punkt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten 3 gjorda hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkterna 4—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5.

Anslag till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till ny ungdomsanstalt för svårbehandlade m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Punkten 1.***Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.**

I propositionen nr 122 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden den 9 mars 1951, punkten 1, föreslagit riksdagen att till Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft ett antal motioner.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 401 och II: 546, I: 402 och II: 548 samt I: 403 och II: 547

a) till Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade för budgetåret 1951/52 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 300 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i fråga om översyn av kostnaderna för den nya ungdomsanstalten.

Vid punkten hade reservation avgivits

1) av herrar *Pålsson, Bengtson, Rubbestad, Bergstrand, Birke* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 401 och II: 546, I: 402 och II: 548 samt I: 403 och II: 547

a) avslå Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en ny, allsidig utredning av frågan om en ny ungdomsanstalt för svårbehandlade, vilken utredning — förutom kostnadsfrågan — i sig borde innefatta frågorna om effektiva säkerhetsanordningar även vid övriga ungdomsfängelseanstalter och platsen för den nya anstaltens förläggning;

2) av herr *Skoglund* i Doverstorp, utan angivet yrkande.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Man känner sig mer eller mindre som en missdådare när man vågar ta kammarens tid i anspråk vid denna sena timme på dygnet, men å andra sidan hårdnar samvetet mer och mer efter de ständigt återkommande långa ekonomiska debatterna, som ta dagar i anspråk, under det att andra frågor, som ha rätt stor räckvidd, ekonomiskt och i andra hänseenden, knappast tillåtas få tid att över huvud taget ventileras.

Jag kommer dock att göra vad som kan göras för att å min sida förkorta min redogörelse för de synpunkter jag önskar framföra på den här frågan.

Det är inte lätt att ta ställning till denna fråga, och det är naturligtvis svårt att i dagens läge bedöma verkningarna för framtiden av en reform som denna. Jag vill dock säga att avdelningen och utskottet mycket noga ha penetrerat och ventilerat frågan. Emellertid hade det säkerligen varit önskvärt att denna proposition inte varit förbunden med ett anslagsäskande, som gör att propositionens behandling inte utan vidare kan skjutas upp till hösten. Jag tror att det var relativt stor enighet inom avdelningen om önskvärdheten av ett sådant uppskov, då frågan säkerligen hade vunnit på att vi inte minst på ort och ställe — således i Östergötland — på närmare håll kunnat studera förutsättningarna för anstaltens förläggning, befolkningens reaktion o. s. v.

Dock är jag skyldig avdelningen och utskottet ett tack för att de ändå i avsevärd grad på väsentliga punkter tillmötesgått motionärernas önskningsar.

Alla äro vi väl på det klara med att fångvården för närvarande genomgår en mycket besvärlig kris. En av anledningarna till denna är väl just att reformer-

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

na kanske komma för fort, under det att medlen, som ställas till förfogande för att reformerna på bästa sätt skola kunna föras ut i det praktiska livet, utebli eller komma långt i efterhand.

Från början avsågo ju de öppna fångvårdsanstalterna för ungdomsklientelet endast sådana som tillhörde det s. k. normalklientelet eller de uppfostringsbara, men efter 1947 års reform och i samband med åtalseftergiftens införande och utvidgningen av den villkorliga frigivningen sjönk av helt naturliga orsaker kvaliteten på klientelet. Jag råkar höra hemma i den bygd som år 1938 eller 1939 fick den första ungdomsanstalten på detta område, nämligen Skennäs, och jag känner relativt väl förhållandena både på anstalten och i bygden däromkring.

Jag kan vitsorda, att denna anstalt, när den kom till, nog motsågs med en viss oro av befolkningen. Jag kan emellertid försäkra att det inte fanns någon anledning till denna oro; anstalten växte in i bygden och dess liv, och vi ha haft och ha den allra bästa kontakt, kommunalt och i andra hänseenden, med anstaltens ledning och personal. Efter 1947 blevo emellertid förhållandena helt annorlunda och mycket sämre. Genom den klientelförskjutning, som jag nyss har talat om, började svårigheterna med rymningarna och allt vad detta förde med sig i släptåg.

Jag har i min hand en inlaga från fjärdingsmännen i min hemkommun; jag hade åtagit mig att hos justitieministern framföra vissa önskemål med anledning av de nämnda förhållandena och av den merbelastning som kommer på dessa fjärdingsmäns lott i deras arbete.

Det framgår av inlagan, att i de små kommuner som detta fjärdingsmannadistrikt omfattar — en mycket liten del av Vikbolandet och Bråbygden, som ju äro värst utsatta för härjningarna — antalet förhör med de intagna uppgår till omkring 50 per år. Antalet brott, be-

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

gångna av de intagna, har ökat år från år. År 1946 förekom i det nämnda fjärdingsmannadistriktet tillgrepp av två cyklar, tillgrepp av klädespersedlar samt inbrott och tillgrepp samt skadegörelse i bostadsbyggnad. År 1947 var det ungefär enahanda. År 1948 började svårigheterna bli alltmer uppenbara. Då gjordes inbrott i garage och tillgrepp av en lastbil, tillgrepp av tio cyklar och tillgrepp av fyra roddbåtar. Sedan har antalet brott ökat i allt hastigare takt. Under år 1949 gjordes inbrott i garage vid två olika tillfällen och i samband därmed tillgrepp av en bil vid vardera tillfället, källarinbrott och tillgrepp av matvaror, tillgrepp av tolv cyklar, inbrott i garage och tillgrepp av motorcykel, tillgrepp av nio roddbåtar och, i samband med tillgrepp av ytterligare en roddbåt, förstöring av i denna båt befintliga fiskredskap. Utöver dessa brott ha en del roddbåtar tillgripits, om vilka anmälan icke gjorts, när ägarna till desamma återfunnit dem, i regel vid norra stranden av Bråviken. Av detta framgår ju tydligt, hur förhållandena ha förändrats till det sämre. Jag beklagar detta.

I länsstyrelsens remiss i denna fråga omtalas, att landsfiskalen har meddelat att det förekommer att ynglingar som rymt ha begått ett fyrtiotal brott innan de återigen ha blivit fast. Det är helt naturligt att det under dessa förhållanden blir en mycket besvärande reaktion ute i bygderna. Jag kan försäkra att vickbolänningarna och Bråbygdens invånare i många fall bli vittberesta i vårt land genom att de få hämta sina bilar — i den mån dessa inte ha kvaddats — på alla möjliga platser från Stockholm i norr till Skåne i söder. Till och med landsfiskalen höll på att bli av med sin bil en söndagsförmiddag, men han lyckades rädda den i sista ögonblicket. Dessa förhållanden ge också upphov till både löje och förbittring, som man kanske ur fångvårdens och andra synpunkter har anledning att beklaga.

Nu skall den fria vårdens sektor ytterligare utökas. De slutna anstalterna i Ystad, med de interner som misskött sig, och Uppsala, med dem som ha psykiska och andra defekter, skola nu ersättas av en väsentligen öppen anstalt, som skall kallas Roxtuna. I princip finns från min sida intet att erinra mot förslaget i och för sig. Jag kan således för min del acceptera den plan för ungdomsfångelseklienteletts tillvaratagande och fostran, som föreligger. Framför allt anser jag att den lilla gruppens princip kan bidra till lösningen av nuvarande svårigheter. Men jag tror att det är en överdrift att påstå att anstalternas beskaffenhet och, såsom det ofta heter, det förhållandet, att personalen inte skulle vara tillräckligt utbildad, skulle vara de enda orsakerna till det nuvarande tillståndet. Därmed vill jag inte på något sätt påstå att anstalterna i Ystad och Uppsala äro lämpade för sina uppgifter, långt därifrån. Men jag lutar nog i någon mån åt statskontorets åsikt, att man kanske kan få gå tillbaka till den gamla metoden att vårda de uppfostringsbara fallen på öppna anstalter, under det att de mer eller mindre psykiskt defekta få vård på specialanstalter såväl som övriga psykiskt lidande, som icke ha begått brott.

Jag vill också för min del deklarerera, att god utbildning av personal givetvis alltid är bra men att jag inte tror att man bör överdriva betydelsen av denna utbildning. Ett helt livs erfarenhet i ett yrke är också en utbildning som man inte skall undervärdera.

Man bör, menar jag, därför vara försiktig med att skylla vissa misslyckanden på personalen. Som lekman vågar jag inte ha någon bestämd uppfattning om huruvida ledningen av en anstalt av den planerade typen lämpligen bör utövas av en psykiater eller en fångvårdsman. Rent instinktivt har jag en känsla av större förtroende till fångvårdsmännen i ledningen, men jag skall villigt medge att jag kan acceptera vilken som

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

helst, som har de personliga kvalifikationer som fordras för att man skall kunna få gott samarbete med befattningshavarna, trivsel på anstalten och en god fostran av klientelet. Detta, menar jag, är det väsentliga. Om det sedan är en psykiater eller en fångvårdsman har mindre betydelse. Däremot är det naturligtvis önskvärt att läkare finnes till hands för de speciella uppgifter som äro läkarens.

Jag vill också för min del livligt instämma i utskottets avböjande av den föreslagna inspektionen av anstalten från medicinalstyrelsens sida. Jag tror att vi få vara litet grand försiktiga med överorganisation. Jag har i min hand ett yttrande som är avgivet av Skenäsanstaltens direktör Gunnar Thurén, vilket har infordrats av strafflagsberedningen och gäller ungdomsanstaltsutredningens betänkande angående enanstalt för svårbehandlade. Jag vill förutskicka, att om de randanmärkingar ur detta yttrande, som jag här anför, äro av negativ art, beror detta därpå, att jag inte har någon anledning att anföra några synpunkter i de delar där Kungl. Maj:t, utskottet och reservanterna äro överens; direktör Thuréns anmärkingar gälla naturligtvis sådana punkter där han som fångvårdsman har väsentliga erfarenheter, som han inte har kunnat underlåta att meddela. Direktör Thurén påpekar i sitt yttrande, att det vid Skenäs finnes inte mindre än nio styrelser, nämnder och kollegier, som ha att öva inflytande på anstalts verksamhet, nämligen fångvårdsstyrelsen, ungdomsfängelnsnämnden, anstaltsnämnden, företagsnämnden, lärarkollegiet, lokalavdelningen av Svenska fångvårdsmanaförbundet, tjänstemännen församlade till kvartalsmöten, elevernas förtroenderåd samt behandlingskollegiet, som ursprungligen var lika med kommissionsnämnden. Till allt detta skulle enligt betänkandet från ungdomsanstaltsutredningen komma ett ambulanderande behandlingsteam och eventuellt

ett lokalt eftervårdskollegium. Detta är säkerligen bra saker alltsamman, och inte vill jag åtaga mig att gallra, men det är dock önskvärt att befattningshavarna inte för mycket dras ifrån sitt egentliga arbete. Sådant måste ju menligt inverka på det arbete som de äro tillsatta för att i första hand sköta.

Den nu planerade Røxtunaanstaltens tillblivelse är ju ett experiment. Ingen vet i dag hur härkraftiga de bärande principerna bli i praktiken. Men experimentet måste nog, såsom jag ser saken, genomföras även om det blir dyrt.

Jag är medveten om att fångvården över lag är en dyr historia, men ändå blir det förslag, som utredningen har kommit till, minst sagt ekonomiskt skrämmande: 8 200 000 kronor eller drygt tre gånger så mycket per vårdplats som de dyraste platserna på våra förnämsta sjukvårdsanstalter med full utrustning.

Jag har ingen anledning att fördjupa mig i detta spörsmål. En omprövning av både byggnadsfrågan och frågan om personalorganisationen äro ju statsrådets, utskottets och reservanterna eniga om. Men jag kan inte underlåta att framhålla att jag får svårt att gå med på förslag om kostnader som ligga väsentligt över kostnaderna för de bästa anstalterna för sjukvårds- och andra sociala ändamål.

Man tycks inte heller ha beräknat kostnaderna för de kolonier, som måste bli ett komplement till denna reform. Ystadsanstalten och Uppsalaanstalten ha ju för närvarande tillsammans omkring 90 interner. Røxtunaanstalten kommer icke att kunna ta emot mer än omkring 65. Där blir det alltså 25 över. Antalet interner i Skenäsanstalten, vilken nu kan ta 90 interner, skall ju bringas ned till 70. Sammanlagt blir det någonting mellan 45 och 55 interner över.

Jag vill för min del betona, att jag tror att kolonisystemet är ett lämpligt system när det gäller de uppfostringsbara fallen. Däröfver behöver det nog inte

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

råda några skilda meningar. Men vad man inte kan undgå oro för det är att i samma mån måste ju också klientelet på den öppna Skenäsanstalten, som ju är byggd för uppfostringsbara fall, komma att högst väsentligt försämras. Jag ber att få erinra om att vi redan nu ha kanske 30 å 40 procent sinnesdefekta, psykiskt undermåliga klienter, som kanske just äro huvudsak till den oro som råder ute i bygderna.

Även på denna punkt skall jag be att få citera vad den erfarne fångvårdsmannen säger: »Det bör dock understrykas, att förslaget i ett väsentligt hänseende kan komma att få ödesdigra konsekvenser för Skenäsanstalten. Det måste nämligen förutsättas, att de cirka 55 elever som enligt betänkandet framdeles skola överföras till den 'rörliga' anstaltsorganisationen måste utväljas bland de minst svårskötta och därför komme att tagas från Skenäs. Eftersom anstalten under de senaste fem åren haft i medeltal 78 intagna per år, kommer åderlåtningen att innebära en ur vårdsynpunkter ytterligt oroande klientelförskjutning. I verkligheten skulle det betyda, att Skenäs finge behålla bottenskiktet av sitt forna klientel och i övrigt komme att tillföras elever, som nu tillhör de behandlingssvåra Uppsala- och Ystadsgrupperna. För en så radikal förändring skulle erfordras ansenliga lokala och personella förstärkningar inom anstalten.»

Jag tror också att det är vissa svårigheter att där komma till rätta med, såvida inte speciella anordningar komma att vidtagas på de anstalter som i andra hänseenden komma att bli beroende av denna reform.

Därmed är jag inne på säkerhetsanordningarna och anstaltens förläggning. I likhet med länsstyrelsen i Östergötlands län anse reservanterna att ytterligare en anstalt i Östergötland blir en för tung börda för landskapets redan förut hårt prövade befolkning. Här har sagts, att på vilken plats anstalten än

ligger kommer det att uppstå missnöje. Det är så sant som det är sagt, men man skall inte glömma att det inte här är fråga om en ensam anstalt utan om en koncentration av anstalter inom ett mycket snävt område, där vi kunna räkna med bl. a. Lövsta ungdomsvårdsskola, Skenäs och Roxtuna i en snäv sektor. Jag förstår nog mycket väl de synpunkter som ha varit vägledande för utredningen, nämligen den rationalisering av transporter och dylikt, som blir en följd av koncentrationen, men detta får vägas mot det obehag och de besvärligheter som befolkningen i alltför hög grad kan bli utsatt för. Jag behöver väl inte påpeka att det är många människor i dessa anstalters närhet som leva i mycket stor oro och alltid få vara osäkra för sin egendom. Det är kända saker, som kammarens ledamöter nästan dagligen kunna läsa om i tidningarna.

Två på området så eminent sakkunniga remissinstanser som länsstyrelsen och Svenska fångvårdsmannaförbundet anse därför, att säkerhetsanordningarna från början böra utbyggas kraftigare. För min del vill jag också just trycka på säkerhetsfrågan.

Men ändå har Kungl. Maj:t beklagligtvis i sitt ställningstagande närmat sig socialstyrelsens ståndpunkt om en uppmjukning av säkerhetsanordningarna. Socialstyrelsen undgår allt obehag och alla svårigheter som äro en följd av ståndpunktstagandet till denna fråga, men det gör sannerligen varken fångvårdens personal eller länsstyrelsen. De måste brottas med svårigheterna, under det att den som sitter centralt här uppe i Stockholm inte har något med dessa att göra.

Jag menar således att länsstyrelsens och Svenska fångvårdsmannaförbundets råd, baserade på verklig sakkunskap, borde ha beaktats mera. Jag ber också få understryka, att det är med tvekan som utskottet har anslutit sig till Kungl. Maj:ts ståndpunkt, en sak som jag är

tacksam för och som jag hoppas herr statsrådet skall beakta.

Att effektiva säkerhetsanordningar skulle ha någon större menlig inverkan psykologiskt och pedagogiskt har jag svårt för att tro. Vad klientelet saknar det är friheten, och den äro de under alla omständigheter berövade.

För min del tillmåter jag större värde åt andan och omvårdnaden inom anstalten jämte ett förnuftigt använt permissionssystem och även arbete utom anstalten för de klienter som förtjäna detta.

Att lita på de mer eller mindre sinnesdefekta och kriminella individernas karaktär är däremot äventyrligt. Det finns många exempel därpå, och jag skall inte i denna sena timme trötta med några sådana. Men en sak torde behöva utredas innan denna anstalt tar form, och det är frågan om ersättning till dem som bli oförskyllt lidande genom dessa anstalter och de rymningar som där förekomma. Jag vet mycket väl att redan nu vissa ersättningar utgå, och jag vet också att de i många fall varit tillräckliga. Jag tänker då närmast på dem som fått ersättning för en förstörd egendom, som vederbörande inte varit i direkt behov av för sitt dagliga arbete. Vårre ställer det sig när det gäller yrkesutövare som berövas sin möjlighet till utkomst. Jag vill erinra om den fiskare, som i Östra Stenby för ett par år sedan fick sin båt förstörd och i samband därmed också alla sina nät sönderskurna. Han kunde givetvis inte skaffa sig inkomst på månader. Jag kan också nämna en yrkeschaufför som fick sin bil kvaddad och som givetvis inte på en längre tid hade några möjligheter att utöva sitt yrke. Jag kan försäkra att sådana exempel mana fram en reaktion från allmänhetens sida, som nog inte i längden är lycklig för fångvården, om man inte söker gå de förfördelade till mötes för att eliminera dessa svårigheter.

För min del är jag, såsom jag har

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

sagt, tacksam mot avdelning och utskott för att de gått motionärerna till mötes i många väsentliga punkter. Jag beklagar dock att denna fråga har måst behandlas i riksdagens slutspurt. Det hade, såsom jag sade tidigare, varit önskvärt att vi på ort och ställe hade kunnat få bilda oss en uppfattning om dessa saker.

Jag anser således, när nu i alla fall allt väsentligt skall utredas — således byggnadsfrågorna och frågan om personalorganisationen — att man också då skulle kunna hålla hela frågan öppen och även undersöka och allsidigt utreda anläggningsfrågan, taga upp säkerhetsfrågan till bedömning och framför allt verkningarna av reformen på de övriga anstalterna på området. Detta är vad vi reserveranter önska.

Alla hylla vi väl den humana fångvårdens princip, och alla önska vi att så många som möjligt av de olyckliga människor, som hamnat på brottets väg, skola kunna återföras till goda samhällsmedborgare. Det kommer dock aldrig att lyckas att få den stora allmänhetens stöd om staten sviker sin främsta uppgift: att bevara rättssäkerheten och att skydda de hederliga och arbetsamma medborgare som dock skola bära upp landets ekonomiska, sociala och kulturella utveckling. Det är en avvägningsfråga, det medger jag gärna, men jag hoppas att den avvägningen sker så, att i första hand allmänheten beredes all den rättssäkerhet och allt det skydd som är möjligt och att man sedan inom ramen för andra åtgärder hjälper de olyckliga människor som behöva hjälpas. Jag tror inte att detta behöver svära mot vartannat. Jag är annars rädd för att det kan bli sådana reaktioner ute bland allmänheten, som kanske inte i längden bli lyckliga för reformerandet av fångvården och den humana fångvården som princip.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Pålsson m. fl.

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Förra året godkände riksdagen ett av mig framlagt principprogram för en omläggning av hela landets fångvårdsväsen. Anledningen till att så genomgripande anordningar äro erforderliga behöver jag väl inte länge uppehålla mig vid. Det är för kammaren väl känt, att fångvården befinner sig i ett nödläge. Det program som riksdagen godkände förra året är ett genomgripande program som avser en fullständig omdaning av vårt anstalts- och fängelseväsende. Det är ungefär hundra år gammalt och av många anledningar i behov av en sådan genomgripande omdaning.

Men det stod klart för alla och underströks också i detta principprogram, att en så stor och ingripande reform med nödvändighet måste kosta mycket pengar och även i andra avseenden vara svår att genomföra, att den inte kunde genomföras på en gång utan måste fördelas på ett ganska stort antal år och tagas i etapper. Detta förutsatte jag också i det program som vann riksdagens godkännande. Där fastslogs också, att den första etappen i detta program skulle avse just behandlingen av ungdomliga lagöverträdare. Vad det nu här för oss gäller är alltså helt enkelt det första stadiet av verkställigheten av det beslut, som riksdagen i princip har gått in för.

Att man i första hand vill inrikta sig på det ungdomliga klientelet när det gäller hela detta stora vårdområde, där praktiskt taget allt är i behov av genomgripande förändringar och förbättringar, är inte någon tillfällighet. Det beror på flera omständigheter — jag skall bara framhålla de två viktigaste.

För det första visar statistiken över brottsligheten en i och för sig mycket sorglig utveckling, i det att tyngdpunkten förskjutes ned mot allt yngre årsklasser. Det har ju visserligen alltid varit så, att äldre och medelålders människor inte ha begått så mycket brott,

men tyngdpunkten har tidigare legat låt oss säga i åldersgrupperna 25—30 år. Men under det senaste årtiondet har åldersgränsen förskjutits nedåt, så att en huvuddel av de grövre lagöverträdelserna här i landet har begåtts just av de åldersgrupper, som det här är fråga om att ta hand om, nämligen pojkar — det gäller ju här ett huvudsakligen manligt klientel — i åldern 18—21 år. Det synes som om tendensen skulle gå ytterligare nedåt.

Det andra skälet till att man vill ingripa just mot de yngre lagöverträdarna är helt enkelt det, att man när det gäller dessa även i ganska svåra och besvärliga fall i stort sett har mycket större förhoppningar om att genom en intensiv vård och behandling åtminstone en stor del av dem skall kunna förbättras, mycket större förhoppningar vill jag säga än då det gäller gamla återfallsförbrytare. Här bör man alltså kunna nå ett bättre resultat.

Man kan naturligtvis helt principiellt och allmänt fråga sig om man kan hoppas att nå bättre resultat med nya metoder av den art, som det här är fråga om. Jag skall med några ord litet närmare beröra dessa metoders beskaffenhet, och då kanske det framgår varför vi ställa våra förhoppningar till dem. Men jag vill redan nu säga, att våra förhoppningar inte bara äro baserade på allmänna teoretiska spekulationer. Vi bygga tvärtom på praktiska erfarenheter både från Sverige — när det gäller något yngre årsklasser men annars ungefär samma klientel — och från flera håll i utlandet. Allt sakkunnigt folk på detta område här hemma och i utlandet säger, att om man får sådana utomordentliga resurser, så finns det hopp om att dessa metoder skola ge bra mycket bättre resultat än den gammaldags fängelsebehandlingen.

Det är det s. k. ungdomsfängelset det här gäller att i praktiken utforma på bättre sätt än tidigare. Själva lagen är inte ny, men vi ha hittills saknat de

erforderliga resurserna för att genomföra den. Lagen bygger i huvudsak på att man skall ta hand om ungdomliga lagöverträdare under ganska lång tid och därunder behandla dem så human man kan. Man skall alltså inte bara spärra in dem i fängelser, som man gjorde förr i tiden, utan också om möjligt försöka lära dem ett yrke. De flesta unga lagöverträdare äro nämligen icke yrkesutbildade.

En av huvudprinciperna skall under alla förhållanden vara att genom intensiv träning vänja dem vid ordnat arbete, och samtidigt därmed skall en medicinsk-psykologisk behandling sättas in.

Dessa principer lågo till grund för den ungdomsfängelselag, som tillkom 1935. När denna lag stiftades, hade vi dock bara de gamla fängelserna att tillgå, och man förstod snart att det inte gick att tillämpa lagens bestämmelser förrän en för ändamålet lämplig anstalt fanns att tillgå. Det dröjde därför tre år ytterligare innan lagen kom att tillämpas, vilket alltså skedde 1938. Då fingo vi åtminstone en del av den moderna anstalten å Skenäs färdig. Riktigt färdig var anstalten inte. Det är den för övrigt inte ännu, men den är ändå en bra och ändamålsenlig anstalt för behandlingen av här ifrågavarande klientel. Skenäs är också den enda anläggning av detta slag, som hittills har kommit till stånd. Den är helt öppen och används därför för den bättre delen av klientelet, alltså den, som man vågar anförtro friheten — eller i varje fall den relativa friheten — åt.

Vad gör man då med de mest svårbehandlade fallen? Jo, dem har man sedan lagens tillkomst placerat i de gamla fängelserna, dessa snart hundraåriga anstalter i Ystad och Uppsala. I de gamla fängelserna där sättas Sveriges mest missanpassande ungdomar in! Ett flertal av riksdagens ledamöter ha själva varit i tillfälle att studera dessa gamla anstalter, och de som

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

gjort det instämna säkert med mig, när jag säger, att man inte kan vänta sig några nämnvärda resultat av en sådan behandling. Det är närmast upprörande att vi behandla unga människor på det sättet, människor som ju ändå skola ha en chans att en gång bli hyggliga och laglydiga medborgare! Det är nu meningen att den nya anstalten Roxtuna — jag vill säga det för att rätta till en missuppfattning av den föregående ärade talaren — skall ersätta dessa gamla fängelser i Ystad och Uppsala. Roxtuna är avsedd just för det allra mest svårbehandlade klientelet. Anstalten å Skenäs skall behålla det hyggligare klientel, som den nu har.

När Skenäs kom till, hade man, som jag nyss nämnde, under de tre åren sedan 1935 ännu inte gjort anstalten fullständigt i ordning. Det var de tråkiga erfarenheterna från denna halvmesyr som gjorde att jag, när jag tillsatte ungdomsanstaltsutredningen för att få till stånd en anstalt för de svårbehandlade fallen, gav utredningen i uppdrag att försöka lägga fram ett fullständigt förslag om hur den nya anstalten i fullt utbyggt och färdigt skick borde se ut och hur mycket den skulle komma att kosta.

Jag vill inte neka till att jag, när jag fick utredningens betänkande, blev förskräckt över hur dyr anstalten skulle komma att bli. Jag tycker dock fortfarande att det i princip är riktigare att från början veta vad man ger sig in på än att — som skedde med anstalten å Skenäs — börja med att färdigställa en del och sedan bli tvungen att bygga till den ena avdelningen efter den andra.

Emellertid har jag i propositionen framhållit — vilket utskottet också sagt i sitt utlåtande — att det på grund av de höga kostnaderna för anstalten är önskvärt att man undersöker möjligheterna att förbilliga densamma. Det är tänkbart att man på olika sätt skall kunna nedbringa kostnaderna ganska avsevärt. Vad som nu erfordras är

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

emellertid, att vi ta ställning till principerna och fatta ett beslut, som detaljutredningen sedan kan bygga på. Utredningen bör alltså ha klart för sig, vad den har att utgå ifrån. Min begäran är därför, att riksdagen här skall godkänna ett principprogram. Sedan gäller det att så mycket som möjligt med den tillsatta utredningens hjälp tillvarata de besparingsmöjligheter som kunna finnas.

Efter dessa allmänna ord skall jag be att i korta drag få redogöra för de allmänna principerna i det förslag, som jag ber riksdagen godkänna. Min begäran har baserats på två förutsättningar. Den ena är säkerhetssynpunkten och den andra är tillgodoseendet av vårdintresset.

Jag nämnde nyss att Roxtuna-anstalten är avsedd för det mest svårbehandlade klientelet bland de ungdomliga lagöverträdarna, och det är därför nödvändigt att det största beaktande skänkes åt säkerhetssynpunkterna. Å andra sidan måste man också ta hänsyn till vårdintressena, eftersom det ju gäller att i möjligaste mån omskapa dessa ungdomar till laglydiga medborgare. Hur den vård skall vara inriktad, som skall tillgodose det syftet, är den andra huvudsynpunkten. Naturligtvis kunna dessa båda intressen i vissa fall skära sig mot varandra, men i andra fall tror jag att de löpa parallellt. Och där de skära sig mot varandra, har det varit ungdomsanstaltsutredningens besvärliga uppgift att försöka åstadkomma en avvägning.

När jag har studerat utredningens betänkande, har jag fått ett mycket starkt intryck av att man i den mycket omsorgsfulla och i detalj väl belagda utredning som gjorts på ett ganska övertygande sätt har lyckats åstadkomma en avvägning mellan de principiella frågorna, och det är ju bara de som just nu äro aktuella. Jag är inte ensam om denna uppfattning. Tvärtom ha praktiskt taget alla de remissinstanser, som

besitta någon sakkunskap i vårdfrågor, tillstyrkt de bärande principerna i utredningens förslag. Det har visserligen också framförts anmärkningar mot förslaget, t. ex. från statskontoret, som har att bevaka kostnadssynpunkterna, och från länsstyrelsen i Östergötlands län, som har att beakta de lokala intressena o. s. v., men jag vill understryka att de myndigheter här i landet, som besitta någon sakkunskap när det gäller vård och behandling av missanpassade människor, praktiskt taget enhälligt ha tillstyrkt utredningens grundprinciper.

Utredningen lämnar en mycket intressant och utförlig redogörelse för hur det klientel är beskaffat, som skall tagas om hand på Roxtuna. Det är emellertid omöjligt att i denna sena timma ens tillnärmelsevis gå närmare in på vad utredningen innehåller. Måhända kan jag dock med bara några små uppgifter ur densamma ge ett intryck av vad det är för unga människor det här gäller.

De sakkunniga i utredningen ha studerat alla dem, som för närvarande äro intagna på ungdomsfängelserna, vilket praktiskt taget är samma klientel som i framtiden kommer att befolka Roxtuna. De ha gjort en noggrann undersökning av alla dessa pojgars liv och föregående, och det har därvid visat sig, att inte mer än ungefär en tiondel av klientelet har — som utredningen säger — levat under villkor, som uppfylla elementära krav på omvårdnad av barn. Alla de övriga, alltså 90 procent av pojkarna, ha haft en rent förskräcklig barn-dom av den typ, där barnen släpas från det ena dåliga fosterhemmet till det andra, eller den, där den alkoholiserade fadern slagit och terroriserat dem och modern o. s. v. Endast en tiondel av pojkarna ha som sagt haft en barn-dom under elementärt hyggliga villkor. Man kan nästan inte förvåna sig över att det då gått dem så illa.

Men dessa förskräckliga siffror äro ändå på sätt och vis uppmuntrande,

ty när man ser hur mycket barndoms-
miljön tycks ha betydtt för dessa poj-
kar, kan man enligt min uppfattning
hysa förhoppning om att en hygglig
miljö, god omvårdnad, medicinsk-psy-
kologisk behandling samt arbetsträning
och ett sunt liv över huvud taget skall
kunna föra dem över på bättre vägar.

När det sedan gäller att närmare ge-
nomföra sitt program har utredningen
först och främst tagit fasta på vad man
kallar »den lilla gruppens princip». In-
te heller detta är någon fri teoretisk
uppfinring, utan det är en vårdprincip
som är prövad både här i Sverige och
på olika håll utomlands. Tillvägagångs-
sättet är det, att när man tar hand om
ett svårbehandlat klientel, så skall man
inte göra som så ofta har skett och som
så ofta sker — t. ex på Skenäs, där man
har för stora byggnadskomplex — näm-
ligen att man klumpar tillsammans poj-
karna i ganska stora församlingar. Då
uppstår det ligabildningar, och påver-
kan sker av de sämre på de bättre. Vi-
dare ta lätt gangstertyperna ledningen,
och vårdpersonalen får svårt att på-
verka massan o. s. v. Det är därför
tänkt att man på Roxtuna skall dela
upp klientelet i små grupper om högst
nio pojkar i varje och för deras räk-
ning uppföra små bostadshus, pavil-
jonger, i stället för de stora längorna.

I var och en av dessa paviljonger
skall det sedan finnas en vårdare, som
inte skall bytas. Gruppen skall i stället
liksom bli till ett med sin vårdare och
på det sättet få en ersättning för det
hem, som de i de flesta fall aldrig ha
haft. Vårdarna och den övriga perso-
nal, som kommer i kontakt med och på-
verkar pojkarna, få tack vare denna
organisation i små grupper helt andra
möjligheter att utöva ett gott inflytande,
än om de under i övrigt oförändrade
villkor få arbeta med pojkar, som ha
fösts ihop i stora skockar.

Med denna utgångspunkt har utred-
ningen föreslagit uppförande av sex
paviljonger, alla utförda på sådant sätt

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

att de tillgodose mycket långt drivna
säkerhetskrav. Så skola t. ex byggnad-
erna uppföras i sådant material och
med fönster och dörrar så konstru-
erade, att husen ha en mycket hög grad
av rymningssäkerhet och över huvud
taget erbjuda synnerligen betryggande
möjligheter för att man skall kunna
hålla pojkarna där de skola vara.

Vidare är det tänkt, att av dessa sex
paviljonger skola två vara isolerings-
paviljonger för de allra värsta fallen.
Utom den säkerhet som ligger i byggnad-
ernas konstruktion skulle var och en
av dessa isoleringspaviljonger vara för-
sedd med ett högt omslutningsstäng-
sel. De pojkar som intogos i dessa pa-
viljonger skulle i stort sett tillbringa
sin tid där och arbeta där. De däremot,
som man kunde anförtro litet större fri-
het, skulle få arbeta på de gemensam-
ma verkstäder, som också skulle fin-
nas inom området, men de skulle till-
bringa nätterna och fritiden — när inte
annat ifrågasattes — i dessa små hem-
paviljonger.

Denna organisation överensstämmer
med erfarenheterna från andra liknan-
de vårdområden, där fara för rymning
föreligger. Oftast sker nämligen en
rymning under de intagnas fritid eller
på nätterna, medan det däremot är
lättare att hålla dem kvar när de äro i
arbete.

Utom dessa sammanlagt sex små pa-
viljonger skall det enligt förslaget på
Roxtuna finnas en öppen stuga för så-
dana interner, som kunna bedömas vara
mogna för snar utskrivning och som
genom att bo där skulle kunna vänjas
vid ganska fria förhållanden.

Utredningen har enligt min mening
redovisat starka skäl för att dessa små
byggnader skola förläggas ett stycke
ifrån varandra. Nu tycks utskottet emel-
lertid vara av den mening, att man i
stället skall bygga ihop dem till något
slags radhus eller stjärnhus, och det är
kanske lämpligt att en kommande ut-
redning får undersöka även den saken.

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Det vill jag inte motsätta mig. Jag vill dock betona, att man inte vinner så särskilt mycket med ett dylikt byggnads-sätt. Det blir litet besparingar vid t. ex. anläggandet av vägar och dragningen av ledningar, men man vinner ingenting i personalhänseende, om man vill bibehålla den lilla gruppens princip, och det vill ju utskottet.

Dessutom vill jag framhålla att metoden att bygga ihop husen är beaktad, och utredningen har till och med utarbetat och kostnadsberäknat två sådana förslag, men man övergav tanken igen, därför att den försämring av vårdformerna som detta skulle innebära var avsevärt mycket större än den relativt lilla ekonomiska besparingen.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att åter erinra om hur det gick till när man anlade Skenäs. Den anstalten byggdes i etapper, och när det blev aktuellt att bygga den sista paviljongen, förelåg det förslag om att förlägga den på något avstånd från de övriga, för att man bättre skulle kunna differentiera klientelet. Så skedde dock inte. Man beslöt i stället — och åberopade förmodligen därvid samma kostnads-skäl som här ha framhållits — att bygga ihop denna sista paviljong med den övriga anstalten. Följden blev, att man nu inte kan använda denna sist tillkomna paviljong som en specialavdelning, skild från de övriga. Detta byggnadssätt har alltså på Skenäs omöjliggjort ett rätt utnyttjande av anstalten, och jag tror därför att man i det fallet har låtit snålheten bedra visheten.

Utom förläggningen i små paviljonger med fasta vårdare baseras förslaget om den lilla gruppens princip också på att de intagna skola bli föremål för medicinsk-psykologisk behandling. Av den undersökning av klientelet, som jag tidigare nämnde om, framgår ju också klart och tydligt att dessa pojkar äro svårt psykiskt skadade. Det är enligt min mening höjt över allt tvivel, att om man vill komma till rätta med den

saken, så måste man ge mycket stort utrymme åt psykiatri och psykologi. Jag har därför utgått ifrån att chefen för Roptuna bör vara psykiatriker och specialist på ungdomsvård. Dessutom är det föreslaget såväl i propositionen som i utredningen att den nya anstalten skall ställas under tillsyn av medicinalstyrelsens inspektör för barna- och ungdomsvården.

Detta har inte utskottet velat vara med om, under motiveringen att fångvårdsstyrelsen — som ju dessa anstalter sortera under — inom sig har tillgång till psykiatrisk expertis. Detta är visserligen riktigt, men jag har ändå svårt att förstå utskottets avvisande hållning på denna punkt och talet om en överorganisation. Det är ju gott och väl att fångvårdsstyrelsen har en allmänpsykiatrisk expert, men här gäller det något annat, nämligen att ha tillgång till en person, som är psykiatrisk expert på barna- och ungdomsvård. En sådan specialist följer ju med hela utvecklingen på detta och närliggande områden.

Om vi jämföra Roptuna med andra anstalter av liknande slag i vårt land, så finna vi, att t. ex. barnhem för psykiatriska barn och en sådan ungdomsvårdsskola som Lövsta — som har praktiskt taget samma klientel som Roptuna kommer att få, endast några år yngre — äro underställda medicinalstyrelsens inspektör för barna- och ungdomsvården. Varför skall man då behöva avvara hans rådgivning på Roptuna, som får samma klientel, bara ännu mera svårbehandlat och ännu mera psykiskt belastat?

Sedan skall jag bara tillägga att Roptuna, som jag redan förut har antytt, inte bara är avsedd att bli en säkerhets- och en medicinsk-psykologisk behandlingsanstalt, utan den skall också bli yrkesskola. Där måste alltså finnas verkstäder, där pojkarna kunna få lära sig ett yrke och där de framför allt få en metodisk tillvänjning till arbete.

Därför har jag för min del förordat utbildning i fyra olika yrken, nämligen metallarbete, bil- och motorreparationer, bygnadsarbete och arbete i handelsträdgård. Dessa yrkesgrenar äro icke slumpvis valda utan baserade på den undersökning av klientelefs anlag och yrkesönskemål, som jag för en stund sedan berörde.

Utredningen har dessutom föreslagit ytterligare en yrkesgren, nämligen maskintvätteri. Det förslaget har jag strukit, av hänsyn till kostnaderna. Jag antar, att utskottet vill ha ytterligare utredningar om vilka verkstäder som skola finnas på Roxtuna, och jag har naturligtvis ingenting att erinra däremot.

Detta var det huvudsakliga beträffande principerna för Roxtunaanstalten. Vid denna sena timme skall jag inte uppehålla mig längre vid den frågan utan bara nämna några ord om anstaltens förläggning, eftersom den saken har spelat en så stor roll i den allmänna diskussionen.

När man skall bestämma var denna anstalt skall ligga, måste man först och främst se till att den plats man väljer är lämplig för ändamålet ur så att säga allmänna synpunkter, t. ex. när det gäller vatten o. d. Sedan är det emellertid två särskilda krav som skola beaktas i fallet Roxtuna. Skenäsanstalten är, som jag nämnt, den enda moderna anstalt vi ha för ungdomsfångelseklientel. Den skall självfallet bibehållas för framtiden, och den ligger där den ligger på Vikbolandet i Östergötland.

Den andra synpunkten som jag vill framföra i detta sammanhang är att riksdagen har med all rätt vid olika tillfällen understrukt kravet på att de nu mycket dyrbara och besvärliga och personalödande transporter mellan de olika fånganstalterna bli i möjligaste mån reducerade. Om man nu tar fasta på dessa ting, transporterarna av de intagna och Skenäs, så kommer man fram till den slutsatsen, att den nya

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

anstalten bör ligga så nära Skenäs, att sådana här transporter kunna försiggå med bil och på ganska kort tid, helst mindre än ett par timmar och högst ett par timmar. Det är för resten inte bara de intagna som kunna behöva flyttas. Jag kanske för att man skall förstå det inom parentes får nämna varför de behöva flyttas. Det kan ske av olika skäl. Man kan ha en pojke på Skenäs, som man ville ha i öppen vård. Han missköter sig, rymmer eller visar disciplinärt uppträdande, och man vill därför överföra honom till slutna vård. Eller en pojke på Roxtuna har visat sig mera skötsam än man från början tänkte sig. Man vill då ge honom större frihet och flytta honom till Skenäs. Utom dessa transporter av intagna är det dessutom angeläget att få goda förbindelser för personalen.

Jag nämnde att det var min mening, att den nya anstalten borde ha en psykiatrisk expert på ungdomsvård till chef. En sådan kapacitet bör naturligtvis utnyttjas också för Skenäs-klientelet. När det händer något där eller det behövs psykiatrisk hjälp där, vilket naturligtvis inte är så sällan, skall han fort kunna komma dit. Även andra specialister inom ungdomsfångelsevården böra kunna utnyttjas för hela klientelet och inte bara för en av anstalterna.

Av dessa skäl är man alltså vid valet av lämpliga platser tvungen att begränsa sig till sådana som ligga på tämligen litet avstånd från Skenäs. Med dessa utgångspunkter har utredningen granskat olika egendomar, både statliga och icke statliga, och har funnit, utan tvekan tror jag, att denna Tuna egendom utanför Linköping är den mest ändamålsenliga. Jag vet ju väl, att man från östgötahåll rest invändningar mot förlägningsplatsen, men jag måste säga, att dessa invändningar äro nog av den beskaffenheten, att de komma att framföras från vilken ort man än förlägger anstalten till. Väljer man en annan plats, kommer man säkerligen att från

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

ortsbefolkningen där få höra precis samma invändningar. När man nu framför dem från östgötahåll och närmast linköpingshåll menar jag, att de inte få tillmätas någon avgörande betydelse, utan man måste lägga den nya anstalten på den plats som är lämpligast. Jag kanske också får nämna, att från Östergötland och Linköping har inte bara kommit opposition, utan det har också därifrån kommit ett helhjärtat instämmande i att man borde båda ta på sig de olägenheter som kunna vara förbundna med en sådan här anstalts förläggning och även tillgodogöra sig de fördelar, som ju ändå för en kommun kunna vara förknippade med att få en tjänstemannakår förlagd till platsen.

Till slut vill jag bara säga några ord i anledning av det yrkande om avslag på hela förslaget som här framförts. Om jag har förstätt dem rätt, som vilja att propositionen skall avslås, så ha de i princip egentligen inte underkänt behovet av en sådan här anstalt för de svårbehandlade ungdomarna; och inte har jag heller kunnat förstå, att man har rest några invändningar eller anfört något alternativ till de principer som utskottsmajoriteten har godtagit. Men man har bl. a. sagt, att man borde kunna använda pengarna för annat. Det har sålunda i en motion framhållits, att det finns en mängd andra brister inom fångvården, och man skulle kunna använda de pengar man kan få t. ex. till andra anstalter eller inom den öppna vården. Jag är ju livligt medveten om att det finns sådana brister, och det skulle vara mig mycket kärt, om de kunde avhjälpas. Men i det ekonomiska läge som nu råder måste man ju begränsa sig. Det är omöjligt att på en gång rusta upp överallt. Och om man då har en begränsad summa till sitt förfogande, är det min alldeles bestämda mening att den bör sättas in på det ställe, där behovet är störst. Det kan inte vara praktiskt att plöttra bort

pengarna på halvmesyrrer, på att nödfortfigt lappa ihop exempelvis en rad ändå så småningom utdömda anläggningar i stället för att få den anstalt det här är fråga om. Jag vill ännu en gång understryka, att såvitt jag förstår är detta att få en anstalt för de mest svårbehandlade ungdomarna den angelägnaste uppgift som vi just nu ha inom den försummade svenska fångvården. Man bör använda de pengar som vi i detta svåra läge kunna anslå åt fångvården där de bäst behövas. De böra sättas in på en verklig stöt i kampen mot brottsligheten, på en avgörande punkt, och den punkten heter Roxtuna.

Herr JOHANSSON i Mysinge (kort genmäle): Herr talman! Statsrådet gjorde gällande, att jag skulle ha misstagit mig beträffande det klientel, som i framtiden kunde förväntas till Skenäs. Jag är ändå inte fullt övertygad om detta. Om jag inte tar fel är det statsrådets mening att planera ett system av ungdomsanstalter: Roxtuna, Skenäs samt kolonier i anslutning därtill. Det måste väl innebära, att om det för närvarande finns en överbeläggning av det svårbehandlade klientelet i Ystad och Uppsala och platsantalet på Roxtuna blir 25 mindre, samtidigt som man minskar beläggningen på Skenäs med 20, samt de uppfostringsbara fallen som skola placeras på kolonierna i första hand måste tagas från Skenäs, måste utan tvivel denna öppna anstalt i stället få ett mera svårbehandlat klientel. Jag vill erinra om att det finns ett avsevärt antal sådana psykiskt defekta människor på den öppna anstalten Skenäs redan nu, vilket är orsaken till det besvärliga läget med rymningar och sådant. Jag tror således, att det är önskvärt att all uppmärksamhet ägnas åt denna fråga.

Jag skulle också vilja säga, att jag tycker det är litet egendomligt, att när två slutna anstalter nu förlagda i städer

sammanslås och flyttas ut på landsbygden, så bli de i väsentlig grad öppna. Jag vet inte vad det beror på, men det skulle vara intressant att få höra motiveringen. Det är ju som regel svårt, för att inte säga omöjligt, att få statliga verk och anordningar ut på landsbygden. Det är såvitt jag vet endast i sådana fall som detta, som det tyvärr visat sig möjligt.

Jag vill i detta sammanhang säga, att vi äro överens om önskvärdheten av denna reform i dess olika avsnitt. Vad som skiljer oss är ju uppfattningen beträffande anstaltens förläggning och säkerhetsfrågan, samt att man inte bara skall beakta internernas problem, utan också den laglydiga befolkningens. Detta är såvitt jag vet och förstår frågans kardinalpunkt, och att statsrådet inte själv är främmande för att rymningarna kunna bli för talrika framgårdtydligt av propositionen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**: Herr talman! I stort sett ligger det till på följande sätt. Skenäs, som för närvarande har 90 intagna, är överbelagt. Därifrån kan man ta ungefär ett 20-tal och sända de flesta av dessa till den öppna kolonien. I övrigt behåller Skenäs i stort sett sitt klientel. De mest svårbehandlade, som sitta på anstalterna i Uppsala och Ystad, skola placeras på Roxtuna. Där kan det — det trodde jag framgick av mitt anförande — ordnas så, att säkerhets-synpunkten blir i hög grad tillgodosedd.

Fröken **WETTERSTRÖM**: Herr talman! Som motionär i denna fråga ber jag att få säga några ord, och jag lovar att det skall bli bara några ord.

Då det gäller fångvård och rättsväsende är jag lekman, och därför böjer jag mig helt naturligt för de skäl, som expertisen i dessa frågor anført som bärande för att skapa en sådan anstalt som den nu ifrågavarande. Det tjänar ju ingenting till att beskärma sig över de

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

förhållanden, som råda, den ökade ungdomsbrottsligheten och de grövre former, som denna tagit under senare år än tidigare. Snarare motiverar detta att samhället med all kraft vidtager åtgärder, som både äro förebyggande och innebära möjlighet att i största möjliga utsträckning på betryggande sätt tillvarata och uppfostra de unga brottslingarna, så att de om möjligt bliva socialt anpassbara.

I den motion, som vi avlämnat till årets riksdag, säges också klart ut, att vi äro på det klara med att man nu måste bygga ett ungdomsfängelse. Vad vi vänt oss emot är de orimligt höga kostnaderna. Vi ha sålunda begärt att — utan att kraven på effektiv vård eftersättas — de ekonomiska anspråken hållas nere, samtidigt som vi menat, att de medel som kunna inbesparas borde användas för upprustning av befintliga fängelser och utbyggnad av den ytterst otillräckliga skyddskonsulentorganisationen.

I stort sett har utskottet också beaktat de betänkligheter mot de höga kostnaderna som vi anført och som samtliga motioner ge uttryck för och förordat en översyn, där en ingående prövning bör ske av alla möjligheter att åstadkomma väsentliga besparingar utan att de grundläggande principerna för anstalten äventyras. En förstärkt representation av ekonomisk och administrativ erfarenhet anser utskottet även böra ingå i utredningen. Emellertid finner jag det i princip oriktigt, att riksdagen, som utskottsmajoriteten förordar, nu anvisar några som helst medel, innan den ekonomiska utredningen verkställts. Det visar sig nämligen så gott som alltid att om ett beslut är fattat och visst anslag beviljat, så kommer den ekonomiska sidan av saken i skymundan, och jag är övertygad om att därest avgörandet uppskötts tills en detaljerad, acceptabel, ny kostnadsberäkning förelåg, så skulle kostnaderna kunna hållas inom en snävare ram. Häremot kan na-

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

turligtvis invändas, att tillkomsten av ett ungdomsfängelse är så pass angelägen att uppskov ej får riskeras, men jag föreställer mig, att en snabb utredning skulle kunna ske, så att riksdagen redan i början av nästa år skulle kunna fatta beslut.

Som östgöte och linköpingsbo är det kanske förklarligt att jag i likhet med de flesta människor i min hembygd givetvis ej är glad åt anstaltens placering, men jag vet att, som tidigare sagts, samma betänkligheter måste resas varhelst det bleve fråga om att placera en sådan anstalt, och därför böjer jag mig för förslaget i detta avseende. Jag vet också alla de skäl, som anförts som bärande vid valet av platsen. Närheten till en tätort är nödvändig, säger man, för att kvalificerad personal skall kunna erhållas, och den relativt korta vägen till Skenäs ungdomsfängelse underlättar transporter och ändamålsenligt utnyttjande av personal, som justitieministern nyss sagt. Må så vara, men icke är det väl ändå gynnsamt, att rikshuvudvägen Linköping—Norrköping befinner sig endast en halvmil från Roxtuna, och för internerna erbjuder otvivelaktigt grannskapet av en stad av Linköpings storleksordning en lockelse och en möjlighet att stimulera rymningar, vilka vi likväl — det tror jag vi kunna vara ense om — inte kunna bortse från komma att ske. Och för Ortsbefolkningen och sommarvärdarna i det närbelägna Ekängen är det naturligt, att de med en viss skräck se fram emot den tid, då de unga brottslingarna i deras närhet komma att inge dem en, tycker jag, mycket berättigad otrygghetskänsla. — Det är sannerligen optimistiskt att förutsätta, såsom skett i betänkandet, att intresserade personer i närheten skola ta sig an var sin skyddsling från anstalten och att dessa interner skola helt naturligt glida in i bygdens föreningsliv. Det är nog såsom en person i trakten ganska drastiskt och humoristiskt uttryckte det: »Inte har jag då lust till att bli värdinna

för Bildsköne Bengtssons söner inte.» Det är enligt min mening rimligt, att de laglydiga medborgarnas rätt till säkerhet tillgodoses, och jag finner därför reservanternas begäran befogad, när de kräva, att även frågan om effektiva säkerhetsanordningar skall tagas upp av den förordade utredningen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av herr Pålsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr **MÅRTENSSON** i Uddevalla: Herr talman! Efter statsrådets klarläggande redogörelse kan jag såsom utskottets talesman fatta mig ganska kort.

Jag vill till en början i anslutning till herr Johanssons i Mysinge anförande säga, att det ju utan vidare kan konstateras, att flertalet fångvårdsanstalter här i landet inte motsvarar de krav, som samhället bör ställa på anstalter av detta slag. En del av dessa anstalter kunna möjligen moderniseras, medan andra däremot nog måste helt och hållet byggas om. Såsom statsrådet erinrat om, fattades också vid 1950 års riksdag ett principbeslut om att en modernisering av fångvårdsanstalterna bör komma till stånd, och det förslag, som i dag ligger på riksdagens bord, är i stort sett en följd av det uttalande, som riksdagen sålunda gjorde föregående år. Det behöver kanske därför inte nu särskilt understrykas, att ungdomsfängelserna i Ystad och Uppsala äro direkt olämpliga såsom vårdanstalter för svensk ungdom, även om denna ungdom är brottslig, och att det måste genomföras en nyordning på detta område.

Utskottet har i princip anslutit sig till departementschefens förslag om en ny ungdomsanstalt för svårbehandlade ungdomar, men utskottet har föreslagit att uppförandet av anstalten inte skall få påbörjas förrän en ny ekonomisk utredning har företagits och nya kostnadsberäkningar föreligga. Herr statsrådet var något inne på saken i sitt an-

förande här, och det verkade som om statsrådet ansåg att utskottet hade skrivit väl hårt på denna punkt. Jag vill i anledning därav bara erinra om att i byggnadsstyrelsens yttrande framhålles, att storleken av den totala kostnaden för anstalten innebär, att varje vårdplats kommer att draga en kostnad av närmare 100 000 kronor. Därest kostnaderna för personalbostäder och delar av gemensamma anläggningar, som skola betjäna dessa, undantagas, kvarstår för de egentliga anstaltsbyggnaderna en anläggningskostnad, som motsvarar nära 65 000 kronor per vårdplats. Till jämförelse anför byggnadsstyrelsen bl. a., att motsvarande kostnader vid nyuppförande av anläggningar för vissa andra sociala vårdformer kunna i samma prisläge överslagsvis beräknas till ca 25 000 kronor för sinnessjukhusens del, 35 000 kronor för de vanliga kroppssjukhusen och 40 000 kronor för undervisningsjukhusen.

Av byggnadsstyrelsens utlåtande framgår alltså, att det är en väsentlig skillnad mellan de byggnadskostnader, som enligt de nu uppgjorda kostnadsberäkningarna skulle vara erforderliga för Røxtunaanstalten, och motsvarande kostnader för övriga vårdanstalter här i landet. Utskottet anser därför att det bör företagas en ordentlig ekonomisk utredning i ärendet. Enligt vår mening har staten inte råd att lägga ned hur stora belopp som helst på vårdanstalter, inte ens om det gäller anstalter för urspårade ungdomar i landet. Utskottet är också övertygat om att därest den erforderliga utredningen och kostnadsberäkningarna anförtros åt praktiska och ekonomiska personer, så skulle de kostnader, som ungdomsanstaltsutredningen ansett nödvändiga, kunna väsentligt nedbringas.

Reservanterna ha yrkat avslag på propositionen, samtidigt som de begära en ny utredning som även skall omfatta den ekonomiska frågan. Reservanterna anse att de nu föreslagna kostnaderna

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

äro för höga, och även fröken Wetterström har ju här spunnit på den tråden. Men jag förstår inte varför inte en sådan ekonomisk utredning kan företagas, trots att riksdagen har fattat ett principbeslut i frågan? Riksdagen skulle ju enligt utskottets förslag säga ifrån, att några byggnadsarbeten för själva anstaltens del icke få påbörjas förrän den nya utredningen är klar och har förelagts riksdagen. Jag kan därför inte finna, att det på denna punkt är någon nämnvärd skillnad mellan utskottets och reservanternas förslag.

Inte heller när det gäller stängselfrågan — jag skall inte nu citera vad utskottet därvidlag har sagt utan hänvisar endast till s. 9 i utlåtandet — kan jag förstå att det är någon skillnad mellan vad utskottet har skrivit och vad reservanterna på s. 13 säga om att »vid denna utredning synes även frågan om säkerhetsanordningar för anstalten ävensom för övriga ungdomsanstalter som kunna påverkas av reformen böra komma under omprövning med beaktande av de synpunkter, som anförts i motionerna I: 401 och II: 546». Utskottet har ju på denna punkt klart och tydligt sagt ifrån, att det skall göras en omprövning, och om det därvid inte visar sig möjligt och lämpligt att ha anstalten öppen i så stor utsträckning som föreslagits i den kungl. propositionen, så förordar utskottet att man skall vidtaga de åtgärder, som kunna anses erforderliga.

Vidare skulle jag vilja säga några ord i anledning av att herr Johansson i Mysinge här förordade specialanstalter för de mest svårartade bland ungdomarna. Det är möjligt att samhället i en framtid kan få lov att intaga en annan ståndpunkt till dessa problem än vad fallet är när riksdagen, såsom jag hoppas, i dag bifaller den framlagda propositionen. Men jag anser, herr Johansson i Mysinge, att de nya principer, som föreslagits av ungdomsanstaltskommittén och som även kommit till uttryck i proposi-

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

tionen, böra få prövas, innan det vidtages strängare åtgärder mot en viss del av det ungdomsklientel som det här gäller. Om det sedermera skulle visa sig, att dessa nya principer inte ha den fostrande inverkan på en del av ungdomarna som önskligt vore, så är det, såsom jag nyss sade, möjligt att hela saken får tagas under omprövning och en lösning övervägas från andra utgångspunkter än fallet är i dag.

Innan jag slutar, vill jag något beröra även en annan sak. Herr statsrådet gjorde anmärkning mot vad utskottet på s. 9 skrivit om tillsynen av Røxtuna-anstalten. I propositionen föreslås att den nya anstalten skall ställas under tillsyn av medicinalstyrelsens inspektör för barna- och ungdomsvården. Utskottet erinrar i anslutning härtill om att fängvårdsstyrelsen såsom sakkunnig i hälsovårdsärenden har en högt kvalificerad psykiater och säger vidare: »Med hänsyn härtill och då varje läkare beträffande utövningen av sin verksamhet är ställd under medicinalstyrelsens inseende avstyrker utskottet ifrågavarande förslag såsom innebärande en överorganisation.»

Herr statsrådet ville inte vara med om att propositionens förslag i denna del skulle innebära någon överorganisation och trodde inte heller att det skulle öka kostnaderna. Men vi ha väl alla den erfarenheten, att ju flera tillsynsorgan som tillskapas, desto större bli kostnaderna för de olika anstalterna. Det är därför, som utskottet intagit den ståndpunkt i tillsynsfrågan som det har gjort.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BERGSTRAND: Herr talman! Jag skall, såsom alla de andra talarna ha lovat, försöka att fatta mig mycket kort. Jag vill också redan från början säga, att jag lägger manuskriptet till det anförande, som jag egentligen tänkt hålla, åt sidan. Mitt inlägg kommer nog

i stället att i huvudsak utgöras av en del repliker. Det finns nämligen punkter, där jag inte är riktigt enig med de föregående talarna, även om jag i det väsentliga är ense med dem, som ha yrkat bifall till reservationen.

Statsrådet började sitt anförande med att betona, att fängvården befinner sig i ett nödläge. Det är ju en repetition av vad som säges i reciten till propositionen, där statsrådet åberopar ungdomsanstaltsutredningens uttalande om att behandlingen av de ungdomliga kriminella befinner sig i ett krisläge. Varpå kan detta bero? Ändå ha sedan ett 15-tal år inom anstaltsvården för just detta ungdomliga klientel tillämpats de principer, som vi allesammans ha trott på såsom varande det viktigaste och väsentligaste när det gäller vård av detta slag. Under sådana omständigheter måste man självklart göra sig den frågan, om det är något fel på principerna eller kanske på den hittillsvarande tillämpningen av dem.

Jag är för min del mest benägen att tro, att det är det sista som är fallet — jag har vid ett tidigare tillfälle redan varit inne på den saken. Jag tror att det väsentliga felet ligger däri, att det vid anstalterna har, såsom påpekats från flera håll, funnits ett alltför litet antal kompetenta personer, som kunnat tillämpa principerna i praktiken. Jag tror att detta är det väsentligaste av alltsammans. Statsrådet har här i dag betonat betydelsen av yrkesutbildning och allt sådant. Jag är den förste att erkänna betydelsen därav, men jag undrar om inte statsrådet talade väl mycket om denna sak i förhållande till vad han hade att säga om den medicinska och psykologiska behandlingen. Det är väl dock alldeles påtagligt, att fostran av de unga är något mycket betydelsefullt i detta sammanhang, kanske ännu betydelsefullare än den rena yrkesutbildningen. Och denna fostran måste bygga på den moderna psykologiska uppfattning om de unga, som säger oss att det

inte räcker med att pränta in vissa regler om att man inte får stjäla eller begå våld o. s. v., utan att dessa regler också måste få en konkretisering i den unges eget vilje-, känslö- och fantasiliv. Den unge måste på sätt och vis bindas till den, som lär honom dessa regler.

Detta gör att det måste ställas mycket stora krav på personalens kompetens och även att det är angeläget att personalen är så stor, att denna påverkan på de unga ständigt och jämt kan göra sig gällande. Därav följer självfallet att den »lilla gruppens princip» måste tillämpas.

Men det räcker inte med detta. Det är inte rimligt att begära, att den påverkan, som utövas, skall — även om de unga under denna period av sitt liv äro mycket formbara — under den relativt korta behandlingstiden på anstalten hinna i tillräckligt hög grad etsa in sig i deras sinnen. Den måste fortsätta även efteråt, och det är därför som det städse betonas, att intagning på ungdomsfängelse aldrig någonsin kan fylla sitt syfte, om inte anstaltsvården kompletteras med en väsentligt utökad och intensifierad eftervård. Detta är en av grundförutsättningarna för att man skall uppnå det resultat som man vill nå.

Kriminalstatistiken ger otvivelaktigt många gånger rätt svårtolkade utslag, men vi äro ju ense om att recidiven bland det ungdomliga klientelet äro mycket talrika — det påpekas även direkt i propositionen. Det är beklämmande att tänka på att många av dessa återfall kanske helt enkelt bero på att de unga efter vårdtidens slut inte ha kunnat sättas in i ungefär samma miljö, som de ha vant sig vid under anstaltsbehandlingen. När de släppas ut, komma de kanske ur sikte för den efterföljande övervakningen och hamna i samma asociala miljö, där de tidigare befunnit sig. Och ett återfall behöver inte i så fall nödvändigt bero på konstitutionell brottslighet, utan det kan också vara fråga om en miljöpåverkan.

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Det är emellertid från återfallen, de verkligt svåra fallen, som propositionen hämtar motiveringen för tillkomsten av Røxtunaanstanen. Det är rätt underligt att tänka sig, att om den personliga påverkan på de unga tidigare hade gjorts effektivare, hade vi kanske inte fått så många svårbehandlade kriminella. Ett litet restklientel av sådana kommer alltid att finnas — det medger jag gärna — och för dem behöva vi naturligtvis en anstalt. Men det är inte säkert att det skulle vara nödvändigt med en så dyrbar anstalt som den nu planerade och i varje fall inte med en så stor anstalt som denna.

Man hade nog väntat sig att statsrådet, när förslaget om Røxtunaanstanen nu ändå framlagts, skulle ha lämnat en översikt över hur han i stort tänkt sig ungdomsfängelseorganisationen. Ungdomsanstaltsutredningen har lämnat en viss skiss därtill, men statsrådet säger direkt ifrån, att han framför allt inte är beredd att nu taga ställning till frågan om intagningen och klientelet differentiering och uppdelning på olika anstalter, och det är ju en mycket väsentlig sak i hela sammanhanget. Man frågar sig därför hur t. ex. intagningen skall ordnas i fortsättningen. Utredningen talar ju om en minskning av antalet platser från de 25, som nu finnas vid mottagningsanstalten i Nyköping, till 10 som eventuellt skulle nyinrättas. Vid sidan därav hittar man emellertid en uppgift om att det skall finnas en intagningsavdelning med 6 platser på Røxtuna. Är det meningen att denna senare avdelning skall ersätta den mottagningsanstalt med 25 platser, som nu är förlagd till Nyköping? Om så är förhållandet, så passar även här in herr Johanssons i Mysinge anmärkning om att under en period, när ungdomsfängelseklientelet ökas, så minskas behandlingsmöjligheterna, d. v. s. i detta fall närmast möjligheterna till intagning och differentiering. Och jag vill i detta sammanhang komma tillbaka till vad herr

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Johanssons anmärkning egentligen av-såg, ty jag kan inte finna att statsrådet härvidlag har lämnat någon tillfredsställande förklaring.

Det finns för närvarande 90 platser på Skenäsanstalten och sammanlagt 90 platser på ungdomsanstalterna i Ystad och Uppsala för svårbehandlade samt vidare 25 platser på mottagningsanstalten i Nyköping. Hur skall man då kunna placera alla svårbehandlade fall på Roxtunaanstalten med dess 65 platser? Klientelet från Ystad och Uppsala tar ju väsentligt mer än de 65 roxtunaplatserna i anspråk, varvid dessa möjligen också avses för de 25 nyköpingsplatserna. Om inte det totala antalet svårbehandlade minskar, måste väl resultatet bli att en del av dem måste tagas in på den öppna anstalten Skenäs, som enligt vad statsrådet själv nyss sagt icke lämpar sig därför.

Jag kan inte finna att framställningen på denna punkt är så översiktlig, att man kan vara riktigt nöjd med densamma.

Vad beträffar förläggningen av Roxtuna är jag den förste att medge, att det kommer att bli klagomål var anstalten än förlägges, men man bör dock besinna, att Linköpings stadsfullmäktige ha erinrat om att detta är ett av de få fritidsområden staden kan utnyttja, och staden är ju stadd i mycket kraftig expansion. Statsrådet borde nog tänka på det, innan saken bestämmes definitivt.

Utskottet har som redan betonats skrivit ganska restriktivt. Man skulle ju ha kunnat nöja sig med detta, eftersom det på sätt och vis innebär en förnyad utredning. Nu har man ändå föreslagit ett anslag på 300 000 kronor för att definitivt förlägga anstalten till Roxtuna. För mig är det omöjligt att redan nu säga, att denna lösning är den enda som kan komma i fråga. Det kan finnas andra möjligheter, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pålsson m. fl. avgivna reservationen.

Herr ANDERSSON i Linköping: Herr talman! Frågan om den nya Roxtunaanstalten har vållat mycket livlig diskussion i Östergötland, särskilt i den trakt som närmast beröres därav.

Meningarna om roxtunaprojektet ha gått starkt isär. Det finns inte en så enhetlig opposition emot förslaget, som man ibland har velat göra gällande, utan det finns flera uttalanden till förmån för detsamma. För egen del anser jag, att farhågorna för de svårigheter ortsbefolkningen skulle få genom den nya anstalten äro betydligt överdrivna. Fröken Wetterström sade, att villaägarna i Ekängen med skräck se fram emot den tid, då anstalten blir verklighet. Detta har man inte kunnat finna något be-lägg för i tidningarnas annonsspalter. Det är inte flera sommarvillor som ha utannonserats i vår än andra vårar, och enligt uppgifter från skilda håll ha de utannonserade villorna inte betingat lägre pris än tidigare. Om det finns någon oro i anledning av projektet är den väl en självklar följd av den välorganiserade kampanj däremot, vars upphovsman tydligen har en sådan allmän inställning till fängvården, som var förhärskande i vårt land under avlägset liggande århundraden.

Det har under den gångna debatten talats om rymningsrisken. Men, herr Johansson i Mysinge, det är väl inte riktigt att jämföra den slutna anstalten Roxtuna med den öppna anstalten Skenäs. Jag skall villigt erkänna, att rymningarna vid dessa anstalter måste hållas nere, men man får inte ha någon övertro på stängsels och obemannade murars förmåga att hålla spänstiga 18—21-åringar inom ett sådant område.

Jag vill till sist säga, att alla remissinstanser, som ha sysslat med vård av missanpassade människor av skilda slag, ha tillstyrkt Roxtunaprojektet och att första kammaren har biträtt utskottets förslag utan rösträkning. Då finns det inte någon anledning för andra kammaren att fatta ett beslut, som skulle kunna

innebära ett uppskov med anstaltens tillkomst. Kostnaderna te sig visserligen höga, men statsrådet har ju tydligt och klart meddelat, att man avser att åstadkomma en översyn i syfte att skära ned kostnaderna.

Herr talman! Jag anser, att vi inte ha råd att avstå från att möjliggöra ett återförande av dessa samhällets olycksbarn till laglydiga medborgare eller uppskjuta principbeslutet, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Ward, Persson* i Appuna och fru *Johansson* i Norrköping.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **JOHANSSON** i Mysinge (kort genmäle): Herr talman! Det räkneexempel herr statsrådet här anförde gjorde mig inte riktigt övertygad, men den saken får tills vidare vara. Vad jag inte hann säga i min föregående replik var, att statsrådet nog själv är medveten om att det kan föreligga stora risker för rymningar och att dessa inte få bli så talrika, att befolkningen får lida alltför mycket. Sedan uppkommer frågan om vad som menas med talrika rymningar. Jag anser ju, att rymningarna från Skenäs äro för talrika nu, och jag skulle vilja vädja till statsrådet att trots allt taga upp säkerhetsfrågan till prövning i samband med den allmänna utredningen. Detta försämrar knappast vårdmöjligheterna för dem som behöva vård, men gör det däremot lättare för allmänheten och förbättrar dennas inställning. Det vore nog klokt ur såväl psykologiska som andra synpunkter.

Jag vill inte diskutera med herr *Mårtensson* i Uddevalla denna sena timme. Det är mycket litet som skiljer oss åt, eftersom jag i stort sett har samma önskemål som han. Man skall dock inte under den tid försöksverksamheten pågår — och vi äro ju alla, även herr

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

Ingemar Andersson, ense om att det är en sådan — också låta allmänheten vara försöksobjekt för att se hur mycket den tål. Det kunde få oanade konsekvenser. Det är därför jag riktat min vädjan till statsrådet.

För min vän Ingemar Andersson skulle jag vilja påpeka, att denna nya anstalt Roxtuna blir till väsentlig grad öppen, medan de anstalter som nu finnas båda äro slutna. Dessutom ha vi att räkna med en ofrånkomlig klientelförskjutning till det sämre, såsom jag tidigare framhöll, och jag befarar, att denna kan få besvärliga verkningar för Skenäs.

Fröken **WETTERSTRÖM** (kort genmäle): Herr talman! Herr Andersson i Linköping sade, att jag hade överdrivit svårigheterna för sommargästerna i Ekängen och att det säkerligen inte fanns en så stark opinion mot Roxtunaprojektet som jag trodde. Som skäl för sitt resonemang angav han, att inte flera sommarvillor än vanligt hade utbudits till försäljning i vår. Det tycker jag är ganska långsökt. Herr Andersson måste nog vara medveten om, även om han inte vill erkänna det, att denna starka opinion finns. Dessutom är det ju möjligt, att villaägarna inte ha utannonserat sina villor, därför att de vilja behålla dem i det längsta i hopp om att riksdagen inte skall besluta, att anstalten förlägges dit.

Jag förstår inte vad herr Andersson menade med en välordnad kampanj mot projektet. Det föreföll närmast som om han själv ansåge, att det vore ett idealförhållande för en bygd att få en ungdomsfångelseanstalt, och det vill jag bestämt vända mig emot.

Herr **ANDERSSON** i Linköping (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få upprepa för fröken Wetterström det som jag sade förut, nämligen att det råder delade meningar om Roxtunaprojektet i Östergötland, inte minst på den plats som närmast beröres av det. Ar-

Ny ungdomsanstalt för svårbehandlade.

betarkommunen i Rystad, som förmodligen är den största organisationen på platsen, har dock klart och tydligt sagt, att den inte motsätter sig projektet. Frågan blir sedan, vilka grupper i samhället man vill taga mest hänsyn till, beroende på om man rättar sig efter taxeringskalendern eller har en annan måttstock. Jag har inte påstått, att det ur bygdens synpunkt skulle vara särskilt önskvärt att ha en anstalt där, men man måste väga för- och nackdelarna mot varandra på ett rimligt sätt.

Fröken WETTERSTRÖM (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte fortsätta replikskiftet, men jag vill säga till herr Andersson i Linköping, att delade meningar finns det väl i de flesta frågor. Frågan är bara hur pass delade de äro och på vilken sida majoriteten finns. Den saken ha vi emellertid olika uppfattning om i detta fall, och det skola vi kanske inte gräla om.

Herr Andersson tycktes anlägga politiska synpunkter på denna fråga, men den är inte alls av politisk karaktär. Han sade, att det finns motstånd mot förslaget som sådant om ett nytt ungdomsfängelse, men det kan man i varje fall inte utläsa i motionerna. Det råder tvärtom mycket stor enighet om behovet därav.

Herr BERGSTRAND (kort genmäle): Herr talman! I anledning av vad herr Andersson i Linköping senast sade vill jag säga, att jag har mycket svårt att tro, att stadsfullmäktige i Linköping endast representera dem som besitta »kapital», och det är dock de, som ha betonat att anstaltens förläggande till Roxtuna berövar staden möjligheten att utnyttja ett av de få områden för friluftsliv, som står den till buds.

När jag nu ändå fick tillfälle till en replik, vill jag också säga, att jag tror inte någon av dem, som ha haft ordet, har givit uttryck för en månghundraårig uppfattning om hur fångvården

skall ordnas. Det är en agitationsglosa, som jag tycker herr Andersson i Linköping skulle hålla sig för god för att använda.

Herr ANDERSSON i Linköping (kort genmäle): Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att till herr Bergstrand överlämna en ledare från en av hans eget partis tidningar, så att han själv kunde se vilken uppfattning hans partivänner ha om den inställning han här representerar

Vad beträffar uttalandet från Linköpings stadsfullmäktige, kan jag inte dela den uppfattning som där kommer till synes. Man kan inte som herr Bergstrand göra gällande, att Linköpings stad skulle berövas ett fritidsområde genom detta. Strandremsan vid Tuna kronopark omfattar ungefär 3 000 meter. Ungdomsanstalten går ned i en snibb mot stranden på en bredd av mellan 100 och 200 meter. Det finns följaktligen gott utrymme för friluftsliv, bad och annan rekreation. Jag hälsar emellertid med tillfredsställelse det nya, stora intresse för samhällets och tätorters behov av friluftsområden, som nu har kommit till synes på skilda håll.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Vid denna sena timme skall jag bara säga ett par ord. Jag har som offentlig försvarare sett hundratals sådana fall av ungdomsbrottslighet i praktiken, och jag har ofta diskuterat dessa problem med domare, som haft att döma ungdomarna. Vi ha alltid kommit fram till att det varit i högsta grad motbjudande att behöva döma dem till ungdomsfängelse, när man vet att de där inte komma att få den vård och den fostran som avsetts med dessa ungdomsfängelser. Det väsentliga är ju just att kunna ge ungdomarna en aktiv vårdterapi, ty genom en sådan minskar antalet rymningar såväl från slutna som från öppna anstalter och nya brott förekommas.

Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero.

Man kan säga, att det är en dyr reform, men det är vida dyrare för samhället att ha det ordnat som det är nu. På lång sikt innebär det en oerhörd besparing, och vi kunna inte driva sparsamheten så långt, att vi sätta hela anstaltens effektivitet på spel.

Jag skulle vilja säga till herr Bergstrand, att det räcker inte med att ungdomarna få en lämplig vårdpersonal, ty denna kan inte ge dem den nödvändiga utbildningen och vården utan att det också finns ett materiellt underlag i form av en lämplig anstalt.

Till slut, herr talman, vill jag därför erinra om att det nu är fara i dröjsmål, det föreliggande förslaget är inte på något sätt överdimensionerat.

Herr WIKLUND i Stockholm: Herr talman! Jag beklagar, att utskottets utlåtande har fått en så stark prägel av försiktighet och återhållsamhet. Om den ekonomiska översynen av Roxtunaplånen skall företagas efter de direktiv, som utskottet har skrivit, är jag nämligen rädd för att de grundläggande principerna för densamma komma att äventyras. Jag kan — utan annan motivering så här mitt i natten — därför inte ansluta mig till utskottets förslag utan ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition, som innebär ett investeringsanslag av 500 000 kronor i stället för av utskottet föreslagna 300 000 kronor.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Utskottet har inte avsett med sin skrivning, att sparsamheten skulle drivas så långt som herr Häckner gjorde gällande, nämligen att hela anstaltsverksamheten kunde få skrinläggas.

Herr Wiklund i Stockholm gjorde gällande, att de grundläggande principerna i detta förslag kunna äventyras genom utskottets skrivning. Om herr Wiklund läser igenom utskottets förslag mycket noga, skall han finna, att

utskottet sagt, att de grundläggande principerna inte få ruckas.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr HÄCKNER: Herr talman! Med vad jag sade om faran i att vara för sparsam åsyftade jag dem, som kritiserat utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i punkten 1; 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen; samt 3:o) bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Johansson i Mysinge begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) anmärkta propositionen, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o) i utskottets utlåtande nr 170, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

*Punkten 2.***Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero.**

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 122, punkten 2, föreslagit riksdagen att till Byggnadsarbeten vid egendomen

Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero.

Hildero för budgetåret 1951/52 anvisa ett investeringsanslag av 70 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herrar *Hansson* i Önnarp och *Hansson* i Skegrie väckt motion (II: 549), vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 122 måtte besluta att dels avslå det under punkt 2 äskade investeringsanslaget av 70 000 kronor till byggnadsarbeten vid egendomen Hildero och dels uttala att nämnda egendom måtte försäljas till Asmundstorps kommun i Malmöhus län.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 549 till *Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero* för budgetåret 1951/52 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 70 000 kronor.

Utskottets hemställan i punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr HANSSON i Önnarp: Herr talman! Det kan kanske förefalla vara omotiverat att taga till orda mot ett enhälligt utskottsutlåtande, allra helst när tiden är så långt framskriden som den är nu. Jag vill emellertid lugna kammarens ledamöter med att det endast skall bli ett par ord, som det visst också sades vid något tillfälle i den förra debatten.

Det är nämligen så att det är några synpunkter, som jag gärna skulle vilja delge kammaren, innan den fattar beslut i denna fråga. Förspelet till detta ärende har icke tydligt framkommit i propositionen.

Egendomen Hildero höll på att förfalla på ett sätt, som väckte allmän uppmärksamhet. Man kan säga, att statens anseende som fastighetsförvaltare var i fara. Det är klart, att kommunens invånare då ansågo, att eftersom denna egendom tydligen så småningom skulle

komma att fullständigt förfalla, så var det bättre att kommunen föranstaltade om att själv söka förvärva egendomen och använda den till något kommunalt ändamål. Man kan kanske inte lasta den, som hade egendomen under sin vård, ty det faller på sin egen orimlighet, att den lilla areal, som hör till denna egendom, skall kunna bilda underlag för en finansiering av det dryga underhåll, som en sådan byggnad kräver. Det föreföll emellertid, som om staten hade alldeles glömt bort denna egendom och inte längre intresserade sig för den. Från kommunens sida förutsatte man därför att det skulle gå lätt att få förvärva egendomen för kommunens räkning.

När man emellertid från kommunens sida satte sig i kontakt med de statliga myndigheterna om ett eventuellt förvärv, blev staten tydligen uppmärksam på att den var en större fastighetsägare än den själv vetat. Såsom vi framhävt i vår motion, har därför kommunens strävan att rädda ett skamfilat anseende för staten som fastighetsförvaltare blivit illa belönat. I stället för att kommunen skulle få sina förhoppningar infriade om att förvärva egendomen har man nu framlagt detta förslag att en ungdomskoloni skulle förläggas i kommunens omedelbara närhet. Det är givet att ortsbefolkningen kan hysa vissa fullt motiverade farhågor för detta. Detta är fullt förstäeligt, allra helst som man gått ifrån fångvårdsstyrelsens förslag att dit förlägga elever, som under viss tid vistats på annan ungdomsanstalt och beträffande vilka man kunnat ställa en god prognos. Nu har man som sagt gått ifrån detta förslag och föreslagit, att man dit skulle förlägga elever, som komma direkt från vederbörande mottagningsanstalt. Jag förstår mycket väl att man på detta sätt bättre skulle kunna tillfredsställa behovet av en någorlunda hygglig beläggning av den typ av ungdomskolonier, som det här är fråga om. Skulle man ha alltför

Byggnadsarbeten vid egendomen Hildero.

§ 6.

Föredrogs vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser vissa avskrivningar av nya kapitalinvesteringar;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1951/52;

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1951/52 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa vägreparationer; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående vissa ändringar i personalorganisationen för riksgäldskontoret och riksdagens ekonomibyrå; och

nr 19, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning om ändrad löneställning för vissa chefstjänstemän vid riksdagens verk, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 7.

Utgifter under Riksdagen och dess verk.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 32, angående regleringen för budgetåret 1951/52 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

stränga krav på en god prognos på ungdomsfängelseeeleverna, så skulle resultatet kanske kunna bli, att kolonien inte blev fullbelagd. Kolonien skulle på det sättet i viss mån komma att bli orimligt dyr i drift.

De senaste händelserna på ungdomsvårdens olika områden göra, att ortsbefolkningen i kanske ännu högre grad oroar sig för att få en ungdomskoloni förlagd till en så pass tätbebyggd ort, och med så goda kommunikationer.

Med dessa korta ord har jag velat säga, att vi anse att kommunens intressen bättre borde ha tillgodosetts och mera ingående ha prövats. Jag yrkar således bifall till den motion, som jag och Hansson i Skegrie lämnat i denna kammare.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Det har här uppstått en viss rivalitet mellan Asmundtorps kommun och staten. Staten vill ha en koloni för ungdomsfängelseelever vid egendomen Hildero, medan kommunen önskar inköpa denna egendom för anordnande av ett medborgarhus.

Denna fråga har prövats av Kungl. Maj:t. Även inom utskottet ha vi ansett det vara viktigt att det blir en koloni för ungdomsfängelseelever på denna egendom. Utskottet har därför inte funnit, att de i motionen framförda synpunkterna varit så bärande, att man borde gå emot Kungl. Maj:ts förslag. Jag yrkar därför bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till motionen II: 549; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Vinstutlottning i samband med lönesparande.*Punkten 24.***Vinstutlottning i samband med lönesparande.**

Efter föredragning av punkten anförde

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag har under denna punkt reserverat mig mot utskottet. Jag anser det nämligen vara principiellt fel att locka ungdomen att spara genom att spela på lotteri. Om nu staten av finansiella skäl ibland måste spela på folks sämre instinkter och t. ex utnyttja alkohol och tobak såsom skatteobjekt, så kan man väl i värsta fall acceptera det. Men att med hjälp av statligt understödda lotterier försöka få ungdomen in på förnuftigare tankebana när det gäller deras enskilda sparande, det kan absolut inte vara riktigt.

Det har framhållits, att denna vinstutlottning i samband med lönsparandet skulle vara ett tillfälligt experiment. Ett experiment bör man kunna sluta upp med så snart man finner, att det inte är någon nytta med det. Här påyrkas nu att vi inte kunna avsluta detta experiment på grund av att man givit lönspararna förhandslöften för några år framåt. Riksdagen har alltså lockats att fatta det ursprungliga beslutet på

grundval av missvisande och felaktiga uppgifter från riksgäldskontoret. Riksgäldsfullmäktige borde redan föregående år ha påpekat, att vi inte givit oss in på något tillfälligt experiment, utan att vi bundit oss för flera år. Riksdagen bör kunna kräva, att man försöker skapa möjligheter att avveckla detta sparlotteri under ett kommande år.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan i punkten bifölls.

Punkten 25.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes jordbruksutskottets utlåtande nr 42, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

§ 9.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.35 på natten.

In fidem
Gunnar Britth.